95
С23

СБОРНИКЪ

РОДИНА

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКАТА КУЛТУРНО-ПРОСВѢТНА и БЛАГОТВОРИТЕЛНА ДРУЖБА „Р О Д И Н А“ ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ

КНИГА ТРЕТА
(1939 — 1940)

подъ редакцията на Петъръ Ан. Мариновъ

„...има повече отъ единъ милионъ мюсюлмани. Тѣзи мюсюлмани не сж дошли отъ Азия, както обикновено мислятъ. Това сж потомци на тѣзи българи, преобърнати въ исляма въ епохата на завоеваването и следващитѣ години. Това сж деца на сжщата тая страна, на сжщата тая раса, отъ сжщото това колѣно. А измежду тѣхъ има и една часть, които не говорятъ другъ езикъ, освенъ българския.“

МИДХАДЪ ПАША (1822 — 1884)
управитель на Дунавския вилаетъ

1941

6. Арифъ Бейски — 100% българщина у българитѣ мохамедани, 115; Заповѣдь № 64, 117; . 115—119
7. Арифъ С. Шумаровъ—Какъ свещенослужителътъ трѣбва да изпълни своя дългъ . . . 119—120
8. Мустафа Шарковъ —Стрестни се, племе!, 120; Да заемемъ своето мѣсто!, 123; . . . . . 120—127
9. Ибраимъ А. Имецки — Писма до „Родина", 127; Българитѣ мохамедани въ Родопа, 129; 127—130
10. Мехмедъ С. Дервишевъ — За обидното име „помакъ" . . . . . 130—133
11. Махмудъ х. Идризовъ — Духовникътъ българинъ мохамеданинъ въ Родопа . . . . . 134—138
12. Бехчетъ М. Сердеровъ — Грижи за българитѣ мохамедани . . . . . 138—141
13. Тахиръ С. Османовъ — Единъ пѫть за народностно осъзнаване . . . . . 141—143
14. Арифъ Русевъ — Къмъ напредъкъ . . . . 143—145
15. Атемъ Атемовъ — Повече грижи за българитѣ мохамедани . . . . . 145—146

III. НАРОДОУЧЕНЪ ОТДѢЛЪ. 147—172

1. Носии: отъ с. Костандово и с. Корова, Чепинско, с. Мусово, Ардинско, и с. Якоруда, Разложко . 147—150
2. Обичаи: Межô-жôтва въ с. Забърдо, Асеновградско —151
3. Селища и архитектура . . . . . 152—153
4. Народни пѣсни отъ Чепинско: Помохамеданчване на българитѣ, 154; Мома войвода 155; Мома открадна отъ турци, 156; Юнакъ Алишо, 157; Искатъ да бѣгатъ отъ турчинъ (отъ съ Буково, Ардинско), 158; Мома предчувствува смъртьта си (отъ Смоленско), 159 . . . . . 154—160
5. Народно творчество отъ с. Забърдо, Асеновградско: приказки, вѣрвания въ безплътни сѫщества — „джинове" и „поганци" . . . . . 161—166
6. Боядисване яйца, празднуване Гергьовдень и други обичаи въ с. Корова, Чепинско . . . . . 166—167
7. Вѣрвания за земята, края на свѣта, слънцето, месечината и др. въ с. Беденъ, Девинско . . . 167—168
8. Народно творчество въ с. Абланица, Неврокопско: пѣсни и клетви . . . . . 169—170
9. Названия на мѣстности: отъ с. Абланица, Неврокопско, с. Елховецъ и с. Кремене и др. . . . 170—172

IV. НАШИТѢ ПИСАТЕЛИ-ВЪЗРОЖДЕНЦИ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ. 173—182

. . . . . 173—177
1. Любенъ Каравеловъ . . . . . 177—178
2. Василъ Априловъ . . . . . 179—182
3. Г. С. Раковски . . . . . .

V. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ ПРОСВЕТИТЕЛИ И ПРИЯТЕЛИ. 183—199

1. Атанасъ П. Каишевъ . . . . . 183—188
2. Д-ръ Георги Чичовски, отъ В. Димитровъ . . . 188—194
3. Хр. Ив. Караманджуковъ . . . . . 194—199

VI. КНИГОПИСЪ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ. 200—204

VII. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ УТРА И ВЕЧЕРИНКИ. 205—281

1. Хумористични . . . . . 205—207
2. Пиеси: **„Женятъ, пъкъ не питатъ“**, отъ Петъръ Ан. Мариновъ . . . . . 208—241
„Нови възрожденци“, отъ Петъръ Ан. Мариновъ . . . . . 242—181

VIII. БЕЛЕЖКИ И ОЦЕНКИ НА КНИГИ, СТАТИИ И ИЗВЕСТИЯ, ИМАЩИ ВРЪЗКИ ИЛИ КАКВОТО ДА Е ЗНАЧЕНИЕ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ 282—291

1. За произхода на нѣкои живѣещи въ България мохамедани, отъ В. Димитровъ . . . . . 282—287
2. Арабскитѣ собствени имена у българитѣ мохамедани, отъ В. Шановъ . . . . . 287—288
3. Хаджи Башко отъ с. Чепино-Баня, отъ Б. Лазаровъ 288—289
4. Пенджикътъ въ Якоруда, отъ Ник. п. Филиповъ 289—291

IX. ИЗЪ КНИЖНИНАТА ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ ПРЕЗЪ ИЗТЕКЛАТА ГОДИНА 292—296

Сборникъ „Родина“ въ чужбина . . . . . 296—297
Получени книги и списания . . . . . 297—298
Некролози: Мехмедъ Семетевъ . . . . . 298—299
Мехмедъ Билянски . . . . . 299—300
Атанасъ П. Каишевъ, запасенъ гснералъ 300—301
Списъкъ на членоветѣ . . . . . 301—303
Редакционни . . . . . —304
Приложение: Мѣстностьта **Олу-Еле** между притоцитѣ на горна Арда и Мѣста, дето въ миналото лѣтуваха многохилядни родопски стада.

I. ЛѢТОПИСНИ БЕЛЕЖКИ.

ХВЪРЛЯНЕ НА ФЕСОВЕТѢ.

Едно отъ най-сѫществените и важни събития презъ есеньта на 1939 година въ Срѣднородопската область бѣ повсемѣстното и поголовно хвърляне на фесоветѣ и кюляфитѣ отъ главитѣ на българитѣ мохамедани. Първиятъ знакъ за това бѣ даденъ отъ дружба „Родина“ още презъ м. ноември 1938 година съ издадения тогава „Позивъ къмъ българитѣ мохамедани“, съ който позивъ фесътъ бѣ осѫденъ като една стара, отживѣла времето си, чужда на историческата правда и въ днешно време изгубила всѣкакво значение, шапка.[1]) Трѣбваше, обаче, да се измине едно значително време отъ тогава, едно, за да се подготви и назрѣе въпросътъ още повече, тъй като нѣкои отъ по-старитѣ и съ фанатични разбирания българи мохамедани все още не можеха да проумѣятъ сѫщностьта на работата и съзнаятъ открито българската си народность, и друго, да се даде възможность за обмисляне: следъ като се хвърли фесътъ, съ каква шапка да се замѣни. Тоя въпросъ, впрочемъ, родинци отдавна го бѣха разрешили за себе си:

Българинъ-мохамеданинъ съ гугла.

[1]) „Сборникъ Родина“, кн. II, стр. 18.

— Ние не сме турци, да носимъ фесове и чалми, казваха тѣ.

Срѣдъ останалото население въ това време се слушаха най-разнообразни схващания и мнения, кой каква шапка да си избере.

— Ще си туримъ каскети! казваха едни.

— Не каскети, а ще си туримъ гугли! казваха други.

— Защо да не туримъ? Та нима и ние не сме българи, та да не носимъ гугли? добавяха трети.

— Туряйте! Кой каквото щѐ да туря, само фесове да нѣма, завръшваха родинци.

Мнозина отъ младежитѣ, особено тия, които бѣха ходили изъ вѫтрешностьта на Царството, си туряха каскети или меки шапки, тъй че промѣната оставаше да стане само още у по-старитѣ. Явиха се спорове и препирни изъ домоветѣ и кѫщитѣ между стари и млади, като старитѣ упорито отстояваха на своето, заблуждавайки се, че фесътъ има религиозно значение. Поради това на нѣколко пѫти става нужда да се предприема акция съ обхождане на махалитѣ въ града за уясняване значението на шапката и смисъла на борбата, въ резултатъ на което често пѫти се виждаха изъ улицитѣ и плетищата да се мѣркатъ парчета фесове, доброволно скѫсвани и хвърляни отъ младежитѣ. Новитѣ схващания надделяваха, и когато се видѣ, че никой вече не може да устои на тая чужда и нѣмаща нищо общо съ народностьта ни шапка, всички — и млади и стари, тръгнаха съ новитѣ си шапки. Изведнажъ цѣлата Смоленска область придоби съвършено другъ видъ. Старитѣ, които си бѣха турили кожени калпаци, съ тѣхнитѣ инакъ живописни носии и чисти славянски черти заприличаха на сѫщински казаци.

— Бряя! Лѣкимъ стана работа, та и ние станахме бѫлгаре!, казваха тѣ и се споглеждаха.

— Та ние си сме бѫлгаре родени, казваха родинци. Ние нема сига да станимъ бѫлгаре, ами си сме такива открай време.

— Шапката не промѣня религията, казваха други. Тя показва само народностьта.

— Ние сме по вѣра мюсюлмани, а по народность — българи, затова ще носимъ гугли, казваха трети, и т. н.

По тоя начинъ въпросътъ съ шапкитѣ се свърши веднажъ завинаги. Оставаха само още нѣкои отъ по-старитѣ да се мѣркатъ тукъ-таме съ фесове, но и тѣ като видѣха, че съ туй ставатъ само за смѣхъ, и за да се не дѣлятъ „като кòзи низъ òвце“, и тѣ възприеха промѣната, тъй че новата 1940 година бѣ посрещната безъ нито единъ фесъ и нито една чалма въ цѣлата Смоленска околия.

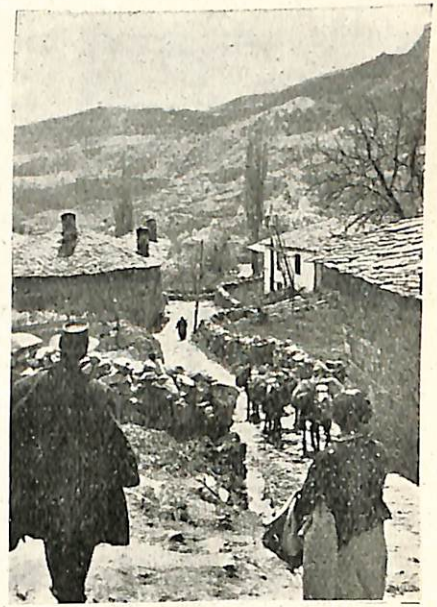

Улица въ старата часть на гр. Смоленъ — горната махала.

ДВИЖЕНИЕТО ВЪ ЗЛАТОГРАДЪ. ПРАЗДНИКЪТЪ НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО.

Докато ставаше туй въ Смоленъ, златоградци, чиято дружба „Родина“ сѫществуваше още отъ началото на 1939 година, бѣха се организирали и съвмѣстно съ всичкото българско население отъ града дадоха своята втора битова вечеринка, която се съвпадаше и съ деня на Освобождението на

града — 21 ноември 1912 г. Буднитѣ младежи родинци отъ тоя градъ бѣха приготвили за представяне пиесата „Възрожденци“ отъ П. Ан. Мариновъ и бѣха изпратили покани за гостуване до всички дружби наоколо, въ това число и до гр. Смоленъ. По тоя случай отъ Смоленъ отидоха като гости-делегати: Мехмедъ Ишарлиевъ и Ахмедъ Шехмовъ, а къмъ тѣхъ се бѣше присъединилъ отъ с. Търнъ и имамътъ-родинецъ Мехмедъ С. Дервишевъ. Освенъ тѣхъ, гости бѣ имало и отъ с. Старцево — 30 души, отъ с. Недѣлино — 10 души и отъ с. Буково и Диамандово — 40 души, дошли нарочно за вечеринката. Всички ведно съ женитѣ си тържествено влѣзли въ града и задушевно били посрещнати отъ гостоприемнитѣ златоградци. Поради бързото разпродаване на билетитѣ за означената вечерь, решило се бѣ вечеринката да се повтори. При първото представление женитѣ българки мохамеданки отъ града въ народни или граждански дрехи сѣ настанили на разни мѣста изъ салона и любопитно наблюдавали програмата. Тържеството открилъ съ подходящи за случая думи председателтъ г. Махмудъ Бояджиевъ, а следъ представлението поздравилъ златоградскитѣ деятели и смоленскиятъ представитель г. Мехмедъ С. Дервишевъ, който похвалилъ благородния имъ жестъ

Дветѣ посестрими — Минка Асанова отъ с. Виево и Сийка В. Димитрова отъ с. Прогледъ, Асеновградско.

и приканилъ всички българи, мохамедани и християни, отъ тоя край да бѫдатъ единни и сплотени за общо добро. „Бѫдете увѣрени, драги златоградчани, казалъ той, че младежитѣ, които целятъ културното и просвѣтно издигане на туй население, сѫ на правъ пѫть. Трудната задача, съ която сѫ се нагърбили, и борбата срещу мрака и фанатизма е свещена борба“. Изобщо уредбата и впечатленията отъ тоя народностенъ праздникъ въ Златоградъ били повече отъ очакванитѣ. На другия день следъ вечеринката гоститѣ направили посещение на командира на войсковата часть, а на обѣдъ била сложена гощавка, на която присѫтствували и представителитѣ на мѣстнитѣ власти. Говорители на тоя обѣдъ били: капитанътъ командиръ на ротата въ града, пограничниятъ училищенъ инспекторъ г. Вулевъ, пакъ имамътъ Мехмедъ Дервишевъ и др., а накрай казалъ много прочувствени думи учительтъ-ржководитель на дружбата въ с. Диамандово, Бѣлизворско, г. Тодоръ Хр. Ангеловъ. Тоя день всички гости си заминали весели и доволни, сърдечно изпратени отъ любезнитѣ златоградци чакъ до край града.

ВТОРО ОБЩО ГОДИШНО СЪБРАНИЕ.

На 8 ноември 1939 година, съгласно устава, се състоя второто общо годишно събрание на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ. Отъ отчета на настоятелството се виждаше, че презъ изтеклото време се е провела една безкомпромисна и напълно задоволителна дейность: изхвърленъ е веднажъ завинаги фесътъ, разпространенъ е отпечатаниятъ сборникъ „Родина“, устроенъ е втори курсъ по готварство за женитѣ българки-мохамеданки и др., а членоветѣ сѫ нараслиотъ 76 на 137. Приеха се още 38 действителни членове, разгледаха се заявления и се размѣниха мисли по бѫдещата дейность на дружбата, като отъ всички съ общо въодушевление се реши да се върви все тъй напредъ.

—Пѫтьтъ е вече начертанъ и връщане назадъ нѣма !казваше дружбениятъ подпредседатель Ахмедъ Хусковъ, и който мисли да се връща, нито да тръгва съ насъ! . . .

— Даже и препятствия да имаме, ние ще вървимъ все напредъ, казваше председателтъ Арифъ Бейски. Нѣма да гледаме противницитѣ. Единъ човѣкъ, който нѣма по-високъ идеалъ отъ своето дребно сѫществуване, е недостоенъ да се нарече българинъ. Може да ни гонятъ и да ни клеймятъ като вредни елементи, но ние ще вървимъ неуклонно въ своя пѫть. Единъ народъ, когато се възражда, става опасенъ за бездейнитѣ и заспали съвѣсти.

Накрай се гласува бюджета за следващата дружбена година и се произведе изборъ за членове на настоятелството, мандатътъ на които изтичаше. Преизбраха се съ пълно вишегласие Арифъ Бейски и Петъръ Ан. Мариновъ и се избра новъ членъ, Мехмедъ Дрѣневъ, а за контролна комисия: Александъръ Хр. Караманджуковъ, Хусни Юмеровъ и Мехмедъ Карахусовъ.

ДВИЖЕНИЕ ВЪ ЗАЩИТА НА ЖЕНАТА БЪЛГАРКА МОХАМЕДАНКА

За всѣки, който е ходилъ въ Родопско до преди 1940 година, не е останѫло скрито пословичното булене, криене и бѣгане отъ срещи съ какви да е хора на женитѣ българки мохамеданки, онаследено отъ вѣковетѣ подъ формата на нѣкакъвъ вѣрски култъ и поддържано съ фанатизъмъ, отъ което съвършено не е имало никаква полза, а напротивъ, нанасяло се е само вреда, като се е спъвалъ всѣки стремежъ у женитѣ за издигане и равноправие. Така се е спъвало и вроденото чувство у женитѣ къмъ българщина, за да заприличатъ тѣ въ края на краищата на едни сѣнки или автомати, подчинени безпрѣкословно на мѫжетѣ. За-

туй, като едно естествено последствие се наложи, да се изведе жената отъ туй понизено, почти робско състояние и на първо време да се освободи, ако не отъ друго, то поне отъ робскитѣ признаци въ облѣклото и обноскитѣ, наложени ѝ и насилствено поддържани въ миналото, още повече че туй освобождаване се яви като последствие на българско чуство и съзнание срѣдъ самитѣ жени. Признаци за събуждане имаше още отъ 1938 година, когато нѣколко жени доброволно си бѣха смѣнили старото робско феридже съ обикновени граждански дрехи; къмъ края на годината се записаха и жени членки на „Родина“ и се образува даже женска секция при сѫщата, но все пакъ, всичко туй още не бѣше достатъчно, за да задоволи-появилото се вече стремление къмъ свобода и равенство срѣдъ общата маса жени. Главната прѣчка и тукъ се явиха старитѣ и съ фанатични разбирания мѫже, които подъ предлогъ на страхъ и „грѣхъ“, наказания и пѫдения заплашваха всѣка жена, която се стараеше да заживѣе открито и свободно. Настроението, обаче, назрѣваше и по лицата на всички се виждаше, че ще има борба, решителна и смѣла, двубой между два мирогледа, като противницитѣ, смѣтайки се подголѣмо мнозинство, спорѣха и мислѣха, че победата ще бѫде обезателно на тѣхна страна.

Българка мохамеданка въ старо облѣкло.

— Каквото и да станва, казваха тѣ, нема да откриваме жѐнисе! . . .

Жени съ була и мехтени.

— Ние пъкъ ще се откриемъ сами, отговаряха женитѣ-родинки и нема да питаме васъ.

Докато тъй се колебаеше работата, ту на едната, ту на другата страна, въ полза на „Родина“ дойде едно съвършено неочаквано и непредвидено обстоятелство. По общо нареждане на държавата устройваха се курсове за противогазова защита, които трѣбваше да се посетятъ отъ всички граждани, безъ разлика на полъ и вѣроизповѣдание. Курсоветѣ водѣше запасниятъ подпоручикъ Кир. Георгиевъ отъ града, който нареди да се бие барабанъ, разпредѣли кварталитѣ за поредно посещение и изведнажъ, безъ каква да е понататъшна покана, салонътъ на читалището почна да се пълни съ мѫже и жени, мохамедани и християни, отъ всички възрасти и махали. Повечето жени мохамеданки още не бѣха влизали въ читалището и жадно любопитствуваха да видятъ, какво става вѫтре. Намѣри се за умѣстно и за тѣхна полза, следъ сказкитѣ да се прожектиратъ и части отъ свободнитѣ филмове, и сега видѣха за пръвъ пѫть кинематографъ. Учудването и възторгътъ имъ нѣмаха граници. Повече нужда отъ агитация нѣмаше. Женитѣ отиваха по-рано отъ опредѣленото време. Навсѣкѫде се говорѣше и агитираше, че се дава кинематографъ безплатно, което тъкмо допадаше на младитѣ. Туй смущаваше само старитѣ и съ фанатични разбирания противници, които, виждайки, че имъ се изплъзватъ изъ подъ рѫка женитѣ и младитѣ, болезнено се прощаваха съ своитѣ стари и отживѣли разбирания.

ЖЕНИТѢ БЪЛГАРКИ МОХАМЕДАНКИ ЗА СЕБЕ СИ

Дружба „Родина“ живо следѣше тия прояви на пробуждане и стремежъ къмъ разуменъ и смисленъ животъ. Настоятелството ѝ нѣколко пѫти прави заседания и обмисляше, какъ да помогне туй женско движение и му съдействува за успѣшно избавяне отъ тоя гнетъ и робско състояние. Срѣщанитѣ забулени жени започнаха да се чувствуватъ като общъ срамъ за всички, а и самитѣ жени ставаха по-нетърпеливи:

— И ние йщемъ да станимъ „културни“, не само мѫжетѣ, казваха нѣкои отъ тѣхъ.

— Та бѐлки и ние сме нѐ люде, да живѣемъ като хората, казваха други.

Имаше вече не малко случаи на семейни разправии и раздори на тая основа и нѣкѫде бѣ се достигнало до разводъ. Всичко туй даваше обиленъ материалъ за разговори, а като се взе предъ видъ и насилственитѣ женитби срѣдъ българитѣ мохамедани, на тая тема се състави отговаряща тъкмо за цельта, и пиеса „Женятъ, пъкъ не питатъ“, която щѣше да се представи на предстоящата вечеринка. Женитѣ пъкъ, отъ своя страна, обмисляха начина за една по-широка и задълбочена дейность и понеже главниятъ въпросъ бѣше да се хвърлятъ булата и фереджитѣ, станали омразни почти на всички млади, тѣ заедно съ настоятелството решиха да издадатъ позивъ къмъ женитѣ мохамеданки, който да се разпространи въ сгодно за случая време. Намѣриха се подходящи снимки, състави се

Момиче отъ с. Абланица, Неврокопско.

текстъ, който се прати за одобрение отъ контролата по печата и накрай му се даде следниятъ окончателенъ видъ:

ЗОВЪ

КЪМЪ ЖЕНИТѢ БЪЛГАРКИ МОХАМЕДАНКИ

Българки мохамеданки,

Ето вече тридесеть години откакъ се радваме на родна свобода и отечество.

Носия на миналото—знакъ на робство, насилие и безчовѣчность.

Преди три десетилѣтия волята за свободенъ животъ събори отъ главитѣ на българитѣ християни фесоветѣ и кюляфитѣ и отвѣ въ забвение булата и тестемелитѣ, които носѣха нашитѣ сестри — българкитѣ християнки.

Ние, българкитѣ мохамеданки, заслѣпени отъ мракъ и невежество, не можахме едновременно съ тѣхъ да почувствуваме вълната на родна свѣтлина и всрѣдъ нашата свободна родина вървѣхме пипнешкомъ, замаяни, безъ свой опредѣленъ пѫть и безъ свои идеали.

Въ четвъртовѣковния ни свободенъ животъ, обаче, очитѣ ни навикнаха на свѣтлина. Ние разбрахме, че за да бѫдемъ щастливи, трѣбва, единъ пѫть за винаги, да скѫсаме съ нашия съ нищо неоправданъ фанатизъмъ и да тръгнемъ дружно, открито и смѣло по пѫтя на една честна и открита служба на българския ни родъ и държава.

Проникнати отъ това здраво съзнание за своята народность, родъ и езикъ, нашитѣ мѫже, бащи и братя — българи мохамедани, презъ миналата година смъкнаха отъ главитѣ си последнитѣ знаци на робството — фесоветѣ, и ги захвърлиха далечъ, като вредни и срамни остатъци.

Дошло е време и ние да последваме примѣра имъ и направимъ решителна крачка въ промѣната и на нашето облѣкло!

Време е да престанемъ да се чувствуваме потиснати въ своето родно и свободно отечество.

Ние не сме робини на тая земя, а сме свободни българки!

Мохамеданското ни вѣроизповѣдание не ни пръчи да се чувствуваме такива!

Ние не сме грѣшници и нѣма отъ какво да се срамуваме, та да се криемъ задъ було и да ходимъ като сѣнки, далечъ отъ свѣтлината и напредъка!

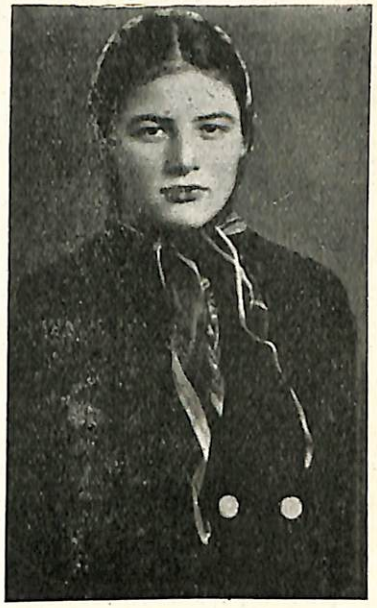

Носия на бѫдещето—знакъ на свобода, здраве и народностно съзнание.

И ние имаме право, както всички люде на тоя свѣтъ, да вървимъ свободно изъ нашата земя, съ открити лица, свободни и волни, и да се радваме на слънцето и въздуха на нашата кубава родина, като равноправни и свободни български гражданки!

Да скѫсаме веднажъ за винаги съ овехтелитѣ знаци на робството и безчовѣчността!

Да махнемъ черитѣ намѣтки отъ снагитѣ си! Черният мехтень е най-пакостната заблуда за насъ, задъ която се крие престѫпность, насилие и безчовѣчность!

Стига това робско подчинение! Стига бѣгане и криене! Стига престѫпно невежество!

Да откриемъ лицата си и видимъ свѣта! Да скѫсаме съ всички предразсѫдъци и ведно съ мѫ-

Библиотека при ч-ще „ХР. БОТЕВ"

жетѣ си се чувствуваме свободни и горди, както всички люде въ нашата родина! Да бѫдемъ истински свободни българки, достойни съпруги, майки и домакини! Децата и поколѣнията ще ни благославятъ!

Да не остане нито единъ мехтень и нито едно було! Напредъ! Бѫдещето е наше!

Да живѣе България! Да живѣе Н. В. Борисъ III, Царь на всички българи и Н. В. Царица Иоанна, наша Височайша посестрима и майка-покровителка на всички!

гр. Смоленъ, 27 януарий 1940 год.

Отъ женитѣ българки мохамеданки, членки на културно-просвѣтната дружба „Родина“

Тоя „Зовъ“ се напечата и приготви за пръскане въ 2000 екземпляра. Никой освенъ настоятелството и нѣкои членки отъ женската секция на дружба „Родина“ не знаеха за тъй изготвения позивъ. Оставаше само да се обмисли начинътъ за прогласяването и разпространението му. Но и за туй работата се нагласи отъ само себе си, съвършено естествено и непринудено, тъй както никой не предполагаше. Тия дни бѣше „Жертвениятъ праздникъ“ (Курбанъ байрамъ) и всички българи мохамедани приемаха и изпращаха гости. Една вечерь по-първитѣ родинци бѣха на гости у Имамътъ Мехмедъ Велиевъ, дето подъ звуковетѣ на гайда, весели пѣсни и хора́ стана нѣщо като домашна вечеринка. По едно време г-жа Несибе Шехова, която сѫщо бѣше тамъ, се обърна къмъ Петъръ Мариновъ, който редѣше програмата за предстоящата вечеринка, и му каза:

— Бай Петре, не бива ли азъ да прочета позивътъ къмъ женитѣ българки мохамеданки на вечеринката?

— Бива, защо не? каза Мариновъ, стига да можешъ.

— Какъ нема да мога! учуди се тя. Защо съмъ свършила четвърто отдѣление!?

— Добре! Много хубаво. Ти ще го прочетешъ, и знай, че съ туй ти първа вдигашъ знамето на българщината и за хвърляне на фереджетата, ѝ каза Мариновъ и ѝ даде единъ екземпляръ отъ позива да го заучи добре за четене. Тукъ му е мѣстото да кажемъ, че г-жа Несибе Шехова е дъщеря на дружбения тогава подпредседатель г. Ахмедъ Хусковъ, чиято фамилия въобще се отличава съ будно чувство и напредничавость въ схващанията.

Г-жа Несибе Шехова отъ гр. Смолянъ

ЧЕТВЪРТА ТРАДИЦИОННА ВЕЧЕРИНКА

Тя се състоя на 27 януарий 1940 година все тъй многолюдна и събуждаща интересъ, както и миналитѣ. Особеното въ нея бѣ това, че бѣ напълно искрена и сърдечна, както отъ страна на посетителитѣ, тъй и отъ устроителитѣ. Широкиятъ читалищенъ салонъ и тоя пѫть се оказа тѣсенъ да побере прииждащитѣ зрители както отъ града, тъй и отъ околнитѣ села. Имаше люде отъ с. с. Арда, Могилица, Райково, Смилянъ и Киселичево. На преднитѣ редове се забелязваха нѣкои представители отъ рода Агушевци, начело на известния Афузъ Арифъ Агушевъ, Арифъ Боюклиевъ и др. За такова масово посещение допринасяше както

създаденията вече интересъ въ миналото, така и устната агитация, че на сцената ще излѣзатъ „да представляватъ“ и жени българки мохамеданки. Поради тая причина, види се, тоя пѫть бѣха дошли повече отъ всѣки другъ пѫть жени. Такива имаше даже отъ селата Киселичево, Могилица, Райково и др. Присѫтствуваха и околийскиятъ мюфтия, градскиятъ имамъ и всички рѫководни лица и шефове на учрежденията. Гостъ на вечеринката бѣ и случайно пребиваващиятъ тогава въ града смоленски народенъ представитель, покойниятъ вече запасенъ генералъ Атанасъ Каишевъ.

Откриването на вечеринката стана съ „Шуми Марица“ и Химна на Н. В. Царя, изпълнени отъ военната музика, следъ което председателтъ на дружба „Родина“ г. Арифъ Бейски каза следната речь:

Драги сънародници,

Пакъ се падна на менъ случаятъ да открия тазгодишната ни традиционна вечеринка, която е четвърта по редъ на дружба „Родина“. Тоя си родъ дейность българската мохамеданска културна дружба „Родина“ ще следва неуклонно, защото духовната и просвѣтна изостаналость и народностното заслѣпление, въ което все още тъне голѣма часть отъ българското мохамеданско население, все още не сѫ разведрени. Тази наша дружба се яви не като нѣщо случайно, а като едно спонтанно дѣло, което обедини насъ, може би малцина на брой, но силни по духъ българи мохамедани, които пропити отъ съзнанието за своята народностна принадлежность и дългъ като българи, впрегнахме усилията си въ осѫществяване целитѣ и задачитѣ на дружбата, които сѫ:

а) пълно обединение на българитѣ мохамедани и християни,

б) събуждане народностното чувство у българитѣ мохамедани и преуспѣването имъ въ религиозно нравствено отношение,

в) запазване българитѣ мохамедани отъ всѣкакви инородни внушения и култивиране у тѣхъ любовь къмъ родъ и държава,

г) изкореняване всичко небългарско, изкуствено присадено въ живота, бита и облѣклото на българитѣ мохамедани.

Първитѣ задачи, които си постави дружбата, бѣха насочени къмъ отстраняване причинитѣ за духовното затѫпяване и просвѣтно заблуждение, къмъ създаване у българитѣ мохамедани желание и стремежъ къмъ култура и просвѣта, къмъ отхвърляне чуждото народностно влияние, къмъ изкореняване на вѣковнитѣ навици и предразсѫдъци, които препрѣчваха пѫтя къмъ осѫществяване целитѣ на дружбата и, най-после, къмъ насаждането на здравото народностно чувство у българитѣ мохамедани.

Първитѣ наши стѫпки къмъ осѫществяване на нашитѣ задачи не бѣха леки. Почти на всѣка крачка срѣщахме прѣчки, съ които трѣбваше да се справимъ. Така наречените фанатици, стари българи модамедани, заслѣпѣли въ простотията си и подтиквани отъ чужди агенти, се опълчиха срещу насъ, твърдейки, че нашата цель е да ги откѫснемъ отъ мохамеданската вѣра, неразбирайки голѣмата разлика между народность и вѣра. Тѣ не единъ пѫть се опитаха чрезъ давление тукъ и тамъ и върху отдѣлни наши членове, и чрезъ разни други пѫтища да спратъ нашата дейность, да разколебаятъ нашитѣ редове и да уронятъ престижа на дружбата, но не можаха, защото „не се гаси туй, що не гасне“.

Сѫщо и нѣкои наши братя българи християни не можаха да изкоренятъ своевременно отъ съзнанието си очертаното отъ дълго време понятие за българина мохамеданинъ. Тѣ не можаха да гледатъ и на насъ, членоветѣ на дружбата, иначе, освенъ като на п о м а ц и и а х р я н и, отъ които нищо не може да стане, които сѫ едно зло за нашия край и България и на които не бива да се вѣрва! Появата на дружба „Родина“ и нейнитѣ първи прояви тѣ смѣтаха за нѣщо неестествено, за нѣщо, което ще изчезне тъй бързо, както се е и появило. Тѣ посрѣщаха съ съмнение и недовѣрие първитѣ стѫпки на „Родина“. Интелигенцията сѫщо остана хладна къмъ подетото дѣло и като че ли не можеше да прозре голѣмитѣ задачи, които трѣбваше да осѫществяваме и въ които и тя бѣ длъжна да вземе своя дѣлъ. Тя често преценяваше неправилно нашето дружество и, вмѣсто да ни окуражи, осѫждаше дейността ни. Така кѫсането на фесоветѣ и кюляфитѣ презъ миналата година, тя прецени като едно безправие и поругание на засегнатитѣ лица, а не като едно з а к о н н о и с п р а в е д л и в о ж е-

лание на свободния български народъ да премахне и захвърли веднажъ завинаги и последнитѣ знаци на позора и робството. Дори нѣкои органи и на държавната власть, чужди на мѣстнитѣ условия и нашитѣ съкровени стремления и задачи, често спъваха нашата дейность. Така единъ бившъ държавенъ чиновникъ побърза да вземе мѣрки въ защита на поруганитѣ фесове и тѣхнитѣ носители и когато дори тѣзи последнитѣ не правѣха въпросъ за своитѣ скжсани фесове, този бившъ държавенъ чиновникъ намѣри за умѣстно и полезно за държавата да започне служебно следствие и даде подъ сждъ проявилитѣ се достойно родинци.

Но въпрѣки недовѣрието, студенината и съмнението, съ което бѣхме заобиколени и съ които трѣбваше да се справяме, и въпрѣки всички прѣчки, ние продължавахме неуклонно нашата борба за българско народностно свѣстяване на българитѣ отъ мохамеданско изповѣдание. Въ тая ни борба ржководно начало ни бѣ българската ни съвѣсть, нашата сила бѣ волята да доизкараме до край борбата; нашето оржжие — смѣлостьта. Единственятъ гласъ, който слушахме въ тая борба, бѣше гласътъ на нашата българска кръвь. И нашитѣ усилия не отидоха напраздно. Днесъ, следъ тригодишна упорита борба, ние съ доволство виждаме постигнатитѣ отъ насъ успѣхи за осжществяване нашитѣ цели и задачи.

Не стигна ни петвѣковното робство, но трѣбваше и свободна България нашитѣ млади българчета мохамеданчета да биватъ откжсвани отъ своята родна срѣда и да отиватъ въ чужда, инородна, за да посещаватъ духовно мохамеданско училище, и като тъй да изпадатъ подъ чуждо влияние и да се връщатъ като агенти за чужда и неполезна намъ пропаганда. Тоя въпросъ, обаче, се уреди. Тая година, благодарение на нашитѣ искания и упоритата настойчивость на Смоленския народенъ представитель г. Атанасъ Каишевъ, се открива българско мохамеданско духовно училище, дето за напредъ ще се подготвятъ отъ български учители, на български роденъ езикъ, младитѣ бждещи духовни ржководители на родопскитѣ българи мохамедани. Въ това училище вѣрата ще бжде бързо и лесно заучавана, защото ще става не на чуждъ и непонятенъ езикъ, а на такъвъ, какъвто Богъ ни е дарилъ. Защото човѣкъ, на какъвто езикъ прави грѣхъ, на такъвъ трѣбва и да иска прощка.

Тъй вървимъ ние, вѣрно и последователно на идеитѣ си. Благодарение на упоритата ни и смѣла дейность въ съвършено кжсо време се свърши съ първата часть отъ нашата работа. Днесъ въ Смоленско и Родопа нѣма нито единъ фесъ. Остава да се започне и свърши и съ промѣната и на женското облѣкло, като усилията ни трѣбва да сж насочени къмъ премахване на черното намѣтало-мехтеня, което отдавна си е отживѣло времето и съ нищо не ни ползува.

Чрезъ издавания пъкъ отъ дружбата „Сборникъ Родина“ ние се стремимъ да разпространимъ срѣдъ нашитѣ братя, българитѣ мохамедани, които сж далечъ отъ насъ, новитѣ възрожденски идеи и стремления, а така сжщо и да запознаемъ българското общество съ нашия животъ, битъ и идеи. Извършеното до сега смѣтаме, че е много. То обаче е далечъ още недостатъчно. Изискватъ се още много усилия и още много работа. Но, ние сме готови да ги дадемъ. Ние, родинци, които сме подели борбата, ще продължаваме да вървимъ напредъ, да рушимъ отживелицитѣ и предразсждъцитѣ и да градимъ основата на новото българско мохамеданско духовно възраждане. Ние продължаваме да вървимъ по пжтя, по който преди 50 години нашитѣ братя, българитѣ християни, сж вървѣли въ борбата имъ срещу гърцизма. Тая борба се е развивала и тукъ, въ Родопа, и тя е известна особено на по-старитѣ отъ насъ. И въ тая борба срещу гърцизма сж срѣщани прѣчки, придружени даже съ стълкновения, но накрая здравиятъ български духъ е победилъ, и днесъ нѣма нито единъ българинъ християнинъ, който да се нарича грькъ само заради това, че богослужението въ миналото имъ се е извършвало отъ гръцки свещеници и на гръцки езикъ. Престжпление и смѣшно е за нѣкои отъ насъ, българитѣ мохамедани, да се наричатъ турци само заради това, че богослужението въ джамиитѣ се извършва на арабски езикъ. Ние, родинци, отхвърляме това заблуждение и високо канимъ всички наши съвѣрци да прегърнатъ истината. Защото тѣзи, които се мислятъ, че сж истински последователи на свещения Коранъ на Мохамеда и силно вѣрватъ, тѣ трѣбва да отхвърлятъ лъжата, заблудата и да прегърнатъ това, което е самата истина, а тя е, че ние сме българи по народность, а само по вѣра мехамедани. Това е чистата действителность, и само така тѣ ще могатъ да бждатъ признати за вѣрни последователи на своята религия.

Прочее, апелирамъ къмъ всички мои съвѣрци, българи мохамедани, да се проникнатъ отъ това съзнание, да отворятъ сърдцата си и да прегърнатъ тоя свѣтълъ идеалъ. Да се чувствуваме въ своята Родина, да се гордѣемъ съ своя български народъ, да се гордѣемъ и съ славнитѣ подвизи на нашитѣ велики царе Крума, Асена и Калояна и да обикнемъ своя славенъ вождъ, днешния Царь Борисъ III, Царь на всички българи.

Вторъ говори народниятъ представитель Ат. П. Каишевъ, който каза следното:

Уважаеми Госпожи и Господа!
Драги Родинци!

Особено много съмъ щастливъ, че днесъ съмъ между васъ и на вашата годишна забава и че мога да ви поздравя сърдечно и изразя моето възхищение и адмирация за вашето възрожденско дѣло, което като едно велико народностно дѣло затвърдява българския духъ въ нашата родна планина — твърдината на българската държава.

Вие поехте доброволно върху себе си тежкото бреме на будители и съ готовность и саможертва тръгнахте по стръмния и трънливъ пѫть на борцитѣ отъ оная величава епоха, която даде духовна и политическа свобода на поробения български народъ. Трудна и упорита е борбати ви, родинци! Голѣми сѫ огорченията и разочарованията, защото отъ много страни ше срещнете съпротива, но това трѣбва да ви окуражава и да ви окриля за още по-упорита борба, защото успѣхътъ накрая ще бѫде на ваша страна Вие ще сте победителитѣ! Прочее, драги родинци, вървете смѣло и увѣрено напредъ съ твърда вѣра и бѫдете увѣрени, че кога и да е свѣтлината ще победи невежеството, че скоро ще се проясни съзнанието на всички и ще изгрѣе свѣтлина въ душитѣ. Не е далечъ деньтъ, когато въ нашата чаровна планина всички ще се осъзнаятъ като родни братя и тогава съ задружни усилия ще заработятъ за своето благополучие и за сбѫдване общата ни народностна мечта, къмъ която се стреми и цѣлиятъ български народъ.

Драги Госпожи и Господа — гости на тая възрожденска вечерь, ще ми позволите дързостьта да се обърна и къмъ васъ. Азъ често пиша и говоря на родопски теми. Старая се всячески да запозная нашето общество съ родопскитѣ проблеми и да предизвикамъ оживенъ интересъ къмъ Родопа и нейното население.

Тази планина за нашитѣ обществени срѣди въ вѫтрешностьта е все още една незнайна страна. Но за голѣмо мое огорчение, трѣбваше и тукъ да констатирамъ нерадостната истина, че и у самитѣ насъ, родопчанитѣ, и у младата родопска интелигенция е много слабъ интересътъ къмъ нашитѣ народностни родопски проблеми и за самитѣ насъ Родопа е все още една неразкрита тайна. Ние сами тукъ не сме още оценили правилно нейната важность и нейната стойность за нашия народъ и държава. А тя е крепостьта на българската държава, нейна твърдина презъ всички времена и народи. Отъ издигащитѣ се къмъ небесата първенци — върхове на Родопа, които презъ вѣковетѣ сѫ били твърдини на българската мощь и народностенъ духъ, се вижда едно пѣнливо море съ лазурния му брѣгъ, което е една голѣма народна мечта. Въ гънкитѣ на тая необятна планина се е коренилъ българскиятъ духъ, който е останалъ тъй твърдъ презъ вѣковетѣ на двойното робство, както сѫ твърди и нейнитѣ гранитни скали.

Родопа заслужава по-особено внимание. Защото тукъ има омайно красиви мѣста и изгледи. Тукъ сѫ най-хубавитѣ мѣста за лѣтовища и зимни излети. Тукъ е съхраненъ единъ стариненъ говоръ — мекъ, звученъ и мелодиченъ. Тукъ е съхранена чудно хубава народна пѣсень, която засѣда направо въ сърдцето и разлива топла струя въ душата на всѣки, който я чуе. Тукъ сѫ запазени старинни народни обичаи, които извикватъ и възторгъ и умиление. Тукъ се криятъ природни красоти, които съперничатъ на най-прочутитѣ въ свѣта. Тукъ е запазена женска красота, която рѣдко се срѣща другаде. Най-обширнитѣ гори отъ нашето Отечество сѫ въ Родопската планинска область, а съ своитѣ рудни залежи Родопа планина съ право може да се нарече българскиятъ „Руръ“. Въ Родопа планина сѫ и най-широкитѣ планински пасбища, дето на времето сѫ пасли надъ милионъ стада — прочутото родопско овцевъдство, което е било гордостьта на тая живописна планина. Благоуханнитѣ тютюни „Джебелъ басма“ — гордостьта на нашата тютюнева култура, ражда само Родопа планина. А какво голѣмо ботатство отъ предания, легенди, приказки, пѣсни, обичаи, езикъ и народно изкуство! Какво изобилие отъ народно творчество крие въ своитѣ пазви тая още незнайна планина! Колко историческо минало може да се разкрие и разясни въ това голѣмо съкровище отъ легенди, пѣсни, старини, остатъци отъ неразследвани още градища, калета и пр.?

Наредъ съ това въ планината се таи една голѣма неволя — тая на нашитѣ кръвни братя, българитѣ мохамедани — голѣмата трагедия и тежка сждба на тия чистокръвни българи. Следъ завладяване на второто българско царство, завоевателитѣ сж прилагали разни срѣдства, за да си обезпечатъ господството. Но отъ тогава, та и до днесъ българинътъ мохамеданинъ е запазилъ трайни следи въ своя родъ и езикъ, запазилъ е звучната родна пѣсень, чисти родни нрави и обичаи, като ги е пастрилъ ревниво презъ вѣковетѣ наредъ, за да ги даде въ пълна чистота и цѣлость на днешнитѣ свободни поколѣния.

Но за зла честь, незавидна сждба изтърпява българинътъ мохамеданинъ. Като чели той е виновенъ за извършеното надъ нашитѣ общи дѣди насилие, съ промѣната на вѣрата. И той чувствува това недружелюбно отнасяне на своитѣ братя християни и затова се е отчуждилъ отъ тѣхъ, станалъ е мнителенъ, подозрителенъ, недовѣрчивъ, скрилъ се е въ себе си и не разкрива нито душата си, нито сърдцето си, нито голѣмата си неволя. Досега почти нищо не е сторено, за да му се помогне да се осъзнае и тъй да се приобщи къмъ народа си. Напротивъ — изоставенъ е на своята сждба.

Използувамъ днешния случай, да отправя повикъ къмъ всички родопчани, особено къмъ родопската младежь. За българитѣ мохамедани сж необходими особени грижи — и просвѣтни, и културни, и материални. Потрѣбна е голѣма любовь и топла сърдечность къмъ тѣхъ, за да ни обикнатъ и да ни се довѣрятъ. Чрезъ просвѣта и културна работа да издигнемъ въ тѣхнитѣ срѣди просвѣтени люде, които да вематъ дейно участие въ нашия общественъ, културенъ и държавенъ животъ, наредъ съ всички други българи. Само по тоя начинъ тѣ ще се почувствуватъ, че ги цѣнимъ наистина като равноправни и равноценни наши родни братя. Ето една благородна задача, която ни поставя отечественията ни дългъ — да просвѣтимъ българина мохамеданинъ и да го запознаемъ съ нашето общо минало, когато и той е билъ недѣлима часть отъ нашето общо народно тѣло и тъй да се приобщи къмъ рода си, да се привърже къмъ родната си държава, а не да го изоставяме немилъ недрагъ да тжгува въ неволята си — плячка на чужди домогвания и влияния.

Подетиятъ възрожденски починъ отъ млади българи мохамедани въ Смоленско трѣбва да бжде поздравенъ съ радость и да се подкрепи отъ всички

обществени срѣди, а особено отъ младежьта, защото това е не само единъ благороденъ починъ, но е и единъ подвигъ. А нашата млада интелигенция е длъжна да поеме подадената братска ржка и да поеме като голѣмъ дѣлъ това родолюбиво движение, та да завладѣе съ любовь сърдцето на брата българинъ мохамеданинъ и да завладѣе душата му, за да го спечели окончателно за българския родъ.

Прочее, млади родопчани! Сближете се съ добродушния, тихия и скроменъ българинъ мохамеданинъ, за да влѣете топлина и радость въ душата му, да го ободрите и обикнете като роденъ братъ, за да ви обикне и той и да ви довѣри своята скрита неволя и тжга. Протегнете му братски ржка, защото кръвьта му е чиста родна кръвь, а говорътъ му е чиста родна речь. Защото и той е кжсъ отъ родната българска снага. Стоплете душата му и завладѣйте сърдцето му съ добри чувства и съ добри дѣла! Той се нуждае отъ грижи, отъ любовь, отъ братски обноски, отъ сърдечность и отъ братска топлота.

Станете му братя и приятели! Това е повелителенъ дългъ на всички млади българи.

Непосрѣдствено следъ Каишевъ на сцената се качи известниятъ въ Смоленско отличенъ деецъ за българщината въ Родопския край, началникътъ на мѣстния гарнизонъ, който, трогнатъ и въодушевенъ отъ туй, което става въ Смоленъ, каза следнитѣ думи:

Уважаеми посетители — Госпожи и Господа,
Чеда на дивния Родопъ!

Тази вечерь, ето за четвърти пжть какъ присжтствуваме на битовата вечеринка на брата българинъ мохамеданинъ, устроена по установена вече традиция отъ членоветѣ на родолюбивата и близка до сърдцата ни българо-мохамеданска дружба „Родина“. За всички насъ тази вечеринка е едно сърдечно и мило тържество, гдето непринудено разкриваме сърдцата си и така събрани манифестираме внушително братската си обичь и разбиране между братята българи християни и българи мохамедани, за да нѣма повече разлика между насъ, а да се чувствуваме единни, едно цѣло.

Самоотвержени „Родинци“! Дѣлото, съ което сте се нагърбили, е чисто и свето и ще достигне своя разцвѣтъ! Успѣхътъ, който постигнахте въ едно кратко

време, за да разкѫсате мрака и заблудата, които несигурно се бѣха спотаили въ съзнанието на братята ни българи мохамедани, е възрадващъ за всички ни. Забравата и заблудата ще отстѫпятъ мѣсто на истинското осъзнаване, защото думитѣ ви, дѣлата ви чукатъ на български сърдца, които туптятъ въ български гърди!

Нека се знае, че китниятъ Родопъ е билъ български и български си остава. Той е билъ люлката на българския духъ и на българската твърдина. Той е билъ онзи гранитенъ блокъ, който ни е закрилялъ въ миналото и ще ни закриля и днесъ отъ нашествия. Отъ тукъ въ историята българинъ е разнасялъ славата и величието на България далечъ въ всѣка една посока. Този милъ и дивенъ нашъ Родопъ и за напредъ ще ни служи като здрава опора, отгдето ще изхождаме за постигане заветитѣ на дѣдитѣ ни на югъ, изтокъ и западъ!

Благородната цель, която дружество „Родина“ си е поставило за приобщаване на брата българинъ мохамеданинъ къмъ общото ни отечество България, заслужава адмириране и подкрепата на всички ни, съ всички сили. Азъ апелирамъ къмъ всички — отъ името на християнската църква, отъ името на мохамеданската църква (джамия), както сме си подали вече ржка, отъ тази вечерь все по-здраво да стиснемъ братскитѣ си дѣсници за съвмѣстни и задѫжни действия. Богъ е единъ, и идеалътъ на майка България е единъ и се достига съ всѣка религия! Така трѣбва да мислимъ и да работимъ, и като добри българи да вѣрваме въ свѣтлото бѫдеще на България!

Като възвеличавамъ дѣлото на Родинци, отъ името на всички ви, му пожелавамъ пъленъ разцвѣтъ. Да крепне за радость и гордость на всички ни! При такава задушевность и братска обичь, единение и разбиране, искрено да пожелаемъ здраве и премѫдрость на любимия си Върховенъ Вождъ Н. В. Царь Борисъ III, щото подъ неговото ржководство да градимъ напредъка и величието на България и на хубавия ни и милъ китенъ Родопъ.

Нека съ вѣра въ всичко това да извикаме нашето българско мощно ура за здравето на Н. В. Царя и Царствения Домъ! (бурно и нестихващо ура изпълни грамадния читалищенъ салонъ).

Приканвамъ всички да изпѣемъ и хубавата родна пѣсень „Мила Родино!“, която е и химнъ на дружество „Родина“!

Краятъ на речьта му, освенъ съ гръмко „ура“ за царствуващия домъ и българския духъ въ Родопа, завърши съ всеобщо изпѣване отъ всички присѫтствуващи и родинци на дружебния възпѣвъ, което стана при голѣма задушевность, рѣдка тържественость, чувства и единность.

Литературната часть на вечеринката мина въ подходящи за случая декламации и хумористики, но сензацията на деня бѣше излизането на сцената на г-жа Несибе Шехова, която съ сериозенъ тонъ и ясенъ гласъ прочете напечатания „Зовъ къмъ женитѣ българки мохамеданки“. Съ туй тя първа покани всички да скѫсатъ съ миналото, да хвърлятъ чернитѣ фереджета и була. да престанатъ да се булятъ и криятъ и да се чувствуватъ свободни и горди българки. Това четене съ право се нарече едно знамение на времето, защото съ него наистина се откриваше една нова епоха въ живота на българката мохамеданка. Това, както ще видимъ по-нататъкъ, стана и центъръ на цѣлата по-послешна дейность на дружба „Родина“ презъ тая и следващитѣ години.

Втора сензация бѣ излазянето на сцената на нѣколко жени българки мохамеданки, които като изпълнителки на роли въ пиесата „Женятъ, пъкъ не питатъ“, разкриха дарби и умения съ нищо не отстѫпващи отъ тия на своитѣ сестри — българкитѣ християнки. Подготовката и изнесеното отъ тѣхъ бѣ напълно естествено, безъ никакви преструвки и затуй ефектно. Цельта на автора бѣ да се посочатъ нѣкои неестествени явления съ пакостни последствия при женитбитѣ на малолѣтни момичета съ мѫже често пѫти два пѫти по-стари отъ тѣхъ, или обратното. Общата идея бѣ, да се даде свободенъ изборъ при бракосъчетанията, а не да става това по волята и каприза на старитѣ, най-често по чисто материални съображения. Изпълнители на ролитѣ въ пиесата бѣха: Куркутъ-Асанъ—Мехм.

Ишарлиевъ, Пембе — г-жа Несибе Шехова, Захринка — Сл. Караманджукова, Асанъ Минкинъ — Мехм. Кобатевъ, Садъкъ — Мехм. Ишарлиевъ, Имамътъ — Сал. Ходжаджиковъ, Минка —г-ца Фатме Ишарлиева, Рубие—Фатма Ар. Бейска, Ахмедъ—Мехм. Карахусевъ, Фатма—М. Порязова, Андрей — Анг. Гареловъ, Османъ и Рофатъ — Сал. Рѣчниковъ и Сал. Узуновъ и другарка — г-ца Шерифе Хускова.

Изпълнителитѣ на пиесата „Женятъ, пъкъ не питатъ".

Изпълнението на пиесата бѣ тъй естествено и сполучливо, че цѣлата публика се бѣ преобърнала въ слухъ и съ затаенъ дъхъ следѣше хода на действието, като въ момента, когато въ третото действие момичето-жертва на старитѣ разбирания, избѣга отъ похитителя при своя избранникъ, цѣлата публика въздъхна отъ облекчение. Животътъ на българитѣ мохамедани се представяше така естественъ и правдивъ, като че се гледаше една истинска картина отъ живота въ нѣкое крайно българско мохамеданско село.

На край се прочетоха полученитѣ телеграфни приветствия и почна веселата часть, която въ игри и народни хора продължи до късно презъ нощьта. По-важни отъ телеграмитѣ бѣха следнитѣ:

Сърдечно благодаря за поканата, Възпрепятствуванъ служебно да дойда. Желая успѣхъ на вечеринката и пъленъ разцвѣтъ на светото възрожденско дѣло.

Николовъ
генералъ майоръ

Отъ софийската родопска дружба и мое име сърдечни поздрави вамъ труженицитѣ народни. Нека вашето дѣло крепне и цъвти за доброто на България и Родопа.

Председатель Караманджуковъ

По случай дружбената вечерь приемете нашитѣ сърдечни чувства и поздравления

Дружба Родина Златоградъ
Изетъ Вунцовъ. Секр. Евтимовъ

Пожелаваме на родинци всичко добро и пъленъ успѣхъ

Председатель род. дружба Пловдивъ
Стоиловъ

Нашитѣ приветствия по случай традиционната вечеринка. Пожелаваме успѣхъ, весело задушевно прекарване съ сжщия устремъ и добри бжднини.

Дружба Роженъ, Асеновградъ

На всички ви възторжени поздрави и пожелания.
Георги Попанастасовъ, Устово.

Отъ вечеринката настоятелството изпрати до Н. В. Царя следната телеграма:

София, Двореца
НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯ

Ваше Величество.

Родинци — българи мохамедани отъ дружба „Родина", вѣрни чеда на България и апологети на българщината срѣдъ своитѣ съвѣрци въ Родопа, празднувайки своята четвърта традиционна вечеринка особено

щастливи се чувствуваме, заедно съ всички свои братя българи, християни и мохамедани, да Ви поднесемъ нашитѣ най-сърдечни и вѣрноподанни чувства и сърадвания.

Тази вечерь се даде изразъ на спонтанни чувства на братска обичь и общность между българитѣ, мохамедани и християни. Отъ тази вечерь и българската мохамеданка, възродена въ свобода и български духъ, скѫса съ овехтѣлитѣ си традиции и заблуда.

На всички ни идеалътъ е само безпредѣлна обичь къмъ Ваше Величество, августейшата Ви съпруга и България.

На тая телеграма дружба Родина бѣ честита да получи отъ Негово Величество следния отговоръ.

Смоленъ

Арифъ Бейски, председатель на българо-мохамеданската дружба „Родина“

Вамъ и на българо-мохамеданската културна дружба благодаря сърдечно за добритѣ чувства и хубавитѣ приветствия, които ми изказвате по случай традиционната Ви вечеринка и които ме истински трогнаха.

ЦАРЪТЬ

ЕФЕКТЪТЪ ОТЪ „ЗОВЪТЪ“

Прочетениятъ на вечеринката „Зовъ“ бѣ разпратенъ още сѫщата вечерь по нарочни пратеници за разлепяне изъ всички села въ околията. Най-тежка бѣ задачата на Търънския имамъ Мехмедъ Сал. Дервишевъ, който презъ нощьта отиде и се върна до с. Маданъ, само и само и оня край, известенъ като твърдина съ фанатични разбирания, да осъмне съ тая новость въ идейната борба на дружба „Родина“. Задачитѣ си всички куриери бѣха изпълнили най-точно, а сутриньта следъ вечеринката и самиятъ градъ Смоленъ осъмна съ разлепени позиви. Туй, впрочемъ въ града не бѣ много ефектно, понеже на самата вечеринка следъ четенето се пръснаха отъ ржка нѣколко стотинъ екземпляра,

които още сѫщата вечерь се разнесоха и разпространиха срѣдъ населението.

Оставаше да се следи впечатлението и ефектътъ. На първо време всичкото българско мохамеданско население се спотаи и затвори и въ течение на нѣколко дни нищо се не чу или излѣзе на яве, за да се разбере, какво се мисли и крои. Срѣщаха се само тукъ таме известнитѣ съ противни схващания първенци, които си шушукаха нѣщо и пакъ мълкомъ се разминаваха.

— Мѣса да ще се свалятъ фереджисе!
— И менъ тъй са глôда!

— Мѣса да ще се свалятъ фереджисе, бѣ казвалъ единъ отъ тѣхъ.

— И мене тъй се глôда, отговорилъ другиятъ.

Мнозина пъкъ, виждайки, какъ вървятъ работитѣ и за да не бѫдатъ изпреварени, бѣха си предварително купили зимни палта за женитѣ, за да имъ сѫ готови. Слушаха се най-разнообразни схващания и коментарии. Повтори се сѫщата работа, както и по време на сваляне на фесоветѣ.

— Доде ни дойде отъ Царянъ заповѣдь нема да сваляме фереджисе!

— Ще се боримъ, и пакъ нема да даваме да хи смѣнятъ!

— Жената е неприкосновена, казва другъ ужъ по-интелигентенъ. Ако смѣе нѣкой, нека ми доближи жената!

Въ туй време постоянно се кѫсаха и възстановяваха разлепяванитѣ изъ града „Зовове“. Тая мирна борба и тъй да се каже словесна и печатна

пропаганда продължи цѣлъ месецъ. Виждаше се, какъ полека-лека се усвоява новото схващане и се подготвя почвата за едно съвършено махване на чернитѣ намѣтала. Доколко новитѣ схващания за реформа на облѣклото въ духа на българската му народность занимаваха живо българското мохамеданско общество, се виждаше отъ това, че въ много домове бѣха възникнали взаимни разпри, препирни и даже раздѣла между синъ и баща, мѫжъ и жена. Всичко туй значеше, че родинството като идеология се коментира оживено и задълбочено. Черната намѣтка — мехтеньтъ, като последна останка отъ робството, бѣ осѫдена на безвъзвратно унищожение. Нѣкои си купуваха вмѣсто тѣхъ балтони, но общата маса все още чакаше да се разреши въпросътъ отъ бѫдещето. По едно време се пустна мълвата, че ще се свалятъ фереджитѣ, но ще се замѣнятъ съ „модерни чаршафи", каквито носятъ циганкитѣ въ Пловдивъ. Членоветѣ на дружба „Родина" подскочиха като ожилени. Мнозина отъ тѣхъ напустнаха работата си, за да се справятъ съ тая мълва. Спороветѣ и препирнитѣ пламнаха:

— Една дреха, която не е българска, си нѣма мѣстото срѣдъ насъ!

— Всѣки, който защищава старата форма, е врагъ и предатель, казваха тѣ.

Но и противницитѣ въ това време не стоеха мирно.

— Мôскисе викатъ доде нема отъ Царя указъ, нема да се свалятъ фережисе, казвали една група противнички.

— Нема да чѐкате указъ, отговаряли родинкитѣ, това трѣбва ние сами да си го направимъ, та и Царенъ ще го бендиса.

— Нема да хи сваляме, опирали се други, ще са бахтемъ и пакъ нема да хи даваме.

— То оти и женисе станаха „култура", та нема берекетъ, казваха нѣкои.

— Та тѣ оти жѐнисе зôха да ходятъ безъ фережи, затва ле летѝ! обясняваха нѣкои фаталистично, тъй като пролѣтьта бѣше влажна и дъжделива.

— Какъ може да ѝзлеза на пôтенъ бизъ фередже? казвала учудено една фанатичка.

— Та и ти и безъ туй не излазяшъ, ами се криешъ вѫтре като дива, отговорила ѝ съседката роднинка и ѝ дръпнала фереджето.

Това бѣше идейната борба въ цѣлата Смоленска область презъ всичкитѣ дни отъ 27 януарий до края на месецъ май 1940 година. Презъ това време едно значително число жени усвоиха новитѣ схващания и тръгнаха вмѣсто съ фереджета, — съ зимни балтони. Отрицателната агитация обаче, както всѣкога, тъй и сега, не остана безъ плодове. Мнозина отъ тия, които си бѣха купили балтони, не смѣеха да ги турятъ, очаквайки да не би да стане нѣщо и се „развôре" работата. По тоя начинъ значи, предъ мѣстната действителность, а така сѫщо и предъ цѣлата българска общественость и държавность се бѣ сложилъ въ най-сериозна форма за разрешение единъ колкото важенъ, толкова и належащъ въпросъ: какъ, и трѣбва ли българското мохамеданско население въ Родопския край, което вече само опредѣля своя нарадностенъ произходъ и пѫть, да се подпомогне въ неговото възрожденско движение и се тури край на всѣкакви произволни течения умишлено поддържани въ миналото за нашъ общъ позоръ и срамъ. Туй остана да се разрешава отъ само себе си съ течение на времето.

ВѢРСКОТО ОБУЧЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИТѢ МОХАМЕДАНИ

Знае се, че вѣрското обучение на децата българчета мохамеданчета въ основнитѣ училища въ миналото, пъкъ и до скоро, е ставало отъ стари и невежи ходжи, които нѣмайки ни най-малка

подготовка или знания, учели децата преди всичко на азбуката на единъ неразбираемъ и за самитѣ тѣхъ езикъ. При тоя начинъ на преподаване, естествено децата нищо не научаваха, и затова и религиозното обучение западаше отъ день на день. Като тъй, яви се нуждата да се въведе една новость въ духа на днешното време, като презъ изтеклата 1939/40 учебна година се назначиха за лектори по вѣроучение лица млади и преди всичко запознати добре съ българския езикъ, на който и започна преподаването. Туй преподаване се зловидѣ на нѣкои, съ по-стари разбирания, българи-мохамедани, като за главенъ недостатъкъ на новитѣ лектори се сочеше това, че не знаели турския езикъ.

— Какôвъ ще е тоя учитель да не знае турски, та ако не друго, да научи децана, барекъ юметана да си подписватъ по турски! бѣха казвали нѣкои.

— „Култураса“ туря учителе каквину тѣмъ удисватъ! . . . роптаеха бившитѣ ходжи, останали безъ последователи и срѣди, върху които да оказватъ каквото да е влияние.

— Ние не сме турци и тоя езикъ не ни интересува, отговаряха учителитѣ родинци.

Най-много се радваха децата, че обучението имъ тръгна на ясенъ и разбранъ езикъ. Скоро къмъ това се прибави и учебникъ-молитвеникъ, съставенъ отъ смоленския околийски мюфтия съ български букви и преводъ на нашъ езикъ на всички общеупотрѣбителни молитви.

ОТКРИВАНЕ КУРСЪ ПО МОХАМЕДАНСКО БОГОСЛОВИЕ ВЪ С. РАЙКОВО.

Идея за такова едно училище бѣ дадена още презъ 1932 година отъ видния родопски общественикъ и бившъ народенъ представитель г. Георги Попанастасовъ отъ с. Устово. Въ една своя статия

въ сп. „Родопски прегледъ“ той изтъкна тая нужда като писа, че за да се постави въ правилна насока въпросътъ за българитѣ мохамедани, необходимо е: „Да се преведатъ на български най-важнитѣ молитви и обреди на мохамеданството и се систематизиратъ въ специаленъ учебникъ по вѣроучение, и всички ходжи-учители да се обучаватъ въ задължителенъ специаленъ курсъ и се подготвятъ за учители по вѣроучение“*). Осѫществяването на тая идея, обаче, се падна на покойния смоленски народенъ представитель запа-

Ученицитѣ отъ богословския мохамедански курсъ въ с. Райково.

сенъ генералъ Каишевъ, който следъ една дълга и упорита дейность успѣ да възбуди интересъ и създаде издържка, и курсътъ най-после бе откритъ отъ началото на м. януарий 1940 година, като клонъ при гимназията въ с. Райково, Смоленско.

*) Сп. „Родопски прегледъ“ год. IV, София, 1933 г., кн. 1, стр. 22.

За началенъ персоналъ бѣха назначени двама души: Бехчетъ Сердаровъ отъ Чепинско за директоръ, и Мехмедъ Дервишевъ за вѣроучитель. Сердаровъ обаче скоро напустна длъжностьта, за да отбие военната си тегоба, и цѣлата работа остана върху Дервишевъ. Впоследствие за директоръ дойде имамъ Мустафа Шарковъ отъ Лѫжене, за поддиректоръ пенсионерътъ учитель Дим. Софкаровъ. При този ржководенъ съставъ завърши първата учебна година. Свѣтскитѣ предмети: физика, химия, математика, история, пѣние, география и български езикъ се преподаваха отъ учителитѣ отъ мѣстната гимназия. Тъй организиранъ богословскиятъ мохамедански курсъ сѫществува вече две години, като първата година имаше 16 души ученици, а втората 31, отъ които въ първия курсъ новоначинаещи 12 души и въ втори 15, тъй като единъ е напустналъ.

ТРЕТИ ГОДИШЕНЪ ПРАЗДНИКЪ НА ДРУЖБА „РОДИНА“ (1940 г.).

Гергьовденъ е, както се знае, годишниятъ празднникъ на дружба „Родина“. До сега тоя день се празднуваше заедно съ българитѣ християни на поляната северно отъ града съ традиционенъ съборъ. Тая година обаче времето се случи дъжделиво и влажно, та не можа да се устрои съборъ на открито. Все пакъ празднникътъ мина съ интересъ и настроение. Предния день, 6 май, родинци наредъ съ всички родолюбиви организации дефилираха въ военния парадъ и бѣха поздравени отъ командира на полка. На площада следъ това въ време на народнитѣ увеселения взеха участие и жени родинки съ съвършено еднакво облѣкло съ това на християнкитѣ. А това значеше, че движението за реформа на облѣклото се затвърдява и възприема охотно. За да се запази традицията, родинци устроиха и обща трапеза съ обичайното печено агне и други домашни ястия. Трапезата сложиха въ салона на кѫщата на Мехмедъ Ишарлиевъ, гдето се бѣха събрали 8—10 семейства, всички на едно, мѫже и жени, не тъй както правятъ тия съ назадничави разбирания да бѣгатъ и дѣлятъ женитѣ при гостуване. Казаха се анекдоти, пѣха се пѣсни и тъй мина третиятъ годишенъ праздникъ на дружба „Родина“ съ пожелание до година, при хубаво време, пакъ да се организира по-голѣмъ и многолюденъ съборъ на открито.

КРАЙ НА ФЕРЕДЖЕТАТА.

Презъ втората половина на м. май 1940 година отъ Източна Родопа, Златоградско, дойдоха интересни сведения, че тамъ акцията по самоволното хвърляне на фереджетата била въ своя ходъ и работата е вече свършена. Мисъльта, че златоградчани изпреварватъ смоленци породи силно съревнование. А сведенията се потвърждаваха и допълняха, че освенъ фереджетата, били изхвърлени и носенитѣ тамъ шалвари, което носене пъкъ е съвсемъ не българско, и че въ последно време външниятъ ликъ на населението въ тоя градъ билъ съвършенно уеднаквенъ, и нѣмало разлика между българки християнки и българки мохамеданки. Не биваше Смоленъ да остане по-назадъ. Тукъ, макаръ, че мнозина бѣха направили реформата, но повсемѣстно и поголовно хвърляне на фереджета все още нѣмаше. Периодътъ отъ 27 януарий до края на май 1940 г. за Смоленъ бѣше, тъй да се каже, още организационенъ, водѣше се само устна агитация и се увещаваха всички да промѣнятъ дрехитѣ. До обща промѣна не бѣ се още дошло и тия, които не се решаваха да направятъ промѣната, правѣха това или отъ тѫпо втиляване, или отъ подхранвана надежда отъ нѣкои „бельки са ще разминô тая работа“. Родинци пъкъ бѣха дали срокъ единъ месецъ, следъ което предупредиха всички, че ще се вематъ и по-решителни мѣрки. Времето течеше и по

всичко личеше че настжпва решителниятъ моментъ. Най-разпаленитѣ родинци по цѣлъ день се събираха, ходѣха изъ кжщитѣ, обмисляха и решаваха, какъ да подхванатъ работата. Срѣдъ цѣлото население се бѣ създало настроение, че се очаква заповѣдь за хвърляне и днитѣ до опредѣления срокъ се броеха. Нетърпението вземаше връхъ. Точно въ туй време на името на „Родина“ въ Смоленъ се получи единъ пакетъ позиви отъ с. Бѣлъ-Изворъ, Ардинско, отъ духа и съдържанието на които се виждаше, че и Ардинската околия е пламнала. Текстътъ бѣше следния:

ПОЗИВЪ

отъ културно-просвѣтната и благотворителна дружба „РОДИНА“ на българитѣ мохамедани въ с. Бѣлъ-Изворъ, Ардинско

Братя Българи!

Съ настоящия си позивъ ние, организиранитѣ въ възрожденското движение българи отъ мохамеданско вѣроизповѣдание, издигаме високо гласъ предъ обществото и свѣта, като искрено и откровено изповѣдваме нашата българска народность.

Ние знаемъ, че кървавиятъ турански мечъ и безжалостната властническа ржка ни откжснаха отъ историческото ни произхождение и безжалостно ни приковаха за вѣчни мжки, мжки на позорната скала на неопредѣленость, заблудата и слѣпотата. Изостанали, неуки, заблудени, вѣковетѣ ни блъскаха въ скалиститѣ брѣгове. Унили, ние влачехме двойното робство и тежкия яремъ, белезитѣ, на които още не сж заздравѣли. Всѣко кжтче, всѣко жгълче, всѣко камжче отъ майката планина е напоено съ сълзи. Всѣка скала, всѣка долина и кръстопжть свидетелствуватъ за нечувана нищета и поругание. Онеправдани, презрѣни и заблудени течеха днитѣ на нашето сжществувание, сковавани въ невежество, фанатизъмъ и заблуда. Въ неволя течеха днитѣ ни, подхранвани съ чужди за народа копнежи и идеали, раздухвани отъ заблудени глупци, блудни синове на своя народъ.

Съзнавайки историческата си принадлежность въ днешнитѣ исторически дни, които изживяваме, ние, възроденитѣ синове на широкопола Родопа, строители на новия животъ на тази измжчена отломка, отправяме настоящия си позивъ къмъ всички културни работници въ този край за помощь.

Подкрепете ни въ нашата борба! Съ огненитѣ си сърдца ние ще изтриемъ една кървава страница отъ историята ни. Съ вашата подкрепа веднажъ завинаги ще унищожимъ заблуждението, ще пръснемъ мрака въ душитѣ и ще разкжсаме за вѣчни времена изкуственитѣ препятствия, които ни раздѣлятъ. Подкрепете ни въ нашата борба, защото тя е свещена и благословена! Подайте ни братска дѣсница, да чуемъ и ние, какъ тупти еднородната кръвь въ жилитѣ ни. Подкрепете ни, нека цѣлиятъ свѣтъ разбере, че ние сме българи, че въ гърдитѣ ни бучи българска сила, че сърдцата ни сж пламнали отъ български чувства. Нѣма срѣдство въ свѣта, което да угаси пламъка на българщината.

Ние сме българи по кръвь, езикъ, нрави и традиции и искаме да се радваме на свободата си, на земята си, държавата си и любимия ни Вождъ. Ние сме българи и искаме да живѣемъ съ копнежитѣ, въжделенията и идеалитѣ на народа си, да се боримъ за тѣхъ, да бранимъ държавата си и мремъ за родината и любимия ни царь Борисъ III, Царь на всички българи. За него ние ще дадемъ кръвьта си, ако потрѣбва, за защита на честьта и родината ни България!

гр. Ардино, 25. IV. 1940 година.

Отъ Дружбата.

Освенъ туй, отъ Ардинско идваха сведения, че и всички момичета-ученички отъ основнитѣ училища и прогимназиитѣ сж смѣнили старитѣ шалвари, които носѣли до тогава по подобие на циганкитѣ, и се въвѣла съ съдействието на учителитѣ еднаква форма за всички — бѣли престилки.

Следъ всичко туй възбуждението стигна своя връхъ. Нуждата да се проведе решителна акция и въ Смоленско не можеше да се удържи. Нѣмаше и какво да се чака. Крайно време бѣше, и настоятелството на „Родина“ обмисли и реши да се почне веднага дейность, като се издадатъ пакъ позиви,

тоя пѫть въ форма на хвърчащи листове и се предприеме акция, като отъ името на „Родина“ се забрани ходенето изъ улицитѣ съ фереджи и була. Тия позивчета, които се реши да бѫдатъ разпространени още следващия петъченъ день, щѣха да иматъ значение на последно предупреждаване и имаха следния видъ и съдържание:

Долу омразнитѣ мехтени и була!

Долу чернитѣ пищимали!

Ние не сме робини на тая земя, а сме свободни българки!

Край на унизителнитѣ знакове отъ робството!

Кръвьта вече говори, и всѣки знакъ на тежкото робство е омразенъ!

Хвърлете мехтенитѣ!

Махнете булата!

Край на пищималитѣ!

Покажете се разумни и свободни българки!

Нѣма вече робство, да нѣма и мехтени!

Първенцитѣ да дадатъ примѣръ!

Въ противенъ случай, тѣ продължаватъ робството надъ народа!

Искаме свѣтлина и култура!
Искаме човѣшки обноски и равноправие!
Стига бѣгане и криене!
Стига престѫпно невежество!
Да откриемъ лицата си и видимъ свѣта, всички — и млади и стари!
Да не остане нито единъ мехтень, нито едно було!
Срамъ за тѣзи, които не се подчинятъ на този народенъ викъ!

Отъ женитѣ
българки мохамеданки

Когато се напечатаха и бѣха готови тѣзи позивчета, насрочи се общо събрание на настоятелството и нѣкои по-будни родинци, което се състоя въ новата кѫща на председателя Арифъ Бейски, гдето бѣха донесени и пакетитѣ отъ печатницата.

— Най-после дойде заповѣдь, и отъ утре нататъкъ е забранено да се носятъ фереджи и мехтени, каза ржководительтъ и отвори единъ пакетъ.

— Ураа! Браво! извикаха всички.

— Дай Боже! Най-после и това стана! казваха едни.

— Аминъ ишелла! казваха други.

Подъ думата „заповѣдь“ се разбираше, че дружба „Родина“ вече забранява да се ходи на

Ученички — българо-мохамеданчета отъ с. Диамандово, Бѣлъ-Изворско, съ новитѣ си престилки.

открито по улицитѣ съ мехтени (фереджета) и була. Това трѣбваше да се уяснява на населението, като се използуватъ и Ардинскитѣ позиви, съ което се даваше видъ, че вълната, която е обхванала Златоградъ и Ардино, залива вече и Смоленско.

ДУХОВЕНСТВОТО НА ЧЕЛО.

Сутриньта на 17 май 1940 година цѣлата Смоленска околия осъмна пакъ съ разлепени позиви и афиши, тоя пѫть по-разновидни и разнообразни. Бѣше петъкъ, джумая-гюню, когато цѣлото мохамеданско население се събира въ джамии и мечети за общо кланяне и молитва. По улицитѣ и

джамийската ограда въ Смоленъ сѫщо се мѣркаха позивчета. Тоя пѫть работата се поде и нареди тъй, че поканата за смѣняне на фереджета мина всецѣло въ рѫцетѣ на будното българско мохамеданско духовенство въ града. Нѣколко родинци срещнаха имама.

— Имамъ ефенди! Сега тебе се пада редътъ да си изпълнишъ дълга. Моментътъ е напълно сгоденъ. Съобщи въ джамията следъ служба да се махнатъ мехтенитѣ, та да се свърши веднажъ за винаги съ тоя въпросъ, му казаха тѣ.

— Наистина, много е хубаво, каза имамътъ. Но още по-хубаво ще е, ако това направи мюфтията. Азъ ще го срещна и увещая да каже нѣколко думи.

— Добре! Много добре, му казаха тѣ, може даже и да даде нареждане за цѣлата околия, както подобава на единъ околийски духовенъ началникъ.

Какво бѣха правили по-нататъкъ и какво бѣха говорили имамътъ и мюфтията, не се знае, но къмъ единъ часа следъ обѣдъ въ обичайното време за отпустъ мюфтията спрѣлъ населението, да се не разотива, и се обърналъ съ следнитѣ думи:

Комшуларъ и вие всички братя българи мохамедани!

Както виждате, днесъ пакъ къмъ всички насъ сѫ отправени позиви за хвърляне на фереджитѣ. Тѣзи позиви сѫ отъ дружба „Родина“, които сѫ наши хора. Затова азъ, като вашъ духовенъ началникъ, дългъ ми е да кажа на васъ, па да го кажа и на самия мене си, че е дошло време да се тури край на тая небългарска дреха. Затова препоржчвамъ на всички ви, безъ разлика на старо и младо, да се не противите, а въ срокъ отъ десеть дни, считано отъ днесъ, кой какъвто колай намѣри, да смѣни врѣхното облѣкло на женитѣ отъ кѫщата си, както това вече мнозина сѫ го направили. И гледайте, щото въ дадения срокъ да не остане нито единъ мехтенъ и нито едно було! Съ туй свръшвамъ и вѣрвамъ, че ще ме послушате“.

Следъ като мюфтията свършилъ, всички наизлѣзли вънъ, но нѣкои не се още разотивали. Събрали се на двора и чакали да излѣзатъ духовницитѣ, което значело, че ще има разисквания и обяснения. Несъгласнитѣ съ мнението на мюфтията искали да знаятъ самата сѫщность на работата, отъ где иде, и до каква степень сериозность има въ туй нареждане.

— Ищиме да знаемъ, има ли законъ за тая работа или не? казвали тѣ.

— Дай да видимъ окржжното нареждане, мюфти ефенди, тогава ще смѣнимъ фереджинѣ.

— Додѐ не видя отъ царя указъ, нема да смѣнямъ мехтенене, твърдо отстоявалъ единъ.

Слушали се най-разнообразни мнения и тълкувания, като не липсвали викове и ругатни.

— Слушайте да ви кажа! намѣсилъ се имамътъ. Не съ законъ, ами ние, сами, по съвѣсть и съзнание трѣбва да направимъ това. Никой не може да отрече, че сме българи по народность, следователно, и такива дрехи трѣбва да носимъ.

Оживлението се още повече усилило. Цѣлата публика се раздѣлила на две: еднитѣ, които вече били направили реформата, минали на страната на духовницитѣ, и другитѣ — затвърдени противници на новото движение, които упорствували и държали на всѣка цена да се запази старото. Тъй се разотишли и еднитѣ, и другитѣ, първитѣ весели и доволни отъ думитѣ на мюфтията, а вторитѣ съ свити отъ злоба сърдца, като се разбрало, че не ще стоятъ мирно, а ще търсятъ начинъ и мѣрки за спиране.

Вечерьта се събрала една група отъ тѣхъ и отишли пакъ да питатъ мюфтията:

— Ищиме да знаимъ, мюфти ефенди, кой нарежда това, „култураса“ или даржеваса?

— Слушайте да ви кажемъ, отговорилъ имъ мюфтията. Немойте ма нито пита, нема нито да ви

кажемъ, кой го е наредилъ. Ами доде е рано йдете, та вземайте мѣрки и правете това, което всички хора правятъ, то е за обща наша честь и добро.

Отъ това се разбрало, че мюфтията нѣма да имъ каже и главно, че не принадлежи къмъ тѣхното течение. И затова се разотишли обезсърдчени, но все пакъ съ видъ, че сѫ решени да ходятъ, питатъ и „търсятъ края“ на тая работа.

РАЗШИРЕНИЕ ИЗЪ СЕЛАТА.

Съ схващането, че е дошло време да се погребва старото и се дава пѫть на новото разбиране и духъ, бѣха заживѣли още отъ началото на пролѣтьта почти всички села въ околията. Усѣщането, че е дошелъ краятъ на мехтенитѣ и булата бѣше общо. Членоветѣ на дружба „Родина“ въ селата бѣха имали амбицията и грижата да обходятъ всички махали и колиби и да не оставятъ нито единъ домъ и нито една кѫща безъ нѣколко броя отъ позивчетата.

— Хайде еей, какво чакате? Турското се е вейке свôршило! Смоленъ и Златоградъ хвърлиха фереджитѣ! Вие какво се чудите? Най-сетне ли ще останете? — бѣ казвалъ Ахмедъ Шехмовъ, обикаляйки селата по горното течение на Арда.

— Брееей, какво време дойде, та станахме и ние бôлгаре! бѣха казвали въ Киселичево.

— Та ние сме си бôлгаре родени, отговаряли младитѣ. Вѣрата си е вѣра, а народностьта — народность. Вѣрата си ние изпълняваме, но и народностьта си пазимъ. Нея преди всичко трѣбва да признаемъ и всички да я съзнаваме.

— То отъ какъ видѣхме, че врить младисе станаха „култура“, свôрши са и тюрклюкетъ, свôрши са и османлъкатъ! — бѣха заключавали въ с. Могилица, дето влиянието на тия съ стари разбирания бѣ още силно, но се прощаваха лека-полека, виждайки, че изгубватъ почвата и опората подъ себе си.

КРАЙ НА РЕШЕТКИТѢ.

Градътъ Смоленъ, както се знае, е единъ старъ и много разстланъ градъ. Кѫщитѣ сѫ пръснати между дървета и храсти и отдалечъ представляватъ разхвърлени дрипи. Особено мохамеданскитѣ махали съ своитѣ извехтѣли зидове, покриви и дрипави решетки по тѣхъ представляваха сѫщинска пустошь. Туй освенъ че придаваше единъ грозенъ видъ на града, но и поставяше въ недоумение всѣки външенъ човѣкъ, какви хора живѣятъ тука и защо се криятъ задъ тия решетки. Сѫщото бѣше и въ селата въ околията. Главно отъ естетически съображения за града и да се разхубавятъ околнитѣ квартали намѣри се за умѣстно да се откриятъ всички прозорци, за която цель последва нареждане отъ общината съ биене барабанъ.

И тая мѣрка на първо време се вмѣни въ вина на дружба „Родина“. Впоследствие обаче, когато се отвориха прозорцитѣ и навлѣзе вѫтре слънцето, на всички дойде хубаво и бѣха доволни. И тая мѣрка почна съ известно колебание: единиятъ братъ напримѣръ свалилъ решеткитѣ отъ своята половина кѫща, а другиятъ се още чуди, но като минаха нѣколко деня и за да не последватъ глоби, всички подхванаха. Деньтъ 21 юний 1940 г. бѣше запълненъ само съ тая работа и изъ всички махали се чуваше плюсъкъ и шумъ отъ чупене и сваляне на решетки. Цѣлиятъ градъ изведнажъ, като че придоби съвършено новъ видъ, и кѫщитѣ, като че се разсмѣха, съ отворени прозорци и кьошкове.

ПРЕДЪ НОВЪ МИРОГЛЕДЪ.

Това, че въ акцията по хвърляне фереджетата застана начело духовенството, постави въ недоумение мнозина, особено тия, отличаващи се съ прониче мнозина, особено тия, отличаващи се съ противни разбирания. Но днитѣ минаваха единъ подиръ другъ, и срокътъ течеше. Едни купуваха

кърпи, други едноцвѣтни забрадки, трети зимни балтони, макаръ че времето бѣ вече топло и съвсемъ не за балтонъ, но работата се доведе до тамъ, че следъ уречения отъ мюфтията срокъ никоя жена не излѣзе вече на улицата съ фередже или було. Сега пъкъ се изпадна въ друга крайность. Мнозина, неразбрали, какъ да се обличатъ, разкѫсваха отпредъ фереджатата си и безъ никаква друга промѣна, така тръгваха изъ улицитѣ.

— Ей ма! нѣ са открихъ, казваха тѣ.

Други пъкъ бѣха боядисали старитѣ си була въ тъмни и недотамъ красиви цвѣтове, забулили се по стария начинъ, че приличаха или на плашила, или на жени въ дълбокъ трауръ. Това бѣше за маневра, да не би мюфтията да отмѣни заповѣдьта си. По тоя случай ставаха разправии и обяснения съ родинци, понеже тия жени наистина приличаха на плашила.

— Какво са сте забулили та мѣсате дишерлôци, казваха тѣ и имъ сочеха чернитѣ була. Или си турите дрехи като за свѣта, или се махайте отъ улицата.

— Намъ не ни е бáлно за друго, ами òти да не каже даржеваса да фарлимъ фереджисе, ами го ище „култураса“! — казваха женитѣ.

— Нема какво да чекаме държавата! Това си е наша работа, отговаряха родинци. Вие сами се правите робини и съ назадничавъ духъ, като носите това облѣкло.

— Щомъ е тъй, нема да пускамъ женана да се покаже отъ вратана на вôнъ! Вôтре ще сиди, и нема да хи дамъ да свали фереджено! Тъй бѣ казвалъ единъ мѣстенъ фанатикъ, който се отличава съ суровия си нравъ и третираше женската си челядь наистина като сѫщински робини.

Съ туй, обаче, не спираше работата. Реформата на облѣклото вървѣше планомѣрно и системно съ видимо задоволство срѣдъ младитѣ. Най-

голѣмо недоумѣние пораждаше мюфтията съ своето открито становище въ полза на „Родина“. Нѣколко жени бѣха отишли въ кѫщата му да питатъ жена му:

— Мюфтийку мари! Истина ли мюфтиена са е писалъ „култура“ и е станалъ бôлгаринъ?

— Че ние си сме вритъ бôлгаре, казала мюфтийката, пъкъ дали са е писалъ „култура“, не знамъ.

Но най-интересна картина представляваха младитѣ жени и момичетата, които предстоеха да бѫдатъ забулени. Всички тѣ вече никакъ не се забулиха по стария редъ и ведно съ открититѣ жени казаха:

— На рай да му е душôта на тоя, дето измисли „култураса“!

— До сега сме ние живѣли не като люде, ами като хайване! . . .

Интересътъ и настроението къмъ новото растѣше и се задълбочаваше.

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ.

Но и тоя пѫть акцията не мина безъ противно действие. То дойде отъ тамъ, отдето никой не очакваше. Намѣриха се, и то българи християни, нѣкои отъ които за съжаление и съ висше образование, които за користь или други нѣкои съображения, безъ да вникнатъ въ сѫщностьта на работата и обмислятъ последствията, послужика за морална подкрепа на противното течение. Нѣкои отидоха до тамъ, че открито заблуждаваха проститѣ българи мохамедани, че тая работа е само на дружба „Родина“, че нѣма сериозно нареждание, да се не боятъ отъ акцията, да си пазятъ фереджетата и булата и т. н. и че ако стане нужда, държавата ще защищава тѣхъ именно, поддръжницитѣ на старото. На това внушение се подадоха всички противници и се дойде до едно положение, че на 8 юний 1940 година сутриньта, като по даденъ

знакъ, всички почти жени си възстановиха фереджетата. Цѣлиятъ градъ бѣ почернѣлъ отъ фереджи. Противното течение се отдаде на тържество и ликуване.

— Чухте ли марии, дошла е заповѣдь да се носятъ фереджитѣ!

— По радиото казали, че са връщатъ мехтенитѣ! — казвали нѣкои за по-голѣма увѣреность.

— Сичката работа била само отъ „култураса", пъкъ даржеваса хаберъ си е немала!

— Царянъ е крôтилъ и вратилъ за ейсее, десу фôрлятъ фережисе!...

— Царицана са е карала и викала: „Помакинитѣ да си носять булата"! добавяли нѣкои.

Тия работи поставяха въ недоумение и много родинци, които се чудѣха и маеха, какво да правятъ. Тѣ се питаха: „нима е възможно да има такова едно нареждане?"

— За резилъ станахме, бай Петре! срещнаха нѣкои отъ тѣхъ Петъръ Мариновъ и го канѣха на събрание за обмисляне, какво да се прави.

— По-добре е да се изтрепемъ, но не бива да се връщатъ мехтенитѣ, казваха други.

— А бе цѣлиятъ животъ върви напредъ, та срамъ и позоръ за насъ да се връщаме назадъ — горещѣше се председателтъ Арифъ Бейски.

— Недейте се тревожи, успокоява ги Мариновъ, това сж само залъгалки, а гледайте имъ сеира следъ нѣкой день!

Наистина, никаква заповѣдь нѣмаше за връщане на фереджетата, и родинци почнаха да търсятъ подбудителитѣ на тая пакостна мълва. Създаде се моментъ, въ който и най-кроткитѣ отъ тѣхъ бѣха тъй много възбудени, а по-буйнитѣ бѣха просто вбѣсени, като се запригответваха за най-крайни мѣрки срещу смутителитѣ и проводницитѣ на тая противна агитация, но накрай надделѣ благоразумието, като на събранието се реши, да се

проведе веднага една нова, но легална и решителна акция за свръшване веднажъ завинаги съ всѣкакви була и мехтени.

„БѢГАЙТЕ, КУЛТУРАТА ИДЕ!"

Лѣтото на 1940 година, както се каза, бѣ дъжделиво и влажно, та не даде възможность на общитѣ работници да хванатъ каква да е по-трайна работа. Най-много такива работници имаше дружбениятъ подпредседатель Ахмедъ Хусковъ, който въ сжщия день на възстановяване фереджетата дойде въ събранието на настоятелството и каза:

— То се е видѣло, че това лѣто работа нѣма да се хване. Отпущамъ моитѣ работници, всички около двадесеть души и още днесъ да обградимъ града и изкжсаме всички, които сж турили фереджи и тестемели!

— Дадено! Свършено!

— Ще ги очистимъ всички! развикаха се работницитѣ, повечето отъ които бѣха членове на „Родина".

— Само кротко, бреей! Гледайте да не станете за смѣхъ, напжтиха ги по-умѣренитѣ. Защото, за каквато и да е волность, ако си позвслите ще отговаряте лично!

— Нѣма да се осрамотимъ, — казва самоувѣрено Хусковъ. Бждете спокойни. Азъ съмъ старъ полицай и знамъ, какъ да действувамъ...

Следъ туй той ги бѣ организиралъ, раздѣлилъ града на квартали и на групи, и по обѣдъ, сжщия день, градътъ бѣше запрещенъ отъ всички страни. Най-интересното и драматичното въ борбата почна сега. Повечето жени зарадвани, че „имъ се върнали мехтенитѣ" и се отмѣня мюфтиювата заповѣдь, се били облѣкли съ нови фереджи, забулили се и съ съвсемъ нови тестемели и свободно излѣзли на работа изъ градинитѣ и пжтищата. Радость и ликуване изпълни града. Туй настроение

обаче имъ продължи много за кѫсо. Като изъ невидѣлица почнали да изскачатъ отъ разни посоки родинци и да налитатъ презъ плетоветѣ и ги предупреждаватъ или да се прибератъ и свалятъ мехтенитѣ, или ще имъ ги скѫсатъ. Още съ самото появяване на групитѣ, които бѣха известни на цѣлия градъ, настѫпила паника.

— Бѣгайте, мариии! Културата иде, — разписка-ли се нѣкои жени отъ горната махала.

— Крите са бо̂рже, пущини, културата ще ва фати! — развикали се други.

За единъ часъ всичко отново сѐ изпокри. Викътъ и мълвата стихнаха. „Културата“ се представляваше като нѣкоя вълна, която неумолимо залива всичко старо и назадничаво. Надали нѣкога тая дума, тъй на мѣсто би попаднала, за да се изрази съ нея новото, свободата, възраждането, предъ което съ страхъ бѣгатъ и се криятъ предразсѫдъци и старо и отживѣло, както сега.

Инакъ групитѣ бѣха действували много умно и тактично. Всѣка срещната жена вежливо бѣ спирана и предупреждавана или да смѣни фереджето или за другъ пѫть ще и бѫде скѫсано. Разбрало се, че повечето отъ тѣхъ били жертва на зловредната агитация и че въпрѣки волята си били ги облѣкли. Нѣкои отъ тѣхъ сами си сваляли фереджетата и още предъ очитѣ на родинци сами ги скѫсвали. Една жена пъкъ останала незабелязана въ единъ дворъ, но за да покаже своитѣ чувства, сама се качила на стобора предъ кѫщата и извикала къмъ групата:

— Ей ма, гльо̂дайте!. Сама си го ско̂цвамъ и нема вейке да нося фередже, следъ което накѫсала на парчета мехтена си и го хвърлила извънъ оградата.

Цѣлиятъ градъ се бѣше обърналъ въ слухъ. Всички млади жени тържествуваха. Смутени останаха само старитѣ и тѣзи, които бѣха известни като заклети противници.

Групитѣ кръстосваха изъ града, и резултатитѣ навсѣкѫде бѣха задоволителни. Имало бѣ малко препирни и разправии и само единъ случай на сбиване, и то съ главния ръководитель на акцията, Ахмедъ Хусковъ, чиято група се бѣ счепкала съ нѣколко противници въ ливадитѣ на отсрещната страна на града. Тамъ препирнята се преобърна въ кавга, наближиха се и се нагарванисаха едни други и въ скоро време всички борящи се заприличаха на едно кълбо или лавина, като се мачкаха и мѣстѣха изъ ливадитѣ отъ едно мѣсто на друго. А бѣше праздникъ, та цѣлото смоленско гражданство гледаше това отъ площада предъ читалището.

„Бѣгайте! Културата иде!“

До вечерьта всичко бѣ очистено и се възстанови старият редъ. Нѣмаше вече нито едно фередже, и нито едно було. Слушаха се само коментарии, които не стихнаха дълго време следъ това.

Отъ тоя день нататъкъ вече се не видѣ да носятъ фереджета не само въ Смоленско, но и изъ съседнитѣ родопски околии. Вмѣсто фередже установи се едно чудно хубаво българско народно облѣкло, очистено отъ всѣкакви чуждици както въ начина на обличането, така и въ буленето.

Тъй се свърши съ тоя последенъ знакъ отъ робството и се освободиха отъ гнетъ и тормозъ

женитѣ въ цѣлия Родопски край, които, вѣрни на българския си духъ и народность, тръгнаха къмъ по-свѣтли бѫднини, подобно на всички свои сестри, българкитѣ християнки.

Българинъ мохамеданинъ съ жена си въ ново облѣкло.

РАЗШИРЕНИЕ ВЪ СЕЛАТА

Съ всички тия свои действия дружба „Родина“ си бѣше извоювала мѣсто всрѣдъ мѣстната общественость и всички срѣди следѣха съ живъ интересъ нейнитѣ проявления. Отъ съседнитѣ села и околии съ получаваха писма и питания, идваха и специални пратеници, за да видятъ, какъ се действува, та да направятъ и тѣ сѫщото. Туй значеше, че тя като идея и дѣло, се оглѫбява все повече и повече и, родинството като нѣкоя топла вълна залива все по-широко и по-широко цѣлия Срѣднородопски край. Презъ течение на месецитѣ юний и юлий бѣха хвърлени фереджетата и въ Девинска околия. Първо това бѣ станало въ селата Беденъ, Брезе и Настенъ. Деятели тамъ сѫ младе-

житѣ, на чело съ Ибраимъ Ахмедовъ Имецки отъ с. Беденъ, отъ който до редакцията на „Сборникъ Родина“ се получи следната дописка:

„Какъ сѫ смѣнили българката мохамеданка фереджето съ българска народна носия въ с. Беденъ, Девинско.

Това бѣше презъ месецитѣ юний и юлий 1940 година. Когато получихме позивитѣ отъ българската мохамеданска културна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ, нареди се да бѫдатъ разлепени изъ цѣлото ни село: въ заведенията, кѫщитѣ, чешмитѣ, дори и по плетищата. Мнозина недоумяваха за тѣзи позиви и се питаха: „Брей, какви ли са асей киниги?“ Женитѣ пъкъ, като ходѣха по чешмитѣ да наливатъ вода, и понеже повечето сѫ неграмотни, караха децата да имъ ги прочитатъ. Децата ги четѣха и най после казваха, че сѫ издадени отъ жени българки мохамеданки, на което се още повече учудваха, като виждаха че има отъ тѣхъ по-културни жени. Отначало недоумѣваха, но после се разбра, пъкъ и бихме барабанъ въ всички махали женитѣ да хвърлятъ фереджетата, да махнатъ булата и замѣнятъ всичко съ българска народна носия, която днеска е едно второ слънце за насъ. Това разтревожи нѣкои, но много отъ тѣхъ още сѫщия день хвърлиха яшмацитѣ и фереджитѣ. По-будънитѣ младежи още тая седмица купиха на булкитѣ си нови облѣкла. Първитѣ отъ тѣхъ сѫ: Османъ А. Настановъ, Нури Байр. Чуренски, Шабанъ Имецки, Фелиевъ, Радъ Хамидовъ, Джамалъ Халиловъ и още много други. Нѣкои пъкъ продължаваха да си ходятъ по старому, като бѣха хвърлили само яшмацитѣ и фесоветѣ. Следъ единъ месецъ отъ разлепянето на позивитѣ, бѣхме наредили да стане общо събрание въ училището, дето щѣше да имъ говори имамътъ и обясни, какво да правятъ. Свикването пакъ стана съ барабанъ. То бѣше на 17 юлий 1940 г. Презъ тѣзи дни бѣха си въ отпускъ и войницитѣ. Сбирането почна отъ долната махала, като най-напредъ тръгна войникътъ Ибраимъ Имецки съ булката си и сестра си, следъ него Ибраимъ Халиловъ отъ горната махала, сѫщо съ булката си и туй като видѣха другитѣ, всички тръгнаха, мѫже и жени и се събраха. Недойдоха само най-старитѣ и нѣкои противници, които казваха: „Да вървятъ младисе, ние ще идимъ най-сетне„. Накрай и тѣ дойдоха и имамътъ Ибраимъ Имамовъ откри събранието съ следнитѣ думи:

— Драги мѫже и жени, българи мохамедани. Отдавна се говори срѣдъ насъ за културно издигане и

нуждата да тръгнемъ по пѫтя на нашето българско народностно опредѣляне. Обаче, отъ васъ нѣкои не обръщатъ внимание на това. Затова ви събрахме всички тукъ, за да ви кажемъ, че никой не бива да се противи и отсега нататъкъ всички фереджи и яшмаци, които сѫ останали отъ робството, да се хвърлятъ и се замѣнятъ съ българска народна носия. Булене и криене вече да нѣма! Не бива ние да се дѣлимъ по тоя начинъ отъ нашитѣ братя, българитѣ християни. Нищо не ни прѣчи, че изповѣдваме мохамеданската религия. Вѣрата си е вѣра, а народностьта — народность. Пъкъ ясно е за всички насъ, че ние сме по народность българи. Затова трѣбва дружно и всички да тръгнемъ заедно съ нашитѣ братя българи християни, за да не бѫдемъ подбутвани и ругани, а рамо до рамо да вървимъ къмъ общитѣ ни желания, за да излѣземъ и ние на бѣлъ день. Да работимъ общо и дружно всички за нашата държава, за нашия Царь и Родина.

Ибраимъ А. Имецки

Следъ туй се разискваше за общата дейность и нуждата никой да се не дѣли при общото течение. Приготви се да говори и Османъ Ферадовъ Хамидовъ, но понеже почнаха да се разотиватъ, той остави за другъ пѫть. Всички младежи, заедно съ женитѣ си, общо и радостно си отидоха по домоветѣ. Групи по групи изъ селото, жени и момичета, се движеха съ пламнали отъ радость сърдца, че за пръвъ пѫть бѣха ходили на събрание и се видѣха така общо и открито. Само нѣкои стари жени се още загръщаха и булѣха. Отъ този день бѣше вече ясно, кои желаеха да бѫдатъ открити и кои не. Имаше на стотѣ четири или петь старици, които не желаеха. Обаче, съ четири и петь камъка кѫща не може да се гради, затова ние не можеше вече да прѣчи на дейцитѣ. Радвамъ се, че днеска българката мохамеданка въ Девинско осъмва на бѣлъ день и се чувствува напълно свободна, както всички хора.

Ибраимъ А. Имецки, с. Беденъ.

А Османъ Фер. Хамидовъ по сѫщия случай писа:

„Като гледахъ, какъ нѣкои жени се чудѣха и мислѣха, какво ли да правятъ и не смѣеха открито да се радватъ, както това правѣха вече всички младежи, мислѣхъ си и идѣше ми да извикамъ.

О, неразумни! Нима смѣтате, че фереджето ще ви донесе нѣщо? Нима фесътъ не е изгубилъ вече всѣкакво значение? Нима буленето не тежи повече на васъ? Горко вамъ заблудени! Нима вие съ дрехитѣ искате да криете своята българска народность? Това е измама и лъжа! Нашата вѣра е арабска и ако смѣтаме, че тя ни опредѣля какви сме, то би трѣбвало да сме араби! Не трѣбва да се мисли, че въ формата се състои вѣрата, и че тя налага да се носятъ фереджи и фесове. Това не е вѣрно, защото никой не се е родилъ съ фесъ или фередже! Въ днешно време и при свѣтлината на нашата българска народность, да се носи фередже, значи да се поддържа единъ знакъ на робство, знакъ на мѫка и скрѣбь. Какво ни прѣчи да ги захвърлимъ? Вие не сте робини, а свободни българки. Защо си натрапвате още тия робски символи. Особено ние, по-младитѣ, трѣбва да събудимъ заспалитѣ съвѣсти на нашитѣ съвѣрци и да имъ кажемъ, че ние не сме турци, а свободни българи, живѣемъ въ своя свободна държава и нищо не ни прѣчи да се ползуваме отъ облагитѣ на тая свобода, която сме чакали цѣли петстотинъ години! И сега, когато е изгрѣла свободата на нашата хубава земя, ние не бива да не я използуваме. Тоя день, когато цѣлиятъ Родопски край сваля последнитѣ останки отъ робството, трѣбва да го посрещнемъ като день на радость и да бѫде той светъ праздникъ за насъ".

Османъ Ф. Хамидовъ.

с. Беденъ. **Османъ Фер. Хамидовъ,**
ученикъ Пловд. мѫжка гимназия.

с. Търнъ, Смоленско. Отъ тамъ се получи следната дописка отъ имама Мехмедъ Сал. Дервишевъ:

Следъ като се свърши въ фесоветѣ и кюляфитѣ, които бѣха замѣнени съ родна българска шапка, почна да се работи за премахване на булата и мехтенитѣ на женитѣ. „Зовътъ къмъ женитѣ“ отъ Смоленската дружба „Родина“, секция на женитѣ, бѣше разлепенъ по всички села, въ това число и нашето. Тая идея почна да се развива нормално. За съжаление, обаче, намѣриха се нѣкои въ нашето село, които не приеха това доброволно, защото не е лесно за закоравѣлия и фанатизиранъ мохамеданинъ да пустне на свобода своята съпруга, майка или дъщеря. Втори пѫть се пустнаха хвърчащи листове за тази цель, и азъ взехъ участие въ разпространението имъ въ с. с. Търнъ, Срѣдногорци и Маданъ. Това изпълнихъ съ всичкото си желание и радость. За пръвъ пѫть всички жени по отдѣлно бѣха предупредени отъ Ресимъ С. Чаушевъ да смѣнятъ фереджетата, и тѣ се подчиниха, но скоро поради, една зловредна агитация, почнаха да си ги възстановяватъ. Затова на 17 августъ 1940 г. бѣхме принудени да съберемъ всички жени отъ Търнънския районъ въ училището, дето имъ говорихъ и убедително настояхъ, тъй като нѣма вече робство, да нѣма и мехтени. Отъ тоя день не се мѣрна нито една жена съ було или мехтенъ. Следъ време, обаче, пакъ се намѣриха хора и то на отговорни мѣста, които допринасяха за копрометиране на тая мѣрка, последствията отъ това още продължаватъ. При все това родинското движение въ с. Търнъ се провежда и закрепва, независимо противодействията. Деятели тукъ сѫ: Махмудъ х. Идризовъ, Салимехмедъ Шевкетовъ, Расимъ Сал. Чаушевъ и много други, женитѣ на които сѫ облѣчени въ българска народна носия и тъй убеждаватъ и своитѣ сестри и сродници да направятъ сѫщото“.

с. Райково. Туй село е най-близко до гр. Смоленъ. И то не остана на страна отъ родинското движение. За всичко то се влияе и взема примѣръ отъ Смоленъ, Тамошнитѣ младежи, макаръ и помалко, но бѣха съ амбицията да не останатъ по-назадъ. Едновременно съ смоленци и тѣ напечатаха хвърчащи позиви и нѣколко деня държеха на

щрекъ цѣлата мохамеданска махала, докато се наложатъ на упорствуващитѣ за промѣната. Съдържанието на позивитѣ имъ бѣ следното:

1. Предупредени сте. че мехтени и була нѣма да се носятъ. Нѣкои още не сѫ направили това, а тѣзи, които сѫ ги прекроили и боядисали, приличатъ на плашила.

Отъ днесъ нататъкъ вече никой да не носи мехтени и була!

Хвърлете всичко черно и си турете открита забрадка!

2. Още ли не сте хвърлили мехтенитѣ?
Какво чакате? Други хора ли да ги хвърлятъ?

3. Драги братя и сестри!
Мнозина отъ васъ казватъ, че не могатъ да си купятъ балтони и рокли. Това е лъжа, нищо не може да ни оправдае, защото всѣка жена, както си ходи вкѫщи съ рокля или фуста, може да излиза и вънъ и навсѣкѫде.

РОДИНСКА СБИРКА ВЪ ГР. СМОЛЕНЪ.

Задълбочаването на родинскитѣ идеи въ българскитѣ мохамедански срѣди ставаше отъ день на день по-голѣмо. Градътъ Смоленъ се бѣ прочулъ и славѣше едва ли не, като мѣсто на нѣкакво поклонение, и отъ всички села идваха люде за сведения и напѫтствия. Нуждата отъ еднаквость въ схващанията и съвмѣстна ориентировка предизвика да се устрои една сбирка на по-първитѣ деятели отъ околитята, която се състоя на 16 юний 1940 г. въ гр. Смоленъ. Отъ селата: Смилянъ, Могилица, Киселичево и др. бѣха дошли повече отъ петдесеть души родинци. Събранието се състоя въ дома на председателя Арифъ Бейски. Подигна се въпросътъ, че мнозина противници спекулиратъ съ името на „Родина“, като мълвятъ, че съ признаване на българската народностъ българитѣ мохамедани си промѣнятъ вѣрата. Председательтъ Арифъ Бейски обстойно обясни несъстоятелностьта на тия слухове, като заключи, че, „нашата държава не

се бърка никому на вѣрата, а има преди всичко нужда отъ българи, независимо отъ какво изповѣдание сѫ тѣ. Българскиятъ народъ въ миналото е прекаралъ и езичество, и християнство, и сектанство, и мохамеданство, каквито сме ние, но народътъ си е останалъ единъ и сѫщъ,— българи". Смилянскиятъ представитель Яшаръ Делиеминовъ наблегна на това, че не бива да се подаватъ българитѣ мохамедани на такива слухове, а най-сериозно да се замислятъ за собствената си участь. „Останали сме, каза той, много назадъ отъ нашитѣ братя, българитѣ християни! Дори циганитѣ сѫ отишли по-нататъкъ отъ насъ! Трѣбва да вземемъ мѣрки и да догонимъ българитѣ християни, да се изравнимъ съ тѣхъ, да станемъ едно и съ общи усилия да заработимъ за родината и държавата". Христо Таневъ отъ с. Смилянъ каза: „Голѣма е задачата и велико е дѣлото на дружба „Родина", което трѣбва да намѣри широка подкрепа у българитѣ християни. Тѣ сѫ по-издигнати и по-подготвени, затова и подкрепата имъ ще бѫде много ценна и полезна. Ние, християнитѣ, трѣбва да дадемъ примѣръ на нови отношения между българитѣ въ Родопския край. Азъ трѣбва да чувствувамъ като братъ българина мохамеданинъ, моята жена да чувствува като сестра приятелката си мохамеданка и т. н." Представителтъ на с. Могилица, г. Мохамедъ Абдулаховъ, разви много важни и ценни мисли. Той каза, че „днесъ всички народи се обединяватъ не споредъ вѣрата, която изповѣдватъ, а споредъ кръвьта, езика, общия произходъ и общитѣ интереси, които ги свързватъ. Днесъ всѣка народность се стреми да се запази такава, каквато е по рождение, и прочиства всичко чуждо, което би я опетнило и й прѣчи за правилното развитие. Слѣпци сѫ още ония, които не могатъ да направятъ разлика между народность и религия, и които живѣятъ съ голѣмото заблуждение, че съ мохамеданството сме се отдѣлили отъ българската ни народность. Даже въ една Турция днесъ се прави най-голѣма разлика между народность и религия, и безъ на вземаме примѣръ отъ тамъ, но азъ ще кажа докѫде е отишла тя въ народностното си прочистване, независимо вѣритѣ. Първитѣ имъ управници захвърлиха своитѣ вѣрски имена и си поставиха народностни такива, като Арасъ, Инюню и др. Следователно, нищо престѫпно нѣма и никому да се не зловиди, ако и ние, българитѣ мохамедани, си усвоимъ български народностни имена. Трѣбва да обмислимъ това, да осмислимъ нашия животъ и борба и да направимъ своитѣ заключения. Ний, Родинци, трѣбва да пазимъ свето нашата българска народность и идея и съ нашия животъ и действия да служимъ за примѣръ на всички". Накрай говори учительтъ пенсионеръ Димитъръ Караманджуковъ, който наблегна на правотата на всичко изказано, следъ което събранитѣ се разотидоха, ободрени и затвърдени още повече въ своитѣ схващания. Всичко туй, което се говори и изнесе на тая родинска сбирка, идѣше да покаже, какви важни задачи предстоятъ, и колко е необходима нашата общественость и държавность да вематъ по-дейно участие въ уредбата, живота и просвѣтната работа срѣдъ българитѣ мохамедани.

СЪБОРЪ ВЪ С. СМИЛЯНЪ.

Едно интересно и отъ обществено значение проявление на родинство стана въ началото на м. юлий 1940 г. въ с. Смилянъ, което село се слави съ будно и природно интелигентно население. Храмовиятъ праздникъ на тамошнитѣ християни е „Св. Спасъ", който день решили да отпразднуватъ, като свой праздникъ, и мѣстнитѣ родинци. По тоя случай се бѣха организирали, поканили гости и официални лица, и тоя день мина въ едно тържество на най-чисто единение и братство между българи-

тѣ отъ дветѣ изповѣдания. Гостуващата войскова часть и музика устроиха парадъ, въ който манифестираха всички родолюбиви българи, въ това число и родинци ведно съ женитѣ си. А бѣха се събрали повече отъ сто българки мохамеданки, които тоя день пръвъ пѫть бѣха хвърлили мехтенитѣ и булата. Радостьта имъ бѣ безкрайна. Повечето отъ тѣхъ за първи пѫть виждаха и военна музика, пъкъ и толкова много хора събрани наедно. По тоя случай пламенно говори г. Пор. Недѣлковъ, единъ отъ най-добритѣ деятели и безрезервенъ защитникъ на историческата правда въ полза на българитѣ мохамедани. Следъ това бѣ сложена обща народна трапеза, пѣха се пѣсни, свириха се народни мелодии и се размѣниха чувства и мисли, които дълго време ще се помнятъ отъ мѣстнитѣ дейци и население. По време на речитѣ пръвъ говори г. Христо Таневъ, отъ с. Смилянъ, който между другото каза:

Драги българи и българки, мохамедани и християни.
Въ историята на българския народъ е имало слав, ни моменти, които сѫ очертавали силата и могѫществото на българския духъ. Днешниятъ день ще остане паметенъ за васъ, драги родинци, защото вие манифестирахте пламъка, който и империята на султанитѣ не можа да угаси. Вашето народностно чувство извиква дълбока почить и вие всички заслужавате похвала и пълно братско зачитане. Вървете смѣло изъ поетия пѫть! За величието на общия български духъ, общия езикъ между насъ, общия битъ и за свѣтли бѫднини на родината ни. Да бѫде и пребѫде дружба „Родина“ за славата на нашия народъ и България!“

Втори говори смилянскиятъ деятель на дружба „Родина“, г. Яшаръ Делиеминовъ, който каза:

Драги братя, българи и българки,

Окрилени отъ свѣтлината на българския духъ, който кѫса веригитѣ на заблудата у насъ, духа на Паисия, Христо Ботева и многото още възрожденци, днесъ българинътъ мохамеданинъ и мохамеданка можe да се гордѣе, че празднува своето пробуждане и народностно осъзнаване, Преминалъ мрачни епохи презъ време на петвѣковното ни робство, преследванъ жестоко и подценяванъ, той успѣ да запази най-скѫпия свой даръ, най-скѫпото си народностно доказателство, езика и бита, съ които днесъ се прогонватъ мракътъ и заблуждението. Вѣрни синове на своята българска народность, на своята свещена българска земя, българитѣ мохамедани представляватъ едно неразривно общо съ братята си българи християни. за изграждането на общитѣ добродетели, съ които ще работимъ подъ знака на новитѣ чувства за общо добро и величието на родината ни“.

Третиятъ говоритель, г. Дим. Василевъ, директоръ на прогимназията въ с. Арда, наблегна, че днесъ въ коритото на горна Арда ставатъ наистина исторически събития. Една голѣма часть отъ българската народностна общность излиза отъ духовното мъртвило и възкръсва за новъ животъ и нова борба. Единъ старъ споменъ за братство, една кръвь и чувства се събуждатъ въ българскитѣ долини на горна Арда, и отъ върха на Кома и Карлъкъ се слива въ общия духъ на единение, сплотеность и обичь между всички българи въ Родопа. Следъ него взе думата една млада жена българка мохамеданка отъ с. Арда, която съ чувство и гордость подчерта ползата отъ решителната постѫпка на своитѣ съвѣрки, хвърлили фереджета и була, съ което настѫпва и за тѣхъ спасение и свѣтли дни, като прикани всички да ги хвърлятъ и заличатъ всѣкакъвъ споменъ отъ робството. Тия и думи бѣха съпроводени съ бурни ржкоплѣскания и възторгъ. Подиръ нея взе думата председательтъ на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ, г. Арифъ Бейски, който въ общи думи каза:

Драги братя и сънародници! Днесъ е праздникъ на всички българи отъ горното течение на Арда. Българитѣ християни празднуватъ Св. Спасъ — спасението отъ своето езическо заблуждение преди вѣкове. а ние, мохамеданитѣ, празднуваме спасението отъ сторитѣ заблуждения и невежество. Праздникъ

на народно пробуждане и възраждане! Ние сме особено щастливи да виждаме, какъ нашето дѣло, дѣлото на дружба „Родина“, расте и крепне всѣки день. Следъ голѣмата победа на родинци съ махването на фесоветѣ въ цѣлата Смоленска область, днесъ ние празднуваме още една, нова и по-голѣма победа, хвърлянето на мехтенитѣ и булата отъ нашитѣ жени и сестри. Вѣрна на своитѣ задачи дружба „Родина“ ще продължава да се бори за премахване още на всички чужди елементи въ живота и духа на туй население. Защото и ние сме българи, и нашитѣ жени сѫ българки, и тѣ иматъ право да живѣятъ въ свобода и равноправие, каквито се полагатъ отъ новото време и животъ. Нека кажемъ още и това, че съ хвърлянето на фесоветѣ и фереджитѣ не се свършва нашата работа, туй не е край, а само начало за будителската дейность. Има да се изкореняватъ още много заблуждения и предразсѫдъци, които прѣчатъ на просвѣтата и духовното издигане на българитѣ мохамедани. Тъй ще се установятъ едни всеобщи и нови отношения и редъ между българитѣ отъ дветѣ изповѣдания въ Родопския край, за общо добруване и напредъкъ.

Следъ него взе думата мѣстниятъ енорийски свещеникъ, протоиерей Никола Маноловъ, служащъ въ с. Чокманово, дошелъ нарочно за събора, който каза следнитѣ знаменателни и дълбоко поучителни думи:

Драги братя и сестри,

Днесъ, когато християнскиятъ свѣтъ празднува великото събитие изъ живота на Исуса Христа, Неговото славно Възнесение, и ние се събрахме да празднуваме храмовия праздникъ на мѣстната църква. Радостьта ни е голѣма, но тя става още по-голѣма поради това, че и вие, нашитѣ братя и сестри, българи мохамедани и мохамеданки, заедно съ насъ празднувате празднука на своето възраждане, опомняне и пробуждане, праздника за народностно осъзнаване, което събитие радва не само насъ, мѣстнитѣ българи християни, но и цѣлия ни народъ. Голѣмо значение има днешниятъ праздникъ за смилянци. Радость до сълзи прониква въ всички сърдца, че днесъ сме събрани на обща братска трапеза, българи и българки, християни и мохамедани, за да засвидетелствуваме нашата братска обичь и кръвно родство едни къмъ други.

Братя и сестри, българи мохамедани! Вие вървите по пѫтя на истината, който пѫть ще ви изведе на спасителенъ брѣгъ. Не мислете, че въ възрожденската ви работа нѣма да срещнете спънки. Напротивъ, пѫтьтъ е трънливъ и труденъ, но имайте дързость, бѫдете смѣли и не се отчайвайте, защото съ васъ е истината, а тамъ, кѫдето е истината, тамъ е и напредъкътъ. Всички вие знаете отъ историята, пъкъ и отъ предания, че преди три вѣка сте приели тая вѣра, като знаете сѫщевременно, че съ това народностьта, езикътъ и битътъ ви не се е измѣнилъ. Всѣки, който мисли иначе, се лъже и заблуждава. Съ такова заблуждение само може да се обясни, дето нѣкои мислятъ и пущатъ мълва срѣдъ васъ, че всѣки, който хвърля феса или жена — фереджето, промѣня вѣрата си. Бѫдете спокойни, братя и сестри. Заявявамъ ви, като свещеникъ, отъ туй мѣсто, че никой не мисли, нито ще помисли да ви отнеме вѣрата. Въ България е свободенъ всѣки да изпълнява своята вѣра, каквато и да бѫде тя! Вѣрвайте въ Бога и неговата правда, служете му съ всичкото си сърдце и душа, защото вѣрващиятъ човѣкъ е полезенъ и за себе си, и за народа, и за държавата, и за човѣчеството въобще. Държавата има нужда отъ вѣрващи хора, българи, защото тѣ сѫ привързани къмъ нея и ѝ служатъ, а невѣрващиятъ човѣкъ е изгубенъ и за себе си и за всички. Да се не смущавате отъ никого, вървете напредъ и все напредъ! Издигайте високо знамето на истината, а истината е тази, че вие сте наши братя и сестри, по кръвь, българи, и че въ вашитѣ жили тече сѫщата кръвь, каквато и въ нашитѣ.

Протоиерей Никола Маноловъ.

Къмъ васъ, сестри българки мохамеданки, се обръщамъ. Отъ все сърдце се радвамъ, като ви виждамъ заедно съ насъ тукъ, на това праздненство. Нѣкои може би още се смущаватъ, но нѣма за какво, защото вие сте при свои братя и сестри по кръвь. Отъ днесъ вие скѫсвате съ робството, което невежеството бѣ продължило отъ най-тъмното минало до днесъ. Нѣма вече да бѫдете постоянно затворени, нѣма вече да се криете и бѣгате като диви, а ще се радвате на свободата, дадена ви отъ Бога, и ще се радвате така, както се радва вашата сестра, българката християнка. Нашитѣ веселби ще бѫдатъ общи, кѫщитѣ ни ще бѫда отворени, взаимно да се спохождаме, едни други да си помагаме. Нѣма вече да се приказватъ лоши приказки. Недейте слуша онѣзи, които биха ви се подсмивали, защото рано или късно и тѣ ще дойдатъ при васъ. Свѣтътъ отива напредъ, и ние вървимъ къмъ тамъ. Който остане назадъ, тежко му! Животътъ за него ще бѫде мѫченъ и тежъкъ. Завършвамъ, като отъ все сърдце ви пожелавамъ успѣхъ въ свѣтлото дѣло на възраждането.

Последенъ говори директорътъ на духовното училище въ с. Райково, г. Мустафа Шарковъ, който каза, че много българи мохамедани още не могатъ да направятъ разлика между вѣра и народность, безъ да знаятъ, че въ единъ народъ може да има много вѣри, и въ една вѣра — много народности. Наблегна, че нашата държава, когато преценява своитѣ граждани, не гледа, кой отъ каква вѣра е, а кой е добъръ българинъ и кой не. Каза още, че за да се дава по-правилна просвѣта, належаща е нуждата да се преведе коранътъ на български, за да бѫде разбираемъ достѫпенъ за всички. По тоя начинъ ще се премахнатъ много заблуждения и предразсѫдъци. А изтъкна и това, че никѫде въ корана не е казано, жената да се крие и бѣга или да се носятъ мехтени и була, а съ честь и достойнство да взема участие въ общия строежъ на живота.

Следъ обѣда се извиха кръшни хора, въ които взеха участие и българи мохамедани и мохамеданки, и така до късно вечерьта се веселиха два

странещи до сега единъ отъ другъ братя, подали сърдечно рѫцетѣ си за единение и задружна съвмѣстна дейность.

ЗЛАТОГРАДЦИ ВЪ СОФИЯ.

Златоградскиятъ народенъ представитель г. Сирко Станчевъ бѣималъ великолепната идея да организира и създаде условия за гостуване въ София на една значителна група българи мохамедани и мохамеданки отъ Златоградъ, което гостуване се състоя презъ днитѣ отъ 12 до 16 май 1940 година. Общиятъ брой на женитѣ бѣ 42, госпожи и момичета, всички членове на златоградската дружба „Родина“ и току що захвърлили була и фереджи. Туй гостуване бѣ съ цель да видятъ младитѣ българки мохамеданки своята столица и влѣзатъ въ по-близъкъ досегъ съ общитѣ културни придобив-

Народниятъ представитель г. Сирко Станчевъ между гостенкитѣ Златоградчанки, снети въ двора на Българския червенъ кръстъ.

ки на своето отечество. Повечето отъ тѣхъ за пръвъ пѫть излизали отъ своя градъ и не били виждали влакъ, трамвай, кинематографъ и пр. Придружавали ги нѣколко госпожи отъ Златоградъ, членки на мѣстното женско благотворително дружество, а въ София били настанени на лагеръ въ градината при болницата на Червенъ кръстъ. На 12 май, „Деньтъ на детето“, тѣ били на площада „Александъръ Невски“, близу до павилиона, дето присѫтствувала и Н. В. Царицата. Следъ туй разгледали самия храмъ, минали край Двореца, посетили I соф. девическа гимназия, Народното събрание и Етнографическия музей, който ги просто слисалъ съ устроенитѣ кѫтове изъ народния битъ и облѣкла. Ходили и въ с. Бояна, дето се срещнали съ случайно гостуващитѣ въ България хървати, били на кинопредставление въ кино „Роялъ“, гостували и въ дома на г. Сирко Станчевъ, а единъ преди обѣдъ разгледвали пазара. Навсѣкѫде гоститѣ били придружавани отъ млади червенокръстки, които ги упѫтвали и запознавали съ всичко интересно и забележително. На край посетили и мина Перникъ, а на другия день, весели и доволни отъ всичко видено и чуто, се върнали обратно за Пловдивъ и отъ тамъ за своя градъ. Впечатленията имъ били незабравими. Тѣ останали съ дълбока благодарность къмъ своя народенъ представитель г. С. Станчевъ за грижитѣ му и създаване крайно добри условия за това имъ отиване и престояване въ столицата.

ИЗЪ ДЕЙНОСТЬТА НА ДРУЖБА „РОДИНА“ ВЪ АРДИНСКО.

Достойна за отбелязване дейность презъ 1940 година разви културната и просвѣтна дружба „Родина“ въ с. с. Буково, Диамандово и Бѣлъ-Изворъ, Ардинска околия. Тая дружба имаше да се справя

съ една по-сложна задача, тъй като е на самата граница между покрайнинитѣ, населени съ българи мохамедани и турци. Движението въ тоя край, както и всѣкѫде другаде, е плодъ на народностно съзнание и нужда отъ културно преуспѣване.

Групата въ с. Буково, Бѣлъ-Изворска община, на събрание за образуване дружба „Родина“.

Дружбата е основана още презъ 1939 година на 16 ноември. Членуватъ общо около седемдесеть човѣка, мѫже и жени. Главни дейци сѫ: Шабанъ Ахм. Саидовъ, Исюфъ Р. Метковъ, Хасанъ Рахмановъ, Мехмедъ Ф. Махмудовъ и др., а съ особена сърдечна относба гледа на дружба „Родина“ срѣдищниятъ директоръ въ с. Бѣлъ-Изворъ г. Тодоръ Хр. Ангеловъ, който безрезервно имъ помага и е интелектуаленъ изразитель на всичкитѣ имъ чувства и мисли. Енорийски духовникъ е тамъ Махмудъ х. Идризовъ отъ с. Търнъ, Смоленско, който следъ закаляването му въ родинскитѣ схващания въ родното си село, пое тая си длъжность и отъ висотата на своето духовно звание развива една наистина похвална и народополезна дейность. Главнитѣ прояви на тая дружба презъ 1940 година сѫ следнитѣ:

1. За просвѣтата на младитѣ българи мохамедани се основалъ при читалището стененъ вестникъ, съ статии и известия, подъ уредбата

на учителя Тодоръ Хр. Ангеловъ, който вестникъ се написвалъ на пишуща машина и залепвалъ периодически на опредѣлено мѣсто и допринасялъ много за подигане общото културно ниво на всички млади българи мохамедани, а така сѫщо за събуждане у всички българи, мохамедани и християни, чувства за сплотяване, единение и приобщаване.

2. Въ цѣлата Бѣлъ-Изворска община се отворили при училищата вечерни курсове за грамотни и неграмотни българи мохамедани, за четмо и писмо, а така сѫщо и друга материя, като: история, география и др., въ духа на общитѣ племенни интереси на българитѣ отъ дветѣ изповѣдания въ тоя край.

3. Провела се акция за хвърляне на фесоветѣ, която за по-малко отъ една седмица се увѣнчала съ пъленъ успѣхъ.

4. Основана е при дружбата женска секция, отначало отъ 7 жени, които после се увеличили на 27. Тѣ още съ записването си доброволно хвърлили фереджетата и съ това дали примѣръ на цѣлата околия. Тая имъ постѫпка била заразителна, обхванала цѣлата община, и въ скоро време всички села хвърлили тия робски намѣтала. за да се забрави веднажъ за винаги едно печално минало.

5. На 6 май 1940 година дружбата за пръвъ пѫть издала позивъ, къмъ всички културни и интелектуални работници въ края, да присъединятъ усилията си къмъ тѣзи на „Родина“, за да може съ общи усилия да се дойде до желания край, пълното приобщаване къмъ Майката-Отечество на всички българи, независимо вѣроизповѣданието. Този позивъ ималъ за цель да уясни сѫщностьта на движението, тъй като намирали се нѣкои българи, и то християни, които злословили къмъ дружба „Родина“. Позивътъ е билъ разпространенъ изъ цѣлата околия, а сѫщо допринесе много, както се видѣ, и за провеждането на смоленската акция по хвърлянето на фереджетата.

5. Трѣбва да се спомене и промѣната на старитѣ шалвари, носени отъ ученичкитѣ българки мохамеданки, съ обикновени бѣли престилки, станала презъ пролѣтьта на 1940 г., а така сѫщо и

Групата родинци отъ с. Бѣлъ-Изворъ съ плаката имъ на връщане отъ гр. Кърджали,

участието на цѣлата дружба „Родина“ на устроения въ с. Бѣлъ-Изворъ Георгьовски парадъ, дето членоветѣ на дружбата били ведно съ женитѣ си, и участвували и на общата трапеза.

7. Но най-интересната проява на тая дружба презъ изтеклата 1940 година е участието ѝ въ общия юнашки съборъ въ гр. Кърджали, станалъ на 7 и 8 септемврий. Около тридесеть мѫже и толкова жени, всички въ живописнитѣ си народни носии, въ които наистина има нѣщо забележително, болярско откъмъ шевици и украшения, жива връзка съ миналото и второто българско царство, бѣха отишли на събора и привлѣкли общото внимание и интересъ на всички присѫтствуващи и тъй въ стройни редици взели участие въ праз-

ника и устроения парадъ. Видѣли постиженията на новия гр. Кърджали, направили посещения, а следъ това се качили на влака, та отишли и до гр. Момчилградъ. Повечето отъ тѣхъ сега за пръвъ пѫть виждали желѣзница. Пѫтуването било придружено съ пѣсни и общо тържествено настроение. Следъ това се върнали пакъ въ Кърджали и отъ тамъ съ нарочни камиони и веселие си дошли обратно въ селата, доволни и благодарни отъ всичко видено и чуто, съ повишено лично самочувствие и съ здраво залегнала мисъль, презъ следващата година да направятъ екскурзия и до София.

8. На 8 ноември 1940 г. имъ се е състояло първото общо годишно събрание, на което се подчертало здравото залѣгане на идеитѣ въ душитѣ, съзнание и другарство. Далъ се отчетъ, разисквало се по общия редъ и се решило да се върви все тъй напредъ къмъ обща народополезна дейность.

НОВИ ДРУЖБИ „РОДИНА“.

Презъ изтеклата 1940 г. сѫ образувани нови дружби „Родина“ въ следнитѣ населени мѣста:

1. Въ с. Загражденъ и Банитѣ, Ардинска околия. Отъ тия села били поканени Бѣлъ-изворскитѣ деятели, имамътъ Махмудъ х. Идризовъ и Тодоръ Хр. Ангеловъ, които отишли и на 27 февруарий 1940 год. образували родинска група отъ тридесеть члена. За ржководитель останалъ Ахмедъ Еминовъ съ VI класно образование отъ с. Загражденъ.

2. Въ с. Лѫжене, Чепинско. И западния Родопски край не остана на страна отъ родинското възрожденско движение. Пръвъ деятель тамъ е лѫженския енорийски духовникъ Мустафа Шарковъ, който отъ редъ години по-напредъ съ сказки, брошури и статии внасяше просвѣта и будѣше интересъ срѣдъ нашата общественость за нуждата отъ народобудителска работа въ Чепинския край.

Групата деятели въ оня край презъ м. февруарий 1940 г. бѣха устроили тамъ едно Паисиевско утро, изнесено само отъ българи мохамедани. Представена е била и битова пиеса „Годежъ въ с. Корова“, съ напълно задоволително изпълнение. Насърдчени отъ това, пъкъ и отъ други предварителни събрания, видѣли, че работата е назрѣла и на 1 априлъ с. г. и тамъ се учредила културна дружба „Родина“, съ седалище с. Лѫжене. За настоятелство били избрани: председатель — Мустафа Шарковъ, подпредседатель — Махмудъ Перчинковъ, секретарь — Г. Н. Поповъ, касиерь — Б. Кутрянски, съветникъ — Мехмедъ Клиновъ и контролна комисия: Зенгиновъ, Я. Шарковъ и Хасанъ Бакърджиевъ. Най-много членове дружбата има отъ с. Корова, а има такива и отъ с. Лѫжене, Мечекорито и др. Тъй родното мѣсто на попъ Методи Драгиновъ не закъснѣ да даде плодове на българщина и да покаже, че населе-

Участницитѣ въ пиесата „Годежъ“ въ костюми и дегизировка споредъ ролитѣ имъ.

нието му, макаръ и помохамеданчено, въ трудни и усилни времена, не е чуждо на чувство българско и родно. Следъ туй председателтъ Мустафа Шарковъ, който е и директоръ на вѣрското училище въ с. Райково, не е престаналъ да буди населението да съзнае своя родъ и езикъ, като непропуща ни единъ моментъ да говори или произнася сказки все въ туй направление. Нѣкои отъ речитѣ му се помѣстватъ въ сп. „Нация и политика“, други се перифразиратъ въ сп. „Родопа“, а до каква степень неговиятъ животъ и дейность въ Чепинско сж продуктъ на българщина се вижда отъ случая на последния „Жертвенъ праздникъ“ въ родното му село Корова, дето говорилъ заедно съ мѣстния имамъ въ присжтствието на многолюдно събрание и създалъ условия да се говори открито, че българитѣ мохамедани сж българи по народность, а мохамедани по вѣра, въ което всички трѣбва да се съгласятъ. Нѣкои заклети противници се опитали да създадатъ настроение въ джамията срещу Мустафа Шарковъ, но накрай благоразумието и главно истината по въпроса наддѣлѣли и всички си разотишли съ загадка въ душитѣ си и съ зададенъ голѣмия въпросъ: „Нали сме българи, защо да не признаемъ своята народность?“ Тая дружба тепърва има да изиграе своята важна историческа и народобудителска роля.

Настоятелството на Чепинското дружество „Родина“: Мустафа Шарковъ, Г. Н. Поповъ и Б. Кутрянски.

3. Въ с. Славейно, Смоленско. Книжовникъ и родински деятель въ тоя край е Петко Карапетковъ — учителъ. Той и Рофатъ Ратайски отъ Селище и други нѣкои отъ съседнитѣ села и махали се събрали, обмислили и решили да се създаде група, която да развие една широка и полезна дейность, нуждата отъ каквато била належаща. Такава дейность тѣ почнали, но за голѣмо свое огорчение, тѣ били принудени да спратъ още въ самото начало, защото се намѣрили хора, и то на обществени и отговорни постове, които спънали и възпрепятствували тая проява на чуства и воля, за съжаление по комерчески съображения. Всички членове тамъ сега чакатъ, и стига да видятъ, че времето е благоприятно, наново ще почнатъ. Седалището на групата е с. Славейно. Къмъ нея членуватъ хора отъ с. с. Виево, Тикале, Селище и цѣлата община. Основатели сж: Сюлманъ Куцовъ, Сюлманъ Кацаровъ, Реджепъ Мидилевъ, Еминъ Курусюлмановъ, Реджепъ Чаушевъ, Салихъ Куцовъ, Рофатъ Ратайски, Мехмедъ Дагиговъ, Ахмедъ Гаджаловъ, Шакиръ Маданковъ, Салихъ Кюмецовъ, Нури Куледжиевъ, Гено Аладжовъ и Петко Карапетковъ, изъ между които има редовно избрани членове за настоятелство и контролна комисия. Дружеството е образувано на 24 мартъ 1940 година.

4. с. Смилянъ. Смоленско. Както е известно въ това село още въ миналото имаше родинска група, която презъ тая година се разви и оформи като една самостоятелна дружба съ утвърденъ уставъ и учредителни книжа. За тѣхенъ активъ може да се каже споменатиятъ вече съборъ и двукратното устройване вечеринка съ пиеса „Салихъ ага“, изпълнени сполучливо и задоволително. Туй бѣ сталнало презъ вечеритѣ на 9 и 24 мартъ 1940 год. Първиятъ пжть салонътъ е билъ препълненъ, затова се решило да се повтори. Тия родински вечери били открити отъ Арифъ Главовски, който

съ сбита речь изтъкналъ голѣмото значение за неговитѣ съвѣрци да тръгнатъ и тѣ по пѫтя на истината и решатъ своя народностенъ въпросъ безъ страхъ и колебание. „Нека нашето „ура“, заключилъ той, „отекне до Царюви двори! Да чуе и види нашиятъ Царь, че тукъ, въ китна Родопа, живѣе едно твърдо и жилаво българско племе, което макаръ и отъ мохамеданско изповѣдание, ще бѫде истински стражъ на българщината и здрава опора, на която може да разчита и Царь и Родина“.

5. с. Райково, Смоленско. И това село не биваше да остане назадъ отъ родинското движение. Селото, обаче, е бедно откъмъ духовни сили въ българитѣ мохамедани, затуй честьта се е паднала на учителя въ богословския курсъ имамъ Мехмедъ Сал. Дервишевъ, родомъ отъ с. Търнъ. Той положи основата на една дружба „Родина“ и въ това село, като клонъ отъ Смоленската. Тѣ развиха дейность и издадоха и позивчета, както се видѣ на друго мѣсто, обаче дейность за насаждане въ душитѣ и умоветѣ новитѣ схващания на тамошнитѣ мохамедани тепърва има да развиватъ.

6. Въ с. с. Елховецъ, Пловдивци и Витина, Смоленско. Тамъ е най-нова инициативата за образуване дружби „Родина“. Деятели въ с. Пловдивци сѫ фамилията Керимъ и Салихъ Топаловъ съ синоветѣ и женитѣ си, а въ Елховецъ Рашидъ Хасанлийски и др.

7. Въ с. Могилица, Смоленско. Важна родинска придобивка е образуването на дружба и въ това село, което въ миналото се е славило като твърдина на стари закостенѣли предразсѫдъци и заблуждения. Душата на тамошното движение е мѣстниятъ първенецъ Мохамедъ Абдулаховъ и учительтъ отъ с. Арда Димитъръ В. Димитровъ. Следъ редъ обмисляния и начини за привличане членове за движението, насрочено е било общо

събрание, което се състояло на 18 априлъ 1940 г., на което е даденъ животъ на една нова дружба „Родина“ съ учредителенъ протоколъ, съдържанието на който е достатъчно интересно, поради което намираме за полезно да го приведемъ дословно:

УЧРЕДИТЕЛЕНЪ ПРОТОКОЛЪ

на клона въ с. Могилица, Смоленско, отъ българо-мохамеданската културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

Днесъ, 19 априлъ 1940 год., въ с. Могилица, Смоленско, по инициативата на Мехмедъ Абдулаховъ отъ с. Могилица и Арифъ Русевъ отъ с. Киселичево, група жители отъ Арденска община се събрахме въ читалището, за да обмислимъ и вземенъ решение по основаването на българо-мохамеданска дружба „Родина“, — клонъ отъ сѫщата въ гр. Смоленъ.

Събранието се откри отъ Мехмедъ Абдулаховъ, който изтъкна цельта на събранието и предложи да се избере бюро за ржководенето му. Избра се за председатель на събранието Мехмедъ Абдулаховъ и за членове Мохамедъ Русевъ и Арифъ С. Шумаровъ.

Председательтъ благодари за направената му честь и въ една ясна и увлѣкателна беседа изтъкна предъ населението необходимостьта да се заработи за националното осъзнаване на българитѣ-мохамедани. Съ твърде силни думи порица ония българи-мохамедани, които се срамуватъ да се наричатъ българи и се влачатъ по чужди пропаганди. Особено наблегна и разясни на присѫтствуващитѣ разликата между вѣра и народность, и че трѣбва да се работи както за закрепване на българщината, така и за придържане къмъ мохамеданската религия. Въ заключение Мехмедъ Абдулаховъ каза, че е крайно време да се образува и въ с. Могилица дружба „Родина“.

Присѫтствуващиятъ на събранието Арифъ Бейски, председатель на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ, обясни подробно целитѣ, които преследва „Родина“, а така сѫщо постигнатото въ това направление отъ смоленци. Сѫщиятъ разясни членъ по членъ устава на „Родина“, като подчерта, че въ това дружество нѣма нищо противомохамеданско, а напротивъ отъ страна на сѫщото се полагатъ грижи, за да се направи мохамеданска вѣра разбираема за народа. Арифъ Бейски говори повече на мѣстенъ диалектъ, и

съ това речьта му звучеше напълно естествена и разбираема и за най-проститѣ. Особено бѣше убеденъ при описване на начина, по който е станало помохамеданчването на българитѣ отъ Родопа. Найпосле поздрави инициаторитѣ за образуването на дружбата.

Отъ името на населението говори и Арифъ Русевъ отъ с. Киселичево, който отъ две години е членъ на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ. Неговитѣ думи бѣха силно прочувствени. „До кога, каза той, ще продължаваме да стоимъ въ това невѣжество и простотия? До кога ще се оставяме да ни наричатъ прости ахряне? Дошло е време и ние да се свѣстимъ, да съзнаемъ всички, че нашето отечество е България, че ние сме нейни синове, защото въ жилитѣ ни тече българска кръвь и езикътъ, на който говоримъ е чисто български. До кога ние ще продължаваме да плащаме данъкъ на турското петвѣковно робство?“

Отъ името на българитѣ християни въ общината говори срѣдищниятъ директоръ въ с. Арда, Димитъръ В. Димитровъ. Той поздрави инициаторитѣ, а така сѫщо и всички присѫтствуващи мохамедани, за това, че тѣ сѫ се освободили отъ заблудитѣ, които сковаватъ духа на много тѣхни събратя и сѫ решили да работятъ за националното имъ свѣстяване. Изказа сѫщо така задоволството си, че следъ вѣкове, прекарани въ базпѫтица, българитѣ мохамедани се връщатъ отново къмъ майката-отечество и ставатъ отново вѣрни синове на България. Сѫщиятъ изказа пожелание, щото „Родина“ да развие голѣма дейность за доброто на българитѣ мохамедани въ всички населени мѣста въ Арденската община.

Следъ изслушване на говорившитѣ, по предложение на председателя, събранието

РЕШИ:

Да се основе въ с. Могилица, Смоленско, клонъ отъ българо-мохамеданската културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

Пристѫпи се къмъ четене на устава „Родина“ който се прие безъ измѣнение.

За членове на дружбата се записаха: Мехмедъ Абдулаховъ, Арифъ Русевъ, Мохамедъ Ар. Русевъ, Фехми Ар. Русевъ, Мехмедъ Русевъ, Еминъ Ас. Еничерски, Еминъ Ас. Кавазовъ, Илязъ Абазовъ, Махмудъ Ас. Чакаловъ, Мехмедъ Мустафовъ Исуфовъ, Салихъ Идр. Мутевъ, Арифъ С. Шумаровъ, Салихъ Мехм. Шумаровъ, Еминъ М. Шумаровъ, Кемилъ Ем. Шумаровъ, Юсенъ Ем. Имамовъ. Ас. Бр. Раковъ, Бр. Ас. Бървешевъ, Арифъ С. Карамустафовъ, Еминъ Ар. Кичуковъ, Мехмедаминъ Хусевъ, Юс. Юс. Малецовъ, Мехмедъ М. Русевъ, Салихъ Идр. Юруковъ, Мехмедъ Ас. Курусмаиловъ, Юс. Ас. Шумковъ, Салихъ Решитовъ Русевъ, Мехмедъ М. Кременаровъ, Мохам. Ад. Кисьовъ, Адемъ Ас. Кьоровъ, Димитъръ В. Димитровъ, Рачо Стоевъ, Еминъ Юс. Молаахмедовъ, Абдулахъ Ас. Келевъ, Еминъ Р. Ескиджиевъ, Асанъ Десимовъ, Радка Р. Стоева, Мехмедъ Ас. Халилбашевъ и Никола Христевъ — всичко 40 члена.

8. гр. Девинъ. Още презъ 1938 година се знаеше, че е почнато да се работи за дружба „Родина“, но по редъ причини и съображения бѣ за-

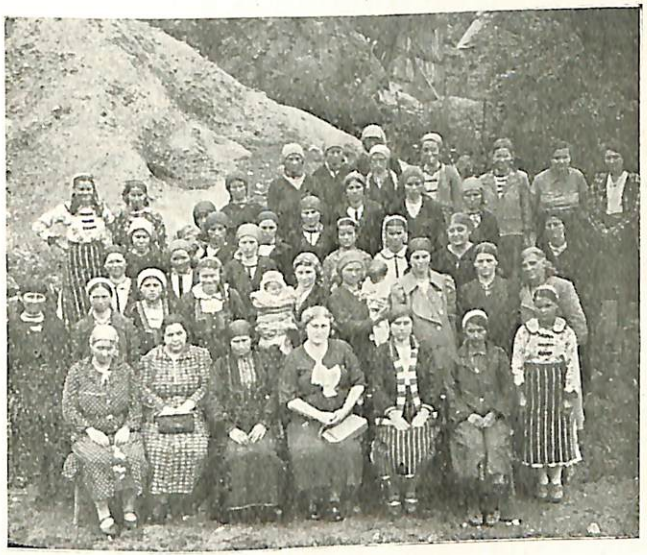

Жени българки — християнки и мохамеданки отъ гр. Девинъ въ новитѣ си дрехи.

глъхнало това и едва сега се поднови. Учредителното събрание е било насрочено за 24 май 1940 година, на което случайно е присѫтствувалъ и уважаваниятъ отъ цѣлото родопско население, родол-

чанинъ адвокатъ въ гр. Пловдивъ, г. д-ръ Г. Чичовски, който по тоя случай писа следното писмо до уредника на сборникъ „Родина“:

Девинъ, 29 май 1940 г. Драги Мариновъ,

На 24 того пристигнахъ въ Девинъ съ областния сждъ. Презъ деня е била проведена акция за хвърляне на фереджитѣ и булата. Когато дойдохъ къмъ 5 часа, казаха ми, че е свикано събрание въ читалището за възобновяване на дружба „Родина“. Поканиха ме да говоря. Салонътъ бѣ препълненъ отъ любознателни, предимно българи мохамедани. Женитѣ бѣха безъ була и фереджи. Събранието се откри и ми се даде думата. Говорихъ имъ много работи и по лицата на всички личеше, че сж много доволни отъ това, което имъ казвамъ. Следъ това се прие уставътъ и избра настоятелство. Пиша набързо. Тебъ и на всички приятели много поздрави.

Твой Г. Чичовски.

И наистина, следъ туй девинци сж останали най-твърди въ своето решение по хвърляне на фереджетата, защото отъ тоя день нататъкъ не се е видѣло нито едно фередже или було. Но още организационна дейность и тѣ отъ сега има да развиватъ.

9. с. Маданъ, Смоленско. Това село е на най-източния край на околията, село съ голѣми чалми и фанатизъмъ, „втори хаджилъкъ“, както го наричаха въ миналото нѣкои на подбивъ. И тамъ не останаха незасегнати отъ новото движение за българско народностно чувство и съзнание. Младежи, подъ водителството на Али Лятифовъ Беташовъ, се сгрупирали и дали всички признаци за една народностна дейность, но по нѣкои формалности и причини не сж се още организирали. Туй обаче се очаква да стане въ най-скоро време.

10. с. Рудоземъ, Смоленско. Отъ тамъ се получи следният

ПРОТОКОЛЪ № 1

с. Рудоземъ, 22 септемврий 1940 година.

Днесъ 22 септемвий 1940 година, въ с. Рудоземъ, Смоленска околия, по покана на председателя на дружество „Родина“ въ гр. Смоленъ, който бѣше повиканъ отъ насъ, за да ни разясни устава на повѣреното му дружество „Родина“, се събрахме въ читалището на село Горенъ Рудоземъ.

Следъ като изслушахме думитѣ, казани отъ председателя на дружество „Родина“ въ гр. Смоленъ, г. Арифъ Бейски, че само ние, българо-мохамеданитѣ отъ Рудоземската община, сме останали въ мракъ и не знаемъ, какви сме, и че е дошло време да се осъзнаемъ, че въ жилитѣ ни тече чиста българска кръвь, въпрѣки петвѣковното турско робство, всички присжтствуващи решихме да се организираме въ дружество „Родина“, като се задължаваме да работимъ най-усърдно за осъзнаването на българския народъ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание и да изпълняваме точно утвърдения уставъ на дружество „Родина“ въ гр. Смоленъ.

На събранието присжтствуваха следнитѣ лица, като учредители, които всички пожелаха да се организиратъ още сега въ д-во „Родина“ въ гр. Смоленъ. 1. Салимехмедъ Халидовъ Чаушовъ, 2. Хасанъ Хашимовъ, 3. Хасанъ Мехмедовъ Зеровъ, 4. Димитъръ Алексиевъ, 5. Мехмедъ Ахм. Медчиковъ, 6. Исеинъ Салимехмедовъ Крушовалиевъ, 7. Тома Стояновъ Радевъ, 8. Борисъ Тодоровъ Искилиевъ, 9. Исеинъ Ахмедовъ Тошуклиевъ, 10. Адемъ Разбански, 11. Исеинъ Хасановъ Кичуковъ, 12. Василъ Н. Таковъ, 13. Георги М. Георгиевъ, 14. Иванъ Йордановъ Ивановъ, 15. Стефанъ Костантиновъ Пинтиевъ, 16. Арифъ Манафски, 17. Ахмедъ Ахм. Делиахмедовъ, 18. Салихъ Сюлюмановъ Сираковъ, 19. Мехмедъ М. Дорсунски, 20. Хасанъ Османовъ Мутевски, 21. Реджепъ Хашимовъ Моллаахмедовъ.

Следъ като се направи списъкъ на членоветѣ, организирани въ дружество „Родина“ с. Рудоземъ, се пристжпи къмъ изборъ на ржководно тѣло и надзоренъ съветъ, което стана чрезъ тайно гласуване, въ резултатъ на което се избраха единодушно следнитѣ лица:

Ржководно тѣло: председатель: Хасанъ Мехмедовъ Зеровъ, подпредседатель: Мехмедъ Ахмедовъ Медчиковъ, секретарь-касиеръ: Стефанъ Константиновъ

Пинтиевъ и членове: Салимехмедъ Халидовъ Чаушовъ и Хасанъ Хашимовъ.

Надзоренъ съветъ: Исеинъ Салимехмедовъ Крушовалиевъ, Арифъ Манафски и Димитъръ Алексиевъ.

Настоящиятъ протоколъ да се изпрати чрезъ Смоленската българо-мохамеданска културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“, за надлежно утвърждение.

11. въ с. Чепеларе, Асеновградско. Макаръ и съ едно закъснение, но и това най-хубаво и културно село въ цѣлото Срѣднородопие съ своето мохамеданско население се присъедини къмъ родинското движение. Причинитѣ, за да нѣма до сега тамъ една дружба „Родина“ сж по-дълбоки, защото тия, които трѣбваше, пъкъ и длъжни бѣха да застанатъ начело, се държеха на страна, спъвани отъ редъ пакостни съображения. Обаче, намѣриха се други, които ги изпревариха и които по всичко личи ще ги замѣстятъ въ мѣстния общественъ животъ. Дружба „Родина“ тамъ бѣ основана на 17 ноември 1940 г., на учредителното събрание на която бѣха присжтствували и нѣкои отъ околнитѣ села Зорница и Богутево. Настоятелството било съставено както следва: председатель Шабанъ Керозовъ, подпредседатель Шукри Вощевъ, секретарь-касиерь Стайко Ил. Стайковъ и съветници: Шакиръ Семерджиевъ и Салихъ Керозовъ. За контролна комисия се избрали: Стоилъ Седѣнковъ, Шабанъ Каварджиевъ и Нури Рековъ. Други деятели тамъ сж: Фаикъ Дуевъ, Исуфъ Арифовъ, Байрямъ Карабельовъ, Арифъ Синаповъ, Тахиръ Сал. Рашидовъ и Шерифъ Буровъ. На тая дружба „Родина“ предстоятъ важни и широки задачи за постигане, понеже тя ще проведе родинскитѣ идеи въ цѣлата Асеновградска околия, като има да се справя съ едни доста закоравѣли противни схващания, фанатизъмъ, турцизъмъ и редъ още предразсждъци, които трѣбва да бждатъ разбивани и замѣствани съ българско народностно съзнание. Защото, нека си кажемъ от-

крито, мнозина отъ тамошнитѣ обществени дейци, въ това число и по-интелигентнитѣ българи мохамедани, смѣтаха, че нѣма нужда отъ дружба „Родина“ въ с. Чепеларе, понеже тамъ българитѣ мохамедани си били „културни“ и „модерни“. Не такава култура и мода трѣбва тамъ, а една истинска култура, която да се предшествува отъ българско народностно съзнание. Всичко друго, освенъ че е въ ущрѣбъ на българското мохамеданско население тамъ, но е въ ущрѣбъ въобще и на нацията ни.

ВЪЗВРЪЩАНЕТО НА ДОБРУДЖА И РОДИНЦИ.

Туй радостно събитие, което презъ есеньта на 1940 година ощастливи нашия народъ, зарадва и българитѣ мохамедани. Всички родинци въ селата присжтствуваха на благодарственитѣ молебени, а нѣкжде устроиха и нарочни такива. Въ с. Смилянъ тоя день бѣ отпразднуванъ съвършено единодушно и съ възторгъ между всички жители, и християни и мохамедани. Първомъ се състоялъ молебенъ въ християнската църква, дето се казали поздравления отъ името на кмета, следъ което всички се отправили въ джамията, дето сжщо се отслужилъ молебенъ и се прочела, на български езикъ, отъ имама следната нарочно съставена за цельта молитва:

„Хвала и слава да бжде на Бога, Твореца на небето и земята, Който желае правда на земята и миръ между человѣцитѣ. Всемогжщи Боже! Закриляй нашия Покровитель и любимъ Царь Борисъ III, който така мждро ржководи нашия народъ! Нека Божията благодать пребжде надъ всички! Сътворителю Боже нашъ, бжди винаги благосклоненъ и милостивъ къмъ нашия народъ и Царь, къмъ нашето правителство и къмъ цѣлия български народъ. Благодаримъ Ти, о Боже на свѣтоветѣ, че вразумявашъ умоветѣ на хората и тия, които ни водятъ, които се трудятъ за насъ и се грижатъ за нашата татковина. Милостиви и прави Боже, благодиримъ Ти за всичко. Твоята благословия да бжде надъ всички насъ. Аминъ“.

РОДИНЦИ НА ДУХОВНИ ПОСТОВЕ.

Освенъ лекторитѣ по вѣроучение, есеньта на 1940 година завари на духовни постове още нѣколцина отъ дейнитѣ членове на дружба „Родина“. Назначени бѣха на духовни служби следнитѣ лица: Арифъ Бейски отъ гр. Смоленъ за околийски мюфтия въ гр. Ардино, Исенъ Сеферковъ сжщо отъ Смоленъ, за околийски мюфтия въ гр. Девинъ, Арифъ Шумаровъ отъ мах. Ухловиче, Арденска община, за шериятски секретарь въ Смоленъ и Арифъ Главовски отъ Смилянъ за шериятски секретарь въ гр. Девинъ. Заетитѣ длъжности бѣха вакантни отъ дълго време и съ тѣхното назначение се запълни една въпиюща нужда отъ млади и дейни духовни дейци, които иматъ да се справятъ съ една не лесна мисия, изкореняване закоравѣлитѣ предразсжди и заблуждения срѣдъ своитѣ съвѣрци. Нѣкои отъ тѣхъ издадоха заповѣди и наредби за строго спазване вѣрскитѣ обичаи и народностни чувства, но главната имъ задача остава тепърва да изпълняватъ.

ОБЩОТО ГОДИШНО СЪБРАНИЕ НА ДРУЖБА „РОДИНА“.

То бѣ третото по редъ, а четвърто отъ основаването на дружба „Родина“ събрание. Състоя се, съгласно устава, на 8 ноември 1940 г. — Димитровъ-день. Открито бѣ, както му е редътъ, отъ председателя г. Арифъ Бейски. Най-напредъ се прочете отчетътъ за изтеклата година, отъ който се виждаше, че тя е била година на истински идеенъ кипежъ и една отъ най-резултатнитѣ. Презъ нея сж премахнати мехтенитѣ и булата на женитѣ българки мохамеданки и замѣстени съ обикновени рокли, издадени сж редъ позиви съ настойчиви увещания за тая промѣна, станала съ задружни усилия изъ цѣлия срѣднородопски край. Освенъ туй, спечелено е вниманието въ полза на „Родина“ на широкото българско общество и държавни

представители, подчерта се, че дѣлото на дружба „Родина“ расте и крепне, като къмъ новата 1941 година, може да се каже, не оставатъ почти никакъ люде извънъ нея или пъкъ да поддържатъ противно становище. Особено младежьта не скрива своята привързаность, като проявява силна преданость къмъ тържеството на родинскитѣ цели и идеи.

Взеха се нѣкои решения за обща насока въ бждеще, отпустнаха се помощи и се обнови настоятелството, като се избраха двама нови членове. Съставътъ му остана следния: председатель—Арифъ Бейски, подпредседатель — Мехмедъ Сал. Дервишевъ, секретарь-касиерь — Петъръ Ан. Мариновъ, членове: Адилъ Ходжаджиковъ и Мехмедъ Дрѣневъ, контролна комисия: председатель — Ал. Караманджуковъ и членове — Мехмедъ Карахусовъ и Салихъ Узуновъ. По предложение на председателя и предъ видъ извънреднитѣ заслуги къмъ родинското движение, провъзгласи се съ пълно вишегласие за почетенъ членъ запасниятъ генералъ г. Ат. П. Каишевъ, което му се съобщи писмено, регласува се бюджетъ за новата 1940/41 година, реши се да се устрои пакъ традиционната родинска битова вечеринка и да се подреди и даде за печатъ книга III отъ „Сборникъ Родина“, която работа се възлага на Петъръ Ан. Мариновъ. Освенъ туй, реши се да се предприеме една усилена устна и писмена агитация за задълбочаване българското съзнание срѣдъ мохамеданското население съ всички възможни срѣдства, като се изхвърли веднажъ за винаги въ говора думата „помакъ“ или „ахряниньъ“. Събранието бѣ приключено съ беседа отъ председателя Арифъ Бейски, който даде упжтвания и наставления, какъ да се води борбата. Беседата му, възстановена следъ туй, се дава отдѣлно на друго мѣсто въ настоящия сборникъ.

ПРОЯВЛЕНИЕ ВЪ С. КИСЕЛИЧЕВО.

Въ туй планинско село живѣе едно предприемчиво и съ будно чувство българско мохамеданско население. Начело тамъ сѫ фамилията на селския имамъ Арифъ Абдулаховъ Русевъ ведно съ двамата му сина и снахитѣ, всички членове на мѣстния клонъ отъ дружба „Родина“. По тѣхна инициатива и съ съдействието на учителя Стоянъ К. Митовъ тѣ имали амбицията да устроятъ въ селото имъ първата по рода си българо-мохамеданска вечеринка. Приготвили за представяне пиесата „Възрожденци“ и на 9 януарий 1941 година, първиятъ день на „Жертвениятъ праздникъ“ (Курбанъ байрямъ) вечеринката се е състояла при препълненъ училищенъ салонъ посетители. Тукъ му е мѣстото да се каже, че това село и другъ пѫть е устройвало такова народно тържество. Когато преди две години се освещаваше новата имъ училищна сграда тамошнитѣ деятели-родинци се проявиха съ рѣдко гостоприемство и главно съ духъ на българщина и възраждение, който случай се отбележи въ кн. I на „Сборникъ Родина“. Сега значи за втори пѫть се проявяваха родинско обществено. На вечеринката присѫтствували масово всички мѫже и жени отъ селото. Достойно за отбелязване е и това, че женскитѣ роли въ пиесата били изпълнени изключително отъ тамошни жени българки мохамеданки, като въ това направление сѫ се отличили дветѣ госпожи: Нурие Фехми Русева и Хамиде Ем. Кавазова, втората отъ които изпълнила главната роля въ пиесата — „Вахиде“. Главнитѣ мѫжки роли пъкъ били изпълнени отъ Арифъ Русевъ, Мехмедъ Ш. х. Асановъ, Фехми Русевъ, Еминъ Кавазовъ и др. Нарочно за вечеринката били отишли и всички околни правителствени власти ведно съ женитѣ си и се създали особени чувства на общность и сърдечность между женитѣ българки мохамеданки и християнки. Всички

мохамеданки били открити и свободни и за пръвъ пѫть отивали на представление. Всички присѫтствуващи, изпълнители и строители били изпълнени съ едно само чувство, да покажатъ наяве своята българска принадлежность, желание да бѫдатъ недѣлими отъ общата българска цѣлость и радость, че се пробуждатъ отъ вѣковенъ мракъ и невежество. До късно вечерьта тѣ се веселили въ взаимни разговори и игри, и накрай съ едно повишено самочувствие и главно съзнание, че сѫ извършили една трезва и разумна проява въ селото, се разотишли изъ домоветѣ си още по-закрепнали и затвърдени въ родинскитѣ схващания и идеи. До редакцията на „сборника“ се получиха нѣколко благодарствени писма както къмъ устроителитѣ на вечеринката, тъй и къмъ посетителитѣ.

ПОБЪЛГАРЯВАНЕ ЛИЧНИТѢ ИМЕНА.

Въ началото на настоящата 1941 година семейството на председателя на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ, г. Арифъ Бейски, бѣ честито да има своя втора новородена дъщеря. Бащата на новороденатa, съ чувство на съзнание и на последователность въ своитѣ родински схващания, не и постави арабско лично име, а българско такова — Малинка. Съ туй искаше да покаже, че името съ вѣрата нѣма нищо общо и на никого нищо не пръчи да си поставя на рожбитѣ български народностни имена. За Бога името нѣма никакво значение, стига само да се изпълнява Неговата воля. Съ това Арифъ Бейски постави началото на побългаряване въобще имената на българитѣ мохамедани, въ полза на което схващане се бѣ изказалъ още презъ лѣтото на 1940 г. на родинската сбирка въ гр. Смоленъ и представителтъ отъ с. Могилица Мохамедъ Абдулаховъ. И наистина, нищо по-добро отъ това, да се преустанови тая противна и инородна традиция, като безъ да се влага ка-

къвъ да е християнски елементъ, нищо не прѣчи на родинци да си избиратъ свои народни имена като напр. мѫжки: Горанъ, Младенъ, Славъ, Радой, Видулъ, Сивенъ, Станой, Индже, Драганъ, Маданъ, Невѣнъ, Първанъ, Страшимиръ, Смиленъ, Драго, Шанко, Манушъ, Страхилъ, Радомиръ, Борислявъ, Великъ, Красногоръ, Чавдаръ, Славянъ, Секулъ, Звезданъ, Храбъръ, Смилъ, Косанъ, Крумъ, Здравко, Иво, Желѣзъ, Витанъ, Каменъ, Соколъ, Воинъ, Адамъ, Кубратъ, Дойчинъ, Бойко, Северинъ, Роженъ и др. и женски: Зора, Тамара, Татяна, Родопа, Храбра, Венета, Правда, Сирма, Свѣтла, Победа (Фатме), Загорка, Свобода, Арда, Зафира, Шанка, Дуня, Бойка, Борика, Твърда, Малина, Ружа, Даря, Чубра, Бистра, Топола, Славянка, Бинка, Драга, Биляна и др. До каква степень схващането и нуждата отъ побългаряване имената въ по-широка мѣрка ще се усвои и приеме на първо време отъ родинци, а съ това и отъ общата маса българи мохамедани, това бѫдещето да покаже. Примѣрътъ, обаче е даденъ, остава само да бѫде последванъ.

ПЕТА ОБИЧАЙНА ВЕЧЕРИНКА НА ДРУЖБА „РОДИНА“ ВЪ ГР. СМОЛЯНЪ.

И тая вечеринка, както миналата (презъ 1940 г.), бѣ посвѣтена въ защита на жената, българка мохамеданка. Въ цѣлата ѝ програма и устройство се възпѣваше героичниятъ ѝ подвигъ да хвърли черното фередже и було, подвигъ, наистина достоенъ за похвала и назидание, съ което идѣше да покаже, че и жената българка мохамеданка се отърсва отъ вѣковнитѣ предразсѫдъци и минало и се врежда наравно съ мѫжа си за творчество и подемъ на новия общественъ животъ. Вечеринката се състоя на 11 януарий 1941 година, пакъ при буквално препълненъ салонъ. Отъ миналото се знаеше, че много мѫже, българи-мохамедани, идваха на вечеринка

сами, „да гледатъ сеиръ“, както казваха, а оставяха женитѣ си вкѫщи да се занимаватъ съ добитъкъ и обори, като че ли жената нѣма право да се радва и бѫде свободна, както всички люде въ свѣта. Затуй тоя пѫть родинци решиха да не пущатъ мѫже безъ жени, като за тая цель поставиха предъ вратитѣ и нарочни пазители да връщатъ всѣки мѫжъ, идващъ самъ, безъ жена. Въ резултатъ на тая мѣрка, салонътъ се напълни съ най-разнообразна и по-пъстра отъ всѣки другъ пѫть публика, като броятъ на женитѣ бѣ колкото тоя на мѫжетѣ, т. е. женитѣ не бѣха по-малко отъ 250. Преднитѣ редици заеха официалнитѣ лица: началникътъ на войсковата часть, околийскиятъ управитель, шефоветѣ на учрежденията, въ това число и околийскиятъ мюфтия, който за пръвъ пѫть бѣ смѣнилъ старата чалма съ българска шапка, до него госпожата му, а встрани българскитѣ мохамедански първенци, градскиятъ имамъ сѫщо съ госпожата си и др.

Вечеринката бѣ открита отъ председателя на дружба „Родина“, г. Арифъ Бейски, съ следната речь:

Братя,

„Защо се срамите да се наречете българи?“

— Този повикъ преди вѣкъ и половина откликна отъ сърдцето на единъ буденъ монахъ отъ далечнитѣ Атонски гори и прогърмѣ като свѣткавица изъ красивата българска земя, разтърси изъ основи заспалитѣ съвѣсти, които до тогава се тровѣха отъ страшното турско и фанариотско иго. Събуди се заспалиятъ героиченъ български духъ, събуди се той за славни подвизи. Стотици герои се възпламениха, а хиляди разбраха истината и подѣха съ силна вѣра въ звездата на България пѫтя къмъ своето освобождение. Станаха свѣтли и героични подвизи, въ които славно загинаха хиляди български синове, докато най-после блесна ореолътъ на Шипка, дето чиличенитѣ гърди на шепа хора отстояха свободата на България.

Възраждането, обаче, не бѣ завършено. Останаха българи, които бѣха силно ранени отъ тежкото пет-

вѣковно иго, а именно, ние — родопскитѣ българи отъ мохамеданско вѣроизповѣдание. Обаче, чувството продиктувано отъ истината за нашата българска принадлежность, преди 4 години се загнѣзди въ душитѣ на нашата младежь. Тая младежь, за да даде реаленъ изразъ на това, което е почнало съ вихренъ устремъ да бушува въ нейната душа — образува първото, а следъ него и многото дружества „Р о д и н а“.

Родина е мѣстото, дето човѣкъ за пръвъ пѫть е видѣлъ свѣта, дето сѫ живѣли неговитѣ дѣди и прадѣди, мѣсто свързано съ всички красоти, радости и скърби на житейския пѫть, които изживѣва всѣки единъ дошелъ на тази земя. Това мѣсто за насъ, драги братя, е Родопа — въ предѣлитѣ на нашето отечество България.

Тукъ, въ тази китна Родопа, крепостьта на България отъ много вѣкове, е кънтѣла само звучната българска речь. Тя кънти днесъ и въ насъ, въпрѣки че ние по вѣра сме мохамедани. Тя кънти въ цѣла България, макаръ че мнозина отъ българитѣ изповѣдватъ не само православната християнска религия, а католическа, протестантска, дъновистка и т. н. Азъ мога да кажа, че религиитѣ сѫ всички добри, понеже тѣ всички ни учатъ на добро, защото това е тѣхното предназначение, но за всички, които говорятъ една и сѫща речь, това трѣбва да признаемъ, е едно отъ най-голѣмитѣ доказателства, че тѣзи хора сѫ имали еднакво минало, иматъ еднакво настояще и еднакво бѫдеще.

Отъ всичко това ние можемъ да си извадимъ заключение, че всички въ България и другаде, които сѫ закърмени съ звучната българска речь, независимо каква вѣра изповѣдватъ, сѫ братя, т. е. сѫ българи.

Нека всички ние си зададемъ въпроса: Кой презъ време на робството запази и ни предаде хубавата звучна и чиста славяно-българска речь? Не е ли нащата майка, съпруга и сестра, не е ли сѫщата тя, която до вчера бѣ третирана, по единъ най-онеправданъ начинъ? Третирана бѣ като робиня! Тя нѣмаше право да ходи свободно изъ улицитѣ, нейното лице не можеше да се радва на Божието слънце, безъ което е немислимъ животътъ на земята; сѫщата бѣ натрапвана на необичанъ отъ нея съпругъ, съ когото тя бѣ длъжна да изживява своя земенъ пѫть. Питамъ азъ: Коя е тая религия, кой е този Богъ, баща, който създава на земята дъщери, които да нѣматъ правото да живѣятъ на свѣтло и свободно да реализиратъ желанието на своето сърдце?

Като имаме предъ видъ заслугитѣ на жената, наша другарка въ живота, нека всички заработимъ за нейното издигане, за да може и тя отъ своя страна, радостна и засмѣна, да ни дари здрави синове, достойни да носятъ името българи.

Въ това отношение ние можемъ да се похвалимъ и даже да се поздравимъ съ крачката напредъ, защото по миренъ начинъ и по изричното желание на жената бѣ хвърлена на забвение една останка отъ отоманското иго, а именно, фереджето, ненуждно вече, защото днесъ сѫ изтласкани далечъ отъ насъ проводницитѣ на робството, които искаха да безчестятъ нашата майка, сестра и съпруга. Съ една дума, времето на този черенъ и необичанъ цвѣтъ, който покриваше тѣлото на жената българка мохамеданка, отдавна е преминало. Днесъ тя може свободно и по вкусъ да се облича и приравнява съ своята сестра-християнка.

Ето задачата на дружество „Родина“. Насъ може да ни радва само едно, че идеологията на Родина почива на истината. Това ние младежьта го чувствуваме и виждаме най-добре и то се потвърждава отъ нейния напредъкъ по всички краища на Родопа. Това ясно говори, че ние ще постигнемъ цельта си, още повече, че почти цѣлата християнска младежь, която стои на по-високо културно стѫпало отъ своя братъ младежъ-мохамеданинъ, вече подава топла рѫка, изпълнявайки своя братски дългъ да извади заблудения и неукъ братъ отъ кальта. За тѣхната братска обноска и за моралната помощь, която ни се дава отъ тѣхна страна, азъ отправямъ отъ името на всички младежи българи-мохамедани нашата гореща благодарность и сѫщо отъ тѣхно име давамъ тържественъ обетъ, че ние заедно съ тѣхъ, сме готови всѣки моментъ да дадемъ всички жертви за нашитѣ братски, общи идеали.

Нека въ този моментъ всички разбератъ, че борбата на младежьта е свещенна и съпротивата срещу напредъка е безсмислена, защото нищо не е въ състояние да възпре благородния устремъ на българската родопска младежь отъ дветѣ вѣроизповѣдания. Въ насъ сѫ вече загнѣздени братскитѣ чувства, и бѫдещето принадлежи на насъ. Сяйната зора на изгрѣва е хиляди пѫти по-красива, отколкото печалниятъ споменъ на единъ жалъкъ и изминалъ неминуемъ залѣзъ.

Прочее, азъ апелирамъ къмъ всички мои съвѣрци българи да се проникнатъ отъ това съзнание, да разбудятъ заспалитѣ си съвѣсти, за да разбератъ исти-

ната. Да не се самоизлъгватъ и сѫщевременно да не позволяватъ на хора за лични интереси да ги заблуждаватъ. Този, който не признава истината, както го е създалъ Творецътъ на земята, него можемъ да наречемъ безвѣрникъ, защото той отрича това, което Богъ е опредѣлилъ да бѫде. Той върви противъ волята Божия, а който върви срещу нея, той не успѣва.

Драги братя! Гордѣйте се съ своя родъ! Разберете всички вие, безъ разлика на вѣроизповѣдания, нуждата отъ обединение. Помислете, че особено днесъ, когато цѣлиятъ свѣтъ се тресе и когато се тургатъ здравитѣ основи на утрешна силна и велика България, ние всички сме длъжни да вложимъ своитѣ задружни и общи усилия въ изграждането на възроденатa наша Родина, подъ мѫдрото рѫководство на Върховния Вождъ на цѣлия български народъ Негово Величество царя на всички българи.

Още незавършилъ, салонътъ се изпълни съ гръмки рѫкоплѣскания и „ура“.

Въ литературната часть се декламираха стихотворения: „Долу яшмака“, „Възхвала на Родопа“ и др., а накрай ученикътъ отъ Пловдивската гимназия Шевки Мохаремовъ рецитира едно свое стихотворение „Обичамъ ви, Родопи!“, което съ своя духъ и слогъ допадна като приятно украшение надъ всичко. Казаха се още хумористични и се представа пиесата: „Кръвьта говори“, току-що приготвена нарочно за цельта. Съ нея се даваше пълна картина на всичко това, за което се бори младото българско мохамеданско население и идѣше да подчертае, че нищо не е въ състояние да спре пробудилитѣ се чувства, които като буенъ пролѣтенъ потокъ заливатъ все по-широко и по-широко българската мохамеданска общественость. Илюстрираше се старото, фанатичното, което си отива и се погребва, а следъ него е настѫпило новото, къмъ което бързатъ да се вредятъ и тия, които на първо време недоумѣватъ, какво да правятъ. Ролитѣ бѣха изпълнени отъ българи-мохамедани, а съответнитѣ — отъ българи-християни, като изне-

сеното споредъ силитѣ и способноститѣ бѣ напълно сполучливо и задоволително. Като допълнка и тъкмо на мѣсто, за завършекъ на вечеринката бѣ явяването на сцената на околийския управитель въ гр. Смолянъ г. Д. Бакърджиевъ, който непринудено, напълно естествено, безъ излишенъ патосъ, а съ здраво чувство и задълбочено схващане на въпроса, поздрави родинци въ подетото дѣло и ги окуражи съ следната речь:

Драги българи и българки отъ мохамеданско и християнско вѣроизповѣдание,

Чухме много хубави стихотворения и гледахме много съдържателна пиеса, въ която действуващитѣ лица съ трогателенъ порывъ извикаха у насъ радость и печаль.

Радость — че съ единъ вдъхновенъ устремъ е подето светото дѣло за духовното възраждане на братята ни българи-мохамедани, което духовно възраждане ще донесе и материалнитѣ подобрения, каквито трѣбва да настанатъ и въ този изостаналъ до сега беденъ край, а почувствувахме печаль, защото ни се напомни, че още много голѣмо невежество и много напластени заблуждения потискатъ многострадалното българо-мохамеданско население.

Трѣбватъ твърде много сили и много воля, за да се разпръсне това невежество и да се прогонятъ заблужденията.

Дългъ светъ се налага на всѣки добросъвѣстенъ българинъ, не само националенъ дългъ, но и чистъ човѣшки, да съдействува, да подпомага, кой както може, за да се просвѣти това население, да се извади отъ първобитното състояние, въ каквото заинтересовани егоисти или чужди агенти, искатъ да го държатъ.

На първо мѣсто трѣбва да се насочатъ усилията за окончателно завършване съ успѣхъ акцията за премахване всичкитѣ външни белези, които поддържатъ настроение за чуждѣене между българитѣ-мохамедани и християни.

Докато се живѣе съ дивашкитѣ навици, женитѣ да се забулватъ и криятъ, а по прозорцитѣ на жилищата да се държатъ решетки, които прѣчатъ да влѣзе оздравяващиятъ слънчевъ лѫчъ въ стаитѣ и докато се носятъ облѣкла и накити, останали отъ тъмното робство, не може да се очаква проясняване на съзнанието за народностно единство.

А такова единство трѣбва да настане!

Трѣбва да изчезнатъ недовѣрията и подозренията, които пораждатъ само пакостни настроения неприязнени отношения, влошаващи и безъ това нерадостния сега животъ на родопското население.

Трѣбва българитѣ-мохамедани да почувствуватъ, че живѣятъ въ своята българска държава, при своята българска власть и срѣдъ своитѣ братя българи, съ които говорятъ единъ майчинъ български езикъ, въ жилитѣ на които тече една кръвъ — славянобългарската.

Добруджанци, северняци, шопи, македонци, тракийци, всички, които иматъ единъ майчинъ езикъ, българския езикъ, сѫ българи. Различнитѣ названия нѣматъ никакво значение, тъй като и епирци, тесалийци и др. сѫ гърци, защото говорятъ единъ езикъ — гръцки, власи, молдовани и др. сѫ румънци, бохеми, баварци и др. сѫ нѣмци и пр. и пр.

Вѣроизповѣданието може да бѫде различно, то може и да се промѣни, но езикъ не може да се загуби, а кръвьта пъкъ съвсемъ не може да се измѣнява. Ако презъ периода отъ преди 250-300 години, чрезъ сѣчь и опожарявания, една голѣма часть отъ българското население въ Родопа е било п о м ѫ ч е н о, е било принудено да промѣни вѣрата си, това е историческата истина, която само безсъвѣстни хора или простацитѣ могатъ да отричатъ. Исторически фактъ е, че това население е упазило своя роденъ чистъ български езикъ и чиста кръвьта си, тъй като, особено въ срѣдната и западна часть на Родопа, не е станало никакво кръвосмѣшение, защото, поради липсата тогава на съвременнитѣ съобщителни срѣдства и поради неизгоднитѣ стопански условия, тукъ, въ Родопа, не сѫ оставали да живѣятъ нито турци, нито каквито и да било други народности.

Религията съвсемъ не е белегъ за опредѣляне на народностьта. Така, напр.: араби, кюрди, египтяни, бошнаци, азърбеяджанци и пр. сѫ мохамедани, но тѣ не сѫ турци, както пъкъ много други народности: гърци, румъни, руси, сърби и др. сѫ християни, но не сѫ българи. Въ една народность може да има много вѣри и въ една вѣра много народности. Трѣбва да се разбере най-после добре, че вѣрата не опредѣля народностьта. Не вѣрата, а общитѣ обичаи, общата речь и еднаквата кръвь опредѣлятъ народностната принадлежность. Всичко това трѣбва да се резбере и да не допускаме занапредъ, щото вѣрата да бѫде

използувана отъ престѫпни лица за раздѣляне на българския народъ.

Религията се свързва съ съвѣстьта, съ душата и не бива да се смѣсва съ материалното. Тя нѣма нищо общо и съ облѣклото. Разнитѣ народи, при разнитѣ климатически условия, носятъ различни облѣкла, независимо отъ това, че могатъ да изповѣдватъ една и сѫща вѣра. Дрехата сѐ замърсява, увѣхтява и прогнива, а не е така съ вѣрата. Престѫпни сѫ онѣзи, които заблуждаватъ населението, че е грѣшно да се промѣни облѣклото. Престѫпни сѫ, защото говорятъ лъжа и защото тѣхното скрито желание е да се поддържа едно външно различие, та българитѣ-мохамедани да се почувствуватъ чуждица, да не могатъ чрезъ общия напредъкъ да подобряватъ живота си, да останатъ като торъ, който ще имъ дава плодородието, а тѣ нищо да не му даватъ. Не разединение, а единение е нуждно намъ. Особено въ тоя моментъ, когато цѣлиятъ свѣтъ се разтърсва, повече отъ всѣкога е необходимо да бѫдемъ обединени и сплотени. Стига умраза и недовѣрие! Стига престѫпно невежество. Дошло е време, когато всички българи въ Родопа, независимо отъ вѣроизповѣданието, да подадемъ ржцетѣ си и да заработимъ общо за нашитѣ общи идеали. Дългъ е на всѣки българинъ да съдействува за сплотяването на българитѣ и за изкореняване на всички белези, които дѣлятъ българитѣ и ги отдалечаватъ едни отъ други.

И азъ, като представителъ на българската власть въ Смоленско, високо заявявамъ на всички, че ще преследвамъ като престѫпникъ всѣки, който допуска носенето на небългарски облѣкла и който по този начинъ всѣва умраза, раздѣление и недовѣрие между българитѣ въ околията ми. Това се налага, както отъ българското народностно, така и отъ едно чисто човѣшко гледище. Защото, ние, като истински хора, не можемъ да допуснемъ криенето и бѣгането, което е едно първобитно състояние и което, по всичко се вижда, спѫва напредъка и просвѣтата на българитѣ мохамедани и което ние сме дължни да изкоренимъ.

Дошло е време българитѣ отъ мохамеданско изповѣдание да се приравнятъ изцѣло съ братята си християни. Нищо не имъ прѣчи за това. И азъ ви питамъ, защо вие, българитѣ мохамедани, да стоитѣ позадъ отъ насъ? Защо да не вземете участие въ строежа и дейностьта на нашата обща и родна държава? Защо и измежду вашата срѣда да не излѣзе интелигенция — учители, офицери, чиновници, сѫдии,

адвокати, доктори, инженери и др.? . . . Работете! Издигайте се духовно и просвѣтно! Засилвайте народностното си съзнание, тъй че да не остане нито единъ неосъзнатъ българинъ мохамеданинъ или българка мохамеданка. Така вие ще станете годни да браните своитѣ собствени права и интереси и да изпълнявате достойно дълга си къмъ Родината ни България.

Вървете напредъ, открито, смѣло и свободно и въ вашата голѣма борба за издигане, чувствувайте все по-дълбоко и по-силно българското съзнание, като жители на свободна държава, въ своя земя, при своя власть.

Азъ поздравлявамъ деятелитѣ родинци за тъй добре уредената имъ вечеринка и имъ пожелавамъ все тъй да вървятъ напредъ къмъ нови и нови постижения.

Съ тая речь се изразяваше ясно и открито самата сѫщность на цѣлия така наречень въпросъ за българитѣ-мохамедани. Изслушана бѣ съ всичката сериозность и внимание, всѣки си тегли заключение и краятъ ѝ бѣ съпроводенъ съ силни чувства и бурни ржкоплѣскания.

Тъй завърши третата обичайна вечеринка на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ, която представлява добъръ завършекъ и на цѣлия кржгъ отъ предвидената дейность презъ изтеклата година.

Съ туй завършваме и ние лѣтописнитѣ бележки на настоящата книга, съ пожелание да се продължава все въ сѫщия духъ и дейностьта на родинството като идея и схващане да крепне и обхваща все по-широко и по-широко народнитѣ маси, за да сме честити въ края на първото петогодие да не остане нито едно село извънъ новото възродително движение не само въ Срѣднородопската область, но и на западъ до подножието на легендарния Пиринъ.

Да крепне българскиятъ духъ навсѣкжде, дето се говори българската речь!

II. ДѢЛЪ НА МЛАДИТѢ БЪЛГАРИ МОХАМЕДАНИ.

СТИХОТВОРЕНИЯ

Юсеинъ Якубовъ

1. ПОБЕДЕНЪ ЧАСЪ.

Победенъ часъ настава
за вихрена борба,
и минало престава
да бжде намъ сждба.

Проклетий фанатизъмъ
залѣзва безъ следа,
и истината нова
изгрѣва катъ звезда.

Възкръсва духъ славянски
въвъ множество души,
що мечътъ агарянски
не е доразрушилъ.

Дейци сме нови, смѣли,
заблуда ний нещемъ,
другари мои вѣрни,
за родъ ще ний да мремъ!

2. СВОБОДНА ПѢСЕНЬ.

Екотъ далеченъ до нази долита,
въвъ ширни родопски гори,
пѣсень свободна върхари прелита
къмъ тихи егейски води.

Минало славно припомватъ овчари
въвъ утро лазурно, въ зори,
екватъ отново звънци, клопотари
и въ спомени рукватъ сълзи.

Тръгватъ отново стадата къмъ южно,
топло, познато поле,
метнали геги овчари на рамо
крачатъ къмъ Бѣло море.

Майки, невѣсти, девойки нагиздени,
давайте китки, цвѣтя!
Тръгватъ овчаритѣ, гайдитѣ писнали
пѣсни походни редятъ.

Зима ще мине, и пролѣтъ, и лѣто
щомъ ги подгони отъ югъ,
пакъ въ планината при насъ ще сѫ, дето
очаква ги сѣнчестий букъ.

Мандри, кошари, поляни огрѣяни,
сѣнки за отдихъ и сънь,
въ село пъкъ сватби, годежи, сборове, и
пѣсни край буенъ огънь.

Османъ Ферадовъ

1. ПРОЛѢТЬ.

Съ облакъ е затулено небето,
въ студъ и мразъ сковано е полето,
спятъ дървета, долове, рѣкички,
хора и животни — дрѣмятъ всички.

Но подухна вѣтъръ отъ усое
и разклати клоне на дѫбрави:
ново време идва, ето, то е,
то и нази нѣма да забрави.

Вѣтърътъ ту милва, ту ругае,
старитѣ хралупи скърцатъ, пукатъ,
младитѣ превива, тѣ не хаятъ —
жилави клоне нагоре дигатъ.

Съ облакъ бѣ затулено небето,
студъ и мразъ сковаваха полето.
Днеска влачи ледове рѣката,
а пъкъ времето — оковитѣ, тъмата!

2. МАЙЧИНЪ ЗАВЕТЪ.

Когато първа майчина цѣлувка
и първи майчини слова разбрахъ,
завета майчинъ съ нейната милувка
азъ чухъ и въвъ гърди скѫтахъ.

— Обичай този, който те обича,
и притечи му се, когато е въ беда,
ала това, що майчинъ домъ наричатъ,
обичай го надъ всичко въвъ свѣта.

— Че майчинъ домъ съ пари се не купува,
и Родина една е на свѣта,
бездомна и самичка салъ кукува
една нещастна птица изъ леса.

Тѣзъ прости, сладки и омайни думи
въ душата ми кънтятъ безспиръ всегда,
и чуй молбата ни, Всевишни, на деца си
пакъ този заветъ ми помогни да дамъ! . . .

3. РОДЕНЪ КРАЙ.

О, роденъ край, о родна бедна стрѣха,
за мене скѫпъ, единственъ свиденъ кѫтъ,
край, дето моитѣ дѣди, родители живѣха,
край, дето всички тѣ, единъ следъ другъ умрѣха,
едничъкъ си за менъ въ свѣта!

И азъ въвъ тебъ родихъ се и живѣя,
съсъ майчиното млѣко закърменъ,
въ тебъ, роденъ край, ме слънцето огрѣя,
и въ тебе искамъ ази да изтлѣя,
тамъ, дето съмъ роденъ.

О, роденъ край, славянска родна земьо,
разбирамъ днесъ, че ти си земенъ рай
за менъ, за моитѣ сестри и мойтѣ братя,
на всички, на които искамъ днесъ да пратя
приветствия безброй!

Бѫди благословенъ, приветенъ, слънчевъ —
постеля, и завивка, и храна
за всички, що съ потьта си те поливатъ,
подъ слънчевия пекъ що гръбъ превиватъ,
да жънатъ хлѣбнитѣ зърна!

Край роденъ, майчинъ скутъ, огнище мило,
сърдцето ми е въ тебъ и въ него ти!
И птичето, що пѣе подранило,
и обичьта, коя сърдце е свило,
безъ тебъ сѫ клети сироти!

Шевки Мохаремовъ

ОБИЧАМЪ ВИ, РОДОПИ!

Обичамъ ви, Родопи скѫпи,
обичамъ сладкото ви име,
когато слънцето ви кѫпе,
кога е пролѣть, есень, зиме.

Обичамъ малкитѣ рѣкички,
отъ васъ що влизатъ въ долинитѣ
що веселятъ, разлаждатъ всички,
и волно вдъхватъ ми пѣснитѣ.

Обичамъ чукитѣ златисти,
забили се въ небето ясно,
кѫдето въ крѫгозора чисти
отеква рева на морето бѣсно.

Отъ вѣкове вий стража вѣрна
надъ роднитѣ поля сте били,
обичамъ ви, Родопи мили,
и васъ и участьта ви черна!

Юсиенъ К. Якубовъ,
студентъ-медикъ

1. КНИГАТА.
(разказъ)

Навънъ бѣ хладно. Слънцето залѣзваше въ облакъ. Дърветата, привѣли клони отъ тежката жега, сякашъ почувствуваха хладина. Природата се посъживи. Маранята полека-лека взе да се дига. Кокошкитѣ тичаха изъ дворищата. Квачкитѣ, наежили се, събираха пилци и ги повеждаха къмъ барата. Нейде отдалечъ се чуеше пѣсень на кавалъ.

Дветѣ дечурля, Исенъ и Салихъ, бѣха седнали до дънера на единъ вѣковенъ орѣхъ, който диплѣше клони и хвърляше нашироко сѣнка. Тѣ се гушеха, сякашъ се боеха отъ нѣщо. Въ рѫцетѣ си държеха книги, които бѣха взели отъ учителя за свободно четиво. Тѣ трѣбва да бѣха твърде интересни, защото ги сричаха и четѣха съ притаено внимание, види се, да научатъ нѣщо ново, което утре съ заруменѣли лица да разправятъ на своитѣ другарчета.

— Чу ли, Исене, какво прочетохъ ? Приказка за единъ беденъ момъкъ, който се оженилъ за царска дъщеря съ златни дворци и богатство, заради голѣмото му геройство, което е показалъ въ бой съ народни врагове.

Салихъ пъкъ четѣше „Исторически разкази“, въ които се говорѣше за голѣмия български революционеръ и борецъ за свободата на България — Василъ Левски.

— Видишъ ли, Салихъ, колко сѫ били лоши турцитѣ?! Обесили го, защото будѣлъ народа къмъ свобода.

Дветѣ деца бѣха забравили кравитѣ, които майкитѣ имъ ги бѣха пратили да пасатъ. Единиятъ бѣ вързалъ своята за дългото ѝ вѫже о босия си

кракъ, подъ продранитѣ панталони и тъй стоеха и разговаряха. Лицата въ книгитѣ бѣха за тѣхъ живи образи. „Какво ли ще бѫде да се пише нѣкѫде и за насъ?“, съ замисленость казваше на себе си нѣкой пѫть Исенъ, който изгаряше отъ желание да се види написанъ въ книга, „тъй както си паса кравитѣ“ или пъкъ да се напечати свободното му упражнение, за което учительтъ му бѣше писалъ шесть?!.

Тѣ четѣха и не видѣха, че слънцето се бѣ показало отъ облака. Чувствуваше се пакъ голѣмата жега. Кой знае, но като че наближаваше буря. Малчуганитѣ пъкъ бѣха запратили всичко, само едно гледаха, да не ги види нѣкой, че четатъ книги. Защото старитѣ строго имъ бѣха внушавали, че „книга хлѣбъ не дава“, „въ книгата има дяволе“ и т. н. И тѣзи деца се чудѣха кого да вѣрватъ: книгата ли, отъ която не могатъ да се отдѣлятъ, или старитѣ, чиято тояга винаги стоеше задъ вратата.

Тѣ четѣха и намираха смисълъ въ него. Гълтаха страница по страница, спираха се по картинитѣ, разглеждаха ги и разговаряха и пакъ продължаваха. Ето, че въ книгата на Салихъ се изпрѣчи нѣщо много интересно. Цвѣтна картина съ човѣшки фигури и гора. Виждатъ се млади хора въ зелени дрехи, напети юнаци, убити турци, хвърлени пискюли, нападали юнаци, сѣчь, страшна. А тамъ нейде, юнакъ строенъ, свилъ рѣжди, срѣдъ млади юнаци съ пушки и саби въ рѫце и съ зелени ширити.

— Вижъ, Салихъ! Това е Хаджи Димитъръ въ бой съ турцитѣ!

Отдолу пишеше: „Бузлуджа, 1868 година“.

Тъкмо младитѣ момчета вторачваха погледитѣ си и сричаха; „Този който падне, въ бой за свобо...“, когато единъ гласъ, подобенъ на ураганъ, връхлетѣ надъ главитѣ имъ. Бѣше чичото на Салихъ.

— Бре ханзърларъ! Бре хайрсъзларъ! Тъй ли пасете вие гавьо̂да. Кравитѣ изядаха нивитѣ!

И наистина, отвързала се бѣше едната крава и навлизаше въ края на близката нива. Като чу страшния викъ, тя се уплаши и хукна да бѣга. Старият още повече усили, хвана Салиха за скѫсаната дреха и викаше:

— Ханзъръ дамусъ! Киниги ще пѣешъ а? „Култура“ ще носишъ въ ко̂щана! На другана диньо̂ какво ще правимъ сасъ тебе! Презъ „Салятъ-кюпрюсу“ какъ ще минемъ?... Заради тебе, врить въ жендеманъ ще идимъ. Бре динсизъ! Булгарлъкъ ще ми учишъ! Ученесу хлѣбъ не дава! Както е дѣдо ти прекаралъ и ти тъй щишъ прекара! И тъй налагаше малкия съ върбови пръчки по задника и го дърпаше за ухото. Салихъ плачеше и гледаше съ съжаление станалата на парцали книга. Старият би свилъ цигари отъ нея, но, не, това бѣ грѣхъ!... Салихъ плачеше и вѫтрешно проклинаше и „другана диньо̂“ и „ходжовитѣ китапе“. Той сякашъ долавяше, че тѣ сѫ виновницитѣ за всичкото нещастие на неговитѣ събратя и съселяни. Но имаше измежду тѣхъ и нѣкои, които виждаха това. Ужъ първенци, а тѣ бѣха червеи, които желаятъ тъмнината надъ другитѣ, както бухалитѣ презъ нощьта.

Другият пъкъ Исенъ, бѣ избѣгалъ настрани и съ ядъ викаше къмъ обезумѣлия старецъ:

— Пустни гу, бре миживунъ! Книга! Наа! Книга дава хлѣбъ! А не твоитѣ китапе! Ти си динсизъ! Ти си ханзъръ, оти искашъ само аргати и говедари да сме ти! Ще те пребия съ камъни!...

Камъни зафучаха и засваляха орѣхови листи. Старият погна и него. Но вече Исенъ преваляше синора. Салихъ хукна свободенъ къмъ другата страна и викаше:

— Книгата! Книгата ще ни спаси! Тя ще ни научи, какво трѣбва... и гласътъ му се губѣше въ далечината.

2. НАРОДНИТѢ БУДИТЕЛИ.

Празникътъ на народнитѣ будители е великъ, защото ни напомня за плеада борци на нашия измѫченъ народъ срещу вѣковни тирани. Тази година — 1940 тоя празникъ е още по-тържественъ, защото една часть отъ земитѣ ни подъ чужда власть, златна Добруджа, се върна къмъ майката-отечество. И то по миренъ начинъ. Борцитѣ отъ всички краища на България, включително Тракия, Македония и Добруджа, ведно се бориха за единъ идеалъ — свободна България. Тѣзи борци, които бѣха излѣзли отъ единъ народъ, който даде на вси славяни книга да четатъ, имаха тежка задача, защото имаха да се справятъ съ два врага на българския духъ; отъ една страна, игото на цариградскитѣ султани и везири, отъ друга — духовното, на фанариотитѣ отъ Фенеръ. Враговетѣ ни не подбираха срѣдства, за да погубятъ духа на Св. Кирила и Методия. Турцитѣ промѣняха религии, случаятъ съ насъ, гърцитѣ, съ своитѣ панелинистически стремежи, искаха да погубятъ българския езикъ. Но духътъ на Крума не бѣ заспалъ въ българското сърдце. Той се пробуди въ лицето на Паисия и откликна отъ сърдцето на цѣлъ единъ народъ: „Българино, знай своя езикъ!“ Това писа той въ своята „Славяно-болгарска история“ и тя се преписваше, разпространяваше и пазѣше като светиня отъ всѣки българинъ. Малката историйка, рожба на българския духъ, който не търпи подтисничество, направи чудо — създаде борци на единъ пъленъ съ жизнени сили народъ.

Занизаха се следъ това легендарнитѣ борци: Раковски, Неофитъ Бозвели, Конст. Фотиновъ, Каравеловъ, Братя Миладинови, Капитанъ Петко Войвода, та се стигна до пламенния революционеръ Левски и безсмъртния Ботевъ, който говорѣше отъ сърдцето на цѣлъ народъ. Тѣ вдъхваха сили на цѣлъ поробенъ народъ и му чертаеха свѣтли бѫднини, които самъ да си изкове. Презрѣли бѣха лично щастие, всичко мило и драго, заради единъ великъ идеалъ — свободата на България. Чудно ли бѣше тогава, когато шепа опълченци на Шипка отстояваха напора, хвърляйки трупове, вмѣсто куршуми. Създаде се Санъ-Стефанска България — идеалътъ на Крума, Иванъ Асена, на всѣки българинъ. Обаче, за голѣмо прискърбие, дойдоха следъ това тежки договори: Берлински, Букурещки, Ньойиски. Но днесъ основитѣ имъ се разрушиха.

Духътъ на плеадата възрожденци живѣе въ българската душа.

Ние, младитѣ българи-мохамедани, се вдъхновяваме отъ великанитѣ народни будители и съ скромнитѣ си сили работимъ за пробуждането и народностното осъзнаване и на нашитѣ събратя и съвѣрци, българи-мохамедани,

изъ в. „Красногоръ“.

3. ВѢРОУЧЕНИЕ НА РОДЕНЪ ЕЗИКЪ.

Голѣма часть отъ българитѣ въ Родопа изповѣдватъ мохамеданска вѣра. Това се дължи на редъ исторически събития. Още съ приемането на ислямската вѣра се отваряли особени училища, наречени медресета. Тамъ се изучавали религиознитѣ догми на чуждъ арабски езикъ. Цѣли глави отъ корана се изучавали, а нѣкои ходжи изучавали и цѣлия наизустъ. Обаче, само думи, безъ да се е разбирало сѫщностьта и значението на религията. Това продължава и до днесъ. Малкитѣ деца отиватъ на училище. Първата работа на учителя по вѣроучението е да ги научи на арабската азбука, следъ което преминава къмъ молитвитѣ на кланяне. Свѣтскиятъ учитель учи децата на разбраната и ценна славянска азбука, а тукъ на единъ непознатъ и съвсемъ чуждъ езикъ. Още тукъ, въ самато начало, се чувствува разликата на старата схоластика и новитѣ педагогически методи. Не зная, дали е присѫтству-

валъ нѣкой, когато се предава вѣроучение въ класна стая и да види на какво прилича — нѣкакъвъ кошеръ на пчели. Пръскатъ се ценнитѣ сили на невинното дете въ изучаване на непонятни слова. А колко би било хубаво, да учатъ тѣ вѣрата на матерния си езикъ! На този езикъ, на който си приказватъ въ кѫщи, на който сѫ приказвали и приказватъ нашитѣ дѣди и бащи.

Така е въ всички страни на земята. Всѣки изразява възхищенията си, скърбитѣ си на разбрания, на родния си езикъ. И какъ може да бѫде иначе!

Ако ме попита нѣкой, какво съмъ научилъ отъ мохамеданската ми вѣра на училищната скамейка, отъ първо до четвърто отдѣление, бихъ му отговорилъ — нищо. А това се отнася до всички. Както въ първитѣ години, когато България бѣ приела християнската вѣра отъ гърцитѣ, народътъ не разбираше гръцката проповѣдь, тъй и сега, всичкитѣ наши вѣрски стари учители не разбиратъ арабски, а камо ли да го предадатъ на ученицитѣ си. Питаме единъ пѫть нашия ходжа да ни обясни смисъла и значението на една молитва. Той отговаря: „Аллахъ го е разбиралъ“. Тогазъ за кого е вѣрата? Не е ли да направи тя живота на човѣка смисленъ, съдържателенъ, цѣлостенъ, чрезъ опознаване на Бога и нашитѣ длъжности къмъ него, чрезъ разбрана вѣра посрѣдствомъ роденъ езикъ!?

Изъ сп. „Родопа“

4. ЗА ОБРѢЗВАНЕТО (СЮНЕТЯ).

Здравето е не само лично благо, но то е и обществено. Затова налага се както отдѣлниятъ индивидъ, така и обществото, да бдятъ за него. Здравитѣ индивиди строятъ духовни и материални ценности, докато болнитѣ сѫ въ тежесть на живота. Причинитѣ за разнитѣ болести сѫ много. На първо мѣсто икономически, пиянство, суевѣрие, на-

вежество и др. Днесъ медицинската наука е отишла много напредъ. Постиженията сѫ голѣми и тѣ вървятъ заедно съ новото време. Обаче тукъ, въ нашата красива планина Родопа, сѫществуватъ по-редки, които не сѫ за времето си, а за вѣковетѣ назадъ. Случаятъ, напр., съ обрѣзването на българитѣ отъ мохамеданско изповѣдание. Занимаватъ се съ него хора, които сѫ съвсемъ далече отъ епохата, въ която живѣемъ. Извършватъ го по едни съвсемъ прости и опасни начини. Тѣ сѫ най-често самозвани хирурзи — „сюнетчии“, какъвто бѣше напоследъкъ случаятъ въ Смоленско. Единъ такъвъ, нейде отъ Източна Родопа, покачилъ се на муле, съ нароченъ водачъ, броди изъ селата, като срѣдновѣковенъ влъхвователь, съ торба стари бръснарски съоржжения, безъ да ги промива съ какви да е дезинфекционни срѣдства, извършва операциитѣ, като не се съобразява, че по тоя начинъ се носи зараза отъ едно мѣсто на друго, че често ставатъ инфекции съ много тежки последствия. Увива ги въ разни парцали. Самозваниятъ хирургъ си служи за дезинфекция съ пепелъ, сложенъ въ кожена „вулгия“. Влиза въ нѣкоя кѫща и тамъ, на кое да е мѣсто извършва „операцията“, на праха просто, дето преди това сѫ ходили съ обувки, дето сѫ изтръсвали прахъ отъ навуща. За превръзки му служатъ нѣща, каквито му се изпрѣчатъ. Безъ да прожатъ нѣща, каквито му се изпрѣчатъ. Безъ да промива мѣстото, той рѣже безцеремонно. А знаемъ, че микробитѣ сѫ навсѣкѫде и дебнатъ и най-малката раничка.

По тоя случай, безъ да се впущаме въ разсѫждения и безъ да изтъкваме, че и персийцитѣ сѫ мохамедани, но тѣ не употрѣбяватъ обрѣзването, можемъ само да се попитаме — ами лѣкарьтъ за какво е? Ако трѣбва да става това обрѣзване, защо не го направятъ лѣкаритѣ. Дългъ се налага на общественитѣ фактори да поставятъ редъ въ това отношение. Въ случая лѣкарьтъ, който

има всички нуждни познания и подготовка, може да извърши най-добре тая операция, като по тоя начинъ се избѣгнатъ разпространенията на болеститѣ, премахватъ се инфекциитѣ въ тъй ранната възрасть на детето. А детето е най-голѣмата ценность на българския народъ.

Като тъй, въ днешния модеренъ вѣкъ не е достатъчно само да има научни постижения, а е нуждно да се приложатъ тия постижения въ живота. Да станатъ достѫпни за всѣки членъ отъ обществото. Така тъмнината и останкитѣ отъ вѣковното иго, поддържани било отъ незнание, било отъ фанатизъмъ, простотия или невежество, трѣбва да се унищожатъ. Всѣко нѣщо което не е съвременно и въ ушърбъ на обществения животъ, трѣбва да се нагоди по условията на днешнитѣ повели на живота.

Всичко туй е необходимо за обща полза и въ името на свѣлото утро на българския народъ.

Изъ сп. „Родопа“.

Османъ Ферадовъ
с. Беденъ, Девинско

1. КЪМЪ СЪЗНАНИЕ.

За никого не е скрита страшната идейна и обществена безпѫтица, въ която тънатъ по-голѣмата часть отъ българитѣ мохамедани въ Родопската область. Отъ една страна, лошитѣ материални условия, а отъ друга, крайниятъ вѣрски фанатизъмъ спъватъ въ всѣко отношение напредъка и желаната най-правилна насока въ народностното осъзнаване на тия самобитни и съ всичкитѣ признаци на пробуждане и доброчестина планински обитатели. Въ тъменъ мракъ и невежество тънатъ още отъ време на робството и липсватъ още сили и вдъхновение на всички, за да се отърсятъ отъ него. Какъ, прочее, да се изведатъ

тия забъркани, почти като безотечественици наши събратя и съвѣрци? По какъвъ пѫть да се поведатъ, за да съзнаятъ ясно и правилно своя родъ и езикъ? Отговорътъ на тия въпроси е много лесенъ и пѫтьтъ е вече начертанъ. Съ нищо друго, освенъ чрезъ образованието и просвѣтата. Знанието прави чудеса. Тъй ще стане и съ насъ. Макаръ и бавно, но единствено по тоя пѫть ще се стигне на висотата, културна и обществена, до която сѫ стигнали нашитѣ еднокръвни братя — християнитѣ. Да се проникнемъ отъ съзнание и погледнемъ съ отворени очи страницитѣ на историята и ние ясно като въ бѣлъ день ще видимъ, че ние не сме дошли отъ Азия, нито произхождаме отъ монголска раса, а сме чистокръвни българи славяни. Всичкитѣ ни черти и традиции ни сочатъ това; тѣ сѫ сѫщитѣ, като тия на братята християни. Затова, не трѣбва да се прави никаква разлика и да не се гледаме съ презрение, защото ни дѣли само една вѣра. Въ България има българи християни, българи католици, българи протестанти, та защо да нѣма и българи мохамедани? Съжалявамъ, че и измежду българитѣ християни има нѣкои, които ни гледатъ съ презрение и ни наричатъ съ обидни и оскърбителни думи. Това е, разбира се, едно лошо отнасяне и пакостна проява. Такива думи като ножъ се забождатъ въ нашитѣ сърдца и сѫ въ състояние да отчаятъ всѣка проява на пробуждане и съзнание. Но не трѣбва да се обръща внимание на такива думи, защото това прави само единъ лошъ човѣкъ, който е и лошъ българинъ. Пѫтьтъ, който чертаятъ младитѣ дейци около дружбитѣ „Родина“, трѣбва да се следва съ най-голѣмо съсрѣдоточение и здраво закрепява, за да може поне идното поколѣние всецѣло да се радва. Никой не трѣбва да се отчайва или обижда отъ каквото и да е, а да гледа право предъ себе си общия народенъ идеалъ, съ който да се стреми съ най-голѣма сила и на-

дежда. Нека всѣки да вѣрва, че пѫтьтъ на осъзнанието е славенъ и радость за човѣка е да вижда, какъ всички се обединяватъ и стѫпватъ въ единъ общъ пѫть. Тъй само ще се заличатъ всички разногласия, наслоени не по наша вина отъ вѣковетѣ. Но трѣбва да се знае и това, че ние не сме нѣкое стадо овце, което насилствено се кара да върви, а хора, върху които трѣбва да се положи трудъ и всѣки единъ по-издигнатъ човѣкъ трѣбва да внедрява въ насъ духъ на възраждане, духъ къмъ съзнание, който наистина ще ни направи щастливи въ всѣко отношение. Защото само човѣкъ, който храни въ себе си любовь къмъ родината и се въодушевява отъ общия напредъкъ, може да бѫде полезенъ на отечеството и да бѫде добъръ гражданинъ. Но нека и ние, българитѣ мохамедани, не очакваме това да дойде ей-тъй на готово. Има една поговорка: „Господь дава ама въ кошара не вкарва“. Съдържанието ѝ е ясно и не се нуждае отъ обяснение. Такава е и нашата работа. Това значи, че ние самѝ трѣбва да се отърсимъ отъ нашето заблуждение и дошло е време думитѣ на О. Паисий, „О, неразумне, защо се срамишъ да се наречешъ българинъ!“, да прозвучатъ и за насъ. Та нима не знаемъ ние отде произхождаме!... Прочее, да не мислимъ, че само тоя би спечелилъ, който слѣпо вѣрва въ мюсюлманството. Днесъ никой не те пита, каква вѣра изпълнявашъ, но какъвъ си по племе и народность. Та и ние трѣбва да отхвърлимъ такова едно суевѣрие и да тръгнемъ по пѫтя, по който отдавна вървятъ нашитѣ еднокръвци и едновѣрци отъ всичкитѣ дружби „Родина“. Нека не помисли нѣкой, че искамъ да кажа да си смѣнимъ вѣрата, защото трѣбва да се разбере, че никой не ще има полза отъ това. Нима, само който е християнинъ, само той може да бѫде полезенъ на отечеството си? Ние можемъ да си бѫдемъ мохамедани и пакъ наравно съ всички други да бѫдемъ

полезни на държавата. Затова трѣбва, не, а дългъ ни се налага да работимъ всѣки както може за осъзнание, пробуждане и закрепване на съзнанието ни, че сме българи по народность. Тъй ще прославимъ и нашата родина България.

2. НУЖДИТѢ НА БЪЛГАРИТѢ-МОХАМЕДАНИ.

Българитѣ мохамедани населяватъ въ по-голѣмата си часть Родопската область: Девинско, Смоленско, Златоградско и др. Тукъ още по единъ съвсемъ първобитенъ начинъ, съ рало и мотика, едвамъ изкарватъ своя оскѫденъ залъкъ. Но мнозина отъ тѣхъ и това не могатъ да придобиятъ, затова нѣкои сѫ принудени да напущатъ роднитѣ си селища и да търсятъ другаде поминъка си. Но още по-страшно е това, че българитѣ мохамедани сѫ останали много назадъ, не, но и понятие си нѣматъ дори за култура, просвѣта и по-сносенъ животъ. Всѣки отъ тѣхъ гледа да мине днесъ за утре и да свърши по-скоро съ своя земенъ животъ съ надежда да отиде въ нѣкакво вѣчно блаженство. И нѣма нито единъ отъ тѣхъ или много сѫ рѣдко тия, които да подигнатъ глави, да отворятъ очи и да видятъ надалечъ, какъ по-културнитѣ и образовани люде съ по-малко трудъ, по-долесно изкарватъ прехраната си и живѣятъ по-добъръ и сносенъ животъ. Много отъ тѣхъ сѫ слушали за радио, виждали сѫ какъ хвърчи самолетътъ, електричеството, което освѣтява села и градове, телефонитѣ, които опасватъ цѣлото земно кълбо и редъ други придобивки на новото време, но не знаятъ на какво се дължатъ тѣ. И малцина отъ тѣхъ желаятъ да знаятъ това и да сѫ образовани, като даже и тия, които иматъ срѣдства за образование, отказватъ да възприематъ истината, че науката облагородява духа и осмисля живота, и че само тя може да издигне човѣка до неговото висше предназначение. И ето тъй, съ затворени

очи срѣдъ затворенитѣ гигантски върхове на Родопа, тѣ спятъ дълбоко летаргически сънь. Трѣбва, прочее да имъ се помогне съ всички възможни срѣдства: пари, храна, но не такава храна, братя българи християни, въ прѣкъ смисъль на думата, а храна на душата, съ която да бѫдатъ сити за винаги, да осмислятъ своя животъ и сѫществуване, да познаятъ своя родъ и езикъ като нераздѣлни членове на българския народъ. Но преди всичко да се подобри общото материално положение и едновременно съ това и културата и образованието, защото гладенъ човѣкъ за нищо не е, той само се лута и търси да подаде ржка нѣкому да го изведе на по-добъръ пѫть. Тъй само българитѣ мохамедани ще тръгнатъ въ правилна насока и съ бързина ще се стрѣмятъ да застигнатъ своитѣ братя, отъ които сѫ се отдѣлили преди столетия и да тръгнатъ успоредно и рамо до рамо за общо добро на цѣлокупното ни отечество.

Стига сѫ се заблуждавали, обърквали понятията народность и религия. Но и за тая бъркотия да се попитаме, кой е виновенъ, тѣ ли? Не! Не сѫ виновни тѣ за това, защото стига малко-малко да вникне човѣкъ въ историята и ще разбере истината. Мнозина отъ тѣхъ, обърквайки тия понятия, мислятъ, че сѫ турци, и то само защото, сѫ мохамедани. Но, какво заблуждение?! Нима всички християни сѫ българи? Нима всички мохамедани сѫ турци! Не и не! Това съвсемъ не е вѣрно. Религията опредѣля само, по какъвъ начинъ да се обръщаме къмъ Бога, а народностьта и езикътъ опредѣлятъ къмъ кое племе принадлежимъ, за кое трѣбва да милѣемъ и да работимъ. Всѣки отъ насъ, стига малко-малко да вникне въ нашия говоръ, езикъ, нашитѣ нрави, обичаи, пѣсни, приказки, сѫщо и въ названията на мѣстноститѣ, въ фамилнитѣ названия и пр., ще разбере, че ние пазимъ най-стариното и най-ценното на българския

народъ. Виновни ли сме прочее, самитѣ ние, че сме помохамеданчени? За всѣкиго е ясно, че това нуждата го е налагала. Човѣкъ често приема всичко даже и вѣрата си да промѣни, само и само да запази живота си. Тъй е станало и съ насъ. Затова, драги братя, българи мохамедани, ние не трѣбва да бъркаме понятията за религия и народность. Религията си е религия и народностьта—народность. Не бива да се бъркатъ тия две нѣща. И другъ пѫть съмъ писалъ това, пъкъ и още ще пиша, защото трѣбва всѣки единъ да се осъзнае и разбере своята народность. И нека да не смѣта никой, че Турция ще го прибере, защото той не е никакъвъ турчинъ, а въ жилитѣ ни тече чиста славянска кръвь. Затова всѣки единъ отъ насъ трѣбва да се закълне за своето добруване и общо българско бѫдеще, като не дава преднина на никакви чувства на ненависть между едни и други — българи мохамедани и българи християни, защото ние принадлежимъ на единъ и сѫщи родъ, на едно и сѫщо кълѣно. Затова трѣбва да се съюзимъ и задружно да работимъ, защото само така ще успѣемъ да издигнемъ себе си и ще работимъ за величието на нашата родина България.

Изъ в. „Красногоръ"

Арифъ Бейски
Ардински окол. мюфтия

1. 100% БЪЛГАРЩИНА У БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ.

Българското царство е образувано преди повече отъ хиляда години отъ Аспаруха. Тогава българитѣ били езичници. Кланяли се на конска опашка. Отпосле тѣ, като езичници, приели отъ гърцитѣ християнството. Но съ туй тѣ не станали по народность християни или пъкъ гърци, отъ които сѫ приели новата вѣра, а си останали българи. Българи тѣ щѣха да си останатъ, ако биха приели

и мохамеданството. Даже имало мохамедани българи въ Волжската область, които като държава сѫществували дори до времето на Царь-Симеона. Трѣбва да се научимъ и всички да разбератъ, че религията е едно, а народностьта — друго. Ако религия и народность бѣше едно, то тогава трѣбваше да имаме само четири народности: християнска, мохамеданска, будийска и езическа. Но ние виждаме, че има четири главни вѣри, а едва ли не четири хиляди народности. Турцитѣ сѫщо не сѫ по народность мохамедани, а турци. Тѣ само по вѣра сѫ мохамедани, а има турци и отъ други вѣри, даже и турци християни. Тѣ сѫ приели вѣрата си отъ арабитѣ, обаче, не сѫ се поарабчили. Преди да се роди още Мохамедъ, тѣ пакъ си сѫ били турци. На всѣкиго отъ насъ е известно, че тѣ при идването си на Балканския полуостровъ и нашитѣ земи, за да се закрепяватъ и стопяватъ коравото българско население, прибѣгнали до помохамеданчване. Тогава сме помохамеданчени и ние. Съ това, обаче, ние не сме изгубили своята българска народность, своята кръвь, своитѣ нрави и своя езикъ. Останахме си пакъ българи. За да бѫде ясно на всички, ще кажа, че не сме станали турци, понеже нѣмаме и кръвна примѣсь съ тѣхъ. Въ краварника край Смоленъ става кръстосване, кога нашенски бикове се кръстосватъ съ друга порода крави. Ако тъй се върви, следъ редъ поколѣния ще се родятъ друга порода говеда. Никѫде, обаче, въ миналото, въ Родопския край турската раса не се е смѣсвала съ нашата. Случвало се е, но много рѣдко да остава тука турчинъ и затова ние може да се похвалимъ и да се гордѣемъ, че ние по кръвь сме се запазили отъ най-старитѣ българи. Сѫщо и по езикъ и битъ, почисти отъ всѣкѫде другаде. Затова ние, бидейки по кръвь, по нрави, по обичаи и по езикъ сто на сто чисти българи, нека радостьта ни бѫде пълна, като гледаме, какъ отъ день на день българското ни чувство и съзнание расте и крепне.

2. АРДИНСКО ОКОЛИЙСКО МЮФТИЙСТВО

ЗАПОВѢДЬ № 64/1940 г.

Подчиненитѣ ми въ вѣрско отношение българи мохамедани въ Ардинска околия, подбуждани и заблуждавани отъ врагове на българската държава и българската ни народность, поддържатъ ножава и българската ни народность, поддържатъ носенето на останалитѣ отъ робството облѣкла: фесове, кюляфи, фереджета, була и др. Сѫщитѣ едновременно съ това продължаватъ да употрѣбяватъ чужди поздрави и изрази, а женитѣ, българки мохамеданки, поддържатъ просташкия навикъ да бѣгатъ и се криятъ отъ всѣки срещнатъ човѣкъ.

Отъ друга страна научавамъ, че подчиненитѣ ми свещенослужители се държатъ съвсемъ нехайно и безразлично къмъ прояви отъ рода на изброенитѣ по-горе и не взиматъ никакви мѣрки, за да посъветватъ своитѣ братя да се откажатъ отъ възприетитѣ отъ тѣхъ пакостни и недостойни навици за единъ българинъ, за да ограничатъ по тоя начинъ злото, което до сега, за голѣмо съжаление, безпрепятствено отъ никого се е ширило между българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание въ околията ми.

Тъй като съ поддържането на чужди навици, поздрави и облѣкло се спѫва правилното възпитание и културно издигане на изостаналитѣ въ всѣко отношение мои сънародници, а отъ друга страна по тоя начинъ се поддържа умразата и недовѣрието между българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание и християнско такова въ околията ми, излага се предъ обществото населението отъ мохамеданско вѣроизповѣдание и се дава видъ предъ посетителитѣ на околията, че българитѣ мохамедани сѫ нѣщо отдѣлно отъ българската народность; то намирамъ, че поддържането и закрилянето за напредъ на досегашнитѣ облѣкла, навици и поздрави е престѫпление къмъ българската народность, къмъ държавата ни, къмъ насъ и нашитѣ

деца. Сѫщевременно намирамъ, че е наложително да бѫдатъ взети сериозни мѣрки отъ всички подчинени менъ свещенослужители отъ българска народность за изкореняване на изложенитѣ по-горе вредни и престѫпни прояви, поради което

заповѣдвамъ:

1. Българитѣ отъ мохемеданско вѣроизповѣдание въ околията ми да се откажатъ веднажъ завинаги и захвърлятъ досега носенитѣ отъ тѣхъ фесове, кюляфи или други чужди шапки, като замѣнятъ сѫщитѣ съ българска народна шапка, като гугла, каскетъ или мека шапка.

2. Българкитѣ мохамеданки да захвърлятъ фереджетата и да възприематъ свободно ходене изъ улицитѣ, облѣчени съ обикновени рокли или палта, като цѣлото имъ лице бѫде открито, за да видятъ свѣта, както всички хора по земята.

3. При ходене изъ улицитѣ женитѣ да не бѣгатъ като диви, защото това е срамъ и позоръ за днешния вѣкъ, а, въ среща съ непознатъ човѣкъ, да се отнасятъ учтиво и внимателно.

4. При среща съ свои приятели и други лица българитѣ-мохамедани да поздравяватъ на своя майчинъ български езикъ съ поздравитѣ: „добъръ день“, „добъръ часъ“, „добра среща“, „здравѣй“ и т. н., а не на чуждъ и неразбранъ езикъ.

5. Подчиненитѣ ми свещенослужители задължавамъ да направятъ всичко възможно за провеждане въ изпълнение на настоящата ми заповѣдь, като тѣ и женитѣ имъ дадатъ личенъ примѣръ за добро държане предъ обществото и за промѣна на облѣклото. Сѫщитѣ да използуватъ всѣки случай и чрезъ речи и лични увещания да съдействуватъ за бързата промѣна въ облѣклото, обноскитѣ и държането на българитѣ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание. Сѫщитѣ да дадатъ най-широка гласность на настоящата заповѣдь, като я разлепятъ на видно мѣсто, предъ училищата, джамиитѣ, разнитѣ обществени постройки и др. Да прочетатъ сѫщата на своитѣ енорияши и я обяснятъ.

Моля всички държавни и общински власти и родолюбиви граждани да дадатъ най-широко съдействие за провеждане въ изпълнение на настоящата ми заповѣдь.

Моля всички граждани, българи-християни и мохамедани, да донасятъ своевременно за всички прѣчки и въздействия, възпрепятствуващи изпълнението на настоящата заповѣдь, откѫдето и да идатъ тѣ.

Околийски мюфтия: (п) Арифъ Бейски

Арифъ Сал. Шумаровъ
шериятски секретарь въ окол.
мюфтийство — Смоленъ

КАКЪ СВЕЩЕНОСЛУЖИТЕЛЬТЪ ТРѢБВА ДА ИЗПЪЛНИ СВОЯ ДЪЛГЪ

Народитѣ презъ вѣковетѣ винаги сѫ били въ борба за независимость, за свобода и винаги сѫ се стремили да се издигнатъ въ културно и просвѣтно отношение. Защото, непросвѣтениятъ народъ, който не познава своята история и своето минало не е способенъ да сѫществува и той става жертва на други народи. Въ тия борби сѫ взимали участие и духовни лица, като и най-висшитѣ измежду тѣхъ сѫ заставали начело и сѫ повеждали народа въ тия борби. Свещеницитѣ отъ други народности продължаватъ и ще продължаватъ винаги да работятъ въ това направление, защото съ това тѣ изпълняватъ своя дългъ къмъ отечеството си. За голѣмо съжаление свещенослужителитѣ българи-мохамедани, не обръщатъ внимание на тоя тѣхенъ дългъ спрямо братята си, българи-мохамедани, които не познаватъ своята история и минало и затова сѫ изостанали въ всѣко отношение много назадъ отъ своитѣ братя — българи-християни. Има свещенослужители, които сѫ заели тия постове съ

цель да се освобождаватъ отъ военна служба и друго нищо не ги интересува. Тѣ дори не изпълняватъ молитвенитѣ обряди, а си иматъ пълномощници, които изпълняватъ тѣхната длъжность. Други пъкъ сѫ завладѣни отъ фанатизъмъ и невежество и вмѣсто да осъзнаятъ народа, тѣ повече го заблуждаватъ, като му казватъ, че който е мюсюлманинъ, той не е българинъ. Ето защо, азъ поканвамъ всички свещенослужители, да се притекатъ на помощь на това свещено дѣло, като убедятъ българина мохамеданинъ съ думи и да му покажатъ съ личенъ примѣръ пѫтя, по който трѣбва да върви и по такъвъ начинъ да се избави отъ това окаяно положение въ което се намира.

Мустафа Шарковъ
с. Лѫжене

1 СТРЕСНИ СЕ ПЛЕМЕ!

Стресни се племе закъснѣло!
Живѣешъ ли, мрешъ ли, ти не знаешъ!
Следъ тебъ потомство иде цѣло,
какво ще да му завещаешъ?

Ив. Вазовъ

Този позивъ е отправенъ отъ народния поетъ къмъ българския народъ, когато го е заплашвала катастрофа и тъменъ облакъ се надвисвалъ надъ българския хоризонтъ. Сѫщиятъ този позивъ бива отправянъ и къмъ всѣки народъ, докато тръгне въ пѫтя на своето възраждане.

Духовенъ мракъ, невежество и мизерия сѫ държали народитѣ съ вѣкове въ непробуденъ сънь, за да носятъ вериги на робство и тирания.

Религията се явила като слънце на човѣшкия хоризонтъ, за да го пробуди и заведе къмъ цельта и назначението на човѣка. При многото езически религии се яви юдейството като свѣтлина за единъ творецъ на небето и земята. Въ още по-съвършена

форма иде християнството съ своето учение за единъ Богъ и братството между човѣцитѣ — Исусъ Христосъ съ своето учение, като обединитель на всичкитѣ народи.

622 години подиръ християнството се яви между арабския народъ, който чезнѣлъ въ езическо идолопоклонство мохамеданството, на която религия е основатель Мохамедъ. Той установи вѣрата въ единъ Богъ и зависимостьта отъ него. Това учение е било като фаръ за арабския народъ и обединитель за всичкитѣ му вѣрски подѣления. Мохамеданството би сочило пѫтя къмъ прогресъ и цивилизация, ако не бѣ се изродило въ формализъмъ и фатализъмъ, които спъватъ всѣко развитие.

Въ времето на царь Симеона българскиятъ народъ започна своя Златенъ вѣкъ чрезъ проблѣсъка, който светитѣ солунски братя му дадоха и го поставиха въ пѫтя на възходъ. Обаче, петвѣковното турско робство уби много отъ неговитѣ културни придобивки и хвърли племето ни въ робство. Но всичко не се изгуби. Въ епохата на най-тъмното робство се яви хилендарскиятъ монахъ Отецъ Паисий, който преброди българската земя надлъжъ и наширъ и издигна гласъ за пробуждане. Неговиятъ гласъ не бѣ въ пустиня. Чуха го чедата на майка България и кой съ перо, кой съ слово, събудиха народа отъ двойното иго, докато настѫпи свѣтлиятъ день на свободата.

Една часть отъ нашия народъ, обаче, за голѣмо съжаление, остана още въ непробудената нощь на мрака и невежеството, благодарение на пакостното си заблуждение подъ силата на новата вѣра, наложена ѝ отъ завоевателя. Това сѫ така наречените българи-мохамедани, наброяващи около сто хиляди души, заселени главно въ Родопската область. Отъ триста години тѣ живѣятъ въ мракъ и невежество, поради своята ограниченость и религиозно влияние, което не имъ позволява да раз-

граничатъ народность отъ религия. По езикъ и националность принадлежатъ къмъ българския народъ, обаче, религиозната принадлежность изкуствено ги привръзва къмъ тѣхнитѣ поробители, което обстоятелство и до днесъ ги прави да се чувствуватъ отдѣлни и отъ еднитѣ и отъ другитѣ. Обаче, слънцето изгрѣва и истината настжпва и за тѣзи наши братя. Отъ нѣколко години насамъ изъ полята и долинитѣ на китна Родопа — тамъ, дето е звънтѣлъ на времето немилостивиятъ мечъ, се чува пакъ сжщиятъ зовъ: „Стресни се, племе изостанало“ и то изъ самитѣ българи мохамедани. Явиха се смѣли и самоотвержени младежи — будители, българи мохамедани, пропити съ национално съзнание и идеализъмъ. Тѣ смѣло издигатъ своя гласъ за събуждане на своитѣ сънародници изъ непрогледната нощь на мракъ и невежество. Подвигътъ на тѣзи младежи е не само смѣлъ, но и героиченъ, понеже се явяватъ между хора, които, поради силенъ религиозенъ фанатизъмъ, не могатъ лесно да ги разбератъ. Но тѣзи млади будители не се обезсърдчаватъ и съ още по-голѣмъ идеализъмъ ще продължаватъ подетото дѣло.

„Стресни се, племе изостанало“! Стресни се защото произхождашъ отъ народъ съ славно минало и силенъ възходъ и да се смѣташъ къмъ народъ отъ друга нация, съ която си свързанъ само религиозно, е приспиване и заличаване. Можешъ ли да спишъ и гинешъ, когато слънцето грѣе и живѣешъ въ вѣка на прогресъ и култура? Стресни се и вникни въ религията си, за да я разберешъ правилно, а не да ти бжде тя като преграда за национално обединение съ тѣзи, отъ които политически обстоятелства те откжснаха преди три вѣка. Религията трѣбва да бжде факелъ, що освѣтлява пжтя къмъ Бога и човѣцитѣ. Не както разказватъ невежи и фанатизирани ходжи, а вникни и разбери какво говори самиятъ Коранъ!

Стресни се и вижъ, какво е твоето здравословно състояние. Живѣешъ въ нехигиенични жилища, хранишъ се съ мизерна храна и се предразполагашъ къмъ заболяване и преждевременна смърть!

Стресни се, племе, и вижъ, въ какво си положение! Време е да се пробудишъ и да тръгнешъ въ пжтя на културата, наравно съ твоитѣ сънародници и братя българи, които сж те далечъ изпреварили. Твоятъ еднокръвенъ български народъ те вика! Той те чака да те приюти подъ своитѣ криле и въ своитѣ родни обятия, за да заживѣешъ тъй, както той живѣе. Стресни се, осъзнай се и се гордѣй, че си българинъ.

Изъ в. „Красногоръ“

2 ДА ЗАЕМЕМЪ СВОЕТО МѢСТО.

Преди повече отъ двесте години ние, като часть отъ българския народъ, по едно или друго стечение на обстоятелствата, сме преминали къмъ мохамеданската религия. Тази промѣна оказала пагубно влияние върху националното съзнание на мнозина отъ насъ. Станали веднажъ мохамедани, нашитѣ дѣдовци неможейки да се приобщятъ напълно къмъ нацията, отъ която взели религията, започнали да се считатъ като трета нация. Това жалко състояние въ миналото е довело дотамъ, че въ днешно време сто хиляди човѣци, българи мохамедани, да изпаднатъ въ невежество и мизерия, близки до робството. Религиозниятъ предразсждъкъ ги е забулилъ въ мракъ и не имъ позволявалъ да се издигнатъ и заематъ своето мѣсто въ общия културенъ и общественъ животъ. Голѣмиятъ фанатизъмъ ги е заставялъ да се държатъ настрана отъ всичко, което дава просвѣта и да гледатъ съ недовѣрие на всѣки човѣченъ починъ да имъ се помогне. Това имъ състояние е станало причина да бждатъ ненавиждани и изоставени, и въ турско време и въ българско, и да се лутатъ въ мъглата на невежеството.

Но фанатизмътъ не е успѣлъ да погуби всичко. Останала е една свѣтла искра да свѣти въ мрака. Това е езикътъ и народниятъ битъ, които останали непокѫтнати, въпрѣки всѣкакви вѣрски и др. влияния. Родопскиятъ българинъ мохамеданинъ е говорилъ, говори си и днесъ, своя чистъ български езикъ, непокѫтнатъ и стариненъ, сѫщиятъ оня, на който сѫ говорили българскитѣ царе и боляри въ срѣдневѣковието. Съ него ние можемъ да се гордѣемъ и той ни служи за обща честь и слава.

Да се попитаме сега, може ли напълно да се осъзнаемъ всички българи мохамедани и се чувствуваме като едно нераздѣлно цѣло отъ цѣлокупния български народъ? Азъ ще отговоря: не само че може, но сме и длъжни за това. Може би нѣкои ще помислятъ, че националното приобщаване на българина мохамеданинъ е невъзможно поради факта, че изповѣдваме мохамеданската религия. Въ днешния просвѣтенъ вѣкъ, обаче, религията не може да раздѣля народитѣ. Всѣки е свободенъ да изповѣдва своето убеждение, стига то да не вреди на държавата и да не прави спънки на другитѣ. Религията е основата на човѣшкия животъ и води къмъ възходъ човѣшката душа. Богъ е търсенъ преди хиляди години, търси се и днесъ и вѣчно ще бѫде търсенъ. Не е важно, кой какъ ще търси Бога. Той е вѣченъ и единъ за всички. Богъ не създаде религията, а създаде човѣка, и човѣкъ създаде религията. Нещастието на насъ, българитѣ-мохамедани, е тамъ, че сме били принудени да изповѣдваме своята религия на единъ чуждъ и непознатъ за насъ езикъ. А въ сѫщность тя трѣбва да се изпълнява отъ всѣкиго на свой роденъ езикъ. И ние си имаме такъвъ. За насъ, именно, знаменитиятъ на времето си турски държавникъ Мидхадъ паша е казалъ: „Има повече отъ единъ милионъ мюслюмани. Тѣзи мюслюмани не сѫ дошли отъ Азия, както обикновено мислятъ. Тѣ сѫ потомци на

тѣзи българи, преобърнати въ исляма, въ епохата на завоеванието и следващитѣ години. Тѣ сѫ деца на сѫщата тая страна, на сѫщата тая раса, отъ сѫщото това колѣно. А измежду тѣхъ има една часть, които не говорятъ другъ езикъ, освенъ българския“ (Сборникъ „Родина“, кн. I, стр. 5).

Тоя си езикъ българитѣ-мохамедани не изгубили никога и го запазили при всички трудни изпитания. Както се каза вече, духовна нужда е всѣки да се моли Богу на своя майчинъ езикъ, за да може да разбира съдържанието на религиозното учение и слави своя народъ. На тая основа въ историята има факти, които говорятъ, че религията не е прѣчила за проявлението на националния духъ, когато отечеството е призовавало своитѣ синове на борба за свобода. Такъвъ е случаятъ съ чипровскитѣ българи, които, макаръ и католици, въ 1686 година възстанали противъ своя завоеватель и геройски жертвували своя животъ за свободата на България. Възстанието било потушено, но тѣхнитѣ потомци, преселени въ Банатъ, ето вече 250 години ревниво пазятъ своя езикъ и народность и се гордѣятъ, че сѫ българи. Другъ подобенъ случай сѫ бошнацитѣ, които, при все че изповѣдватъ мохамеданската вѣра, но се чувствуватъ едно съ своитѣ събратя хървати. Религията е съвсемъ различно нѣщо отъ народностьта. Самата мохамеданска религия обгръща различни народности, но това не значи, че всички сѫ турци. Такива сѫ арабитѣ, индийцитѣ, кюрдитѣ, египтянитѣ и др. Даже и самиятъ Мохамедъ, основателтъ на мохамеданската религия, не е турчинъ, а арабинъ. Така и ние, българитѣ-мохамедани, сме часть отъ българския народъ, макаръ религията ни да е мохамеданска, а не християнска.

Но има и едно сходство между християнството и мохамеданството. Въ свещенитѣ книги на тѣзи две вѣроизповѣдания има общи учения: Богъ е

единъ за всичкитѣ народи, творецъ на небето и на земята. Въ библията се говори за Адама, въ корана той се нарича Адемъ, Ева — Хава, Аврамъ — Ибрахимъ, Исакъ — Исхакъ, Измаилъ сѫщо, Лосифъ — Юсуфъ, Мойсей — Мюса, Аронъ — Харунъ, Илия — Илясъ, Давидъ — Даудъ, Соломонъ — Сюлейманъ, Йона — Йонюсъ, Захарий — Зекерия, Исусъ — Иса и т. н. много други пророци. Тѣхниятъ животъ и учение се съдържатъ и въ корана. Особено много се говори въ него за Исуса и Мария — света жена и майка на Исуса. За самия Христосъ се споменава въ корана тридесеть и седемь пѫти. Говори се, че Христосъ ще дойде да сѫди живитѣ на земята. Допирнитѣ точки и на дветѣ вѣроизповѣдания трѣбва да послужатъ и на християни и на мохамедани за повече разбирателство, за творческо съревнование по пѫтя на националнитѣ постижения. Религиозното чувство трѣбва да съдействува на всѣки човѣкъ да се издигне до стѫпалото на истински човѣкъ, за да бѫде той достоенъ синъ на народа, къмъ който принадлежи.

Затуй да заемемъ своето мѣсто, да знаемъ своя родъ, своята история и своя езикъ, да имаме пълно нашето народностно съзнание и да се гордѣемъ съ него. За затвърдяване на това ни съзнание много ни помагатъ българскитѣ ни традиции, завещани ни още отъ дѣдитѣ. Годинитѣ отминаватъ въ вѣчностьта, а традицията остава и служи за съединително звено, жива брънка между насъ и прадѣдитѣ българи.

Българинътъ-мохамеданинъ наподобява едно дърво, което е проспало цѣла зима всрѣдъ виелици и снѣжни бури и чака лъха на животворната пролѣть, която да разцъвне пѫпкитѣ му за цвѣтъ и плодъ. Той е чакалъ столѣтия за животворното слънце на народностната пробуда. Тая пролѣть ето сега е дошла. Може би нѣкой се съмнява за пробуждането на нашитѣ съвѣрци, но всѣко съмнение

или недовѣрие само забавя процеса на нашето общо пълно осъзнаване и приобщаване къмъ майката родина.

Преди повече отъ вѣкъ Отецъ Паисий издигна гласъ за събуждане. Нека чуемъ тоя гласъ и последваме неговия примѣръ. Пѫтьтъ е стръменъ, но славенъ. Тъй ще бѫдемъ достойни синове на майка България.

изъ сп. „Нация и политика“.

Ибрахимъ А. Имецки
с. Беденъ, Девинско.

1. ПИСМА ДО РОДИНА.

До господинъ Арифъ Бейски,
председатель на дружба „Родина“
19. IV. 1940. г. въ гр. Смоленъ.

Господинъ Бейски,

Ида съ настоящето писмо да ви поздравя отъ все сърдце. Срещнахъ книгата „Сборникъ Родина“, въ която срещнахъ на много мѣста вашето име и разбрахъ, че вие сте я издали. Може да се каже, че не можахъ да ѝ се нарадвамъ. Разбрахъ вашето мнение, какво мислите и за какво се борите. Сѫщо и азъ съмъ готовъ да тръгна по вашия пѫть, съ васъ заедно, за да се съзнае нашиятъ изостаналъ народъ. Докато нѣма такива хора като васъ да се грижатъ за съзнаването на нашитѣ българи-мохамадани, тѣ ще спятъ винаги въ дълбокия си сънь. Затова, Господинъ Бейски, ще ви се моля да ми изпратите такива книжки, въ които да се пише за нашитѣ българи-мохамедани, или вестникъ „Родопа“ за да прочета и разправямъ въ казармата на войницитѣ българи-мохамедани, за да знаятъ и тѣ, какъвъ е тѣхниятъ дългъ. Азъ до днесъ двадесеть години се лутахъ безъ пѫть може да се каже, но, като постѫпихъ войникъ въ трети артилерийски полкъ, дето и вие сте отбили военния си дългъ и

като изучихъ историята, добре разбрахъ, че нѣмаме нищо общо съ турцитѣ, и затова съмъ готовъ и азъ да действувамъ като васъ.

Господинъ Бейски, приеми хиляди поздрави отъ менъ. Поздравлявамъ нарочно всички членове отъ дружба „Родина".

Съ поздравъ и почитание: Ибрахимъ А. Имецки отъ с. Беденъ, сега войникъ въ артилерията — Пловдивъ.

П. П. Господинъ Бейски! Отговорете ми съ една картичка, за да видя разбрахте ли писмото ми.

Сѫщий.

Въ отговоръ на това писмо изпратиха му се книги и му писа дружбениятъ секретарь, въ отговоръ на което пъкъ се получи следното писмо:

16. V. 1940. г. Пловдивъ.

Г-нъ Мариновъ,

Получихъ картичката Ви и сп. „Родопа", а по-рано и книжкитѣ „Сборникъ Родина", но се извинявамъ, че не ви отговорихъ веднага.

Г-нъ Мариновъ, много съмъ доволенъ, за дето ми изпратихте тѣзи книжки да чета, а давамъ ги сѫщо и на моитѣ другари българчета-мохамеданчета, които по-могатъ да четатъ (защото повечето сѫ неграмотни), и тѣ ме питатъ „има ли още книги и ще ти изпратятъ ли скоро, да ни дадешъ да четемъ?". Много се радвамъ, г-нъ Мариновъ, като гледамъ какви работи пишатъ въ разнитѣ статии тамъ за насъ българитѣ-мохамедани. А и особено дето сѫ ги написали нашитѣ българи-мохамедани, стихотворения, сказки и вечеринки. Много ме удивляватъ и радвамъ се, защото вече напредватъ и се събуждатъ и съзнаватъ полека-лека и нашитѣ българи-мохамедани. Преди нѣколко години, когато се устрояваше дружеството „Родина"

въ гр. Смоленъ, азъ слушахъ и се интересувахъ, но бѣхъ далечъ. Тогава въ нашето село се събираха нѣкои отъ старитѣ и фанатици въ кафенето и говорѣха за родинцитѣ въ Смоленъ: „Бреей, диньôса са иктиса! Въ Пашмакли са са хептенъ извратили! Фарлили са и фесве и фережи! Сое заманъ е краенъ заманъ! Сѫщо и за Адемъ Арнаудомъ отъ с. Абланица, Неврокопско, който ми бѣше школникъ фелдфебелъ презъ 1939 г., говорѣха старцитѣ, че билъ учитель изъ неврокопскитѣ села и училъ децата на бôлгарцка кинига!" За това го осѫждаха. Но то трѣбвало обратно. Всичко ми стана сега ясно. Криво го разбиратъ ония, които не знаятъ, що е народность и що е религия. Но тѣхъ нѣма вече кой да ги слуша, тѣ си изживѣха вече своето и ще се поминатъ, затова да гледаме ние младитѣ, на които ни трѣбва много свѣтлина и много трѣбва да ходимъ, докато стигнемъ нашитѣ братя българитѣ-християни. Азъ най-много съжалявамъ, че не можахъ да ходя на училище повече, а изкарахъ само първи класъ въ гр. Девинъ една година и после нѣмаше, кой да ме издържа — баща ми беденъ много, и така останахъ.

Свършвамъ писмото си, г-нъ Мариновъ. Приемете сърдечнитѣ ми поздрави. Поздравете нарочно и г-на Арифъ Бейски. По-нататъкъ ще ви пиша още. Отговорете ми пакъ съ една картичка. Хайде, до виждане!

Съ поздравъ и почитание:
Ибраимъ А. Имецки — с. Беденъ,
сега войникъ въ Пловдивъ.

2. БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ ВЪ РОДОПА.

По-голѣмата часть отъ българитѣ мохамедани населяватъ непроходимитѣ родопски чукари. Тукъ израстнахъ и азъ като въ мъгла и безъ пѫть се лутахъ цѣли двадесеть години, безъ да знамъ произхода си. По заблуда отъ моитѣ дѣди, които се

наричали турци, отивахъ и азъ по тѣхния пѫть. Но като порастнахъ и се заинтересувахъ отчасти за нашия произходъ, какви сме и отъ кѫде сме дошли, а още повече, като се вникнахъ дълбоко въ нашия говоръ, нашитѣ обичаи, пѣсеньта, което е най-важно за единъ народъ, разбрахъ, че тукъ нѣма никакви турци. Това го разбрахъ още и отъ прочитането на нѣкои книги, отъ названията на мѣстноститѣ, фамилнитѣ и прѣкорни имена, и редъ други работи. Това всичко ми стана ясно, и като прочетохъ за помохамеданчването на чепинскитѣ българи. Ще го кажа само съ нѣколко думи. То е станало по следния начинъ: Върлувалъ голѣмъ гладъ. Презъ това време миналъ великиятъ везиръ Мехмедъ Кюпрюлю за Солунъ заедно съ войската си. Тогава гръцкиятъ владика отъ Пловдивъ наклеветилъ чепинскитѣ българи, че искали да възставатъ. Ядосанъ отъ това, турскиятъ пълководецъ заставилъ чепинци да се помохамеданчатъ. И за да запазятъ живота и имота си мнозина отъ тѣхъ приели мохамеданската вѣра, а полека-лека следъ това се разпространило помохамеданчването и по всичкитѣ краища на Родопа.

Мехмедъ Сал. Дервишевъ
имамъ въ с. Търнъ.

ЗА ОБИДНОТО ИМЕ „ПОМАКЪ“.

Искамъ да напиша нѣколко думи за туй обидно и оскърбително име, съ което все още нѣкои продължаватъ да ни наричатъ. А знае се, че помакъ, помашки народъ или държава нийде нѣма. Съ болка на душата си идвамъ и се запитвамъ: нима тия, които си служатъ съ тия думи, още не могатъ да проумѣятъ, че отъ туй нѣма никаква полза, а напротивъ, наняся се само вреда на цѣлия ни народъ, като се дѣлятъ българитѣ на едни и други. Ние, младитѣ българи-мохамедани и особено членуващитѣ въ дружба „Родина“, протестираме противъ

това и молимъ всички — и българи-мохамедани, и българи-християни да се изхвърли отъ употрѣба тая дума и се престане веднажъ за винаги да се дѣли по тоя начинъ българскиятъ народъ. Българитѣ могатъ да бѫдатъ християни, католици, протестанти, мохамедани, будисти и отъ всѣкаква друга вѣра, но сѫ преди всичко българи. Не ще излъжа, ако кажа, че съ туй упорито употрѣбяване на думата п о м а к ъ или а х р я н и н ъ най-много се е прѣчило на нашия напредъкъ, и затуй сме останали на тая най-последна степень на културно, просвѣтно и народностно развитие. Съ тия думи сме били само унижавани въ миналото и затуй се е затвърдила всрѣдъ насъ тая простотия и невежество, отъ които за да се освободимъ ни трѣбватъ още много сили. Турската държава презъ вѣковетѣ е имала съображения да прави това и нарочно е подържала невежеството у насъ, за да ни владѣе и използува. Сега, обаче, не е тъй. Ние се намираме въ своя свободна собствена държава. А нѣма по-тежко отъ това да се чувствува чоѣкъ чужденецъ въ своята държава и причината за това да е простотията и единъ съ нищо неоправданъ фанатизъмъ. Трѣбва всички отъ насъ да знаятъ, че ние, българитѣ-мохамедани, сме жива часть, едно нераздѣлно цѣло отъ общия български народъ и трѣбва да се гордѣемъ, че произхождаме отъ безсмъртното славянско племе. Ние сме отъ българска народность и грѣхъ прави всѣки българинъ-мохамеданинъ, който не признава това, а грѣхъ е и по отношение на Царя за всѣки, който ни нарича съ туй обидно име п о м а к ъ или а х р я н и н ъ.

По религия ние сме мохамедани, но това ни най-малко не прѣчи на нашата българска народность. Религията не може да дѣли народитѣ, а ги дѣлятъ езикътъ и кръвьта. Ако се сѫди по религията, би трѣбвало да ни наричатъ араби, понеже мохамеданството е религия арабска. Религията се

мѣни, а народностьта не. Българитѣ отначало всички били езичници, идолопоклонци. Аспарухъ, Крумъ сж били все такива. При царь Бориса I обаче сж приели християнството, и тъй върви до днесъ. Тогава сж се водили преговори и мнозина българи сж били склонни да приематъ католичество, но поради по-голѣмата близость съ Византия приели православието. После, по време на робството, нѣкои преминали въ мохамеданство. Това сме ние, но сме си останали пакъ българи. Туй че отъ турцитѣ сме приели мохамеданската вѣра, не значи, че сме станали турци. Пъкъ и за самитѣ турци се знае, че отначало били сжщо езичници-идолопоклонци, подобно на всички тогавашни многобожни племена. Когато обаче идвали отъ срѣдна Азия къмъ западъ, минали покрай Арабия, която изповѣдвала мохамеданството, и тѣ оттамъ приели тая вѣра. Ако биха минали тѣ покрай нѣкои християнски народи, сигурно въ това време биха приели християнството, понеже и тѣ, както по всичко се вижда, сж се стремили къмъ еднобожието.

Но да продължимъ за насъ. Да ни наричатъ помаци само за туй, че сме отъ мохамеданската религия, е едно съ нищо неоправдано невежество. Пъкъ и виновенъ ли е нѣкой за това? Най-малко ние, младитѣ. Затова твърде намѣсто е повикътъ въ днешното общество да се изкорени туй обидно име помакъ или ахрянинъ и се замѣни съ действителното такова, т. е. българи отъ мохамеданско изповѣдание. Нашитѣ заблудени баби и дѣдовци сж търпѣли това, поради невъзможность да протестиратъ предъ турцитѣ. Сега, обаче, е друго. Затова ние не искаме вече да се употрѣбява и не можемъ да го търпимъ. Споменахъ вече, нийде нѣма народность помашка или държава помашка. Обидно е за единъ осъзнатъ българинъ-мохамеданинъ да се нарича помакъ, както е обидно за единъ българинъ-християнинъ да му рекатъ, напр., дивакъ.

Нека всѣки българинъ-мохамеданинъ, като чуе това име, да протестира и иска обяснения. Нека и българитѣ-християни го изхвърлятъ отъ употрѣба, особено въ печатнитѣ статии и книги. Забелязва се и въ хубавото инакъ списание „Нация и политика“ и то на много мѣста да се срѣща това обидно име, въ нѣкои вестници, а и въ една книга по въпроса за българитѣ-мохамедани и то, за съжаление, отъ родопчанинъ.

Ние заявяваме ясно и категорично: — не искаме вече да ни нарича никой съ името помакъ или ахрянинъ, а българи-мохамедани. Нека ония, които ни наричатъ тъй знаятъ, че не ние, а тѣ сж истински такива. Инакъ не можемъ да си обяснимъ оня фанатизъмъ и настойчиво заблуждение да ни наричатъ съ това обидно име, съ което не само дѣлятъ и оскърбяватъ народа, но то е и въ разрѣзъ съ схващането за общата ни българска народность, общата ни българска история. Затова всѣки единъ, преди да изговори думата помакъ или ахрянинъ, нека предварително помисли, не изкълчва ли съ туй правилното схващане за българската народность и не става ли съ това измѣнникъ и проводникъ на чужди намъ настроения и домогвания?

Нека знаятъ всички — и мохамедани и християни —, че въ китна Родопа нѣма друга народность освенъ българска. Какво по-хубаво отъ това, да се наричаме всички съ това свето име и съ едни чувства и братска единность бждемъ полезни и за Царь и за родъ и за нази си.

Въ Родопа сжществуватъ две изповѣдания — християни и мохамедани, обаче всички сж българи

Махмудъ х. Идризовъ
с. Диамандово.

ДУХОВНИКЪТЪ БЪЛГАРИНЪ-МОХАМЕДАНИНЪ ВЪ РОДОПА.

Както е известно, една голѣма часть отъ населението въ родината ни, по силата на една историческа прокоба, днесъ сѫ мохамедани. Десетки години скрито изъ дебритѣ на своята планина, то се е помирявало съ сѫдбата си въ непосилна борба за сѫществувание. Въ радости и скърби, откѫснато отъ култура, прогресъ и всички придобивки на живота, въ заблуда и невежество протича всѣки день, всѣки часъ и мигъ отъ нерадостната му орисия. Години наредъ, понесенъ отъ заблуждения, животътъ въ планината ни изкупваше прегрѣшението си. Людетѣ живѣеха, както знаеха, както ни бѣше завещано отъ дѣди и прадѣди.

Наредъ съ училището, въ селцето, въ махалата се издига потънала въ прахъ, нечистотии и паяжини джамия или мечитъ, дето, кръстосалъ крака или най-често излегнатъ на една страна, съ цигара или кафе въ рѫка, ще видимъ духовиия водачъ на селото.

Тѣзи духовни пастири, имами, хатиби и пр. обикновено сѫ хора неграмотни, мързеливи и чужди на призванието си. Съзнателно или несъзнателно, по установена традиция, тѣзи духовни постове се заематъ отъ хора, които гонятъ само материалната облага. Духовната сѫщность, истинското имъ предназначение не може да се почувствува, отъ което е явно, че тѣ не сѫ подготвени за възложената имъ задача. Лесно обяснимъ е горният фактъ, щомъ на удостовѣрението или въ акта за раждането, да кажемъ, защото и въпросъ не може да става за вѣнчални и рожделни свидетелства, както и разнитѣ задължителни книги, които по силата на устава трѣбва да се водятъ, имаминътъ се подписва съ голѣмия пръстъ на дѣсната си рѫка. Тоя

фактъ става още по силенъ, като сѣменемъ, че тѣзи длъжности, особено имамскитѣ и хатипскитѣ, се предаватъ по наследство или прекупуватъ съ пари. Вследствие на това ще срещнемъ много духовници изъ Родопа, касапи, търговци, джамбази и др. Нѣкѫде пъкъ една длъжность се заема отъ двама души — хора съвършено неподготвени, само за да избѣгатъ отъ воєнна тегоба. Много сѫ случаитѣ, когато такива имами вѣнчаватъ една жена, и то обикновенно беззащитна, за нѣколко мѫжа, като я пращатъ ту при единия, ту при другия мѫжъ, въ зависимость отъ това, кой повече пари ще даде. Такива имами сѫ доста. Тѣ сѫ насновали мрежи и мрежички по селата и махалитѣ, за да ловятъ въ тѣхъ наивнитѣ и богобоязливи люде. Сѫщитѣ ще ги видимъ като тютюневи експерти, търгуватъ и съ ябълки, орѣхи, та даже и съ забранени отъ закона контрабанди. Отъ изложеното става ясно, че тѣзи духовници сѫ обърнали професията си въ търговия, а джамиитѣ и мечититѣ — въ търговски кантори и складове.

Погледнато обективно на въпроса, на чина, който заематъ въ родопското общество, подготовката и образованието имъ, сѫщитѣ, освенъ за експлоататорски домогвания, за нищо друго не сѫ подготвени. Инстинктътъ за обезпечаване бѫдещето е идеалътъ въ живота имъ.

Въ това състояние блести ликътъ на духовника българинъ отъ мохамеданско вѣроизповѣдание въ Родопа. Такъвъ е билъ презъ чернитѣ години на изпитание, такъвъ е и днесъ.

Съ това се увреждa народниятъ, националниятъ интересъ, нарушаватъ се правнитѣ отношения въ страната.

Времето и животътъ съ бързата си еволюция дадоха отражение и въ нашия край. Събудени младежи схванаха корупцията въ планината ни, изразена въ всички проявления на живота и възстанаха

противъ сѫществующата действителность. Имайки предвидъ духовнитѣ водачи отъ епохата на възраждането на нашитѣ братя българитѣ християни, съ присѫщъ ентусиазъмъ ние ще изкоренимъ тѣзи другородни поредки за народа ни, та по този начинъ да изчезнатъ различията, които ни отдѣлятъ.

Специално, на духовника въ края ни трѣбва да се погледне много сериозно. Постътъ и положението, което той заема въ нашето общество, както и предназначението му налагатъ сериозно разрешение на този въпросъ. Съ неговото разрешение ще се избѣгнатъ маса протоворечия, които сѫ насочени противъ реда и спокойствието на населението и държавата. Съ разрешаването на този въпросъ ще се даде и духовенъ напредъкъ на родопското село. Необходимо е само духовнитѣ сили на сѫщото, учителство и духовенство, обединени да се впрѣгнатъ въ работа. Учительтъ е и дълго ще бѫде гостъ на селото ни. Населението гледа на него враждебно, благодарение само на това, че „духовнитѣ му водачи“ сѫ го убедили, че учительтъ ще развали дѣцата въ смисълъ че ще ги направи да четатъ и пишатъ български.

А по отношение вѣрскитѣ работи, имамитѣ, въобще духовницитѣ, се слушатъ беззаветно. Значи, налага се, обединението на духовнитѣ сили — учительтъ съ знанията си и духовникътъ, като представитель на небето, съ авторитета си. Само при едно такова обединение ще започне духовното издигане на селото ни. Следователно явява се въпросътъ и за духовния вождъ, въ истинския смисълъ на думата. Крещяща е тази нужда, отъ първостепенно значение е задоволяването ѝ. Тя крепи невежеството и мрака въ родната планина, подържано отъ хора съ тъмни души и престѫпно минало. Трѣбва да се отнематъ правата на тѣзи неграмотни, неподготвени, хора; да се изпѫдятъ отъ тѣзи постове, и веднажъ за винаги да се сложи кръстъ

на домогванията и търговията имъ. Домътъ Божий да стане само домъ за молитва. Да се изгонятъ търговцитѣ отъ него. Да се изхвърли кюмюрътъ и и търговската стока отъ Божия домъ. Духовникътъ да застане на поста си, пропитъ отъ съзнанието и съ жарь да поеме тежкия кръстъ, който му прилича: да поучава и учи изостаналитѣ си братя, да очисти молитвенитѣ домове отъ мръсотиитѣ и праха, да е въ неразривенъ контактъ съ учителството, да се раздвижатъ съвѣститѣ и се внуши едно съзнание, единъ дългъ къмъ обществото. Духовниятъ водачъ да напустне разгорената камина, да захвърли кафената чаша, да се пренесе всрѣдъ народа и се остави на разположението му.

Какъ би се изпълнила тази задача, когато за духовни водачи ние имаме закоравѣли престѫпници, хора неграмотни, неподготвени, купили съ пари длъжностьта и пр.

Ето защо, трѣбва да се намѣри начинъ за реорганизация. Тѣзи постове да се заематъ само съ конкурсенъ изпитъ и то отъ надеждни и познати личности, на които действително би се разчитало. Необходима е въ случая и държавна намѣса. Ние бихме били крайно доволни и отъ намѣсата ѝ въ духовния ни животъ, за да се тури край на една традиция чужда на рода ни. Духовницитѣ, като възнаграждение за достойно изпълняваната имъ служба, да получаватъ едно, макаръ и малко, парично удовлетворение отъ държавата.

Ние сѫщо така молимъ нашитѣ братя българи-християни, живѣещи между насъ, да ни помогнатъ въ непосилната борба. Ние сме нови хора, имаме нужда отъ по-голѣми грижи, за да можемъ да закрепнемъ, да се подготвимъ и смачкаме последната съпротива насочена срещу движението ни. Нека се понесемъ въ тази борба, защото тя е високо хуманна и богоугодна и цели духовното освобождение на съвѣрцитѣ ни.

Само съ трудъ и неуморна дейность ще победимъ.

Изъ в. „Красногоръ“.

Бехчетъ М. Сердаровъ.

ГРИЖИ ЗА БЪЛГАРИТѢ-МОХАМЕДАНИ.

Днесъ всѣка страна се стреми да увеличава приръста на своето население, следователно и ние не трѣбва да допущаме изселвания, особено отъ Родопския масивъ. Никой отъ насъ не трѣбва да забравя, че отчуждаването на това планинско население, живѣло съ столѣтия въ тоя край и населяващо една погранична зона отъ 100 до 150 километра, би било истинска загуба за българската държава. Защото това население, аклиматизирано и свикнало на голѣма оскждица, въпрѣки всички неудобства продължава да бжде привързано къмъ Родопитѣ, както никой другъ, който би билъ поставенъ да живѣе при тѣзи условия. И ние мислимъ, че би било едно необозримо нещастие за българската държава, ако този погранченъ лабиринтъ запустѣе. Това трѣбва да има предвидъ всѣки българинъ.

Въ тази насока за задържане и приобщаване на населението къмъ неговия роденъ край, израстнало и възпѣвало и продължаващо да възпѣва Родопскитѣ красоти на чистъ български езикъ, въпрѣки нещастното си сжществувание, дългъ се налага да му се помогне, за да бжде изведено отъ страшната безпжтица, въ която то е изпаднало.

Първото нѣщо, което трѣбва да се направи, е да се подигне чувството на народностната принадлежность у него. Въ това отношение малко е работено до сега. Напраздни сж останали многобройнитѣ описания на нашия многозаслужилъ писатель, покойния Ст. Н. Шишковъ, които представляватъ за насъ — младитѣ, неизчерпаемъ изворъ за примѣръ и подражание, и въ които той излѣ цѣлата си любовь къмъ родопскитѣ българи. Вѣрно е, че по нѣкога се е правило по нѣщо, но то е било или случайно или съвсемъ необмислено. Никаква програма и задача не е била поставена въ това отношение.

Освенъ това, дори и днесъ, намиратъ се нѣкои които не правятъ разграничение между българи-мохамедани и турци. Поради тѣхната еднаква религия нѣкои кжсогледи хора смѣтатъ българитѣ-мохамедани за турци, и ги ненавиждатъ, като съвсемъ чуждо племе. Ако потърсимъ вината за това, ще я намѣримъ, преди всичко въ самитѣ насъ, защото не сме направили нуждното. Отъ друга страна, заинтерисувани хора, за да могатъ да закупятъ имотитѣ имъ на неимовѣрна безценица, правятъ всичко възможно да създаватъ изкуствено омраза между българи-мохамедани и българи-християни. Въ това стремление тѣ наистина не успѣватъ, но внасятъ смутъ и огорчение въ душата имъ.

И затова апелътъ ни е да се тури край на това срамно и недостойно поведение, защото никой не би завидилъ на сждбата на тѣзи нещастници. И който познава поминъка на това население преди 19 май, знае какво представляваха Родопитѣ тогава. Нѣма да бжде пресилено, ако кажемъ, че това бѣше Калифорния за мнозина слѣпи и невежи чибѣше Калифорния за мнозина слѣпи и невежи чиновници, изпращани тукъ да изкупватъ своето проновници, изпращани тукъ да изкупватъ своето провинение. По този начинъ нѣкои безсъвѣстни спекувинение. По този начинъ нѣкои безсъвѣстни спекуланти създадоха убеждението, че българската дърланти създадоха убеждението, че българската държава е нѣщо чуждо за родопското население. Тѣжава е нѣщо чуждо за родопското население. Тѣсж причина да се убие у българитѣ-мохамедани вѣсж причина да се убие у българитѣ-мохамедани вѣрата въ държава, законъ и справедливость.

Кой не знае, че Родопитѣ представляватъ бждещитѣ български Руръ и Швейцария? Тѣ криятъ въ себе си неимовѣрни природни богатства на които използуването дори не е започнало. Главно богатство на Родопитѣ за сега можемъ да считаме

иглолистнитѣ гори. Ако това богатство бѫде използувано разумно и рационално, за населението би се създало истинско благоденствие въ тоя край. По едно време държавата чрезъ своитѣ органи застави да се формиратъ горски трудови кооперации, които донѣкѫде обнадеждиха това население. Но следъ като се бѣха формирали тѣзи кооперации, които изразходваха доста срѣдства за построяване на дъскорѣзници, бѣха принудени, по единъ едва ли не принудителенъ начинъ да капитулиратъ, защото се въведе новъ начинъ на използуване на горитѣ, а именно стопанската експлоатация, тъй като материалитѣ, които се изнасяха на опредѣлено мѣсто, можеха да бѫдатъ изземани на търгъ преди всичко отъ голѣмитѣ търговци, и кооперациитѣ, нѣмайки тази възможность, бидоха принудени да фалиратъ, а заедно съ тѣхъ да рухнатъ и надеждитѣ на населението. Всѣки разуменъ гражданинъ на България знае, че горитѣ, като обществено благо трѣбва да бѫдатъ пазени, но, отъ друга страна трѣбва да се иматъ предвидъ и нуждитѣ за живота на хората, които представляватъ едно още по-ценно богатство за единъ народъ. Нѣма държава безъ народъ! Ето защо не трѣбва да поставяме интереситѣ на горското стопанство предъ интереситѣ на нуждаещето се население.

Ще трѣбва всички сериозио да се замислимъ за подобрение отношенията къмъ това население, за да се осигури неговото човѣчно сѫществуване. Това ще стане, когато се използуватъ богатствата на Родопитѣ и се създаде работа на населението. По този начинъ тѣзи планинци ще могатъ да се привържатъ още повече къмъ българския народъ и ще заработятъ единно и сплотено за успѣха на България.

Другъ важенъ поминъченъ източникъ на родопското население е скотовъдството. Съ доскорошното откѫсване на Бѣломорието, което е часть

отъ Родопитѣ, се стигна до прекѫсването на много източиици за приходи, единъ отъ които е скотовъдството. И то днесъ не е на оная висота, на която бѣ по-преди.

Единъ важенъ поминъкъ може да се създаде и чрезъ използуване на подземнитѣ богатства, развитието на овощарството, създаване условия за лѣтуване, стопански туризъмъ и пр. За това, разбира се, сѫ нуждни срѣдства, програма и разбирание. Ако желаемъ да имаме Родопския масивъ съ едно постоянно, привързано и приобщено къмъ държавата население, трѣбва да сторимъ всичко за повдигане благосъстоянието му.

Тахиръ С. Османовъ
с. Райково.

ЕДИНЪ ПѫТЬ ЗА НАРОДНОСТНО ОСЪЗНАВАНЕ.

Нека всѣки истински българинъ чрезъ разумна и народностна дейность даде своята дань въ полза на възрожденското движение. Желателно е и правителството ни да погледне още по-сериозно на този отъ вѣкове належащъ въпросъ, за да се улесни пѫтьтъ на възрожденцитѣ българи мохамедани, които стѫпватъ вече здраво на краката си, но намиратъ гнила почва у своитѣ еднородци, та усилията имъ не могатъ да дадатъ бързо нужднитѣ и желани плодове.

Но какъ ще можемъ да приготвимъ тая сгодна почва за осъзнаването на тази маса, пръсната въ махали изъ безкрайния Родопски лабиринтъ, въ мѣста, дето още не е блѣсналъ културенъ лѫчъ, мѣста, въ които не достига вестникъ, списание или друга книга, а и да достигатъ, много малцина сѫ ония, които могатъ да ги четатъ, а пъкъ тѣзи, които горе-долу четатъ, като чели малко ги разбиратъ. Ето въ какво трагикомично положение се намиратъ нашитѣ едновѣрци.

Имайки предвидъ гореизложеното, въпросътъ за мнозина става още по-труденъ и необяснимъ, а трагизмътъ се явява въ най-висока степень. Споредъ насъ, въпросътъ е лесно разрешимъ и въ продължение на известно време семето ще може да даде своитѣ плодове. Обаче, за всичко това се иска работа и да се знае, че фанатизмътъ у българитѣ мохамедани е тѣсно свързанъ съ религията, а последната — съ тѣхното невежество. Българинътъ мохамеданинъ, пъкъ и мнозина християни смѣсватъ вѣра и народность и си мислятъ, че всички мохамедани сѫ турци, а всички християни българи. Да имъ се сърдимъ ли, че тѣ не се наричатъ българи? Това е разбира се тѣхна грѣшка, но ние пъкъ отъ това не трѣбва да заключаваме, че тѣ сѫ турци, та да се пѫдятъ. Всичко това се дължи на невежеството имъ, но пъкъ за това да имъ се каже правиятъ пѫть, това е много лесно. За тѣхъ не сѫ нуждни статии и позиви. Нуждно е признание, че сѫ българи, че сѫ помохамеданчени и че нѣма да се посегне никога на религията имъ, което е най-важното за тѣхъ и което най-много отъ всичко друго ги интересува. Както казахме, тѣ не знаятъ да четатъ. За тѣхъ сѫ нуждни дѣла и доказателства. Тѣ сѫ въ състояние да разбиятъ стенитѣ на закоравѣлия имъ вѣрски фанатизъмъ, да размръзнатъ скованитѣ имъ умове и да стоплятъ изстиналитѣ имъ сърдца. Едно отъ най-важнитѣ доказателства, което безъ всѣко съмнение ще извърши своята важна роль, това е подкрепата имъ въ религиозно отношение, чрезъ която подкрепа да имъ се даде да разбератъ, че нѣма да имъ се посегне на този скѫпъ душевенъ миръ.

Само чрезъ отваряне на българското мохамаданско духовно училище въ с. Райково, ще може да се изиграе добра и съвѣстна роль. Звукътъ отъ това училище се пръска като горяща искра по закоравѣлитѣ български мохамедански сърдца, искра, която очистя тръниливия пѫть на осъзналитѣ се вече младежи българи-мохамедани и тѣ съ открито чело, съ гордость и радость, смѣлость и доказателства за късо време ще достигнатъ вѣчно мечтания идеалъ и, озарени отъ едно ново чувство на задоволствие, ще се радватъ на успѣхитѣ си, извели на единъ правъ и чистъ хоризонтъ братята си. Съ туй ще се докаже на обществото, на свѣта, че българитѣ мохамедани изобщо не сѫ отъ втора или трета категория българи, а че и тѣ сѫ достойни за велики дѣла.

Азъ чувствувамъ, че утре тѣхнитѣ крачки ще бѫдатъ по-смѣли и по-енергични отъ днешнитѣ. Азъ знамъ това.

Изъ сп. „Родопа“.

Арифъ Русевъ
с. Киселичево.

КЪМЪ НАПРЕДЪКЪ.

Спомнямъ си съ мѫка на душата като българинъ мохамеданинъ, какъ въ недалечното минало всѣки, който идваше тукъ престояваше малко време и си отминаваше, безъ да остави нѣщо полезно за насъ. А ние, българитѣ мохамедани, исторически заслужаваме по-голѣмо внимание. И така изминаха се много години подъ редъ и поради нѣмане опредѣлени грижи на нашата държава, приспиваше се въ културно и народностно отношение това население. И, ако не бѣше дошла отъ преди нѣколко години една свѣтлина, която щастливо ни огрѣ, ние още щѣхме да спимъ въ непробуденъ сънь. Тая свѣтлина сега свети и огрѣва, нѣма да излъжа, и последната колиба. Но отъ где дойде тая свѣтлина? Тя дойде отъ просвѣтата, отъ училището и отъ пробудилитѣ се като българи най-напредъ нѣколцина отъ нашитѣ българи мохамедани. Тѣ всички

заслужаватъ похвала и за примѣръ, който трѣбва да следва всѣки българинъ мохамеданинъ. Защото презъ всичкото време на черното робство, когато сме били считани като по-долни и отъ самитѣ турци, ние въ нашитѣ домове и семейства запазихме българската народность, макаръ че сме преминали къмъ сегашната ни мохамеданска религия. Религия и народность не сѫ едно нѣщо. Ние знаемъ, какъвъ езикъ говоримъ. Ние знаемъ обичаитѣ и нравитѣ и кръвьта, която говори въ насъ, ни казва, че ние сме едно съ братята християни, само че сме отъ мохамеданско вѣроизповѣдание. Ние знаемъ и какви пѣсни пѣемъ, и какъ се веселимъ, — съвсемъ не както турцитѣ. Въ нашитѣ жили тече българска кръвь, и това всѣки трѣбва да признае.

Ние трѣбва да изкажемъ сърдечна благодарность къмъ всички, които ни помагатъ и посочватъ да обичаме нашата родина България! Всички се чувствуваме съ едни братски чувства, близки по сърдце и душа. Това е най-скѫпиятъ даръ, който ни е даденъ отъ Бога, когото на арабски наричатъ Аллахъ. Най-много полза за напредъка на нашето духовно възраждане, за култура, просвѣта, знание и обществено отношение е допринело и ще допринася и въ бѫдеще нашето собствено, изникнало отъ нашата срѣда и хора, дружество „Родина“, което отъ петь години насамъ работи за въ полза да съзнаемъ своята народность и да се приобщимъ къмъ цѣлия народъ и ние — българитѣ мохамедани. Като е тъй, засега ние надали имаме друго дружество, което тъй много да ни е полезно и да води народа чрезъ спасителна дейность като него. Азъ съ всичкото си сърдце съмъ членъ на това дружество и ще работя за него доде съмъ живъ, за да знаятъ всички и да видятъ, че вѣрата ни си е вѣра, но преди всичко ние сме по народность българи. Бѫдещитѣ поколѣния ще сѫдятъ и ще дадатъ нуждната похвала на сегашнитѣ дейци

на дружесаво „Родина“. Нека всички му даваме съдействие и отправяме молитви, за да напредва и успѣва, което ще е за наша полза, за полза на държавата ни и за славата на нашия царь Борисъ III и величието на нашата родина България. Да не остане нито единъ неосъзнатъ българинъ мохамеданинъ! Чрезъ напредъка ще отърсимъ праха на миналото и ще заживѣемъ щастливо и свободно за общо нашо добро, и тъй ще видимъ осѫществени идеалитѣ на велика България, — такава, каквато е била въ старо време.

Атемъ Атемовъ,
с. Забърдо

ПОВЕЧЕ ГРИЖИ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ.

Напоследъкъ се заговори повече за българитѣ мохамедани. За тѣхъ е писано и говорено и въ миналото. Обаче до сега не е направено още много за премахване онова, отъ което страдатъ тѣ. А причината за тѣзи страдания се знае. Тя е голѣмата материална и духовна нищета.

Съ временното затваряне на Бѣло-море Родопското население бѣ обречено на материаленъ и духовенъ застой. Тежки бѣха условията за животъ и на християни и на мохамедани. Почва пѣсъчлива и неплодородна. Само 48% обработваема. За модерно земедѣлие и дума не можеше да става. Скотовъдството отъ день на день се унищожаваше. Затрудненото положение на българитѣ мохамедани се използуваше отъ разни тъмни сили, които си служеха съ различни срѣдства за използуване.

Известно е, че всѣка година държавата чрезъ Б. З. К. Б. отпущаше царевица за изхранване на бедствуващитѣ родопчани. Това облекчаваше отчасти положението. Обаче не можеже да се живѣе само съ помощи. Ако се води статистика ще се види, че голѣмъ брой работници родопчани нѣмаха и нѣ-

матъ работнически книжки и не получаватъ помощи отъ фонда отъ О. О.

Какво, пречее, трѣбва да се направи, за да се облекчи положението на това трудолюбиво и честно българско население?

Родопскитѣ пластове сѫ пълни съ рудни богатства. Държавнитѣ гори въ дълбочинитѣ сѫ станали непроходими отъ гнили дървета. Тревата гние и затрупва семената. А добитъкътъ на родопчани премира презъ лютитѣ дълги зими. Сѣченето на горитѣ е сведено до минимумъ. Нима тѣзи дървета или както се наричатъ още „зелено злато“, вмѣсто да гниятъ не може да се отпущатъ при по-леки ограничения на околното население, което е грѣхъ да купува дървата за огрѣвъ по 200 лв. куб. м. и да живѣе въ гората. Нима по тѣзи пространни пасбища не могатъ да се пустнатъ повече стада? Нима всичко това е невъзможно?

Необходими сѫ повече грижи и повече дѣла.

Изъ в. Заря 1940 г.

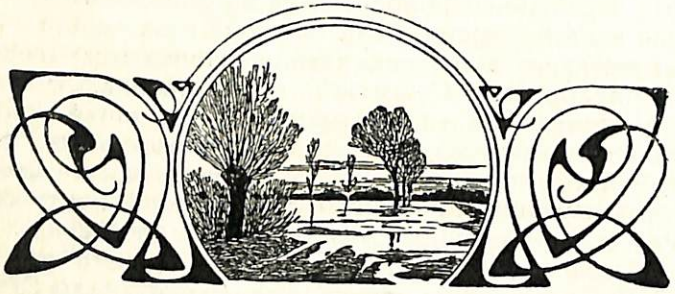

III. НАРОДОУЧЕНЪ ОТДѢЛЪ

1. НОСИИ.

Момичета бълг. мохамеданчета отъ с. Костандово, Чепинско.

Момиче, българо мохамеденче отъ с. Коровà, Чепинско.

Българки мохамеданки отъ с. Мусово, Бѣлоизворска община, Адринска околия.

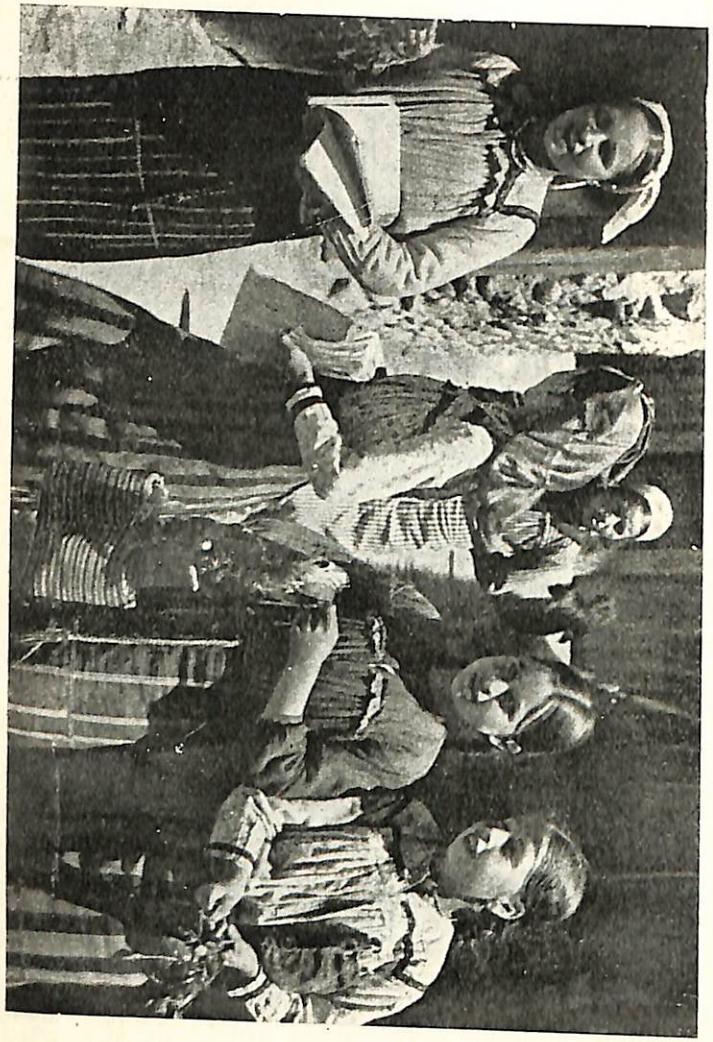

Момичета, българчета мохамеданчета отъ с. Якоруда, Разложко.

2. ОБИЧАИ

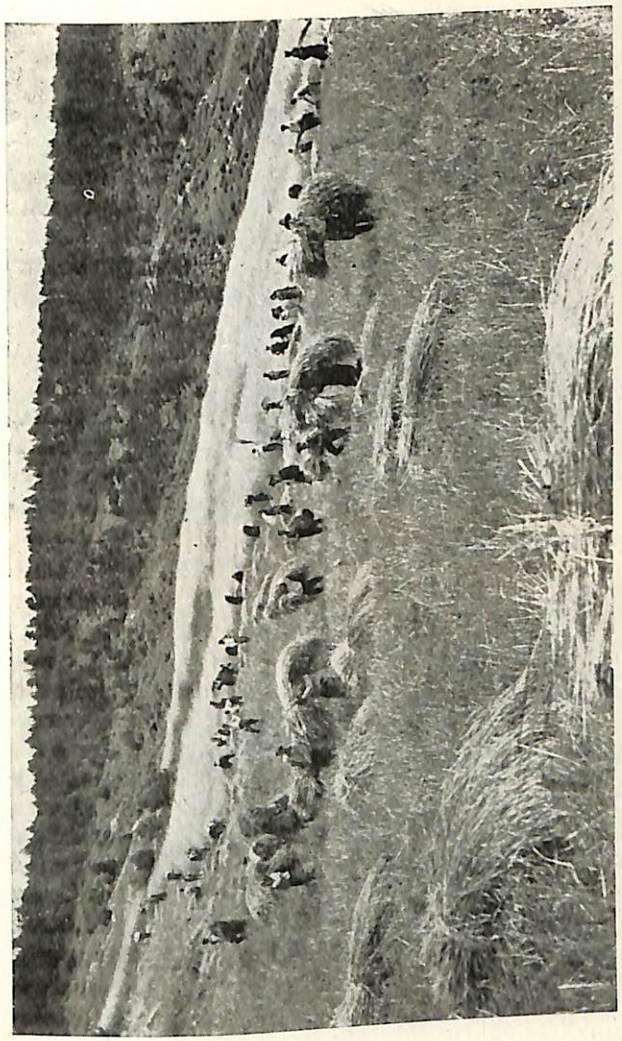

Межо-жо́тва въ с. Забърдо, Асеновградско.

3. СЕЛИЩА И АРХИТЕКТУРА.

Кжща на българи мохамедани въ с. Коровà, Чепинско.

Кжща на българомохамеданска задруга отъ 80 души въ сжщото село.

Кжща съ ограда въ с. Коровà, Чепинско.

Улица въ сжщото село.

4. НАРОДНИ ПѢСНИ ОТЪ ЧЕПИНСКО.

Слушани отъ Мустафа Шарковъ.

Помохамеданчване на българитѣ.

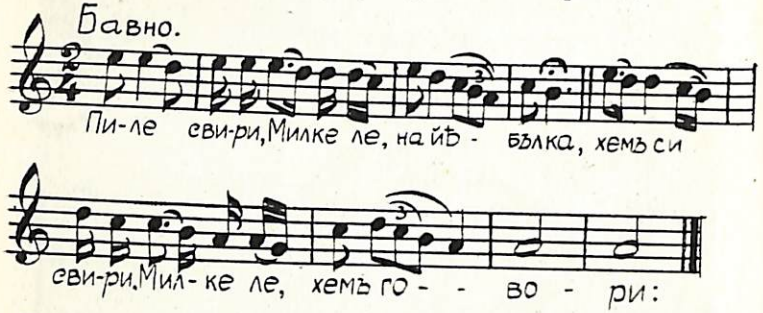

Пиле свири, Милке ле, на йѣбълка,
хемъ си свири, Милке ле, хемъ говори:
„Спишъ ли, спишъ ли, Милке ле, сабуждай се!
Ако не спишъ, Милке ле, сабирай се!
Издошли са, Милке ле, вного турци,
старите са, Милке ле, вредъ изклали,
младите са Милке ле, потурчили!
Останаха, Милке ле, два сирака,
два сирака, Милке ле, два близнака.
Отвели ги, Милке ле, въ честа гора,
въ честа гора, Милке ле, лилекова,
дождъ ще вали, Милке ле, ще ги копе,
ясно слънце, Милке ле, ще ги суши,
спусна ще се, Милке ле, бѣла магло,
бѣла магло, Милке ле, ще ги покрие,
белки сърна, Милке ле, ще ги кърми.

Отъ с. Лѫжене.

Мома войвода.

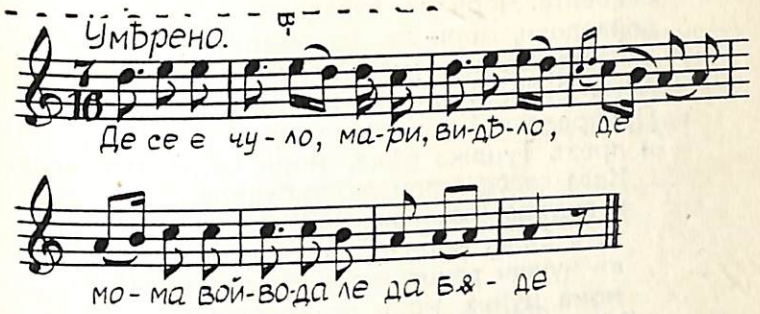

Де се е чуло, видѣло
мома войвода да бѫде
на седемдесе юнака?
Дружина каилъ не падна
мома войвода да бѫде.
Мома имъ вели говори:
Турете пръстенъ на бука.
Кой ще си пръстенъ удари,
той ще ни бѫде войвода.
Тия се редомь редили,
Та се въ нишанъ фърлили.
Никой си пръстенъ не йудри.
Йодзе си мома пушката,
та си йудари пръстена,
та ще имъ бѫде войвода.

Мома открадната отъ турци.

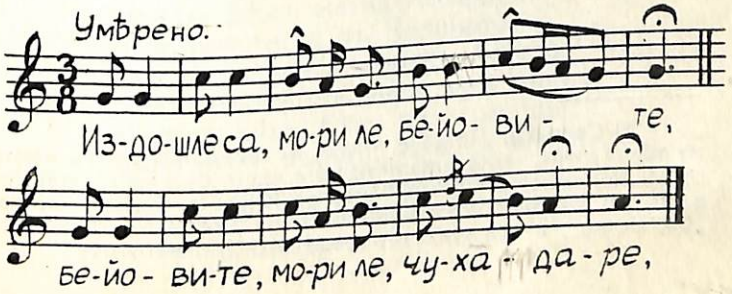

Издошле са, мори ле, бейовите,
бейовите, мори ле, чухадаре,
войводови, мори ле, хазнатаре;
да прикраднатъ, мори ле, мома Дуйна,
мома Дуйна, мори ле, назлъмъ Гера.
Прикрале я, мори ле, привели я
и презъ Тунджа рѣка, мори ле, мѫтна вода.
Кога си се, мори ле, събудила
и видѣла, мори ле, че е била,
че е била, мори ле, въ чужди рѫце.
въ чужди рѫце, мори ле, сегменови.
мома Дуйна, мори ле, отговори:
„Абре турци, мори ле, ваша да съмъ/ —
подайте ми, мори ле, остро ножле,
да разрѣжа, мори ле, жълто дуле,
да разквася, мори ле, кипра уста,
кипра уста, мори ле, бѣло гърло.“
Подадоха ѝ, мори ле, остро ножле,
да разреже, мори ле, жълто дуле.
Мома Дуйна, мори ле, не разрѣза,
не разрѣза, мори ле, жълто дуле,
а убода, мори ле, клето сърдце,
и отрѣза, мори ле, руса коса,
па я фърли, мори ле, въ Тунджа рѣка: —
да отиде, мори ле, въ нейно село,
да я черпатъ, мори ле, нейни дружки,
да я носятъ, мори ле на майка ѝ.

Отъ с. Св. Петка, Чепинско *)

*) Село Св. Петка е чисто мохамеданско. Отъ името му обаче личи, че населението му е чисто българско. Намира се въ Чепинското корито близу до Юндола. Преданието говари, че въ това село имало стара църква съ название „Св. Петка“, и отъ тукъ е произлѣзло и името му.

Юнакъ Алишо.

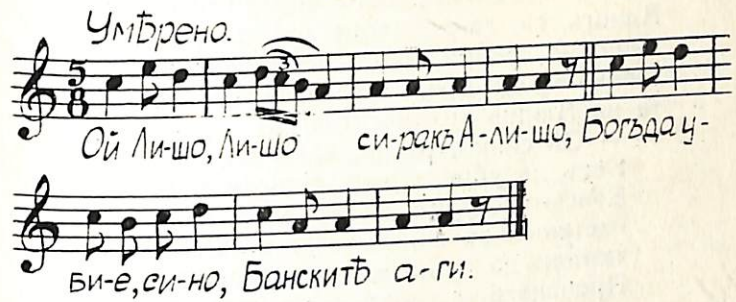

Ой Лишо, Лишо, сиракъ Алишо,
Богъ да убие, сино, Банскитѣ аги,
настаниха те, сино, тютюнъ да карашъ,
тютюнъ да карашъ, катранъ да пушатъ;
аберъ ми дойде, сино, по среде нощи,
по среде нощи, сино, по първи пѣтли,
дважъ ми порука, сино, трижъ ми почука:
— Я излѣзи си, Алишова майко,
бре да ти кажа, бре нѣщо вного,
удариха си сиракъ Алишо,
удариха го въвъ Чепиното,
въвъ Чепиното, горе надъ селото,
горе надъ селото, на превалата,
на превалата, тамъ при банитѣ!
Пристѫпува си Алишова майка . . .
Ингя си тръгна отъ Якоруда
и си заминува за Аврамово
по тая пуста, Лютата рѣка,
Лютата рѣка, матна Абланица
и си пристигна въ Чепиното,
отъ де си вижда сиракъ Алишо,
очи премрежилъ, лице промѣнилъ.
Ингя си айде, бѣли рѫки кърши,
бѣли рѫки кърши, коса си щави,
и тя си вели, вели говори:
— Ой синко, синко, едно на майка,
едно на майка, едно на баща,

Кажи ми синко, кажи разправи,
кой ми те, синко, люто нарани?
Алишъ, си, хайде, нищо не говори,
нищо не говори, нищо не приказва.
Майка му се бре, люто насълзи,
та на Алиша тихомъ говори:
— Ой синко, синко, едно на майка!
Богъ да убие, синко, Банскитѣ турци,
Банскитѣ турци, върли хайдути,
настаниха те синко, тютюнъ да карашъ,
тютюнъ да карашъ, катранъ да пушатъ!
Пречакаха те синко, горе надъ селото,
горе надъ селото, въвъ Чепиното
и тамъ те Алишъ, синко, убиха!..

отъ с. Чепино Баня

Искатъ да бѣгатъ отъ турчинъ.

отъ Ардинско

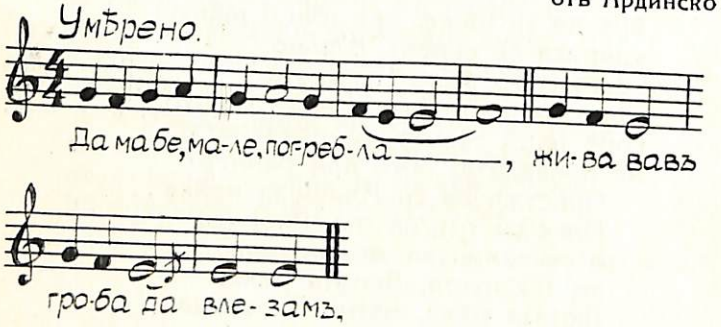

Да ма бѣ, мале погребла,
жива въвъ гроба да влезамъ,
пъкъ ти ма, майку, зàтисни
сасъ ядри тьôшки камене!
Чи менъ ма е турчинъ загалилъ
загалилъ, още завардилъ,
Чи не е турчинъ отъ тука,

ами е турчинъ манафинъ,
манафинъ черенъ черкезинъ!
Хайда отъ тувъ да бѣгаме!
Джщерю моя майчина,
да бѣгашъ, кжде ще идишъ?!
Хô да ти, къзъмъ, скроиме
широка черна фередже,
и да са, мари, забулишъ
сасъ бѣла кърпа дò-земя,
та да та турчинъ не види,
не види още познае,
дали си мома лефтера,
йли си млада нивеста...

Слушана отъ Исуфъ Рашидовъ
с. Буково, Ардинска околия.

Мома предчувствува смъртьта си.

Отъ Смоленско

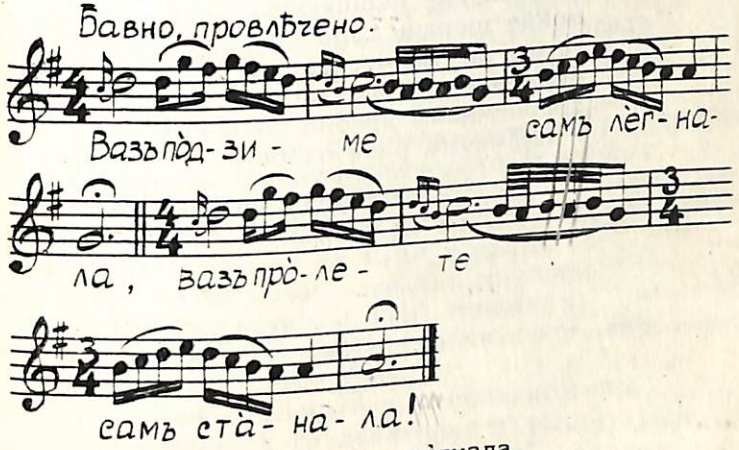

Вазъ пòдзиме самъ лѐгнала,
вазъ прòлете самъ стáнала!
Ега бехъ нахъ вôнъ излѣла,

гòрйену са бе лйсналу;
сйчку отъ земя излиза,
йѣ ща нахъ зéмя да ида!.

Майчинку милна майчинку,
тебе са вѣра ни фата!.
да видишъ, майчу, да знаишъ,
днеска ма има, утре не!.

Утре ще сватба да има,
на наши равни дворуве,
та щатъ ми госте да дойдатъ
отъ цалу селу людене,
та ще ма, майчо, отнесôтъ
Нахъ сйтничкине грòбуве,
нахъ трине сестри лефтери.

Ега ма, майчо, занасôтъ
пòди ми майчу óтключи
на високине кьошкюве.
моине шерани сандôци,
та ще хи, майчу, дарите
йôдремнемъ йôдри аглôци —
дребнемнемъ дребни шарфети,
и имамнумъ риза набрата!...

Слушана отъ Мехмедъ Карахусовъ
гр. Смоленъ

5. НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО ОТЪ С. ЗАБЪРДО, АСЕНОВГРАДСКО.

Записалъ Атемъ Атемовъ.

ПРИКАЗКИ

1. Най-малкиятъ, най-хитъръ.

Труица братя отишлй на госте въ анно́ село. Нахранили хи и нагостили убаво, ала адйнъ клинъ оставили за утирнана. Клинанъ билъ я́це убавъ, ала билъ малъкъ, та не стигалъ за врить, затва го оставили за другенъ день. Заспали и реклй, ко́йно глéва най-убавъ санъ, нему ще е клйнанъ. Още съ лѣганену двамйнана по-голѣми братя заспали, Малькиенъ не заспалъ, ами станалъ призъ нащáнъ и изя́лъ клинанъ. Утирната станали бра-тяне и единиянъ казвалъ: „Асай нôщь седемъ ката вазъ небо хóдихъ, и тва и тва вйдехъ!“. Другиенъ рекôлъ: „Асай нôщь седемъ ката низъ зéме хóдихъ, и тва и тва вйдехъ!“. Най-малкенъ пъкъ рекôлъ: „Я вйдехъ чи адинасъ отидахте седемъ ката вазъ небо, другесъ седемъ ката низъ земя и рекахъ ще са отбáви клинасъ, та стáнахъ и го изядахъ“.

2. Двама приятели.

Адинъ чилякъ сьôдналъ на единъ карступôть и са чудилъ. Минôлъ другъ и го запиталъ:

— Кина са чудишъ?

— И да ти кáжа и да нé, нема да ми помогнишъ, та по-убаво да ти не казвамъ.

— Кáжи, кáжи, завикалъ другенъ.

Нимѣло какво, и анóй заказвалъ:

— Обкôцанъ самъ отъ сичкю и нема какво да́ ямъ!

— Такôвъ съмъ и я, рекôлъ другенъ.

Сдумали са са дваминана и реклй: „Ше нарамимъ пушкисе, и сичкю ще има“.

— Ала по-напрешъ да си ти каже адéтя, рекôлъ адинанъ.

— Бива.

— Я каквото зема, на вращамъ. Главôса си давамъ, ама ни вращамъ!

— Пъкъ я каквото дамъ, главôса си давамъ, ала си гу зимамъ, рекôлъ другиенъ.

Търнали тѣ тогá, та зафатили да крадôтъ, да прибиватъ и збрали млого пари. Каквону изкарали, сичкю делили. Аннôшъ на адинанъ не сти́гнали за нѣкву две пари, та поискалъ отъ другиенъ. Че кану зôлъ парине, зафатилъ да убѣгва и нищé да хи враща. Тогава рекôлъ на женана си:

— Жено, я ше умра наéнкасъ, ти ше плачишъ и ше зôмишъ да ма погрибашъ, ама ше ми оставишъ аннô дупка на гробанъ, да си зимамъ хавô. Ага дойде харетликанъ, ще му кажишъ, чи съмъ умрѣлъ.

Още на другенъ день душôлъ харетликанъ и чулъ сичкю. Затва зелъ мотька и люпата да копае гробанъ. Ага са понавелъ, чулъ чи диша. Извадилъ гу, вôрзалъ гу о адинъ камекъ, и бой, бой, щѣлъ да го утрепе. Ама инатъ аной, пакъ ни давалъ парине. Тогава са измôкналъ отъ тамъ и отишôлъ въ адинъ мечить, дену имéло табуте, да сидьôтъ умрѣли, разпременилъ са и легналъ въ единъ табуть. Презъ нащôнъ отишли въ мечитенъ хайдуте да си дельôтъ пари. Делили, делили, че найсетне останала анно ялтôнена калъчка и нея нимѣло какъ да раздельôтъ, та рекли: „Който присече умрѣ́ленъ на адинъ пôть, нему ще е калъчкана“. Станалъ адинъ и тамань да сѣкне и енòй въ табутенъ са изрю́калъ кóлькюну му гласъ даржи:

— Стáнвайте умрѣли и я́лате нахъ айтузи́!.

Въ нва време харетликанъ му отишôлъ да гу трôси, та билъ отвôнъ и ага чулъ, озвалъ му са и влѣлъ вôтре. Уплашили са хайдутене, праснали вратана, избѣгали нахъ вôнъ и сичкю оставили. Дваминана харетлици тогава зôли да дельôтъ пари́не. Хайдутене пруводили адинъ да види, какво

станва въ мечитенъ. Аной утишôлъ и си проврѣлъ главôна призъ аннô дупка да гльода. Дваминана тамань делили, че са закарали пакъ за деденине на заемъ пари, ади́нанъ вди́гналъ адно дôрву да удрие другиенъ, пъкъ той прасналъ хайдутинанъ въ нусôнъ и рекôлъ:

— На ти борчъ!

Хайдутинанъ са оплашилъ, избѣгалъ, та казалъ и на другине, чи съ умряли люде са не излиза нáглава. Дваминана харетлици пъкъ си разделили парине, сгуди́ли си бóрчувене, и айсига още адôтъ и пиьôтъ отъ анéй пари́.

3. Аллахъ дава, ала въ кошара не вкарва.

Ади́нъ чилѣкъ отишôлъ на жумô. Кланялъ са, че на край хожена зелъ да вáзи: „Кинáто дадешъ за Аллаха на сиромáси, Аллахъ ти го враща сто пôти“. „Има смѣтка“, рекôлъ чилѣканъ, излѣлъ отвôнъ и раздалъ врить парине на сиромаси. Останалъ бизъ струшенъ мангôръ и цалъ день чѣкалъ да му хи вôрне Аллахъ, ала нищо нимéло. Призъ нащанъ нимáло де да спи, та изля́лъ на край сéлуну, и оти гу е било страхъ, покачилъ са на аннô чареша да спи. На утринана се разбудилъ, ага слôнцено изгрѣло. Чудилъ се кинá ца прави безъ пари и глáданъ, че душôлъ адинъ хайдутинъ подъ чарéшана, извадилъ аннô котýе халвô, нарѣзалъ я на парчé и зôлъ да наря́да: „Ей Азрахилъ! Ти оти донесе коране на Мохаметя, ами гу на даде на азрети Алие! Тебе ако на и́зя, ами кóга!“ и налапалъ аднô парчò халвô. Сетне рекôлъ: „Ей Джебраилъ! Ти оти на зô душôта на Мухаметя, ами на азрети Алие? Тебе ако на и́зя, ами кóга?“ На третана зáлуга рекôлъ: „Ей Мухаметь! Ти оти стана пейгамберъ, ами гу на остави на азрети Алие? Тебе ако на и́зя, ами кóга?“ Дошла сарô и за Аллаха, и тамáнь да гу лáпне, анóй отъ чарешана са уплашилъ да на остане бизъ Аллахъ, пъкъ нели

имялъ да зима, та извадилъ единъ пищолъ, пусналъ и прибилъ хайдутинанъ. Слялъ удóлу и му развôрзалъ кемéрень. Че кина да види: аннô, две, три, хилѣда жôлти лири.

Ни другенъ день пакъ отишôлъ да се кланя въ жумôна и ага хожена пакъ вазилъ: „Аллахъ отъ анно дава десеть“, той са изтарчелъ отпрéшъ, покáчилъ се на най-висóкуну място и изрю́калъ:

— Ей хоже! Аллахъ дава, ама додé хи дадé, млôгу бáлно видявашъ!“ . . . и си излялъ.

Вѣрвания въ безплътни сѫщества. „Джинове“.

Тѣ ходятъ изъ кѫщитѣ да плашатъ людетѣ. Най-много се въртятъ, тамъ дето има болни, за да имъ отегчаватъ болеститѣ. На „асталôкъ“ най-много има джинове. Едни носятъ тежкия „асталôкъ“, други лекия. И на единия, и на другия не сѫ за добро. Затова хората гледатъ да не ги разсърдятъ. Когато се появятъ, всички кѫщи правятъ колаци и ги раздаватъ. Щомъ се смрачи, всички се прибиратъ. Нито пѣятъ, нито говорятъ, а всички мълчатъ, каточе нѣма хора въ оная кѫща. Това се пази, когато се яви „асталôкъ“. Тогава джинътъ ходи низъ село и възъ село, та врещи и пѣе, или плаче като дете.

Други пъкъ жинове стоятъ по кѫщитѣ, та гледатъ, какво правятъ хората. Затова въ такива кѫщи вечерь затварятъ полека вратата, за да го не „прищипеть“ и „разсôрдятъ“. Ако нѣкога се разсърди кѫщенъ джинъ, тогава цѣла нощь ходи изъ тавана, свири и пѣе. Нѣкога се събиратъ отъ две кѫщи джинове, та заедно пѣятъ и играятъ. Често се принуждавали хората да развалятъ кѫща, въ която имало джинове.

„Поганци“ или „буганци“.

Има две недѣли презъ годината, преди и следъ Коледа, презъ които постоянно ходятъ поганци. Тогава вечерь късно не бива да се ходи, защото, ако хванатъ нѣкого поганцитѣ, водятъ го съ тѣхъ, та го каратъ да яде, или тѣ го изяждатъ. Ако нѣкой яде поганско ядене, самъ става поганецъ. Тѣ сѫ страшни и гуропали люде и най-много се вртятъ около воденицитѣ. Презъ „погáнитѣ дéне“ не бива да се оставятъ отхлупени бакъри съ вода, понеже поганцитѣ я напикаватъ.

Приказки за поганци:

1. Една жена била повикана да „обиражда“ поганка. Старила „клинъ“ и отишла. Гостили я конски „сýкальки“ за „апрáци“ (сърми), и тя я́ла. Когато си тръгнала отъ пещерата, дето било жилището на поганцитѣ, сипали ѝ въ „миндиля“ вѫглища за армаганъ. Когато се върнала вкѫщи, тя изсипала вѫглищата край вратата. Единъ поганецъ я изпращалъ и, като видѣлъ това, събралъ си вѫглищата. Когато се съмнало, жената отишла да види вѫглищата и какво да види: колкото било останало, всичко се преобърнало на злато.

2. На единъ човѣкъ умрѣла жената и се оженилъ за втора. Но тя била много лоша и ненавиждала завареното отъ първата жена момиче. Дошла поганската недѣля, и тя, за да се отърве отъ него, пратила го на воденицата да меле само. Но то знаело, че поганцитѣ бѣгатъ отъ пѣтеловъ гласъ, та възело скришомъ и единъ пѣтелъ. Отишло на воденицата, турило житото да се меле, че точно да си легне, чуло да се чука на вратата и да се вика: „Дранъ, дранъ напуганъ! Тебе риза, мене гаще! Отвури ни, машка моме!“ Момичето отворило. Влѣзли вѫтре поганцитѣ, накичили момичето съ жълтици (алтôне), сторили го невѣста и зели да го

извеждатъ на вънъ. То имъ се примолило да отиде и пустне житото да се меле, и щомъ отишло, хванало пѣтела за шията, той изкукуригалъ, и поганцитѣ се изгубили. Момичето си отишло сутриньта и мащехата, какво да види, цѣло въ злато. На другата вечерь тя пратила и своето момиче, но то било будала, та не взело пѣтелъ, и затова като отишли на другата сутринь да го търсятъ, намѣрили го изядено, и червата му били навити около пѣрницата на воденицата.

Бабини дене.

Тѣ сѫ крайнитѣ два дни отъ м. мартъ, които баба Марта е откраднала отъ февруарий, поради което той станалъ по-малъкъ. Тогава баба Марта си отива и е най-люта и ядосана.

6. БОЯДИСВАНЕ ЯЙЦА, ПРАЗДНУВАНЕ ГЕРГЬОВДЕНЬ И ДРУГИ ОБИЧАИ ВЪ С. КОРОВА, ЧЕПИНСКО.

Съобщава Мустафа Шарковъ.

Гергьовденъ.

Тоя денъ се празднува два деня. Всѣка домакиня боядисва яйца съ червена боя и дава на всѣки членъ отъ семейството, особено на младитѣ. Тоя день се кѫпятъ за здраве, като въ водата поставятъ зелена трева и съ тревата се поливатъ за здраве. Младитѣ правятъ люлки и пѣятъ. На Гергьовдень рано ставатъ, за да имъ е леко презъ цѣлата година, инакъ ще сѫ сънливи и мързеливи.

Благовесть.

Въ всѣка кѫща се готви нѣщо сладко, било съ захарь или медъ. Общо въ семейството, а младежитѣ поотдѣлно моми или момчета, варятъ царевица, подслаждатъ я съ захарь и я ядатъ. Тоя день не хващатъ вѫже или какви да е върви за предпазване отъ змии.

Бабинъ день.

Всѣка млада невѣста (гелина) приготвя хлѣбъ и баница и нѣкакъвъ подаръкъ (кърпа, чумберъ или кушакъ) и го занася на майка си. Бабата пъкъ връща на малкото подаръкъ, обикновено чорапи.

Жаба кога се чуе да закрека, всички лѣгатъ по земята, за да не ги боли кръстъ презъ годината.

Кукувица като чуятъ, гледатъ да иматъ пари и хлѣбъ, за да иматъ презъ цѣлата година.

7. ВѢРВАНИЯ ЗА ЗЕМЯТА, КРАЯ НА СВѢТА, СЛЪНЦЕТО, МЕСЕЧИНАТА И ДРУГИ ПРИРОДНИ ЯВЛЕНИЯ ВЪ С. БЕДЕНЪ, ДЕВИНСКО.

Записалъ Османъ Ферадовъ
с. Беденъ.

Земята.

Земята е една грамадна плоскость, която нѣма край, или ако има, то е вода. Тамъ има змии и гущери, и щомъ се приближи нѣкой при тѣхъ тѣ веднага го изяждатъ, и затова никой не може да отиде и да се върне отъ края на свѣта. Освенъ това, краятъ ѝ билъ много далече, та трѣбвало петстотинъ години да се върви, а човѣшкиятъ животъ е много кѫсъ.

Цѣлата земя се държи на гърба на единъ волъ. Щомъ нѣкой човѣкъ сгрѣши, волътъ мръдва единъ косъмъ, и тогава тамъ, дето е сгрѣшилиятъ, става земетресение. А щомъ се отърси волътъ изцѣло, тогава ще е краятъ на свѣта. Тогава всички платнини ще се сблъскатъ една съ друга, земята ще се изравни и ще стане навредъ равно, а вмѣсто хора ще изникнатъ гѫби. Всѣки човѣкъ ще има по една гѫба и който е сгрѣшенъ, щомъ духне вѣтъръ, гѫбата му ще падне, а който е праведенъ, неговата гѫба ще се преобразува въ човѣкъ, който ще живѣе вѣчно.

Слънцето и месечината.

Когато Богъ ги е създалъ, далъ и на дветѣ сто свѣщи, по педесеть едному. Но когато имъ били по равно свѣщитѣ, нѣмало день и нощь, понеже винаги било свѣтло. Тогава Богъ, за да ги разграничи, взелъ отъ месечината двадесеть свѣщи и ги далъ на слънцето. Затова слънцето свѣти съ седемдесеть, а месечината съ тридесеть свѣщи.

Единъ отъ пророцитѣ проследилъ слънцето да види, кѫде ходи ноще и видѣлъ, че то се скрива въ единъ бунаръ (кладенецъ), а сутринь излиза отъ гьолъ (мочурливо мѣсто).

Звездитѣ.

Всѣки човѣкъ си има по една своя звезда, която му свѣти презъ цѣлия животъ. Съ раждането на човѣка, ражда се и звездата. Щомъ човѣкъ умре, звездата му угасва и пада на земята.

Гърмотевица.

Гърмотевицата е дадена отъ Бога. Когато той се разсърди за нѣщо на земята, единъ отъ пророцитѣ му силно тракалъ съ зѫбитѣ, та чакъ искри му излизали. Тия искри сѫ свѣткавицата, а тракането гърмотевицата.

Дъждътъ, въздухътъ сѫ все отъ Бога, а облацитѣ сѫ Божия душа.

„Майка на житото“.

Често пѫти се случва въ ръжьта на едно стъбло да има по два класа. Тия класове били „майкитѣ на нивата“. И, ако такъвъ двоенъ класъ, т. е. майката на житото, намѣри нѣкой другъ човѣкъ, който жъне на стопанина, той му я дава, а стопанинътъ трѣбва да му плати за нея, щото иначе късметътъ, т. е. плодородието, ще отиде у този, у когото е майката.

8. НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО ОТЪ С. АБЛАНИЦА, НЕВРОКОПСКО

Записалъ Адемъ Ибр. Арнаудовъ

Народни пѣсни

1. Заспала й муома в'ливади

Заспала й муома в'ливаде,
хей, хей, хей, подъ суву дорву ялуву.
Утдуолу идатъ труица,
хей, хей, хей, труица бѣли ергене.
Порвиятъ мина, замина,
хей, и цървиена ябълка пудфарни:
втуориятъ мина, замина,
сребаренъ порстенъ пудфарни;
третиятъ мина, замина,
хей, пу цървиени бузи я люмна,
и тугазъ са муома разбуди.
Хей, дай му я, Буоже, дай му я!.

2. Муома е трогнала й-ана

Муома е трогнала, й-ана, вуода да лея,
вуода да лея, й-ана, лице да мия,
лице да мия, й-ана, йотъ калувиету,
йутъ калувиету, йана, йутъ праузиету.
Торчевъ си, торчевъ, питавъ си питавъ
куой ми та срьошна, дощеру, куой та удари?
Миенъ си ма срьошна, й-ана, луду и младу,
я си гу накаравъ, й-ана, той ма йудари.

3. Руса вазъ руоса вървяше

Руса вазъ руоса вървяше,
следъ ниея луду викаше:
Пувдигай Руса шеллики,
да ги ни фани русица,
да ми ни смокни буица,
Ига ги смокни агу ле,
дума си имамъ и други,

йутъ сай ми двашъ пуо-йубави,
йутъ сяй ми тришъ пуо-гиздави.

Клетви

Дануо та кучета изедотъ!
Алаа да та управи!
Груомъ да та разпорсни!
Евлятъ дануо не видишъ на суоя свиетъ!
Дануо уоще сигя вапмирясашъ!
Дануо убавичку да ни видишъ на нуоя свиетъ!
Гуолъ и гладанъ да варвишъ!
Дануо сламка ни прибириешъ!

Названия на мѣстности около с. Абланица, Неврокопско.

Алангеръ
Арнаутина
Барата
Буоривица
Андака
Бальочка
Бѣлю скале
Висуока мангела
Вараде
Виеливъ ридъ
Виелю дуолъ
Волкувъ дуолъ
Бѣлие потъ
Гарванову
Гюруву ниве
Гамишица
Гурбаница
Варшилата
Дрьожну
Драгуоденица
Дрѣнувскугу
Длегия бурунъ
Груобету
Заборде
Каурску гробе
Кайтазуви лузя
Кальота
Ляву стране
Леитѣ
Локитѣ
Ленища
Ляскувъ дуолъ
Мацивитѣ скале
Дикуву
Миече дупка
Папрате
Приедуя
Падарката
Ражанака
Разпотъ
Люлечету
Ставракъ
Скрибина
Студиенека
Слатина
Топане
Тимирекъ
Убану борду
Намета
Муловата чешма
Устата
Цорквитѣ
Царвиената нива
Дибиелата пуляна
Далбуокъ долъ
Царвенака
Чавдаръ дере
Чуклата
Чичуляивъ чукъ
Чекоруву дабие
Янкувица
Умираща

Ямата
Милюнаву
(отъ името на нѣкой си Милю войвода)
Драганска скала
(отъ името на нѣкоя мома Драганка, която, за да спаси честьта си презъ време на робството, се хвърлила отъ скалата).

Названия на мѣста въ околностьта на с. Елховецъ, Смоленско

Събралъ и записалъ Рашидъ Асанлийски

Манолевото
Бари
Раздолъ
Попинско
Куртювъ прѣслопъ
Ма́рино бо́рце
Гунчево
Еньово
Кирево
Църквата „Св. Тодоръ“
Стояновъ долъ
Христево
Костово
Св. Петка
Св. Елена
Малинево
Черквата
Тодорово
Новата черква

Български мохамедански махали:

Ивановъ прѣслопъ
Даровица
Войново
Кучкарь

Фамилни и прѣкорни имена въ сѫщото село

Еленчевци
Лобадовци
Минчевци
Стафидаровци
Добревци
Дльо́говци
Малченовци
Косовци
Даловци
Сопотляновци
Почовци
Жулевци
Чако́ровци
Удажиевци
Пареви
Овчарци
Генчовци
Слѣповски
Балайковци
Хумборови
Манатовци
Сираковци

Названия на мѣста отъ с. Кремене, Смоленско и околностьта

Записалъ Асанъ Ис. Тинчовски, имамъ, въ с. Кремене, Смоленско

с. Кремене.

Чôрквата
Вôрха
Ка́урската падина
Равната тикла
Харбôдолатъ
Димчово
Ба́рата
Бо́рйето
Св. Духъ
Дертьово
Пропа́ленката
Сôрбеново
Глибо́къ преслопъ
Тинчовското
Тюкюрте
Расколатъ
Русе гропъ
Попрелско
Текленика

м. [illegible]во

П[illegible]а
Ш[illegible]

Барска рѣка
Карталски каменъ
Хорището
Мудуроланъ

с. Киселичево

Кутли́ско
Лю́тната
Желилца
Градище
Хлеватъ
Гра́сôтатъ
Равнище
Имането

м. Надарци

Бôрцето
Зайково
Ба́рата
Ло́бодово

м. Попрелка

Ка́вуршекъ
Кла́дия

Дарна́цко
Голѣмата попрѐлка

с. Черешово

Брастôтъ
Гôрлото
Присоя
Почаяна́цко
Дивъ чукуръ
Равнища́
Чôрквата

м. Черешова рѣка

Тьомна́ могила
По́токъ
Краище
Самаржицко
[illegible]ово
Кременске долъ
Каражово
Асо́йна полена
Куцево
Бôрдо

IV. НАШИТѢ ПИСАТЕЛИ-ВЪЗРОЖДЕНЦИ ЗА БЪЛГАРИТѢ-МОХАМЕДАНИ

1. ЛЮБЕНЪ КАРАВЕЛОВЪ

Смѣтаме, че интересно би било за любопитнитѣ читатели да приведемъ мненията на нѣкои отъ нашитѣ писатели — възрожденици за българитѣ мохамедани. Защото да се има такова едно мнение т. е. да се пише за българщина следъ мохамеданската маса въ време на робството, когато всѣки мохамеданинъ, независимо отъ какво народностно минало произхождалъ, се е смѣталъ за турчинъ и господарь, а всѣки българинъ за робъ и подчиненъ, е повече отъ смѣло и сочи до каква степень силни чувства и схващания за българската самобитность на [illegible] балкански поселения сѫ вълнували тия наши народни будители. Така напримѣръ Любенъ Каравеловъ е писалъ за българитѣ мохамедани съ такова чувство и искрена относба [illegible], като се има предвидъ, че е писана презъ шес[illegible]тѣ години на миналия вѣкъ, — по време на най-буйния идеенъ кипежъ на нашето възраждане, може само да ни въодушевява, служи за примѣръ, и която макаръ да има давнина вече близо единъ вѣкъ, но и до днесъ нищо не е изгубила отъ своята значителность не само като лично мнение на Каравеловъ, а главно като известия за миналото, живота и бита

Любенъ Ка[illegible]ъ

на българитѣ мохамедани. А това е така, защото българскитѣ мохамедани тогава не били още тъй вдадени въ заблуда, и преданията за промѣната на вѣрата имъ сѫ били все още по-скорошни.

Въ книгата си „Записки за България и българитѣ“ Любенъ Каравеловъ пише:

„Съ помаци сѫ населени часть отъ Ловечкия окржгъ, доспатскитѣ бърдовити мѣста, часть отъ дебърската епархия и др. и др. Тѣ и до днесъ още сѫ останали полухристияни, защото тѣ не знаятъ турски, следователно коранътъ и до тая минута остава за тѣхъ само мъртва буква. Най-главнитѣ занаятия на помацитѣ се заключаватъ въ скотовъдството. Освенъ това, тѣ иматъ голѣма наклонность да бѫдатъ стражари или сеймени по беклеметата, т. е. да живѣятъ по горитѣ свободно.

Множество факти доказватъ, че помацитѣ сѫ приели мохамеданската вѣра не твърде отдавна. Така напримѣръ, тѣ сѫ съхранили множество стари български сбреди и обичаи. Тѣ и до днесъ още съхранили множество християнски прѣкори; [illegible]-после тѣ уважаватъ множество християнски [illegible]гии и молятъ имъ се за „здраве и спасение“. Ние срѣщаме между помацитѣ прекори Панчоолу, Недѣлкоолу, Витанъ, Върбанъ и др. Въ Ловешкия окржгъ се намира село Луковитъ, въ което старитѣ помакини ходятъ по гробищата и палятъ на умрѣлитѣ восъчни свѣщи, както то бива у християнитѣ. Ако майката изгуби своя синъ или своята дъщеря и ако жената изгуби своя мѫжъ, то тѣ ходятъ въ българскитѣ църкви и говорятъ: „Кѫщата ни има мъртвецъ. Дайте ни за двайсеть пари восъчни свѣщи да му запалимъ на гроба за задушница“. Освенъ това помацитѣ празднуватъ нѣкои християнски и славянски праздници, като напр. Св. Георги, Св. Димитъръ, Св. Никола, Св. Власъ, Горещницитѣ, вълчитѣ праздници, мишитѣ праздници и др. Съ една дума, турскиятъ Рамазанъ и Байрямъ и нѣкои

християнски пости и праздници иматъ за помацитѣ еднакво значение. У насъ служеха въ различни времена двама помаци, които се отказваха да ядатъ презъ велики пости блажно (мърсно). Името на единия помакъ бѣше Исмаилъ Дурко, а на другия Сулю Сиракътъ. Когато баща ми презъ велики пости казваше на Дурко да си опече или свари нѣщо блажно, то помакътъ отговаряше така: „Ако да не би било грѣхота, да се яде презъ това време мърсно, то би трѣбвало да ядете и вие сами“. Единъ день, като сега помня, уйко ми попита Дурка:

— Дурко, азъ искамъ да зная, какъвъ си, — турчинъ ли си или българинъ?

— И азъ не зная, насъ наричатъ помаци, а бащитѣ ни бѣха българи, отговори Дурко и по-усмихна се.

Въ предължение на нашето пѫтуване помацитѣ пѣеха, безъ да престанатъ нито една минута, все български пѣсни. Въ монотонния, въ печалния и тѫженъ тѣхенъ напѣвъ се отражава напълно нещастното тѣхно положение и душа, измѫчена от грубите суевѣрия, и сърдце, наранено отъ множество исторически произшествия, а понѣкога и сатира противъ своето назавидно положение. Въ една пѣсень се говори, че нѣкой си Муса срещналъ две помакини и попиталъ ги, какви сѫ и отъ где идватъ, а тѣ отговорили:

Ако питашъ, лудо-младо, право да ти кажемъ,
ние не сме бѣли були, ни черни гяури, —
баща ни е каурски попъ, братъ ни е низаминъ.

Любопитно би било да се запише тая пѣсень цѣла и да се напечата въ нѣкой сборникъ, дорде европейската цивилизация и турскиятъ прогресъ не сѫ още пустнали своя разрушителенъ порой и между помацитѣ. Но както и да е, съдържанието на помашкитѣ пѣсни е разнообразно: тѣ пѣятъ за

своето прошедше, за своитѣ народни юнаци, за своитѣ войни съ турцитѣ, за убийствата, които сѫ извършвали тѣ сами, и за много други трагически произшествия. Тукъ сме длъжни да кажемъ и това, че помацитѣ иматъ много по-силна ненависть къмъ турцитѣ, нежели къмъ българитѣ. Отъ следната пѣсень всѣки може да се увѣри, че нашето заключение има своя правдоподобность. Пѣсеньта на известния бунтовникъ противъ турското правителство Пачоолу, която се пѣе само отъ помацитѣ, характеризира твърде ясно даже и днешнитѣ убеждения на патурченацитѣ:

Книга пише юнакъ Панчоолу,
та я праща брату, побратиму,
байряктару Нану българину:
„Много здраве, Нано българине,
я събери български юнаци,
бързи момци до десеть хиляда.
Па да дойдешъ въ Ловча града,
да помогнешъ брату Панчоолу,
че си иде на менъ садразамъ,
води турци, води яничери,
па низами и таборъ читаци.
Иска мене садразамъ да хване,
да ме върже като вакло ягне,
да ме води въ Ловеча града,
по ловечки улици широки,
да ме бѣси на сухата върба,
като куче отъ кучка родено“.

Книга чете Нано българина,
книга чете, дребни сълзи рони,
па събира се отборъ юнаци,
които сѫ подъ бука порасли.
Събралъ Нано гиздави юнаци,
посъбралъ ги до десеть хиляда,
па побързалъ да помогне брату.
Срещнали се турци съ помацитѣ,
съ помацитѣ още съ българитѣ,
турци рѣжатъ, а помаци колятъ. . .
зачервили ниви и ливади.
Кърви текатъ — вода отъ планина,
а лешове — какъ снопи на нива!
Провикна се юнакъ Пончоолу:

„Чуй ме мене, царски садразаме,
азъ съмъ мокакъ, помашко колѣно,
не съмъ роденъ отъ бѣла туркиня,
не съмъ повитъ въ кадифе, коприна,
не съмъ храненъ ни мазно, ни сладко,
менъ ма роди млада помакиня,
повила ме въ букова шумка,
растила ме подъ бука зелена,
хранила ме съ кукурузно брашно,
учила ме съ турчинъ да не пия,
ни туркиня либе да не либя,
научила ме турчина да бия. . .

Махна съ сабя и отсѣче глава,
глава турска, глава садразамска.

Помашкитѣ пѣсни сѫ прекрасни отъ всѣка една страна. Въ тѣхъ се възпѣва красотата на полетата и планинитѣ, на горитѣ и растенията, на похората и на животнитѣ, на добродетелта и на пороцитѣ и др. Но най-забележително е това, че езикътъ на ловешкитѣ помаци е чистъ, безъ всѣкакви турски думи и безъ турски конструкции, звученъ и е съхранилъ повече своитѣ старобългарски форми, нежели езикътъ на останалитѣ българи. Азъ не говоря вече за това, че въ езика на помацитѣ не се срѣщатъ гръцки думи или гръцко влияние, които сѫ внесени отъ така нареченото гръцко образование между прославния български народъ“.

2. ВАСИЛЪ АПРИЛОВЪ

Въ сѫщата книга се намира мнението и на Василъ Априловъ, основателя на гимназиалното образование у насъ, което, макаръ и да личи, че е писано при известна недостатъчна осведоменость, но е интересно да се знае.

„По Пловдивската епархия, казва той, по Румелия и по Македония, живѣятъ множество българи, които изповѣдватъ мохамеданското вѣроизповѣдание. Числото на тия помохамеданчени българи

е около 50 хиляди души отъ двата пола. Тѣ иматъ свои джамии, съблюдаватъ правилата на корана съ всичкитѣ негови ситнежи, говорятъ въ своитѣ семейни кржгове, както и съ другитѣ българи български, а съ гърцитѣ и турцитѣ — турски(?) Собственитѣ имъ имена сж турски; въ войнитѣ съ руситѣ се сражаваха съ голѣмъ ентусиазътъ. Времето на тѣхното помохамеданчване и до днесъ още помнятъ старитѣ гърци и българи. Причината, която е накарала тия хора да станатъ мохамеданци, споредъ както разказватъ, сж били митрополититѣ и архиереитѣ, (гръцки б. р.), които, като сж купували въ Цариградъ своитѣ мѣста доволно скжпо, сж доводили съ себе си голѣмо множество користолюбци, нападали сж като горски звѣрове на своето стадо и старали сж се да му отнематъ и последното дукато. Трѣбва да кажа и това, че въ онова преме митрополититѣ имаха такава сжщо власть и такива сжщо достойнства, каквито имаха и трибунжучнитѣ (съ три знамена б. р.), паши, следователно, тѣ имаха право да добиватъ своитѣ доходи насила, т. е. тѣ затваряха въ тъмницитѣ и отнимаха и последното имане на бедния българинъ. Всичкото това бѣше довело българитѣ до последната крайность. За да облекчатъ своята участь, мнозина се решавали да приематъ мохамеданството. Тогава вече гръцкитѣ епископи, за да не видятъ нови последователи на дадения примѣръ, станали малко по-умѣрени въ своитѣ трѣбования при събиранията на данъцитѣ“.

Василъ Априловъ

3. Г. С. РАКОВСКИ

И тоя първи възрожденецъ и народенъ будитель е писалъ за българитѣ мохамедани. Въ поемата си „Горски пжтникъ“, излѣзла първи пжть презъ 1857 година въ Нови-Садъ, на страница 252 той казва следното:

„Въ България живѣе народъ по имянемъ помаци, кои говорятъ български язикъ, а изповѣдаятъ мохамедовая вѣрж. Имя помаци що значитъ следжющая българска пѣсень доста разяснява:

Г. С. Раковски.

Ходилъ юнакъ, ходилъ помакъ,
на пустж войнж татарскж,
ранили го, стреляли го
триста дребни пушки,
три стрѣли татарски.
Падна юнакъ, падна помакъ,
у въ дълбоко долье,
подъ дърво зелено.
Юнакъ пищи (2), подъ дърво зелено,
на дърво му (2), пиле соколово.
Отговаря пиле соколово:
„Умри юнакъ, умри помакъ,
да ти поямъ твое бѣло мѣсо,
да ти пия твое чърно кървье“.
Отговаржж юнакъ яралия,
юнакъ яралия, юнакъ джиралия:
„Хой тж тебе, пиле соколово,
не мя струвай до развързж,
да развързж, мои триста рани,
триста рани, три стрѣли татарски“.
Отговаржж, пиле соколово:
„Мълчи юнакъ, мълчи помакъ;

щѫ ти поямъ, твое бѣло мѣсо,
щѫ ти пиьѫ, твое чърно кървье".
Разсърди се, юнакъ яралия,
юнакъ яралия, юнакъ джиралия,
повлече ся, по люти си рани,
улови си, своя дългѫ пушкѫ,
чи удари пиле соколово.
Падна пиле, у въ дълбоко долье,
пиле пищи отъ дълбоко долье,
чи ся чюва до синьо ми небо.
Отговаря юнакъ яралия:
„Лежи пиле, двама да лежиме;
пищи пиле, двама да пищиме;
умри пиле, двама да умрѣми".
Дотегна му въ долье да си лежи,
въ долье да си лежи, съ пиле соколово.
Провикна се юнакъ яралия,
юнакъ яралия, юнакъ джиралия:
„Хой те тебе, сестро Самодиво!
Де си сестро, дойди помогни ми!"
Зачула го сестра Самодива,
че утишла у въ дълбоко долье,
извадила юнакъ яралия,
юнакъ яралия, юнакъ джиралия:
изцѣли му триста дребни рани,
извади му три стрѣли татарски,
подаде му тенка дългѫ пушкѫ,
проводи го на татарскѫ войскѫ
войскѫ да повѣде, царя да отърве.

Въ тайѫ пѣсень видими юнака и соколово пиле разговарящи ся: соколъ човѣка смъртно нараненаго иска да му изяде мѣсо и изпие кръвь и проч. То не представлява ли злобливаго и съ мрьшавѫ и немужествена душа человѣка, кой ся ползува въ бѣдѫ другию, да го унеправди и повреди въ безсилие му? или неприятеля, кой ищи да убие едного юнака нахождаемаго въ утяснение и немощъ телесенъ? То не показва ли старобългарски

юнашки мѫжески и великодушни характери? и че тии наши стари юнаци нѣсѫ нападали на раненъ и безсиленъ человѣкъ да го убиватъ.

Юнакъ въ своьѫ отчайность призовава на помощь сестрѫ Самодивѫ и съ нейна помощь убива неправеднаго си неприятеля, зломисленика и нападника сокола. Ранений юнакъ ся изцѣрилъ отъ сестрѫ Самодивѫ, тя му подава дълга му пушкѫ и проводила го на Татарскѫ войскѫ, войскѫ да повѣде, царя да отърве... Коя ли е таьѫ войскѫ, коя повожда помакъ? То е известно, че не е отишълъ помакъ да отърве българскаго царя, защото кога ся появи имя помакъ и помаци, тогава вѣки не сѫществуваха български царье; тукъ ходилъ помакъ на татарскѫ войскѫ. Трѣбва да се разумѣе противъ татарскѫ войска. Памакъ билъ първо на татарскѫ войскѫ и го стрѣлили и ранили татарски стрѣли, то значи, че той е билъ въ противоположная войска, то есть въ турская. А коги е било то? Ето коги: Илдаръмъ Баязидъ завладѣтель Българии въ едно кърваво сражение съ татари въ лѣто 1402 бидѣ побежденъ конечно и зарабленъ отъ Темералана татарскаго хана близу граду Ангира (Анкара, б. р.) въ Мала-Азия, кой го затвори въ желѣзенъ клѣтъ като звѣря и го тамъ умъртви, както и самие турски историци свидѣтелствуватъ. Види ся отъ тая пѣсень, че нашъ помакъ е билъ предводитель на българские съюзници войници-помаци и е съвоювалъ съ Баязида въ това страшно сражение, дѣ се е наранилъ отъ татарския стрѣли. Въ него време татари нѣсѫ имали еще пушки, или твърде малко. Послѣ като се изцѣрилъ (помакъ) отишълъ пакъ да поведе войски и да отърве царя, то есть Баязида зарабленнаго отъ Темералана. Въ турско опълчение противъ татари били сѫ и сърби подъ предводителствомъ нѣкого си Стефо-бей, кои сѫ били также покорени на турци и съ истия (сѫщитѣ) условия както и бъл-

гари войници днесъ потурчени. Сега е питанье, дали сѫ били въ него още время Помаци потурчени, както ги глѣдаме днесъ? Нѣ! Въ него время сѫ били еще християни, понеже турци отведнъжъ не почнали да газятъ първие дадение условия. Това е почнало въ по-последная времена, кога турци завладѣватъ и Цариградъ.

Въ лѣто 1596 българскии войници и помагачи*), кои е предвождалъ противъ вразитѣ Михалъ-бей, били сѫ християни.

*) Помакъ е равно съ речъ помагъ-помагачъ, множествено помаци; а буква г въ говоримый языкъ ся произноси къту к.

V. БЪЛГАРО МОХАМЕДАНСКИ ПРОСВѢТИТЕЛИ И ПРИЯТЕЛИ

АТАНАСЪ П. КАИШЕВЪ

Когато става дума за просвѣтители и приятели на българитѣ мохамедани въ днешното съвремие, не може да не споменемъ на първо мѣсто починалия на 29 I м. г. виденъ военененъ деецъ и известенъ въ цѣлата Родопска область запасенъ генералъ Атанасъ Петковъ Каишевъ. Защото отъ сегашнитѣ съвременници, общественици и представители на държавната власть надали има нѣкой, който така беззаветно да бѣ предаденъ, да се грижеше съ истинска бащинска любовь за тази область, и комуто цѣлиятъ душевенъ миръ съставляваше всестранното издигане на Родопската область и просвѣтното и народностно пробуждане на срѣдно-родопскитѣ българи мохамедани. Въ неговия домъ въ София, пъкъ и въ обиколкитѣ му въ Смоленската околия, народенъ представитель на която бѣ избранъ за четвърти пѫть, бѣ постоянно отрупванъ съ всевъзможни и най-разнообразни просби и молби

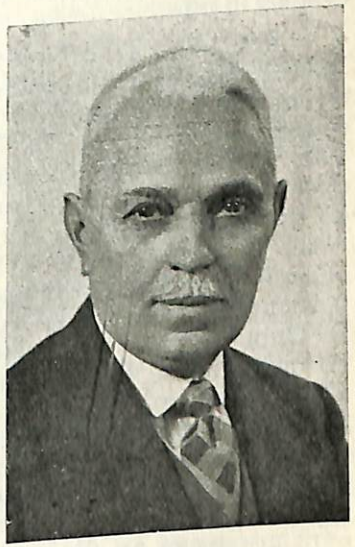

Атанасъ П. Каишевъ.

за ходатайства, които той съ пълно безкористие, идеалистиченъ жаръ и необикновена енергичность застжпваше да бждатъ удовлетворявани. Безъ преувеличение може да се каже, че всичкитѣ напоследъкъ обществени придобивки на Родопската область и възбудениятъ интересъ и внимание къмъ тоя край срѣдъ нашитѣ висши държавни и обществени фактори се дължатъ изключително на ген. Атанасъ Каишевъ. Често пжти при срещи съ нѣкой чиновникъ, бюрократъ, гледащъ тѣсногърдо на въпроситѣ, той бѣ готовъ и влизаше въ остри обяснения и смѣло натяквaше всѣкиму, че е невежа, не познава своята родина, че престжпно и нехайно е да се гледа на Родопския край, като на нѣкаква далечна „Абисиния“ и пр.

Роденъ е въ с. Чокманово, Смоленско, на 24. VIII. 1872 година. Първоначалното си образование е получилъ въ родното си село и гр. Варна, а срѣдно и военно въ гр. Пловдивъ и София. Презъ 1905 година бива командированъ въ Русия-Петербургъ, дето свършилъ висшата военна академия, следъ което се реди неговата военно-административна и бойна дейность. Билъ е на служба въ генералния щабъ, началникъ презъ 1913 година на бригада, съ която взема участие при превземането на Одринъ, дето бива раненъ, участвува въ боевете при Щипъ, на Сѣрския фронтъ, после пакъ въ Македония при Завоя на Черна, а при Баракли Джумая успѣва да обгради и разбие единъ английски полкъ. Следъ войнитѣ е началникъ на Военното училище, Школата на запаснитѣ офицери, началникъ на Военнитѣ учебни заведения и на Военната академия въ София, отъ която длъжность въ края на 1919 година бива освободенъ и минава въ запаса съ чинъ генералъ-майоръ. Следъ тая дата почва неговата гражданска обществено политическа народополезна дейность и става известенъ изъ Родопската область съ имената „дѣдо Каишевъ“, „генералътъ“, „дѣдото“ и пр. За народенъ представитель бива избранъ първи пжть за 21 народно събрание въ 1923 г., втори пжть презъ 1927, трети презъ 1938 г. и четвърти презъ м. януарий 1940 година, винаги като кандидатъ на Смоленската избирателна околия, на който постъ го завари и смъртьта му на 29 януарий 1941 година.

Написалъ е важни военни трудове: „Записки по тактика“, „Бездеятелность самое большое зло въ войнѣ“ (на руски), издание на Николаевската военна академия въ Петербургъ, „Нападателниятъ бой“, „Уставъ на бойната служба“, „Планинска война“, „Упжтване за бойната служба“ и др. Освенъ туй написалъ е редъ статии пакъ по военни въпроси, редакторъ бѣ на сп. „Българска военна мисъль“, председатель на Софийската юнашка инспекция и др. Особено ценень и важенъ е последниятъ му писменъ трудъ „Родопа планина“ — очеркъ географски, исторически и стопански, издаденъ презъ 1935 г. поради повѣрителния му характеръ въ ограничено количество. Съ тоя свой трудъ той почна една нова и най-важна за родния му край обществена дейность, приобщаване къмъ нашата държава на нашитѣ еднокръвни братя, българитѣ мохамедани, въ която дейность той вложи всичкитѣ си сили и способности и на която остана вѣренъ до последния день на своя животъ.

Подбудитѣ му да напише тая най-важна, може да се каже, за днешно време по родоскитѣ пробленми книга сж били, както самъ той казва, „да се запознаятъ нашитѣ ржководни срѣди съ Родопската планинска область и, като се подчертае голѣмото й значение за нашата държава, да се опише, какво е днесъ положението въ нея, та да се предизвика по-оживенъ интересъ къмъ тая важна планина и къмъ родопското население“. И наистина, той успѣ въ тая си задача, защото тая книга създаде всичкия интересъ къмъ Родопския край отъ

страна на нашата държава, какъвто го наблюдаваме отъ 1935 година насамъ. Основната мисъль на тая книга е: Родопската планинска область съ Рилския масивъ е крепостьта за днешната и утрешна българска държава. Отъ военно гледище ние трѣбва на всѣка цена да владѣемъ тая обширна область, а за да си обезпечимъ здраво владението ѝ, да се затвърдимъ въ всѣко едно отношение върху плещитѣ ѝ, ние трѣбва преди всичко да я владѣемъ народностно. Отъ тукъ и неговиятъ беззаветенъ идеализъмъ да се приобщатъ на всѣка цена народностно къмъ нашата държава най-старитѣ обитатели на тая область и представители на старобългарския езикъ и култура, българитѣ мохамедани. Подбуди за това той ималъ още презъ 1925 година, когато като депутати съ видния българинъ мохамеданинъ отъ с. Могилица, Еминъ Агушевъ, сега тоже покойникъ, сж водили дълги разговори и провеждали една съвмѣстна дейность, въ което време Агушевъ се билъ изказвалъ предъ Каишева: „Ние сме българи по народность, никой не може да крие, но не може още да съзнае това народътъ". „Не може ли?—казалъ Каишевъ,—ние ще работимъ и ще направимъ всичко възможно, за да се съзнае". И почва дейностьта му: презъ последващитѣ 4-5 години тѣ постоянно се срѣщатъ съ Ст. Н. Шишковъ, Г. Чичовски отъ Пловдивъ и др. и обмислятъ, като иматъ предъ видъ преди всичко младежьта, а въ 1929 година образуватъ „Комитетъ за народностното осъзнаване на българскитѣ мохамедани", който комитетъ после въ 1938 година се развои и оформи въ единъ голѣмъ „Съюзъ за всестранно издигане на Рило-родопската область", пръвъ председатель на който бѣ Атанасъ П. Каишевъ. Все по тоя въпросъ той е изготвилъ и подалъ едно „Изложение за българитѣ мохамедани" презъ 1931 година, съставляваще основата за схващане и тактика по тоя въпросъ въ Щаба на Войската. Съ споменатата му книга, обаче, „Родопа планина 1935", се постави веднажъ завинаги въ истинска свѣтлина и правилна насока въпросътъ за българитѣ мохамедани, следъ което лесно бѣ да се работи и довръшва предначертаното отъ него дѣло. Достатъчно е да я прелисти само човѣкъ, за да види, съ каква любовь и дълбоко родолюбиво прозрение схваща г. Каишевъ въпроса, и ще се убеди въ неговата правота и належаща нужда да се подаде братска ржка на тия наши, изостанали твърде назадъ, сънародници, още повече, когато има и срѣдъ тѣхъ всичкитѣ добри прояви на родолюбие и честь и самитѣ тѣ подаватъ за помощь братска ржка. По въпроса за вѣрата бележитиятъ покойникъ бѣ ясенъ и категориченъ: „Не вѣрата ще ги приобщи къмъ нашата държава и къмъ българския народъ, а просвѣтата, културната работа и главно — справедливото, братско третиране, за да се почувствува и той, че наистина е българинъ, равенъ съ другитѣ българи, а не да се свива и смѣта чуждъ за нашата срѣда. Трѣбва да обикнемъ българина мохамеданъ, за да ни обикне и той. Трѣбва да го зачитаме като равенъ братъ, за да ни се довѣри". По отношение на вѣрския фанатизъмъ казва: „За мюфтии не бива да се назначаватъ турци, чието зловредно влияние е очевидно, а за българскитѣ мохамедани трѣбва да се назначатъ мюфтии, ходжи и имами, само българи мохамедани". А за значението на просвѣтата той казва: „Трѣбва преди всичко да се създадатъ и издигнатъ просвѣтени люде измежду българитѣ мохамедани, които да вематъ живо участие както въ държавния, тъй и въ обществения животъ наравно съ българитѣ християни, като учители, чиновници, офицери, и когато ще имаме просвѣтени люде изъ тѣхната срѣда, когато ще имаме доктори, инженери и др. учени, тогава и тѣ ще се почувствуватъ, че наистина сж равноправни и равноценни българи. Съ грижи, съ

обичь, съ сърдечность, съ топлота — ето вѣрнията пѫть, за да се побългарятъ отново българитѣ мохамедани и се приобщатъ къмъ насъ".

Тъй пише и тъй говори най-вдъхновениятъ апостолъ за българщината срѣдъ родопскитѣ българи мохамедани, покойниятъ генералъ Атанасъ Каишевъ, чиито мисли и чувства оставатъ като сърдеченъ неговъ заветъ къмъ всѣки съзнателенъ, безкористенъ и добъръ българинъ и човѣкъ, независимо къмъ какво вѣроизповѣдание принадлежи.

Вас. Димитровъ

Д-РЪ ГЕОРГИ ЧИЧОВСКИ.

Д-ръ Георги Чичовски е роденъ презъ 1876 г. въ живописното родопско селище Чепеларе. Синъ на буденъ, ученолюбивъ и характеренъ баща, станалъ жертва на своята праволинейность при изпълнение обществения си дългъ, Георги Чичовски завършилъ Софийската гимназия презъ 1900 година. Надъханъ съ народнически идеи, той отказва предлаганото му доходно чиновническо мѣсто въ Народната Банка въ София и става прогимназиаленъ учитель, изпърво въ Брѣзово, а отпосле въ родното си село Чепеларе. Уволненъ презъ Радославовия режимъ заради енергична обществена дейность, той чиновничествува две години въ София въ Министерството на финанситѣ. Родното му село, обаче, съ своя буденъ общественъ и стопански животъ го зове. Той се връща въ 1910 год. съ жена си, Марица Г. Чичовска, въ Чепеларе, дето и двамата трѣбва да обучаватъ българо-мохамеданскитѣ деца въ първото, открито по инициативата на Ст. Шишковъ тогава българо-мохамеданско училище. Работата въ тия, току-що обзавеждани училища, лишени отъ помагала, покѫщнина, учебници и пособия, е била много трудна. Още по-трудна е била тя поради прѣчкитѣ, създавани отъ фанатизирани противници измежду самитѣ възрастни българи мохамедани, които сѫ се плашели отъ просвѣтата на собственитѣ си деца, като бухали отъ свѣтлината. И въпрѣки всички срещнати трудности при откриване и затвърдяване на тоя родъ училища, Георги Чичовски печати статия въ в. Камбана на 3. IV. 1910 г., въ която се провиква: „Въпрѣки всички трудности, дайте училища на помацитѣ! Защото по народность тѣ сѫ българи. Говорътъ имъ съ нищо не се отличава отъ онзи на съседното имъ българско население. А въ България нѣма друга по-останала назадъ, поневежа и по-забравена маса отъ българитѣ мохамедани!" . . . И този повикъ за просвѣта на българитѣ мохамедани става въ ония неизяснени още времена току предъ Балканската война, когато настроението на полуострова се е напрактивлявало въ особена посока.

Д-ръ Георги Чичовски.

Въ българо-мохамеданското училище Г. Чичовски учителствува две години. Успоредно съ това той взема живо участие въ борбитѣ на мѣстното население за възвръщане собствеността на отнетитѣ отъ държавата гори. Когато борбата е увѣнчана съ успѣхъ, Г. Чичовски напуща учителската професия и заминава за Белгия, кѫдето завръшва съ докторатъ юридическитѣ науки и се връща въ България въ навечерието на Балканската война.

Следъ войната въ 1914 г. той е сѫдия въ Чепеларе, после такъвъ въ Брѣзово. Следъ Европейската война, въ която сѫщо взема участие, той е адвокатъ въ Пловдивъ и като такъвъ се избира за народенъ представитель въ Камарата отъ 1919 год. Отпосле, когато въпросътъ за частнитѣ родопски гори е пакъ на сцената и се дири форма за тѣхното стопанисване, той, използувайки връзкитѣ, създалъ си като народенъ представитель, чрезъ брошурата си „Горитѣ въ Чепеларско“, пръвъ дава идеята за въвеждането на кооперативното стопанисване на частнитѣ гори. Препорѫчанитѣ въ брошурата текстове сѫ взети буквално за специалния отъ 1923 год. законъ за Станимашкитѣ гори. Колко е голѣмо значението на тая именно форма за стопанисване на частнитѣ гори, можемъ да преценимъ едва днесъ, когато въ България съ такъвъ жаръ се заговорва за кооперативно стопанисване изобщо на всички видове земи и когато въ това направление вече се правятъ много опити въ Плѣвенско, Севлиевско, Пловдивско и другаде.

Установилъ се окончателно на адвокатска работа въ Пловдивъ, дето и сега има адвокатско бюро съ сина си, Александъръ Чичовски, Георги Чичовски проявява непрекѫснато интересъ къмъ живота въ Родопитѣ. Деенъ членъ на Пловдивската Родопска дружба, той нито за моментъ не се откѫсва отъ родопската действителность. Презъ 1936 г. той печата въ в. Родопско ехо, Асеновградъ, серия статии подъ общо заглавие „Срѣднородопски проблеми“, които отпосле издаде въ отдѣлна брошура. Часть отъ тая брошура, подъ отдѣлното заглавие „Българо-мохамеданскиятъ проблемъ“, той препечата и разпространи въ много екземпляри между родопскитѣ читалища, училища, общественици и длъжностни лица, желаейки да постави на обществени обсѫждания тоя важенъ за родопската область и за цѣлата страна въпросъ. Въ тая брошура той излага възгледитѣ си за произхода на българитѣ мохамедани, за тѣхното мѣсто и значение въ страната ни, за приобщаването имъ къмъ народа ни и за задълженията, които тежатъ надъ държава и общество относно това приобщаване.

Израсълъ въ срѣднородопското село Чепеларе, населено въ миналото наполовина съ българи хриняни и българи мохамедани, Георги Чичовски познава българитѣ мохамедани така добре, както само братъ брата може да познава. Отпосле, станалъ общественикъ и книжовникъ, той написа и изнесе предъ обществото пръвъ измежду нѣколцината найсърдечно, съ най-голѣма и непринудена любовь къмъ братята българи мохамедани тезитѣ:

1. Даване преди всичко на широка просвѣта на българо-мохамеданската младежь. За откриване училища, за подпомагане съ стипендии и еднократни помощи даровити българчета отъ мохамеданско вѣроизповѣдание, които утре да бѫдатъ между своитѣ съвѣрци лѣкари, зѫболѣкари, адвокати, учители и сѫдии. По тоя основенъ и предрешаващъ всички останали въпроси той пише въ пресата, както споменахме и по-горе, непрекѫснато отъ 1910 г. насамъ. За да не бѫде само сухъ теоретикъ, той и самъ, било материално, било съ съвети и напѫтвания, да работятъ за своето самообразование, да пишатъ, да говорятъ за себе си и за своитѣ братя.

2. Въ 1927 г. група българи мохамедани отъ Девинско правятъ опитъ да се изселятъ и заминатъ за Турция. Познаващъ мнението на турцитѣ за родопскитѣ българи мохамедани, познаващъ и тежкитѣ условия, които очакватъ тия преселници въ Анадола, Георги Чичовски надава тревоженъ викъ чрезъ страницитѣ на Пловдивския в. Борба да бѫде пресѣченъ пѫтьтъ отъ страна на държавата за това масово обезлюдяване на Родопитѣ. Разбранъ отначало криво отъ общественици и журналисти, между последнитѣ и него се завръзва остро прение по

повдигнатия въпросъ. На противния лагеръ е тежката артилерия на ежедневния ни печатъ—вестниците Миръ, Демократически сговоръ, Независимость. Полемиката е следена живо отъ всички отговорни мѣста, а даже и отъ най-високото въ страната конституционно мѣсто. Въ края на краищата, мнението на Чичовски надделява, и Държавата издава официално и широко разгласено разпореждание при президенството на г. Андрея Ляпчевъ, съ което се забрани изселването отъ България на българитѣ мохамедани. Така бидоха спасени отъ разорение, болести и изграждане повече отъ сто хиляди чистокръвни българи, които на времето, по разпореждането на сѫдбата, е било сѫдено да смѣнятъ своята праотечествена вѣра. Тая официална забрана сѫществува и днесъ, когато желаещи за изселване измежду българитѣ мохамедани нѣма.

3. Георги Чичовски се е проявилъ като трезвомислящъ българинъ и общественикъ и въ други обществени прояви, засѣгащи българитѣ мохамедани, по които въ миналото сѫ се правили грѣшки поради прибързаность или непростима нехайность. Това сѫ въпроситѣ около разграничаване понятията вѣра и народность, около уреждане по законодателенъ редъ материята за недвижимитѣ имоти въ новитѣ земи, за реформиране живота, облѣклото, храната и живота въобще на българина мохамеданинъ, за оеднаквяване праворазлаването между българитѣ мохамедани съ това на българитѣ християни при духовнитѣ сѫдилища и др.

4. Четвъртиятъ въпросъ, съ който г. Чичовски се е занимавалъ отъ най-ранни младини, въпросъ, който и сега не престава да го вълнува и по който той често взема перото, е въпросътъ за срѣдноропскитѣ гори, въпросътъ за поминъка на това най-бедно въ страната население, лишено отъ работна земя, възпрепятствувано да се занимава съ

скотовъдство и съ какви да е други занаяти поради временното лишаване на Родопитѣ отъ естествения имъ хинтераландъ—Бѣломорието. Първата си брошура за родопскитѣ гори г. Чичовски пише въ 1910 г., когато родопскитѣ частни гори сѫ третирани за „яйлаци“ и обявени за държавни. По-после, въ 1914 г. като сѫдия въ Чепаларе, той отказва да узакони голѣми комплекси отъ Богутевскитѣ гори на влиятелна тогава личность, близка до управляващитѣ срѣди, съ което си навлича премѣстване отъ тоя сѫдъ въ другъ такъвъ въ вѫтрешностьта на страната. По-после, въ 1923 г., той пише втора брушура подъ заглавие „Горитѣ въ Чепеларско“, въ която препоржчва кооперативното стопанисване на частнитѣ гори. На кооперативни начала се стопанисватъ и днесъ горитѣ въ този край, стопанисване, което е цѣла благодать за мѣстното население, а за горитѣ — спасение отъ безконтролна и пресилена сѣчь. Фактически облагитѣ отъ кооперативното стопанисване на горитѣ дойдоха за малоимотнитѣ, прости и безпоминъчни родопчани, преди всичко българитѣ мохамедани, тъй като при каква да е друга система, тѣ щѣха да бѫдатъ лишени отъ лъвския пай на собственитѣ си блага.

Взета въ своята съвкупность, цѣлата културна, обществена и книжовна дейность на Г. Чичовски е необхватна и най-разнообразна. Въ своята главна линия, обаче, тя е преследвала неотклонно една върховна цель: подобряване духовния и материаленъ уровенъ на живота въ Срѣднитѣ Родопи, обръщане вниманието на обществото къмъ компактната маса българи мохамедани, населяващи Родопитѣ, къмъ тѣхнитѣ запазени нрави, чистъ български езикъ, чистъ български расовъ типъ, пѣсни, обичаи, българска принадлежность.

За радость на дейцитѣ въ тая посока, днешната действителность ни говори, че тѣхнитѣ усилия не сѫ отишли напраздно. Животътъ на българитѣ

мохамедани се подобрява, свободата, свѣтлината бавно изгрѣватъ и заливатъ тия спящи вѣкове наредъ непробуденъ сънь родопски села, махали и колиби и тѣхнитѣ добродушни, кротки и безобидни хорица, наричани българи мохамедани.

З. ХР. ИВ. КАРАМАНДЖУКОВЪ.

Най-напредъ ще кажемъ нѣколко думи за неговото угледно, хубаво и издържано въ всѣко едно отношение сп. „Родопа“. Защото наистина, Хр. Караманджуковъ и сп. „Родопа“, въ днешната родопска действителность и обществена мисъль, представляватъ едно неразривно свързано цѣло. Списанието е сега въ своята двадесеть годишнина. Туй за днешно време и особено за родопската разпокжсаность въ идеи и схващания е едно знамение, единъ културенъ подвигъ, нѣмащъ равенъ на себе си. Следъ изданията на покойния Ст. Н. Шишковъ, то е най-голѣмото по значимость, сериозность и всеобхватность родопско печатно издание. Само за туй си културно дѣло г. Хр. Караманджуковъ заслужава не похвала, а всеобща адмирация. Надали има човѣкъ въ обширния родопски лабиринтъ, който да не познава или да не е виждалъ една поне книжка отъ туй списание. Защото, наистина, то е списание само за народа. И ученъ, и простъ, и грамотенъ и неграмотенъ, и младъ и старъ, и християнинъ и мохамеданинъ, все ще намѣри въ него нѣщо интересно за себе си. Това е тъй, защото нѣма въпросъ или общественъ проблемъ, въпросъ междуселски или общородопски, който да не е намѣрилъ мѣсто на най-разумно, трезво и обективно разглеждане въ туй списание. Като обществена трибуна по родопознание сп. „Родопа“ е заслужено ценено днесъ, но и въ бждеще още повече ще се цени. Защото то е ни повече, ни по-малко лѣтопись на общородопската действителность съ всичкитѣ ѝ лжкатушения и разнообразие. То е станало

като насжщна храна за народа, народътъ е въ него, и то е въ народа, затова много често се случва, когато закъснѣе нѣкоя книжка да се питатъ: Какво ли е станало? Защо ли се забави „Родопа“.

Туй за списанието. Сега за редактора му. Той е крайно скроменъ. Нарича се просто уредникъ. Съ неговата похватность, обаче, житейски опитъ и мждрость, съ неговото задълбочено схващане и бърза правилна ориентировка по всички въпроси отъ общо културно естество, той надхвърля мнозина свои съвременници. Особено много се занимава съ тъй наречения въпросъ, за българитѣ мохамедани, като съ отлично подрежданата отъ него въ страницитѣ на списанието „Колона за българитѣ мохамедани“ поставя на обсжждане най-актуелното, най-важното и най-належащото по тоя въпросъ. Достатъчно е само заради тая колона да получаватъ списанието му мнозина българи мохамедани. Тая колона има и друга заслуга, че чрезъ нея се изтъкнаха и първитѣ пишущи друженици, млади възрожденци, българи мохамедани. Туй, което върши г. Хр. Караманджуковъ съ тая си колона и главно за истината и ползата, която се оказва на младото възрожденско движение, което е чисто и просто продължение въ процеса на общото бъл-

Хр. Ив. Караманджуковъ.

гарско възраждане, почнало преди повече отъ сто години, го поставя въ положението на единъ истински просвѣтитель и чистъ народенъ будитель за днешнитѣ българи мохамедани. Тия свои схващания и разбирания Хр. Караманджуковъ почва да изказва още отъ първитѣ годишнини на своето списание, дето проличаватъ всичката му сериозность, обичь и желание да ги види народностно осъзнати, културно пробудени и приобщени къмъ нашата култура и държава. Колко настойчивъ и твърдо увѣренъ е въ тия свои схващания, се вижда отъ множеството му статии по тоя въпросъ. „Ние не вѣрваме да има нашъ сънародникъ мохамеданинъ, казва той на едно мѣсто, който да не знае, че е българинъ. Но напластилото се невежество и простотия, пъкъ и навикътъ до известна степень, ги спъватъ да признаятъ напълно това. Ние апелираме къмъ тѣхъ, всички, до единъ, да признаятъ това, че сж по народность българи, а по вѣра мохамедани и еднакво да милѣятъ както за вѣрата си, така сжщо и за народностьта си. Това трѣбва да се разбере веднажъ за винаги, та да не ставатъ предметъ на каквито и да било пакостни внушения, задирвания и подозрения".

Но неговата прямота, искреность и откровеность въ схващанията по въпроса за българитѣ мохамедани проличаватъ най-ясно въ отговора му по поводъ изложението на една вѣроизповѣдна община за статията „Тъмното, загадъчно и необяснимото въ Родопската область", печатана въ в. „Тракия". Ще процитуваме най-главнитѣ пасажи: „Ние искрено желаемъ, казва той, да се направи всичко, щото да се почувствуватъ нашитѣ събратя, българитѣ мохамедани, напълно спокойни и защото искаме да ги видимъ тръгнали по пжтя на своето народностно обособление и напредъкъ, и то съ сжщата готовность и ревность, съ каквато тѣхнитѣ първи люде отстояватъ тѣхнитѣ религиозни права

и нужди. Първенцитѣ трѣбва да бждатъ не само пазители и защитници на вѣрата, за което иматъ пълно право да се борятъ, но тѣ трѣбва сжщевременно да бждатъ и срѣдища и деятели за българско народностно чувство, просвѣта и култура. Инициативи за това трѣбва да излизатъ отъ тѣхъ, за да нѣма нужда да се явяватъ лица отъ вънъ да се бъркатъ въ тѣхнитѣ работи. Трѣбва да се разбере, че културата се възприема доброволно или се натрапва въпрѣки всѣко противодействие. Ние искаме да се убистри съзнанието на нашитѣ събратя българитѣ мохамедани, както е съ сърбитѣ мохамедани, както и съ нѣмцитѣ протестанти и католици, както е съ българитѣ протестанти, католици и православни, които знаятъ да правятъ разлика между вѣра и народность и да тачатъ еднакво и едното и другото. Въ това направление трѣбва да се работи и пръвъ дългъ е на водителитѣ на мохамеданитѣ, а и на всѣки българинъ въобще, безъ разлика на вѣра". Тъй пише г. Хр. Караманджуковъ презъ 1931 година, което разбирание се усвои и впоследствие легна въ основата на всички български мохамедански възрожденски дружби „Родина". А за учителитѣ по Коранъ той пише: „Тѣ сж разумни и все таки книжовни люде и разбиратъ, че вѣрата е едно, а народностьта друго и че е дошло крайно време, чрезъ просвѣта и живъ примѣръ отъ тѣхна страна, да употрѣбятъ чрезъ проповѣдь всички усилия за събуждане запалия духъ въ тѣхнитѣ срѣди и да действуватъ отъ все сърдце за възпламеняване българското народностно чувство и съзнание у своитѣ съвѣрци, българи мохамедани. Защото всички тѣ трѣбва да се изправятъ на краката си, да се отърсятъ отъ заблужденията и да тръгнатъ по пжтя на напредъкъ и успѣхъ, и защото знаемъ, твърдо сме увѣрени, че учителитѣ по Коранъ и водителитѣ, предни люде изъ български мохамедански срѣди, най-вече

могатъ да бѫдатъ полезни въ тая насока за народа и държавата“· (сп. Родопа, кн. 10, 1931).

Тия схващания и разбирания се правилно усвоиха отъ българитѣ мохамедани и тѣ, наистина, следъ известни още обмисляния, тръгнаха по пѫтя на своето народностно обособление. Като реаленъ изразъ на това сѫ основанитѣ отъ 1937 година насамъ въ разни селища дружби „Родина“, които нѣматъ по-възторженъ защитникъ и искренъ приятель отъ г. Хр. Караманджуковъ. Въ всичката дейность на тия дружби, съпроводена съ много неприятности, грижи и опасности, той винаги е билъ полезенъ съ своитѣ крайно трезви, напълно обмислени и разумни схващания, съвети и упѫтвания.

Сега да кажемъ нѣщо за живота му. Роденъ е въ с. Чокманово, Смоленско, презъ 1877 година. Той е най-голѣмиятъ синъ на Иванъ Караманджуковъ, твърдъ българинъ въ миналото, сподвижникъ на Петко войвода и участвувалъ въ всички борби за народна свобода въ този край, поради което лежалъ въ Одринския затворъ, дето съ търпение и стоицизъмъ понасялъ всички мѫки и затруднения — качества, които достойно е наследилъ и синъ му. Първоначалното си образование е получилъ въ родното си село и Райково, а четвъртокласно въ гимназията „Петъръ Беронъ“ въ гр. Одринъ презъ 1895 година. Следъ това е учителствувалъ нѣколко години въ с. Славейно и Чокманово, а презъ 1898-1900 г. завършилъ Сѣрското педагогическо училище. Вземалъ е участие въ Македоно-Одринското революционно движение още като ученикъ въ Сѣръ, легално до 1901 г. и после нелегално до есеньта на 1903 година, като е изходилъ и организиралъ комитети въ Смоленско, Златоградско, Ксантийско, Гюмюрджинско, Деде-агашко и въ Странджа-планина. На всѣкѫде той е билъ само организаторъ, не войвода. После следва и свръшва нашия университетъ, като за малко ходи и въ Бѣлградъ, презъ 1908 година става гимназиаленъ учитель и отъ тогава започва наговата просвѣтна и публицистична дейность, която продължава и до днесъ. Учителствувалъ е въ Сѣрското педагогическо училище, Цариградската духовна семинария, педагогическото училище въ гр. Дупница, дето го заварва Общоевропейската война. Като войникъ въ XI Македонска дивизия презъ 1917 година бива командированъ въ гр. Нишъ, дето сътрудничилъ въ списването и издаването на в. „Моравски гласъ“. Следъ войната, къмъ края на 1918 година, отива като директоръ на гимназията въ гр. Ксанти, а следъ 1920 година се установява въ София, първомъ като гимназиаленъ учитель, а после висшъ чиновникъ въ Министерството на Народното просвѣщение, като главенъ инспекторъ и заведващъ учителскитѣ институти, отъ която длъжность презъ 1939 година се пенсионира, за да се отдаде всецѣло на родопско културно творчество. Писалъ е статии въ разни списания и вестници, издалъ е и нѣколко свои книги и заедно съ В. Дечовъ „Карта на Родопа — Смолено-рупската область“, единствена по рода си въ родопската писменсеть. Днесъ за днесъ той е единственіятъ просвѣтенъ родопчанинъ, който е изобиколилъ и познава крачъ по крачъ цѣлата Родопска область, на длъжъ и на ширъ, отъ Одринъ до Неврокопъ и то не само родопската часть въ северното приполие, но и цѣлото Бѣломорие отъ Марица до Места. Заради неговата житейска опитность и основни познания родопскитѣ въпроси, той винаги е търсенъ и полезенъ съ своитѣ съвети и осведомления за общитѣ линии въ държавното схващане на родопскитѣ проблеми, а като сказчикъ и публицистъ е оказвалъ и оказва, както се каза, извънредно голѣми услуги и на възрожденското движение срѣдъ срѣднородопскитѣ българи мохамедани.

VI. КНИГОПИСЪ ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ (1921—1925).

Прегледани системно следнитѣ периодични издания:

А) СПИСАНИЯ:

1. **Списание на Българската академия на наукитѣ —** (клонъ ист.-филологиченъ), София. год. 1925, кн. 30—32.
2. **Училищенъ прегледъ,** София, год. XXII (1923) и XXIV (1925).
3. **Демократически прегледъ,** София, год. XVII — 1924/25.
4. **Обществена мисъль,** София, год. I (1920) — VI (1925).
5. **Огнище,** София, год. I (1921) — V (1925).
6. **Родна мисъль,** Плѣвенъ, год. I (1921) IV (1924).
7. **Сборникъ за народни умотворения и народописъ,** София, кн. XXXIV (1920) и кн. XXXV (1923).
8. **Известия на народния етнографски музей,** София, год. I (1921) — V (1925).
9. **Македонски прегледъ,** София, год. I —1924/25.
10. **Духовна култура,** София, год. 1920 (кн. I—10), 1922 (кн. 11—19) и 1925 (кн. 24—27).
11. **Родопа,** София, год. I (1922) — IV (1925).
11. **Сборникъ на Българската академия на наукитѣ —** (кл. ист.-филологиченъ и философско-общественъ), София, кн. XVII (1925) и кн. XIX (1925).
13. **Демократия,** София, год. I — 1920/21, II — 1921/22 и год. III — 1922/23.
14. **Славянски гласъ,** София, год. XIV (1920), XVI (кн. 1—4), г. XVII (1923) и г. XIX (1925).
15. **Родопски гласъ,** София, год. I.

Б) ВЕСТНИЦИ:

1. **Родопи,** Хасково, год. I (1925).
2. **Родопска звезда,** Хасково, год. I (1924).
3. **Срѣдно-родопска искра,** Пашмаклий, год. (1925).
4. **Тракия,** София, год. I (1922) — IV (1925).
5. **Родна защита,** София, год. I — 1925/26.
6. **Пашмаклийски окржженъ вестникъ,** Пашмакли, год. I — 1924/25.

1. СТАТИИ И ДОПИСКИ

1. В. Божков. **Изложение за положението на Пашмаклийски окржг,** представено на I-я окржж. сжвет при откриване редовната му сесия на 20 май 1921 г., отъ окржжния управител Владимиръ А. Божков. София, 1921, 19 стр.
2. Гочката. **По него...** (бжлгаро-мохамедански мотивъ), сп. „Родопа", год. I, бр. 1, стр. 4—5. София, 1. I. 1922 г. (уредник: Хр. Караманджуков).
3. Андро Тонев **Смолян.** Изгледъ и местоположение. — Нрави и обичаи. Старини. Подземни и надземни богатства. сп. „Родопа", год. II, бр. 7, стр. 6—7. София, 1. VII. 1923 г.
4. Бѣжанецъ-Бориславъ. **Помаци-бѣжанци.** в-къ „Тракия", год. III, бр. 71, стр. 3. София, 15. XI. 1923 г.
5. * **Грижи за новитѣ земи и българомохамеданитѣ.** с. „Родопа", год. IV, бр. 5, стр. 4—5. София, 1925.
6. * **Какво е станало съ българитѣ отъ Султанъ ери?** сп. „Родопа", год. IV, бр. 9, стр. 3—4. София, 1925.
7. * **Старинитѣ около Дьовленъ.** сп. „Родопа", год. IV, бр. 10, стр. 4—5. София, 1925.
8. * **Мѣроприятията въ Пашмаклийския окржженъ съветъ.** сп. „Родопа", год. IV, бр. 6, стр. р. София, 1925.

9. А. Страшимировъ. **Рупци.** Известия на Народния етнографски музей в София, год. III, кн. I и II, стр. 21—32. София, 1923.
10. Р. Чолаковъ. **Попъ Методиевий лѣтописенъ разказъ за потурчването на Чепинскитѣ българи.** сп. „Духовна култура", кн. 24 и 25, стр. 81—93. София, 1925.
11. — „ — Приложение: **Текстъ на Попъ Методиевий лѣтописенъ разказъ.** с. „Дух. култура", кн. 24 и 25, стр. 94—96.
12. Ст. Н. Шишковъ. **Тракия преди и след европейската война,** 176 стр. Пловдив, 1922.
13. Ст. Н. Шишковъ. **Пловдив в своето далечно и близко минало.** Историко-етнографски и политически преглед. Пловдив, 1921.
14. Ст. Н. Шишковъ. **Централна презродопска желѣзница и презъ кжде да се прекара,** 46 стр. Пловдивъ, 1925.
15. В. Дѣчовъ. **Управлението на смоленорупската область.** Унизени и оскърбени. сп. Родопски гласъ", год. I, бр. 1, стр. 1—4. София, 1. I. 1921.
16. В. Дѣчовъ. **Родопи или Родопа?** Смолени и рупци. „Родопски гласъ", год. I, бр. 2, стр. 1—2. София, 15. I. 1921 г.
17. Проф. д-ръ А. Иширковъ. **Пловдивъ и Родопа.** „Родопски гласъ", год. I, бр. 4, стр. 1—6. София, 15. II. 1921 г.
18. * **Помощьта за българомохамеданскитѣ училища.** (въ отд. „Извѣстия и бѣлѣжки"). „Родопски гласъ", год. I бр. 5, стр. 4. София, 1. III. 1921 г.
19. * **Пожертвователность.** (сжщо въ отд. „Извѣстия"). „Родопски гласъ", год. I, бр. 5. стр. 5. София, 1. III. 1921 г.
20. * **Положението на Смолянорупската область.** „Родопски гласъ", год. I, бр. 7, стр. 1—4. София, 15. IV. 1921 г.

21. Х. И. К. **Градиво за историята на Смоленорупско.** „Родопски гласъ", год. I, бр. 10, стр. 5—6. София, 15. VI. 1921 т.
22. Хр. Караманджуков. **Стари градища и развалини в Родопа.** „Родопски глас", год. I, бр. 15, стр. 2—4. София, 15. XII. 1921.

2. СТАТИИ ОТЪ ПО-ОБЩЪ ХАРАКТЕРЪ,

въ които не се споменава конкретно нищо за българомохамеданитѣ, но които третиратъ въпроси, интересуващи по своето естество тия последнитѣ.

1. Д. Гаджановъ. **Мохамедани православни и мохамедани сектанти въ Македония.** „Македонски прегледъ", год. I, кн. 4, стр. 59—66. София, 1925.
2. * **Населението в Родопската область.** Споредъ последното преброяване, извжршено на 1 януари 1921 год, „Родопа", год. I, бр. 1, 2, 3, 4, 5, 9 и 10. София, 1922.
3. * **Административното деление и Родопската область.** „Родопа", год. I, бр. 2, стр. 1. София, 1. II. 1922 г.
4. * **Административно деление новите земи в Родопа.** „Родопа", год. I, бр. 7, стр. 1. София, 1. VII. 1922 г.
5. Въ отд. „Известия" — сп. „Родопа", год. I. бр. 7, стр. 7 Читалище „Родопска искра" — **председатель: Хафуз Галиб Ахмедов.**
6. **Депутация отъ Дйовленско — начело с Карабулашкия кмет Мустафа Хилми Мурадов.** (Въ отд. „Известия".) „Родопа", год. I, бр. 9, стр. 7. София, 1922.
7. Въ отд. „Известия" — Родопа, год. I, бр. 9, стр. 7, **„Голѣма щедрость напоследжк е проявил г. Мустафа Хилми Мурадов..."**
8. Хр. Караманджуков. **Родопа и родопската област.** „Родопа", год. II, бр. 5 и 6. София, 1923.

9. В. Д. Смоленски. **Неуредици и неправди въ Смоленорупско.** „Родопски гласъ“, год. I, бр. 8, стр. 2—4; бр. 9, стр. 1—2; и бр. 10, стр. 1—4. София, 1921.
10. * **Населението въ Смолянорупската область.** Споредъ послѣдното званично прѣброяване на 1 януарий 1921 г. „Родопски гласъ“, год. I, бр. 6, стр. 4—5; бр. 7, стр. 5; бр. 9, стр. 3—5; бр. 11, стр. 6—7 и бр. 13, стр. 7 София 1921.
11. Хр. Караманджуков. **Въпроса за седалището на Пашмаклийския окржг.** „Родопски глас, бр. 11, стр. 1—2 София 1921.
12. Ив. Цвѣтковъ. **Кооперативно водоснабдяване.** Пашмаклийски окржженъ вестникъ, год. I, бр. 2, стр. 2—3. Пашмакли, 1. IX. 1924 г.
13. Ст. Григоровъ — лесничей. **Възобновяване на обезлесенитѣ площи въ Пашмаклийскитѣ гори.** Пашмаклийски окр. вестникъ, бр. 5, Пашмакли, 15. I. 1925 г.
14. А. Врана — управитель на държ. разсадникъ. **Впечатленията ми отъ стопанския поминъкъ въ Пашмаклийско.** Пашмаклийски окр. вестникъ, бр. 5, стр. 2—4 и бр. 6, стр. 1—3. Пашмакли, 1925.
15. Официаленъ отдѣлъ. **Опредѣление № 611. („Допуска усиновяване на Метко Мехмедовъ Яръмовъ, 17 год. помакъ, мухамеданинъ, отъ Фатма Ахм. Клашиева 65 год., помакиня, мухамеданка и Ахмедъ Мехм. Клаишевъ 60 год., помакъ“).** Пашмаклийски окр. вестникъ, бр. 11, стр. 1. Пашмакли 1925.
16. Ив. Цвѣтковъ. **Горитѣ въ окржга и владението имъ.** Пашмаклийски окр. вестникъ, бр. 23, стр. 1—3. Пашмакли, 1925.

Заб. Съ туй привръшваме книгописа. Отъ тукъ нататъкъ за справки може да служи сп. „Родопа“ — София.
Бел. редакцията

VII. БЪЛГАРО-МОХАМЕДАНСКИ УТРА И ВЕЧЕРИНКИ.

1. ХУМОРЕСКИ.

Далече ходила.

Синътъ на една българка мохамеданка, Мехметъ, билъ взетъ войникъ. Единъ праздниченъ день майката отишла да го споходи въ с. Устово и на връщане въ село разправя:

— Вай, каква е била̀ широка нашеса зѐмя, та цаль день варвѣхъ и са ни свòрши! Ние сме били люде ле за грѣхò, — нищо ни знаиме. Остарѣхъ, та бѣхъ не излизала атъ сéлусу!

— Е, та какъ ходи, питали я нѣкой.

— Тòрнахъ тува надолу, чи то село, то люде, да са сбòркашъ! Кóгату срьòшнехъ и питахъ. Страхъ ма бѣше да са ни óбаркамъ! Пъкъ ага влѣзахъ въ Устово, чи гльòдамъ пòтйе нахъ врить страни́не, — и нахъ тувъ пòть, и нахъ тамъ пòть!.. Хелé запитахъ адни люде и тѣ ми казаха: „Ей срьòщу казармана, ми рекаха, вòрви нахъ тамъ!“ Че та минòхъ капру́ена и атидахъ дену казармана. Ага гльòдамъ, сиди апрешъ вратана войникъ сасъ пушки, и чува. „Ѣ рекахъ да ни сбòркамъ нѣкву и да ма фати, та обиграхъ и влѣзахъ по-призъ край. Че да видите фавъ дворанъ колко войници!... ще се сбòркате! Врить варвьòтъ.: адни влизатъ, други излизатъ, пъкъ адни са ьòмнали дерьòна та са перòтъ. Рéкахъ на адни да ми рю́кнатъ Мехметя и тѣ влѣзаха нахъ вòтре и са разрю́каха: „Мехмееeть! Мехмееть!“ пъкъ са никой ни озва́ва. Ка́захъ и на други да е не вазъ дерьòна, чи и тамъ са разрюкаха: „Мехмееeть! Мехмееeть!“ и пакъ са ни озвава̀ никой. Тогава хми рекахъ: „Нимойте рюка ле Мехметь, ами Мехметь

атъ Марино! Може млози Мехметювци да има, затва са ни озвава никой!“ Чи тѣ пакъ са разрюкаха: „Мехмеееть! Мехметь!“ Сеиръ зо́ха да си правятъ сасъ мене! Хеле по адно́ време гльôдамъ изправи са адинъ войникъ ле апрешъ мене и рече: „Ваай, майка!“. „Ваай, Мехметь! рекахъ и йѣ, и тогава го познахъ. Той ма бе позналъ по-напрешъ. Нажели му са ага ма ви́де, та и йѣ заплакахъ. Че гльôдамъ премѣнили гу са съ нови дри́пи, дали му са чизме, войницка ке́пе... Си́чку му бе ново, та ле ке́пката му бе стара. Че ми са пофали Мехметь: „Да видишъ, вика, маю, какво хубаво на хранятъ, на кривате спиме и ката день ни варьôтъ чо̀рба. И все е забѣлена“... Таманъ си разправяше, че са ле изсвииири аднô бару́е, и врить войницине са разтарче́ха, и мой Мехметь сасъ тѣхъ. Загуби се въ войницине, та гу не видехъ! Ни фтасахъ да му рекамъ нищо и кажа барекъ здраве атъ нивѣстана. И армаганътъ си остана у мене. Самичка астанахъ на дворанъ. Че са разгльôôôдахъ наòкулу и си тôрнахъ. Че гльодамъ атсрьощна страна, село. Пъкъ нва е било Влахуву! Дубре́ ати́де мой Мехметь войникъ, та ви́дѣхъ и Устово, видехъ и Влахово!...

Болесть.

Отишелъ единъ старъ българинъ мохамеданинъ при единъ лѣкарь и се оплаква:

— Жѣ́намъ до́хтуре, нашôлъ ма е ади́нъ вѣре́мь, та ми йѣце дудѣ́ва! Ниможе да са изкаже! Кунди́салъ ми е ейтю́зъ на каре́масъ, та нимогамъ ни да са на́я, ни да са на̀спямъ!

— Е, какъ те боли? — запиталъ лѣкарьтъ.

— Най-напрешь зафати атъ ейтю́зъ, продължилъ болниятъ, ле падъ лажичкаса! Че та зôме да ми ходи и да обигра́ва па врить каремасъ! йѣ га прити́скамъ и мôчемъ да га свра́щамъ, то пъкъ се свива и развраща, та ми еще по-йѣце дудѣва. Атъ тамъ дойде, та ми кундиса на пôпасъ! Атъ пôпасъ

са свôрне нахъ гарбôсъ, че атъ тамъ са спусне и нахъ нискесъ каре́мъ. Тамъ ми дудѣ́ва най-йѣце! Буднôшъ са избôрне ейсей (сочи си хълбока) издуе ма, и йѣ га фа́тамъ, па му билѣ набарвамъ и главôна!... Хô да ми го извадишъ, жѣѣѣнамъ дохтуре, та да ми са уведе́ атъ каре́масъ!...

Какво видѣлъ.

Срѣщатъ се двама българи мохамедани, единиятъ ходилъ въ Устово, другиятъ не, и се питатъ:

— Е, какна́ има въ Устово?

— Ти да видишъ какна́ ви́дехъ! отговаря ходилиятъ.

— Ка́жи да ви́димъ! пита заинтересувано другиятъ.

— Ати́дахъ въ аднô мазô и сьôднахъ ейсе́й на аднô ма́ца. Га гльôдамъ еисе́й въ кишôна сиди́ адинъ сандôчекъ и леска́ти железа па нега. Че та адинъ ле атиде дену сандôчеканъ, атхлу́пи га и зô да прифôрле адни чôрни теркеле́ци, лей ката мару́дникови ти́кли. йѣ рекахъ ще зôме да извада кала́ци, та са засга́дахъ да йѣмъ, лѣкимъ ни извади ни калаци, ни лукми̇, ами га курди́са и пишна атгоре и то зô да рю́ка и пае́, та катуга имѣ бинъ киши вôтре!... йѣ са поназрѣхъ, че та наближи́хъ нахъ де́ну нега, лѣкимъ то зô еще по-йѣце да рюка, и йѣ рекахъ да ма ни адри́е нѣкву, та са ле атсунахъ и ага са абôрна чилѣ́канъ нахъ другана стра́на, ду́йнахъ нахъ вôнъ, та ма никой не виде... Че найдахъ на пазаренъ Селиха Влахуски и га питамъ:

„— А брей Селихъ! Какна́ е ейнва дену ле седи въ кишôна и ле рюка?“, пъкъ той ми вика:

— Чи бельки ни знаишъ? Нва е графонъ!

— Не графонъ бря, рекълъ другиятъ, ами нва са зве карнуфонъ! йѣ съмъ сидѣлъ говедаръ фавъ Лѣсково, та самъ чулъ да гу ду́метъ на джумôна!...

И се разотишли.

2. ПИЕСИ.

ЖЕНЯТЪ, ПЪКЪ НЕ ПИТАТЪ.

Пиеса изъ женитбенитѣ нрави на срѣднородопскитѣ българи мохамедани въ три действия

отъ **Петъръ Ан. Мариновъ.**

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА:

Асанъ Минкинъ — 17 годишенъ, голобрадъ момъкъ.

Куркутъ-Асанъ — неговъ вуйчо, 40-годишенъ, мустаклия вдовецъ.

Ахмедъ — връстникъ на Куркутъ-Асаня, съ нови разбирания.

Фатма — стара мома.

Андрей — чорбаджия на Асанъ Минкинъ.

Садъкъ — 45 годишенъ, съ стари разбирания.

Пембе — негова жена.

Захринка — тѣхна дъщеря, 14 годишна.

Минка, Рубие } другарки на Захринка.

Османъ, Рофатъ, Имамъ } свидетели.

Сюжетъ съвременъ.

Костюми и обстановка — народни.

Говоръ — сжщо.

Първо действие.

Поляна всрѣдъ родопско българо-мохамеданско село. Въ дъното огради, храсти и дървета. Въ далечината снѣжни върхове и каменисти урви. Отпредъ въ лѣво типична кжща на българинъ мохамеданинъ, въ дѣсно сжщо дървета и храсти.

Куркутъ-Асанъ, съ цигара въ уста, гърбомъ къмъ кжщата, стои на срѣдъ сцената и удря съ огнило и кремъкъ, за да хване огънь. Отъ дъното задъ дърветата се чува шумъ, покашлюва мжжъ и се показва Ахмедъ. Куркутъ-Асанъ го вижда и извиква:

Куркутъ-Асанъ. — Еееей, Ахметь!

Ахмедъ. — Еееей!..

Куркутъ-Асанъ. — Кжде варвишъ? Ако ни бо̀рзашъ, ѐла нахъ ту̀ва!

Ахмедъ. — Бо̀рвемъ, еее, нахъ Пѝлещи-камень (сочи скалитѣ), да извадамъ тѝкли. За какво да до̀йдамъ?

Куркутъ-Асанъ. — Ѐла да запалимъ!.. Тогава ще ти кажа.

Ахмедъ (обикаля храститѣ и наближава). — Е, какво?

Куркутъ-Асанъ. — На! Зо̀ми за̀пали! (подава му пунгия) Ама титюнъ да видишъ!.. Като кудрина е бумбарѐкасъ!.. (пакъ чука) Лекимъ мерѐцкаса прахань като нищѐ да ми фата!..

Ахмедъ. — Не-ьо̀ вѝдьвала бѐльки мечка! Мой рехметлѝ бубайко другушъ имѐ два чешите прахань. Ага идеше на наша работа та извадаше отъ ейнае дену е видьвала мечка, пъкъ ага идеше на чузда, отъ ейнае дену е не видьвала. Та и твоса мѣса да е ейнаква...

Куркутъ-Асанъ (продължава да чука). — И йѣ я низнамъ каква е!..

Ахмедъ (свива цигара). — Е, за какво ма рюкашъ?

Куркутъ-Асанъ. — Слушай! Хô да станишъ адинъ свидетель!

Ахмедъ. — Какôвъ свидетель?

Куркутъ-Асанъ. — Ейсига Асань Минкинъ ще води нивѣста, та йѣ отъ аднô страна, и ти отъ друга, да му станимъ свидетеле! Бива ли?

Ахмедъ. — Бива! Оти да не бива, ага е била такава рàботана. Кога си е дашôлъ Асань? йѢ го знамъ да е аргатинъ въ Стамболово.

Куркутъ-Асанъ. — Дойде си вчера. Навôдилъ е бельки гадь, та дойде да се премени, пакъ на чорбаджиена му е окуцнало мулето, та му далъ мейданъ, таманъ пьôть деня да сиди по айседева. Затва майка му вика, разгеле и да го оженимъ въ айсее дене.

Ахмедъ. — Чи дà! Не е лошо! Дà затурми и то куминъ синъ! То ще би станало галѣмо! На колко е години?

Куркутъ-Асанъ. — Ааа!.. То е фатасало и префатасало! Прулѐть отъ Прѣдой зафати седемнадесте!

Ахмедъ — А-ха, седемнадесте (съобразява) То е не си йѣце галѣмо, ама ага сте рекли, дà!..

Куркутъ-Асанъ. — Та бельки ага остарѣе ли ща се жени?

Ахмедъ. — Дà, дà!.. Ами на кутрá ще са жени? (изпитателно) Да ни станимъ пъкъ и роднина? То вазъ годинисе бае обиграваше кафезлицине на сèстринана ми дôщере!..

Куркутъ-Асанъ. — Не, не! На Фàтма.

Ахмедъ. — На кутра Фàтма.

Куркутъ-Асанъ. — Фàтма Исеинбашоска! (сочи кжщата) Брàтоваса му балдôза!..

Ахмедъ (сдържано). — Хôô. Та ли? Чи оти?

Куркутъ-Асанъ. — Какъ оти?

Ахмедъ (предпазливо). — Чи не ли е стара за него, бря Куркуть?

Куркутъ-Асанъ.— Ааха, стара! Мома стара не бива!

Ахмедъ. — Ама та е съ майка му варснйкъ? Асань е дете вазъ нея!

Куркутъ-Асанъ. — Да е по-стара бѣ!.. То са ни борка съ нва работана! (шеговито) Таманъ ще хми се рада пченицана!.. То ще хми е за берекетъ!..

Ахмедъ (засмива се). — Ами ако е ни рàчи Асань?

Куркутъ-Асанъ. — Ааха! Нема да е рàчи! Кой бѣга отъ нивѣста, та и той? (пуши) Пъкъ и да е ни рàчи йѣце, та нема какво да гу питаме, ами ще гу венчеимъ и ще му е отведемъ.

Ахмедъ. — Какъ?

Куркутъ-Асанъ. — Хубаво! Ейнъй! Какну са и мене, и тебе, и врютъ оженили (разхожда се) Пъкъ той сетне ако ще, пакъ да си е не рачи.

Ахмедъ.—Тъй, ама насилà венчилка може ли?

Куркутъ-Асанъ. — Оти да ни може... и защокъ санки да е насила? Майка му ака е бендйсала, и та ага е прави кабуль защокъ да гу ни оженимъ? Пъкъ и лошо ли ще е? . . . — съ брата му ще станатъ бажанаци, ще заптисатъ врить имотанъ, оти други мôски деца за наследници нематъ, та врить мюлкень ще остане тѣмъ! Какво по-хубаво отъ тва? . . . Пъкъ остави тва,... ами майкана и снахôна ще са близни на годинине, та ще хми са йѣце сгада лафôнъ!...

Ахмедъ. — Тъй, ама зьôтень и нивѣстана нема да са ойгунъ!... Вижъ, да бѣ по-млада-а-а!... Та какъ да е! Лѣкимъ нее води братъ му, по-галѣмиенъ!...

Куркутъ-Асанъ. — Еехъ, нема да са ойгунъ!... Чи ни води галѣмиенъ братъ галѣмана сестра, и малкиенъ — малкана, ами хи са разметè-

шили, та галѣма работа!... Та какво санки отъ това?... Не-ьô кой-зна каква стара и галѣмана!... Две години е по-млада отъ майка хми.

Ахмедъ. — Ами тѣ дваминана ищатъ ли са! йѣ айнва ищамъ да знамъ. Видьвали ли са са буднôжъ? И думали ли са?

Куркутъ-Асанъ (на себе си). — Думали! Вѣтерь! Де са е чуло и видело юнакъ и мома да думатъ, пъкъ да са не роднина!

Ахмедъ (продължава). — Оти са мень правѝ, че Асань хаберъ си нема отъ сава работа, и ако знае за кутра ще гу жените, нема да рачи!...

Куркутъ-Асанъ. — Оти да ни раче, бѣ жѣнумъ?

Ахмедъ. — Оти е не мунасипъ! Оти е не негова пòра, и оти е не вѝдьвалъ.

Куркутъ-Асанъ. — Еехъ, ни е видьвалъ! Майка му е ходила, та е видела. То стига! Ейсаковъ е сига редôсъ! Какво да гу правимъ!??

Ахмедъ. — Редôсъ е както гу наредѝшъ!... Майчинуну видьване си е за майка му, пъкъ неговону за нега. Та да е не грѣхъ ага са видетъ? Чи нели нѣе люде ще са женатъ, ще са сбиратъ, кôща да вартьôтъ и домъ да сбиратъ?! Какъ ще са женять, ага са ни знаетъ? Сига са людесе ни женятъ тъй! Доде са ни видетъ и думатъ младине, ни даватъ да хи венчеватъ?... И не само ле-й-тва, ами и ейсôй (свива лакътъ) за рòки ходетъ фáтени!... Ходилъ ли си въ Пашмаклѫ?

Куркутъ-Асанъ (неохотно). — Ходилъ! Ни трѣбва ми мене Пашмаклицкуну хубаво! (настоява на своето) Слушей сига, какво ще ти кажемъ, чи тогава думай! Работаса е вейке свôршена, и Асань са е вейке кандардисалъ! Вчера цаль день е гльòдалъ призъ мазгàланъ отъ леле му Лютвие! (тихо) Мôльчи, да са ни разкандардиса нѣкакву, чи сетне кой-зна какво ще го правимъ! Сѝлумъ гу сме кандардисали!.,.

Ахмедъ (недослушва). — Хааа!... Лютвие му е била градила работана! Сига са сѣтихъ! (върти ржка) Та гу ще нега Лютвие обивартѐ, и гу ще буьоса,... та са ще и той ни сети какво ще стане... и какъ да му дадôтъ нивѣста на тридесте години!...

Куркутъ-Асанъ. — Кàзахъ ти! Ние на години не гльôдаме. Имотанъ гльôдаме да ни изпуснимъ!...

Ахмедъ. — Жените гу демекъ за имотанъ, не заради нега! (пауза) Пъкъ ага е мислишъ толкува мунасипъ и не-ьô за изпускане, зôми е ти! Ти си вдовецъ, та е таманъ за тебе...

Куркутъ-Асанъ. — йѣ нема да са женямъ еще. Пъкъ и да са зàженямъ, та ща са зьôмамъ, каквану си ѝщамъ.

Ахмедъ. — Ами тогава оти я давате на Асане, безъ да е ѝще и знае той?

Куркутъ-Асанъ. — То Асань е друго! На пôрву венчило си бива всѣкакъ! Ни фата му еще край! Додѐ са той усети, ще го венчеимъ...и... свôршено.

Ахмедъ. — Санки, зорла!

Куркутъ-Асанъ. — Не-ьô зорла бѣ, ами е ейнѐй, какну ти казахъ.

Ахмедъ. — Какъ?

Куркутъ-Асанъ. — Какну са и мене, и тебе, и врить оженили, безъ да на са питали?... (завърта се) Може наистина, и да е нище йѣце, ала ага го венчеимъ и сберемъ, ще я алащиса... ти какъ си алащисалъ?

Ахмедъ. — А бѣ йѣ самъ алащасалъ, ала йѣ си знамъ какъ!... И мене ме венчеха другушъ ейтей, та я бѣхъ не ни чувалъ, ни видьвалъ, ала си ми еще сиди като гармуда на каремасъ?... Пъкъ ага видемъ Челебиювана дôщере та сарцесу ми са прибраща! И та са обръща да ма гльôда, пъкъ дà е и женена и има деца!...

Куркутъ-Асанъ. — Обраща се оти е нашлà мьôкъ мôжъ! Лѣкимъ да хи са бѣ лàхалъ нѣкавъ по-саламъ чилѣкъ, та да хи даде адно обращане, та да повни, кога била женена!.. И мòта рахметли — жена бѣше айнакава! Инакъ бѣ пôргава, и работна... та... нема какво да си кривемъ душоса, — и дарва ми цепеше и подницине ринеше, и вритъ работата свôршваше, ала имѣ адинъ пусти лошъ табейеть, да са обраща и гльôда, та са чудехъ какво да я правя!.. Кадето да тôрнехме, все щеше да са варти и гльôда, и нахъ аднôна страна, и нахъ другана! Хичъ ни погльôдваше бива ли да са обраща или не, и роднина ли хи са нее люде, или не! Хеле я зафтасахъ въ градинана аднôжъ, да дума и отвраща на Смаилускекъ Шебана, и какну си сидѣ, рипнахъ, отгоре, измôкнахъ адинъ колъ и додѐ са та сети да бѣга, свирòсахъ я биркачъ кереть, та са простре като мѐчкина кòжа! Разрюка са и зацирика, та ако са бѣ не лахала майка, щѣхъ да е самъ приспалъ лей-тамъ! Каква ще е тая жена, да излиза отъ кôщи, и да дума съ мôски, пъкъ да хи са не роднина! Сетне са оправи, и си стана, та и дете ми билѣ роди, ала нели ми дудеваше нолкува призъ пôрвине години?!

Ахмедъ. — Та ти е дудевала, Куркуть, и ти хи си дудевалъ, ала бѣ нва не животъ, аритликъ! Повня! Та са подума тугава твота бахтаница!.. Врить рекоха: „Куркуть е билъ не чилѣкъ за женене! Зô я безъ да гу йще тà, и сига ще я прибие отъ туега!“ Знамъ!.. Та ми бѣ роднина, та сичко знамъ!.. Та ти бѣше тебе за робиня, мѣсто, не за жена!.. И дарва ти цепеше, и подници ринеше, и градини копаеше, та изкарваше мисирь и тебе да храни, не лю децана ти!.. Санки ку затрôсимъ кабахать, та кабахатенъ бѣ у тебе, оти ти ниможи да е приварзешъ нахъ тебе и да хи одрагнишъ! Та бѣ еще дете ага се ожени, та са вика отъ бално си умрѣ!.. Ейтей е то, ага венчеватъ

люде, дето ни сô адинъ за другъ, и са ни галятъ!.. Лѣкимъ бубайку хи да хи тьôгли грехô, оти я венче безъ да е попита, пъкъ на майка хи си е еще бално, ага си сповни за нее, и оти ни наблегна тогава, да са зôматъ съ Смаилускекъ Шебана, какну са бѣха и дваминана галили! Ама нва са стари работи, та ще би и да хи ни думаме, ама ейсей дойде лафô, оти викате да жените Асаня...

Куркутъ-Асанъ. — Слушей! Тее за стари работи! Свôршено сасъ тѣхъ! Кой кривъ, кой правъ, йѢ та не питамъ, ама та питамъ, ще станишъ ли сига свидетель на Асаня, или не?

Ахмедъ. — Дуде ни питамъ тѣ дваминана ищатъ ли са, ни-щô!..

Куркутъ-Асанъ (отсѣчено). — Ага тей, махкай са отъ тува!.. йѢ му ща нà другъ! Шукеркай са отъ тува!.. йѢ му ща нà другъ! Шукерлерусунъ, ни сô са кратили людесе!.. (презрително) Ние са сме наредили нивѣста да водимъ, пъкъ той ми казва Гергюви лѣта и косови гнѣзда!..

Ахмедъ. — Извôртайте си очите! Нема да ви бôркамъ! (тръгва, па се обръща) Ала пòвните ми думаса, чи кугато и да е, пакъ ще дойдите на моса дума! (тръгва) Катуга сме ние не люде да са зимаме и женимъ кутри какну са галетъ!.. ами жените люде безъ видьване и знаене!.. Кату хайване!.. (отива къмъ дъното).

Куркутъ-Асанъ (изругава го). — Хô, уринвай са! Стига траханиса! (завръща се, пали цигара и цъка съ уста) Ц-ц-ц! Ама будалô чилѣкъ! Щѣлъ да хи пита, йщатъ ли са или не!.. Ами майкана и бубайкуно за какво са?.. (върти се по сцената) И йѢ си нимѣхъ работа, ами нега найдохъ да ружемъ за свидетель! (разхожда се) Лѣкимъ ще какнахъ „култураса“!.. (досѣща се нѣщо) Хааа!.. Сига са сѣтихъ! Той трѣбва да смѣта Асане за Захрина Пембининааа!.. (клати глава отрицателно и маха ржка) Ала има млогу здраве той!.. (смѣе се ехидно).

До като става това, въ дъното иззадъ храститѣ се показва Асанъ, когото срѣща Ахмедъ, спира го и нѣщо настойчиво му шепне, като да го разубеждава, следъ което се раздѣлятъ: — Ахмедъ излиза въ лѣво, а Асанъ пристжпя бавно и боязливо къмъ Куркутъ-Асана.

Куркутъ-Асанъ (вижда Асана). — А?.., Асань?.. Дойде ли?

Асанъ (наивно). — Дойдохъ, уйко!

Куркутъ-Асанъ (внушително). — Сига слушей!.. йѣ ща да идамъ да найдамъ свидетеле, пъкъ ти я почекай ейтюва!.. Та ще излезе, еее отъ сева врата (сочи вратата), и ти щомъ я видишъ, чи са заварти ейсадева (съ движение) фàти я и вôрви!.. (сочи къмъ дѣсно) Майка ти чака!..

Асанъ. — Ами ако е не та, уйко, дену ищамъ йѣ?!...

Куркутъ-Асанъ. — Какъ да е не та?!.. Нели я вйде вчера?

Асанъ. — Аахакъ! Видехъ!... Кафезе мухаливи!...

Куркутъ-Асанъ. — То стига!.. Майка ти ага я бендисва, и леля ти ага е знае, то стига!.. Тѣ та ни щôтъ излôга. Ти трѣбва да знаешъ, чи тѣ за лошо та не мôчатъ!.. (прави му знакъ да мълчи).

Асанъ. — Казвамъ ти, ако я не бèндисамъ, ни зимамъ я!...

Куркутъ-Асанъ. — Шшштъ!.. То е свôршено!... (увещава го) Нели знаишъ,.. сее работи ейсъй станватъ!.. йѣ ага ти казвамъ аднô работа, ти ще знаищъ, чи е за твое хубаво!.. (и т. н. съ шепнене и ржкодвижения).

Въ това време откъмъ кжщата се чува шумъ. Куркутъ-Асанъ се озърта — поглежда къмъ тамъ, поглежда и къмъ дъното, па оставя Асана и бърже завива къмъ храститѣ, задъ които се скрива, спира се и поглежда.

Следъ малко вратата на кжщата се отваря и отъ тамъ излазя забулена жена, на която се виждатъ само очитѣ и носътъ, прави нѣколко крачки, завърта се около Асана, който опулено я гледа, безъ да знае, какво да прави. Куркутъ-Асанъ се показва изъ задъ жгъла и дава знаци на

Асана да я води. Асанъ се още повече обърква, гледа ту жената, ту вратата, ту Куркутъ-Асана, па пита:

Асанъ. — Ама кутрà ще е, мижовице? Кутрà ще водямъ?..

Фатме (мазно). — Ами мене ни бендисвашъ ли?... (отбулва си тестемеля и на устата ѝ прозиратъ два избити предни зжба, лицето ѝ възстаро и черно, но намазано съ червило и пудра).

Асанъ (въ изумление). — Амааа!..

Куркутъ-Асанъ се измъква изъ задъ храститѣ, излиза и тръгва бързо къмъ Асана, като му дава бързи и настойчиви знакове да върви следъ Фатме, която тръгва къмъ дѣсно.

Куркутъ-Асанъ (вика). — Вôрви бря!... Дôржи!... Какво я гльôдашъ като будалô!...

Асанъ (обърква се още повече, но блъсканъ отъ Куркута тръгва следъ Фатме) Че ла нищô я, уйко!.. Нищô!.. Та бе не вчера сàе!... (дърпина се). Ще бѣгаааамъ!...

Куркутъ-Асанъ (строго). — Мôльчи! (бута го)... и вôрви!.. То е бельô ага аминъ чилѣкъ са ни сѣта!...

Всички излизатъ задъ сцената. Настжпва пауза съ шумъ и глъчка.

Следъ малко Асанъ като попаренъ избѣгва обратно, прекосява сцената и тича къмъ дъното, дето скоро се изгубва.

Фатме сжщо се връща, тича обратно къмъ кжщата и вика:

Фатме. — Ваааааай!... Вай!.. (влиза и затваря следъ себе си вратата).

Куркутъ-Асанъ изтичва сжщо да гони Асана.

Куркутъ-Асанъ (вика). — Чѣкай бря!... Каде отиде!... (бърза къмъ дъното) Ама дѣтеща работа хаааа!!!... Та ми осрамоти главôса!.. (изгубва се изъ храститѣ).

Завеса

Второ действие.

Сайвантъ предъ българо-християнска кжща въ друго срьднородопско село.

Андрей, чорбаджията на Асанъ, съ запретнати ржкави, подрежда двора, като възправя разни дървета, летви, дъски и др. Влиза Асанъ и боязливо наближава.

Андрей (изненадано). — А?.. Асань?. Бôрже си дôйде?...

Асанъ. — А бе, дойдахъ си, чôрбаджи,... лѣкимъ по-хубаво, да си бѣхъ не и хôдилъ!..

Андрей. — Оти? Какво?

Асанъ. — Абе, стана еднô работа,... не за думане!

Андрей. — Оти? Каква?

Асанъ. — Остави са! Избѣгахъ!..

Андрей. — Отъ каде?

Асанъ. — Отъ село!

Андрей. — Защо? Какъ?

Асанъ. — Рекаха да ма женятъ, та избѣгахъ!

Андрей. — Да та женятъ.

Асанъ. — Хô!..

Андрей (съ смѣхъ). — Чи агà са щели да та женятъ, та работа за бѣгане ли е, бря Асань? Ние тва гу имаме за хубаво!

Асанъ. — Не!.. Не-ьô за бѣгане... Ала ми даваха мома, дену е не за мене!

Андрей. — Хааа!... Та бельки та ни питаха ага да та женятъ?

Асанъ. — Не!.. Тѣ у насъ ни питатъ!.. Не оставатъ да са жениме какну са галиме, ами старине какну найдатъ мунасипъ, нъй ни венчеватъ!.. йѢце редки са оженватъ ейней какну са са галили!!

Андрей (чуди се). — Хай гиди, Асань, хай!.. Та щели да та женятъ!.. (съ любопитство) Е, какъ стана сига?.. Какъ щеха да та женятъ?..

Асанъ. — А бе, стана ейней!.. Отидохъ си отъ тува, право въ Елинденянъ*). Еще самъ не сьôдналъ, чи майка ми вика: „Асань, разгеле си дошôлъ, та хô майци да та оженимъ!“.. йѢ бѣхъ хичь не помислювалъ за тва, та нищо не рекахъ. Посидѣхъ малко, че майка пакъ ми вика: „Да знаишъ каква мома ти съмъ нашла! Работна! Хубава! Сасъ кôща!. Ле да влезешъ и да са сабуишъ“!..

Андрей (засмѣно). — Е, тогава?..

Асанъ. — „Чи кутра е маю?“ — питамъ, пъкъ та ми казва: „Братована ти балдôза!.. Галѣмана. Врють мюлкенъ ще остана нехи“!... „Че ла ни-ьô самъ видьвалъ, какъ ще са женямъ, ага я ни знаямъ?!“ ... „Ага я си не видьвалъ, иди у леля ти Лютвие, та ща я видишъ!“.. ми рече майка и излѣзе..

Андрей. — Сетне?

Асанъ. — Сетне отидахъ у леля Лютвие. Тамъ бѣше пôлно и други жени. Ага влезахъ та са врить разбѣгаха и накриха!.. Остана ле адно бабичище и леля Лютвие. Че ми рекаха: „Седи, Асань на ейсоя мазгалъ, — вавъ клетôнъ — и гльôдай!“... Срьôщу пъкъ ейсей призъ градинине имѣ и друга кôща, та тамъ щеше да се покаже момàна, — на кафезену!.. Нейсе! Засидѣхъ са йѣ на мазгаланъ и са загльôдахъ! Впульвахъ са и вардихъ, цалъ день гльôдахъ нахъ нехиниенъ мазгалъ, и та гльôдаше нахъ моенъ, ала ни можихъ да я видямъ. Не бѣ йѣце пôзна какво име по вотре!.. Ле са метекареха тестемèле и синце, пъкъ кутри бѣха, и какво правяха, ниможихъ да са сѣтямъ! Ейсакива парма клъци (прави си пръститѣ на кафезъ) има и нахъ нехинина страна, и нахъ мона, та какво ще видишъ!?...

Андрей. — Тогава?

*) Елинденятъ или Илинденятъ е чисто мохамеданско селце въ Арденска община, Смоленска околия.

Асанъ. — Чи на утирнôна, имамъ уйко, та отидахме сасъ нега нахъ дену нехинина кôща. И ми рече уйко: „Чѣкай тува, Асань! Тà ще излѣзе, и ле кану я видишъ, фàти я, и я ле води“!.. Еще са бѣхъ не убôрналъ, че ле излѣзе отъ кôщана адно чôрну забулену женище, та ми са хичъ ни прифати за мома!.. Не ейнва дену бехъ гльôдалъ напрешенъ день!.. То имѣ синце пъкъ сва нимѣ!.. Санки и леля Лютвие беха измамили, та са бе хичъ не усетила, — демекъ, аднô показватъ, пъкъ друга даватъ!...

Андрей (смѣе се). — Ха-ха-ха!.. Холанъ Асань!

Асанъ. — Сига? Какво да правямъ?.. Тôрна то нахъ дену мене, и йѣ нахъ тувъ ли, нахъ тамъ ли? — сбôркахъ са какво да правямъ!... Че ми рюкна и уйко, и йѣ тôрнахъ следъ нея!.. Отидахме у насъ!.. Сбраха са тогава мôски като да ма венчеватъ!.. Лѣкимъ дуде са тѣ спитатъ и сдуматъ, кой да е свидетель, и кой векилинъ, найдахъ мейданъ, та са измôхнахъ отъ тамъ, и дуйнахъ нахъ вôнъ! Никой ма ни виде!... Лѣкимъ ага минôхъ отъ подниканъ призъ дворанъ, видеха ма отъ вôтре, разрюкаха са и затарчеха следъ мене, ала де да ма найдатъ!.. йѣ въ нва врѣме прикосихъ градинине та вазъ Пилещи-камень, еейсей имаме аднô барчина вархъ селуну, и отъ тамъ право нахъ тувъ!.. Мôркна ми са на Картôланъ, че ми са йѣце омури, и огладнѣхъ та спахъ дену гавьôдена. Сабахлай, ага станахъ, излѣзахъ на барчинина та са разгльôдахъ и ага видѣхъ, чи нема будно, като да ма фири, дойдохъ си нахъ тувъ!...

Андрей. — Хай гиди, Асань! Да та женятъ тѣ тебе, че да та ни питатъ ищишъ ли нивѣста, или не! Ти си билъ йѣце урадисалъ!..

Асанъ (ококорено). — Не!... йѣ не чи ни ищамъ!.. Ала ищамъ да си зôмамъ дену си галямъ!..

Андрей. — Хаааа!..

Асанъ. — То мòсу какъ да е, ами да видишъ въ нашену, на адинъ, бѣха дали пъкъ мôска нивѣста!

Андрей (въ недоумение, съ смѣхъ). — Какъ ще? Каква мôска нивѣста?

Асанъ. — Хубава! Пременено мôско!.. Отишôлъ адинъ да ище нивѣста, че му не давали еная дену ище той, и какъ да са откôцатъ, и да гу припôдятъ, рекли да му пременьôтъ мôско!., Пременили адно, ама йѣко! (свива лакти) и ве не бива да са не видьватъ, упратили гу сасъ нега и той тôрналъ та са хичъ не уздавалъ съ кога варви и какво му е нивѣстана!.. Хеле ага поиздалечили малко, рипналъ ейное нахъ нега, рипналъ и другиенъ като да го фати, нагарванйсали са са, та са са замôкнали, и ага виделъ зôтенъ чи му е мôска нивѣстана, рипналъ да бѣга и въ бôрзанену е не фтасалъ да найде портеницана презъ градинана, ами изтрошилъ врютъ плетèну, каквину е имало ейнадева, дуде са измôкне!..

Андрей (смѣе се). — Хай гиди, Асань, хай!.. Та ма нагадашъ да се смѣямъ, безъ да ми са ще!.. (смѣе се, следъ пауза) Ами какôвъ бе хасалъ кусуранъ на твòна нивѣста? Да бе не и та мôска?..

Асанъ. — Не!.. Кусуранъ хи бе ейнва, чи бе стара!..

Андрей. — Хааа! Чи ни видеха ли нва роднинине?.. Майка ти?..

Асанъ. — Видеха! Какъ да ни видеха?.. Ала викаха, чи си бива!.. Нели ти казвамъ, у насъ женятъ, пъкъ не питатъ!.. Адинанъ може да е на педесе години, пъкъ другенъ на петнадесте, ала хи венчаватъ!.. Ве тѣмъ си бива всѣкакъ!

Андрей. — Хааа! Демекъ старо коте млади мишки тôрси!..

Асанъ. — Хô!.. Ле-й-нôй!.. Будноšъ сбиратъ пъкъ а дваминана по на петнадесте години,

— дечища, — та му еще и ни фататъ край! Хеле момине хи биле нито питатъ!..

Андрей. — Лѣкимъ работа, женумъ Асанъ! Та е бôмъ-башка! Та бельки ни могатъ да... отсекôтъ накива женильки?.. Хожине какво гльôдатъ?

Асанъ. — Лѣкимъ си, женумъ чорбаджи!.. Какво ще хи забраньôтъ!.. Самиенъ хоже вавъ наше село овдовѣ ланѝ, та зô момече на седемнайсе години!.. Нели ти казвамъ, мôмине хи билѣ нито питатъ!.. Насъ на ле венчьôтъ, и сберôтъ... и дуде са сѣтимъ, какво ще стане, ле са видимъ оженени!.. йѢще редко са зиматъ пора съ пора, мôско и женцко, ейней какну са са галили!.. (пауза, оглежда се като да хване нѣщо да прави) Шукиръ чи са йѣ куртулисахъ, та по-нататъкъ да станва каквоту ще!..

Андрей. — Наистина, мôчили са да те измамятъ, ала са не могли!.. (продължава си работата).

Асанъ. — То ле йѣще хубаво стана!.. Стига да си гльôдамъ работаса, пъкъ по-нататъкъ нема да му тросемъ краенъ! Ейсей ми е било писано, ейсей ще се кара!..

Андрей. — Тъй, Асань, гъй!.. Гльôдай си работата!.. и отъ нищу да та е не страхъ!.. Отпусни си сôрцету, и какту си знаишъ ти!..

Асанъ. — Тъй, амъ та какъ? йѢ самъ тува кату у насъ си! Не! по-хубаво отъ насъ!.. (оглежда се) Конетѣ де са? Да ида да ги фатямъ?..

Андрей. — Иди! Тѣ са въ горната явлия. (сочи къмъ дѣсно) Пусни хи, че хми тури самарете, и йѣ ще дойда, да идимъ нахъ Марково-бôрце на дарва!..

Асанъ. — Бива! (излиза въ дѣсно).

Андрей продължава работата си по подреждане на двора, подсвирва и подпѣва. Следъ малко въ дѣсно нѣкой чука.

Андрей. — Кой е?

Ахмедъ (вънъ). — йѢ!

Андрей. — Кой ти?

Ахмедъ. — йѢ!

Андрей. — А бе кой ти?.. Влѣзи да видимъ?

Ахмедъ (влиза). — Ей ма! Добардень!

Андрей (гледа го втренчено). — Добардень! Кой си ти и отъ де идишъ?

Ахмедъ. — йѢ самъ отъ Елинденянъ, Асанювуну селу.

Андрей (изпитателно). — Хааа!.. Е, какво има? За какво дойде?

Ахмедъ. — Дойдахъ... (запъва се).

Андрей. — За какво дойде?..

Ахмедъ. — Има ново!

Андрей. — Какво ново?

Ахмедъ. — Асань е сторилъ бельô!

Андрей. — Каква бельо?

Ахмедъ. — Липсалъ е отъ селу, та гу нийде нема!

Андрей. — Чи каде е отишôлъ?

Ахмедъ (вдига рамене). — Ни знамъ!..

Андрей (присторено). — Оти да ни знаишъ? Ти ага ни знаишъ, та йѣ ли?

Ахмедъ. — Какъ да ти каже, женумъ чорбаджи! Дойде си въ село, та са никой ни уздаваше че ейсей ще стане! Сидѣ адинъ день, че са найдаха адни негуви роднини, та рекаха да гу жънатъ, той пъкъ ни-щѣ момàна дену му даваха, та текъ да са куртулиса, избѣга, и каде утиде, никой ни знае!.. Обиграхме всѣкаде да го трôсимъ, ходихъ и въ Димово, ходихъ и въ Попрьôлка, обиграхъ и Марино и Милково...*) ала гу нийде нема!.. Моксусъ дойдахъ и нахъ тува, да видимъ да е не душôлъ нахъ тебъ!..

Андрей (сдържано). — Чи оти гу сте женили, че гу сте не питали, та да гу нагадате да бѣга? А?

Ахмедъ. — Та е бôмъ-башка сае работа, чорбажи! Нашисе люде женятъ, пъкъ ни питатъ!

*) Димово, Марино, Милково и др. сж чисто мохамедански селца въ Смоленска околия.

Ни гльôдатъ младине, ищатъ ли са, или не! Ами венчеватъ люде, дену са са хичъ не видювали!.. Викахъ ми и за Асаня: — „Бѣ, нимойте гу жени, ага нище чилѣкътъ“!.. Ала ни слушатъ! Нашесу е аднô дивотия, та никаде я нема!..

Андрей (съ престорено любопитство). — Ами отъ де му бе нивѣстана? и каква бѣше, а?

Ахмедъ. — Адно стаaара мома, та е на йѣце лоша, ала е не за нега! Главила са е и развращала биръ-качъ керетъ, та е никой нище, оти е клепчийка! Влѣла подъ кожата на майка му и гьой чи има имотъ, рекли да гу уженятъ! (живо) Че да видишъ! Да гу измаметъ, та му показвали друга!.. млада!..

Андрей. — Хааа! Видишъ ли? Хубаво е избѣгалъ Асань! Той е не дете!..

Ахмедъ. — Хубаво, амъ чи какъ! И йѣ да самъ, та е ни-щô! Асань си ще нà гальовница,... на мѣсто!.. Стига да рече да са жени!..

Въ това време вънъ се запѣва, тжжно, жално и провлѣчено:

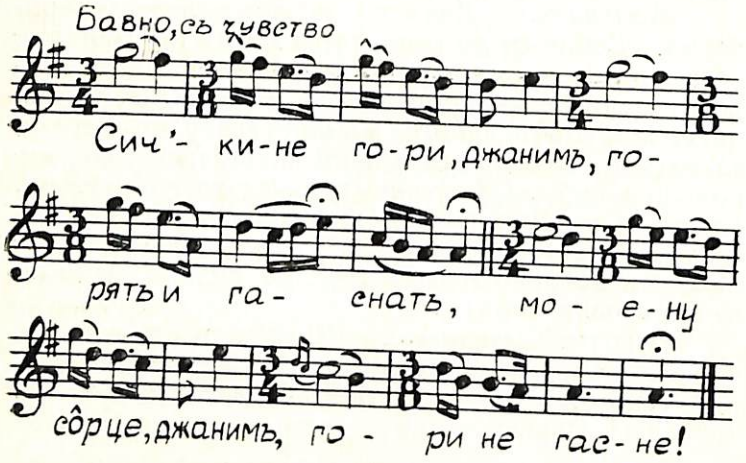

Сичкине гори, джанимъ, горятъ и гаснатъ,
моену сôрце, джанимъ, гори не гасне!..
Я си ми дайте, джанимъ, дену си галемъ,
дену си галемъ, джанимъ, галемъ драговамъ!..

Ахмедъ (опулва очи). — А?.. Кой пѣе?.. Нва е Асань!..

Андрей. — Слушей!.. Асань е тува!.. Нема какво да гу трôсите!.. Той е не ажамие, да ни знае какво прави!..

Ахмедъ (отпуща се). — Шукиръ Аллахъ!..

Андрей (самодоволно). — Кафпе Асань!.. Пакъ си запѣ!.. (лицето му свѣтва).

Ахмедъ. — Чи да го рюкнемъ, чорбаджи? А? Пѣсеньта вънъ продължава.

Андрей. — Не, не!.. Да попѣе!.. Че тогава! (слуша го съ увлѣчение) Широоко сôрце има Асань!.. Широко сôрце!.. Кôщаса ми бе оглухнала отъ ное день насамъ, та катуга нищу нимѣ!.. (разхожда се засмѣнъ и подпѣва едновременно съ Асана)

Ахмедъ (настойчиво). — Рюкни гу, женумъ чорбаджи, чи ми йѣце требува.

Андрей (ходи още малко, поглежда къмъ оная посока, спира се, па извиква). — Еей Асань!..

Асанъ (пресича изведнажъ). — Ейй!..

Андрей. — Ела! Ела нажъ тува!.. (пауза).

Асанъ (влиза изненадано като вижда Ахмеда). — Аа?!!

Ахмедъ. — Бря Асань! Тува ли си билъ? Обиграхме жиханасъ да та трôсимъ!

Асанъ — Тува ща самъ, амъ та каде!?

Ахмедъ. — Майка ти са ступи отъ кахôръ! Рекахме да са ни отбави нейде! Каде са загуби?

Асанъ. — йѣ са самъ не загубилъ, ами тà какво стори сасъ мене?!!

Ахмедъ. — Та е не знала бря!.. и е не викала, чи ейсей ще мисли уйко ти!

Асанъ. — Ами тогавъ защокъ ма кандардисва?

Ахмедъ. — Слушей!.. Сичкусу е Куркуть!.. Уйко ти!.. Той йще да та уварзе сасъ гнили важѐ, та да му ни бавишъ сетне!..

Асанъ. — Оти да му ни бавемъ?

Ахмедъ. — Оти ище да я зôме той!.. Захринка... Пембинина!..

Асанъ (като ожиленъ). — Какво??

Ахмедъ. — Ище да я зôме той!.. Куркуть да зôме Захринка!..

Асанъ (съ мжка). — Хаааа!..

Андрей. — Видишъ ли?..

Ахмедъ — Сѣти ли са?!! Пъкъ и бубайку хи е миживунесалъ, та йще да му я даде!.. Нъй щели да прифатятъ глòбана, дету му сѣкаха лани зѣнъ за изѣдената нива!..

Асанъ (потресенъ). — Ами истина ли бря Ахметь?

Ахмедъ. — Истина, амъ какъ!..

Асанъ. — Пю!.. Та гу е не срамъ!..

Ахмедъ. — Имѣло е кучено срамъ, та и Куркуть да има!..

Асанъ. — Видишъ ли!.. Затова са е той накôвъ запьôналъ да ма жени!.. Сига са сѣтамъ!..

Ахмедъ. — Затва, амъ какъ?!.. Ейнакива смѣтки си той прави: — да та тôкне сасъ Фатма, та да му ни бавишъ сетне!..

Асанъ. — Чи ага нолкува бендисва Фатма, да я зôме той!.. Та е тамань за него.

Ахмедъ. — Чи йѣ му го рекахъ?..

Асанъ (съ мжка). — Та тоооой! (презъ зжби) И нва ми е било уйко!.. Пю!.. (плюе и тропа) Та гу е не срамъ!.. (пауза).

Ахмедъ (следъ паузата). — Слушей, Асань! Мислишъ ли да правишъ некву?

Асанъ. — Ни мислемъ!.. Какво мога да сторе?!..

Ахмедъ. — Слушей, железуну са кове дуде е гарôщо!.. Ако речешъ, хайда да си идимъ!..

Асанъ. — Защокъ?

Ахмедъ. — Страхъ ме е дуде си ти по туфъ, да са ни венчее уйко ти сасъ Захринка!..

Асанъ. — Ама какъ?.. Да я зôма зорла?

Ахмедъ. Хô!..

Асанъ. — Чи йѣ му ща нему очине изкопа!.. Хемъ ейсей... на паница!.. Хубаво да знае!.. Ако само съ пôрсъ дубарне Захринка!..

Ахмедъ. — Ни знамъ! Ни знамъ какво ще стане!..

Асанъ (помислюва). — Ами Захринка какъ-ли е? Дали са ни-ще отвôрна и та?! Хеле ейсига, отъ вчерашнаса патардия!

Ахмедъ. — Не! Нема! И та си та ище. Ти питай мене! йѣ хи самъ калеку, та сичку знамъ! И нехи е драгу, — и на майка хи!.. Пъкъ ку ищишъ да знаишъ мôксусъ за тва самъ душôлъ, да та найдамъ, и да ти кажемъ!..

Асанъ (успокоенъ). — Хаа! Ейтва ищамъ!

Ахмедъ. — Затва нема какво да са чудишъ! Хайда!..

Асанъ (ядно). — йѣ ще да дойдамъ, че ще зômамъ адно дôрво, че най-напрешъ ще зàфатемъ отъ уйка!.. Кòкалене ще му смьôнамъ! (стиска зжби) Ще гу сторе йѣ нега тербьô, та да са вритъ зачудетъ! Пъкъ да си ми е и уйко!..

Ахмедъ. — Тогава ле да варвимъ!

Асанъ. — Да вървимъ бе, амаа (поглежда Андрея) Чекай. да видимъ! На чуждъ изметъ съмъ!

Ахмедъ. — То чурбажиеса ще та пусне. Ни бива инъкъ! Ще рекôтъ бѣгашъ отъ мома!

Асанъ (колебливо). — Ама ага си самъ тамань дашôлъ?!

Ахмедъ. — Да си дашôлъ!.. Пакъ ще идимъ... (поглежда ласкаво Андрея).

Асанъ (решително къмъ Андрея). — Чорбаджи, пускашъ ли ма?

Андрей. — Абе, нема какво да та ни пускамъ. Ти аслѫ бôрже си дойде. Щомъ е тъй работата, пускамъ та! Вôри!

Ахмедъ (одобрително). — Ха! Алара созунъ!

Андрей (наставнически). — Ама да се ни усрамотите, брей!..

Асанъ. — Нема!

Ахмедъ. — Нема, нема!.. То вчерашнуну ти òстави!.. Доде му я ни отведемъ нема да гу оставимъ! Нидѣля ща са бавимъ, ала ще му я зôмимъ!.. (къмъ Асанъ) Хайда!..

Асанъ (къмъ Андрея). — Ще прощавашъ, чорбаджи, чи пакъ та оставямъ!.. Скоро ще са вôрна!..

Андрей. — Нищо, нищо, Асань! Да е хаирлия работата, та другото е льôсно!..

Асанъ (къмъ Ахмеда). — Тогава да варвимъ!..

Ахмедъ. — Да варвимъ! Нема защо да са бавимъ. Адинъ сахать е скôпо за насъ време!..

Андрей (дава знакъ да вървятъ). — Вôрвите!..

Ахмедъ. — Хайде саздраве!.. (тръгва на вънъ).

Асанъ. — Саздраве, чорбаджи!.. (и той тръгва).

Излизатъ. Андрей ги отпраща.

Андрей (вика следъ тѣхъ). — Чи да не сторите нѣква бельô, брей!.. (смѣе се и си продължава работата).

Завеса

Трето действие.

Кьошкъ въ българо-мохамеданска кѫща. Въ дъното прозорци съ „кафезе“, предъ тъхъ широкъ миндеръ, а въ лѣво и дѣсно по две врати къмъ странични стаи. Обстановка и наредба празднични.

Захринка, Минка и Рубие, въ пъстри рокли и „тестемеле“ на глави, стоятъ на миндера, смѣятъ се и се закачатъ. На шиитѣ имъ свѣтятъ „сйнце“.

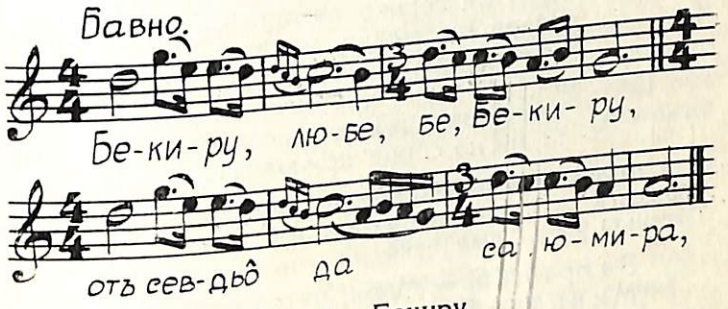

Бекиру, любе, Бекиру,
отъ севдьô да са юмйра,
йѢ бехъ аткòле юмрѣла!
Амъ се ле нищо ни прави,
амъ са ле сóхне и вѣхне!
Суха самъ вѣйка стàнала!
Дьô да са любе зьômиме; —
не ли е льôсно и драго,
балнусу да си разделимъ,
двамина да гу гьôглиме?!..

Още несвършили, задъ сцената имъ отвръщатъ мѫжки гласове:

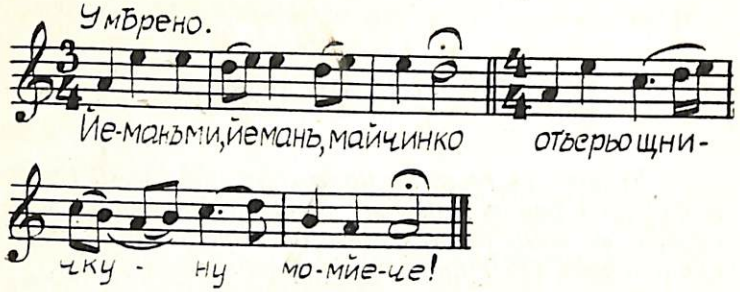

Йеманъ ми, йеманъ, майчинко,
атъ срьôщничкуну момйече!..
Мѣсецъ бѣ вôтре седѣло,
дуде ми бѣло избѣле,
дуде ми тьôнко израсте!..
Вчера ми, майчо, излѣзе
на ситничкуну кафезе,
на шѣранине кьôшкюве.
та ма призъ жѣманъ пагльôдна,
та ми на сôрце припадна!..

Щомъ момичѐтата запѣятъ, момчетата прекжсватъ, обръщатъ се къмъ решеткитѣ и любопитно се вглеждатъ. Пѣсеньта вънъ продължава.

Захринка. — Мари, кутрй са?

Минка. — Гльôдай хи! Гльôдай!.. Какви са са сбрали...

Рубие. — Ала нимогатъ да на видяяятъ!..

Минка. — Воо!.. И Асань Минкинъ е дашôлъ!.. Видишъ ли гу задъ букôнъ!..

Захринка. — Ваааай!..

Минка. — Твой Асань, Захринку!.. Дашôлъ си е пакъ!.. Видишъ ли гу задъ букôнъ!

Захринка. — Видемъ гу, видемъ!.. Гльôдай какôвъ е хубавъ?!..

Рубие. — Дали ща та зôме, Захринку?

Захринка. — Низнамъ!.. Той да ма зôме тааа!...

Минка. — Ами истина ли бубàйку ти ище да та жени на Куркуть-Асаня?

Захринка (намусено). — Истина, та бельки лажѣ!.. Да му пустѣ и главôна!..

Рубие (учудено). — Ама какъ?.. Старъ Куркуть-Асань?..

Минка. — Старъ, ама та какъ!..

Рубие. — Ваааай!..

Минка (къмъ Захринка). — А чи оти йще да та жени на нега, Захринку?

Захринка. — Чи де да знамъ?! Имàлъ да му дава пари, та съ мене ище да хи слѐгне!..

Рубие. — Ами ти йщишъ ли гу?..

Захринка. — Ти си луда, мари!.. Йщамъ гу! Накôвъ старецъ! Мѣса дрàкусъ!..

Минка. — Ууу!.. Какôвъ е страшенъ!..

Захринка. — То мѣса кўчетище!..

Минка (внушително). — Ти пакъ йзбѣгай отъ нега, Захринку!.. Какту избѣга Азиме Дукатюска сасъ Асаня!..

Захринка. — Да йзбѣгамъ!.. Ами сасъ кòга да йдамъ?!..

Минка. — Сасъ Асаня!.. (сочи вънъ).

Захринка. — Че ла низнамъ рàчи ли ма!..

Минка (върти глава). — Той ща та рàчи!... Та бельки мислишъ за другу е душôлъ? (сочи вънъ) йѢ ще му кажемъ!.. Мень ма е не срамъ!..

Захринка. — Той да ма рàчи, таа (маха съ ржка умислено) Пъкъ и низнамъ, да ма ни венчеятъ днеска!..

Минка. — Оти?

Захринка. — Оти байбуку са ле спитва сасъ Куркуть-Асаня, дўматъ и петлàятъ нѣкву, ала какво е, и йѣ, ни знамъ. Пъкъ са провàдили дѣте за рука и имаманъ!.. Викалъ е майци да самъ гòтува, чи може кàта сахатъ да дойдатъ момàре!..

Рубие. — Ваааай!..

Минка. — Ами тогава?

Захринка. — Тогава низнамъ!.. Навôсва ми са кòжеса ага пòмислямъ!..

Отъ лѣво се чува шумъ. Влиза бърже Пембе.

Пембе (тревожно). — Крийте са бôрже, пȕщини, чи идатъ мôски!..

Всички ставатъ и се разтичватъ въ разни посоки: Минка и Рубие къмъ дѣсно, а другитѣ въ лѣво, като Минка успѣва да се завърти и възпира за малко Захринка, а Пембе влиза въ лѣвата предна врата.

Минка (къмъ Захринка, бърже, внушително). — Слушей!.. Ще ида нахъ калека Ахметя, та ще му река, да найде Асаня Минкинъ (сочи вънъ) да та зôме лей-сига!. лей-сига!. Да та окраде!.. Чȕ ли? Чȕ ли? (бърза въ дѣсно, вънъ се слуша тропане и пѣсеньта продължава)

Захринка (бърже). — Иди! Иди!..

Пембе (връща се отъ вжтре, изтичва къмъ решеткитѣ, та поглажда, следъ което повлича Захринка къмъ дѣсната предна врата). — Крий са!.. Крий са бôрже, чи идатъ!.. И Куркутище иде, дано му кучета главôна!..

Скриватъ се въ дѣсно. Сцената за моментъ остава праздна. Отъ лѣво наближаватъ стжпки, шумъ и кашляне. Презъ втората врата взизатъ Садъкъ и Куркутъ-Асанъ. Пѣсеньта вънъ продължава.

Садъкъ. — Сее дене са са йѣце накакво разшенили младисе!,. Пеьôтъ, та ще са прикôцатъ!..

Куркутъ-Асанъ. — Да пеьôтъ кòпелетата!.. Ага хи слушеме, та и ние като да станваме млади!.. Сôрце ни остарѣва, Садъкъ!.. (запушва).

Садъкъ (поглежда навънъ, па се завърта). — Е!.. Окумандари ли свидѣтеле. Рукна ли и имаматъ?

Куркутъ-Асанъ. — Фюююю!... (свири съ уста и върти ржка) Сичку са свôрши!.. Остана ле най-сетнаса работа, венчилкаса...

Садъкъ. — Да, да!.. Ами оти са кату забавиха?.. (оглежда се и поглежда презъ прозорцитѣ).

Куркутъ-Асанъ. — Нема, нема да се забавятъ!.. (гледа и той) Тѣ бѣха следъ мене!.. (отвънъ иде шумъ).

Садъкъ. — Ха! Идатъ будни!..

Куркутъ-Асанъ. — Тѣ са!.. (кани ги) Буюръ! Буюръ!.. Èлате!..

Влизатъ имамътъ, Рофатъ и Османъ.

Тримата (едровременно). — Дòбардень! Дòбардень!..

Садъкъ. — Дòбардень!.. Добре дошли!... Мини сьôдните!.. (кани ги и всички насѣдватъ, следъ което още веднажъ имъ казва: „Добре дошли“ и понечва да ги черпи съ цигари).

Имамътъ (отказва). — Чѣкайте най-напрешъ да свôршимъ работаса, че тогава да запальваме!.. (оглежда се) А?.. Вие какъ щѐ речете!..

Садъкъ. — Ей да!.. (прибира цигаритѣ).

Куркутъ-Асанъ. — Да, да!.. Да свôршимъ!..

Имамътъ. — Е, кàжите сига!.. За какнà на сте рюкали?

Куркутъ-Асанъ. — Рюкали ва сме за венчилка!.. Менъ са пада да гу кажемъ... Ей гу тува Садъкъ,.. ей ма и мене!.. (къмъ Садъкъ) Кàжи, Садъкъ!..

Садъкъ. — Вие може да сте чули, чи ние съ Куркутя станваме роднина. Чи йѣ правямъ нега зьôть! Затва са сбрахме ейтюва да видимъ, какъ — щѐ стане сава работа...

Имамътъ. — Е, ще стане!.. Ага са сте вие бендисали и одумали, нема кой да ви бави!..

Отъ предната врата въ дѣсно Захринка подава глава, а задъ нея и майка ѝ, та подслушватъ скришно и се споглеждатъ уплашено.

Садъкъ. — Ей ги тува Куркуть, ей ма и мене!.. йѣ самъ отъ страна на Захринка, мòна дôщере, пъкъ той дà си каже!..

Имамътъ (къмъ Куркутя). — Куркуть?

Куркутъ-Асанъ. — йѣ пакъ зимамъ Захринка, Садъковаса дôщере, та станваме сасъ нега демекъ зьôть и дѣдо!.. Ние са сме между насъ одумали и сгодили, та нема сига да плодимъ лафъ.

Отъ моя страна имамъ за свидетель Османа (сочи го), пъкъ той, — Садъкъ, да си каже!..

Садъкъ. — Отъ моя страна пъкъ е Рофать!..

Имамътъ (къмъ свидетелитѣ). — Вие, Османе и Рофать! Станвате ли свидетеле, чи Садъкъ Гумински дава дащерена му Захрина за жена на Куркуть-Асаня, и питали ли хи сте?

Двамата (едновременно). — Стàнваме. Пѝтали хи сме.

Имамътъ. — Ага тей, то е свòршено!.. Захринка сгърчва лице.

Всички (освенъ имамътъ). — Тей, тей!..

Имамътъ. — Чи то вие ага са сте одумали и бендисали, по-нататъкъ нема какво да му трôсимъ краянъ!.. йѢ знамъ, чи мумаса е не вѣнчевана йѣ главена другаде, свòршила е и четиринайсе години, — демекъ не-ьô малка... зьôтесь и той е вдовецъ и му трѣва жена, свидетелесе, и тѣ са тува, санки ни останва друго, ами ле да хи венчеимъ!..

Куркутъ-Асанъ. — Тей!.. Да се венчеимъ, та да немаме работа сетне!.. йѢ бехъ не съ наеть да са сбираме айсига, ами по-нахъ дугудина, оти съмъ малко кефсизъ, пъкъ и да пунарасте още момаса, ала са развуихъ, та довечера ще проводя люде и да я зôматъ!..

Рофатъ. — Оти? Да те е не страхъ отъ Минкинуну копеле? Асанянь?

Османъ. — Хô! То пакъ си е душло!..

Куркутъ-Асанъ. — Не!.. Мене не чи ма е страхъ отъ нега, ами защокъ да са надава и то дену му е не работа!.. Прилѣгала гу е нега женилка!..

Имамътъ. — Наистина! Ройна му са работата, та си остана неоженено!..

Куркутъ-Асанъ. — Прилѣгала гу е нега нивѣста! То ако бѣше кумашъ, та ни щѣше бѣга. йѢ му бѣхъ нашôлъ невѣста, ама м-ж.., адинъ пôть! Лѣкимъ избѣга синъ, та ми осрамоти гла-

вôса... (мръщи се отсѣчено) Запушите му лафô!.. (къмъ Садъкъ, бара си въ пояса) Нà! Садъкъ! Ей ви ейтюва нишенасъ... та да свòршува на аднôшъ!..

Османъ. — Ами никѣхетъ?

Имамътъ. — Хô!.. Никѣхъ зеръ!.. Щѣхме да забуримъ никѣхетъ! Залафовахме за Асанюваса работа, та забурихме!.. (къмъ Куркутъ-Асана) Е! Асань? Какво ще дадешъ за никѣхъ?

Куркутъ-Асанъ. — За никѣхъ ли?.. За никѣхъ ще прифàтимъ адинъ старъ хасапъ сасъ Садъка, та пари нема да излизатъ на мейдань! Вие врютъ знайте, че ланцку пролѣту неговитѣ овце ми изѣдаха най-хубавата нива срьôщу еееe, на Вѣтрово-бôрце. Ни влѣзе сôрпъ въ нае нива! Затова вдигнахме комисия, та сѣкахме зѣнъ, Садъкъ ми работи на бичкияна биръ-качъ день, ала пакъ остана да ми дава таманъ две стутини напальоне. Тей ли е Садъкъ?

Садъкъ. — Тей!

Куркутъ-Асанъ. — Та йѢ викамъ да слегнимъ нее пари за никѣхъ! Демекъ нема да му хи трôсемъ, и той нема да ми хи дава. Пъкъ ку са ройне работаса чи ще хи дава. Сетихте ли са?

Садъкъ. — йѢ приймамъ да са слегне ное хасапь за никѣхъ!.. Демекъ нема да платамъ на Куркутя зенôнъ, пъкъ ку са ройне работаса отъ моя стрàна, чи ще хи дамъ!

Имамътъ — Чу ли, Куркуть? Ейное хасапь ще е за никѣхъ, и за двесе стрàни.

Куркутъ-Асанъ. — Чухъ! Бива!

Садъкъ. — И отъ мене бива!.. Захринка чука ржце и свива вежди отъ страхъ и отвращение.

Куркутъ-Асанъ. — Ей хи и свидетелесе! Демекъ аку стане нѣкву, ще са трôсетъ парине!..

Садъкъ. — Хубаво!..

Имамътъ. — Ега тей, то се свòрши! Да ви е на здраве нова роднина!

Османъ и Рофатъ. — Да! Да!

Имамътъ (къмъ Куркута). — Останва ти, Кур-

куть, да платишъ за масрафесъ, та да ви венчеимъ!

Куркутъ-Асанъ. — Чи да! На! (вади кесия отъ пояса си и плаща достойно) йЂ самъ не останалъ до тамъ да ни мога да платямъ за аднô венчилка.

Въ това време се почуква отъ дѣсно, Садъкъ става и отива къмъ вратата.

Пембе (не се вижда). — Кафьôна е готуваа!..

Садъкъ. — Ей, да! (обръща се къмъ всички) Слушайте комшуларъ! То ага ще стане и венчилкаса, хô-те анжекъ да идимъ нахъ отвôднана фудаьô. (сочи въ дѣсно) Тамъ, въ бужеканъ да стане, какну си имаме хадетъ! И да пиемъ кафьô!.. (кани ги да отиватъ).

Всички. — Ей, да!.. (ставатъ и тръгватъ).

Садъкъ. — Буюръ! Влѣзите! (прави имъ пжть) Тамъ щатъ дô и другитѣ свидетеле!

Всички ставатъ и се отправятъ презъ втората врата въ дѣсно. Само Куркутъ-Асанъ, предполагайки, че Захринка е въ междината на предната врата, развърта се изъ сцената, идва отпредъ, та издебва и я вижда. Тя трепва и бърже се скрива вжтре, а той подсуква мустакъ и излазя следъ другитѣ мжже.

Следъ известна пауза идва бърже Захринка, зачервена и разтревожена отъ всичко видено и чуто, а следъ нея и майка ѝ. И дветѣ се тръшкатъ на миндера.

Захринка. — Ни-щô гууу!.. Нищô!.. (крие се въ възглавницитѣ).

Пембе. — И йѣ гу ни бендисвамъ, майци, ала какво да правямъ, ага е бубайкути сакôвъ!.. То му са ни продумôва!.. (теши я) Мôльчи! Мôльчи! (надвесва се надъ нея и я увещава).

Садъкъ (влазя, носи пакетъ и ги изгледва) Дувечера ще я водятъ! На! (подава ѝ пакета) Прибирай и стегай рубана!..

Пембе (чука ржце). — Вохси мôжу! Вохси Садъкъ!.. Сакво дѣте какъ-сô упрата! (Захринка се гуши и плаче надъ възглавницитѣ).

Садъкъ. — Та ще алащиса!.. Та ще алащиса!.. Пôкажи хи гиздилуту!.. (сочи пакета, помислюва, па излазя).

Пембе (разтваря пакета). — Гльôдай!.. (вади

лустри обуща, нанизъ съ жълти монети и понечва да ги закачи на Захринка).

Захринка (маха съ ржце и рита). — Нищô гууу!.. Нищо му ни йщамъ!.. Да му пустѣ и главôна!.. (грабва обущата и ги зафучва по пода, сжщо и наниза).

Пембе (чука ржце). — Вохси какво да та правямъ! Какво да та правямъ!

Захринка. — То е въ очине като свине!.. Ни-щô гу!.. (гуши се и плаче).

Пембе (милва я). — Лиимилехъ факирище!.. Лиимилехъ карôпинатъ!.. Какво му са паднало, да тьôгли!.. (плаче и си бърше очитѣ) Пусто да остане, дето са сме родили жени!..

Захринка. — Казахъ ти! Ни-щô гу!..

Пембе. — И йѣ гу ни щô, майци!.. Ами какво да правямъ?!

Захринка (решително). — Ще бѣгамъ!.. Нема да седямъ ейтюва!..

Пембе. — Каде ще бѣгашъ?.. Ти си луду!..

Захринка. — Кадету ми видетъ очисе!.. По-хубаво да самъ не жива, отколкото да идамъ сасъ нега!.. (дърпа се и майка ѝ я хваща).

Пембе. — Чѣкай!.. Каде ще варвишъ!..

Въ това време вънъ запѣва Асань:

Я си ми дайте, джанимъ, дену си галямъ,
дену си галямъ, джанимъ, майшко момиче!
Я си ма мене, джанимъ, живъ погубите,
живъ погубите, джанимъ, живъ погребите!..

Захринка (ококорва се). — Чуишъ ли?.. Асань!.. (хвърля се наново на миндера и ридае гласно. Пѣсеньта продължава).

Пембе. — Вохси, майчину чôдуу! Майчину дѣте!.. (хваща се за главата) Каде да идамъ, каде да са дѣнамъ!.. (прегръща Захринка).

Садъкъ (показва се отдѣсно, студено). — Аглôци дай!.. (кима къмъ дѣсно).

Пембе (отваря сандъка, подава му топъ „аглôци“,

па излазя презъ предната врата и нарежда): — Вохси!.. Дано ви пуста остане и венчилката, и главôта.

Захринка остава сама. Настжпва пауза, презъ която влиза бърже Минка, огледва се навсѣкжде, па решително и бързо казва:

Минка. — Захринку! Гòтува ли си?.. Хайда!.. (дава знакъ да бързатъ) Чуишъ ли? Асань!.. (сочи вънъ внушително) Чѣкатъ та! Хайда!.. Нема време за бавене!.. (пѣсеньта вънъ продължава).

Захринка (ококорва очи, става, озърта се, па като вижда, че нѣма никой, следъ колебание свива нѣщо и тръгва). — Хайда!.. (излизатъ и дветѣ незабелязани отъ никого).

Отъ стаята на мжжетѣ въ дѣсно се чува шумъ и наздравици. Вѣнчаването е станало. Става раздвижване. Наближаватъ стжпки и идватъ на сцената всички дарени съ „аглôци“ весели и доволни. Пѣсеньта задъ сцената спира.

Османъ. — Хайде бумбареки Куркуть!.. Бумбарекй! Бумбарекй!..

Рофатъ. — Честиту Куркуть!.. Да е харлия!.. (здрависватъ се)

Имамътъ. — Да ти е здраве. Асань!.. Сасъ здраве да остарѣвашъ!..

Куркуть-Асань (прави темане). — Евалла!.. Аминъ ишела!.. (засуква мустакъ, но се спъва о едната хвърлена обувка, вижда и наниза на пода и презъ лицето му минава сѣнка).

Османъ и Рофатъ (къмъ Садъкъ). — Да ти е на здраве, Садъкъ!.. Честитъ ти зьôть!.. (ржкуватъ го).

Садъкъ. — И вие да сте здрави!.. И вамъ да са враща!..

Имамътъ (къмъ Садъка). — Хайде саздраве!.. (ржкува се) Ѣ работаса си свôршихъ, та нема какво да правямъ тувъ!.. Останвайте сасъ здраве!.. (покланя се и си тръгва).

Всички. — Саздраве! Саздраве!.. (отпращатъ го и имамътъ излиза).

Въ това време вънъ се гръмва и се чува глъчъ... Всички на сцената се споглеждатъ.

Пембе (задъ сцената въ дѣсно вика силно). —

Захринку!.. (пауза) Захринку мари!.. (изтичва на сцената уплашено) Каде е Захринка?!..

Садъкъ. — Какъ каде е?!.. Не ли е сасъ тебе?

Пембе. — Не!.. Чи та остана ейтювъ!..

Садъкъ. — Амъ тогава каде е?!.. Не ли е вôтре?.. (щуря се къмъ дѣсно) Каде е отишла?!.. (минава вратитѣ и вика) Захринку мари!.. (но никой се не обажда).

Настава обща паника и смущение. Куркутъ-Асанъ се безпокои, върти се и бъбри нѣщо. Вънъ се запѣва сватбарската пѣсень:

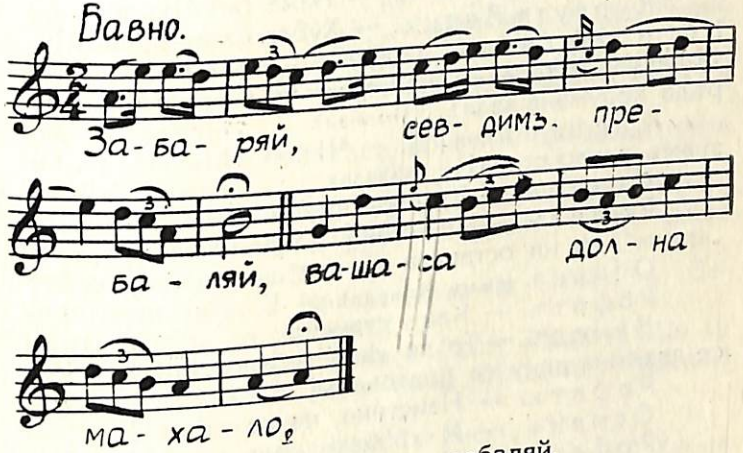

Забаряй, севдимъ, пребаляй,
вашаса долна махалô,
твоине сестри и братя,
твоине близни комшие!..

Влиза бързо Ахмедъ.

Ахмедъ. — Видехте ли, какво стана?!.,

Всички. — Какво?

Ахмедъ. — Захринка отиде нивѣста!..

Всички (въ изумление). — Какъ?.. Каде?..)

Ахмедъ. — Сасъ Асаня Минкинъ!... Отведаха я!.. (сочи нататъкъ, кждето се слуша песеньта).

Куркутъ-Асанъ (ядосанъ). — Ама какъ? Та ми е венчета?..

Ахмедъ. — Отиде!.. Свôрши!..

Садъкъ. — Кой стори това?..

Куркутъ-Асанъ (сочи Ахмеда). — Той!..

Ахмедъ. — Не!.. Ни знамъ!..

Садъкъ. — Ама каде?.. Де е сига та?... (забързва).

Ахмедъ. — Отиде!.. Ей хи де паьôтъ!..

Куркутъ-Асанъ (къмъ Садъка заканително). — Садъкъ!... Ейсей ли ма ти мене йзмами?!... (върти глава).

Садъкъ (оправя се). — Нема бе! Чѣкай!

Куркутъ-Асанъ. — Хубаво да знаишъ!.. Ще ти зôма глобана, двойна!.. (тропа ядосанъ) Ще та науча йѣ тебе!.. (тръгва навънъ и ругае) Гиди ауръда кодумана хааа!.. (излиза).

Садъкъ (гони го). — Чѣкай бѣ!.. И йѣ низнамъ какво стана!.. (излиза).

Османъ. — Е, какво стана сига?..

Рофатъ. — Та стана аднô каше (бара си „аглôка"), та ни останаха ле аглôцисе (смѣятъ се).

Османъ (къмъ Ахмеда). — Е, кой го стори?

Рофатъ. — Какъ стана?..

Ахмедъ. — То ле йѣце хубаво стана!., Зôха се двамина дену са драговатъ!

Рофатъ. — Наистина, чи са галяха!

Османъ. — И йѣ бехъ чулъ.

Рофатъ. — Наистина! Да е хаирлия!..

Ахмедъ. — Да хми е хаирлия!.. (вънъ пѣсѣньта издалечава).

Османъ. — Да е хаирлия!..

Рофатъ (отсѣчено). — Ейнва се зве сига женилка: — младо съ младо, пъкъ старо—съ старо!..

Османъ. — Пъкъ Куркуть-Асань ако му е йѣце балну, да иде да зôме Фатма!

Рофатъ. — Хôô!.. Та е таманъ за нега! И та е щôрба кану нега!..

Ахмедъ. — Лѣкимъ ỳгода!..

Садъкъ (връща се отвънъ. Къмъ Ахмеда). — Гиди ханзъръ, гиди!.. То ти пакъ ми стори айсава бельô!.. (върти глава заканително).

Ахмедъ. — Не!.. Не гу самъ сторилъ йѣ!. Ами си гу са сторили тѣ, — чи са йщатъ!

Рофатъ. — Мôлчи, Садъкъ! То е ле йѣце хубаво!..

Османъ. — Речи и ти: — „да хми е хаирлия"!.. Та да са свôрши работаса!..

Садъкъ. — Тъй, ама венчилка е станала!..

Рофатъ. — Какво ага е станала? То са съ нва ни отбавя работана!.. И айсое се зве Асань! (смѣе се).

Османъ. — Хô!.. Наистина! И сва Асань и нва Асань!..

Рофатъ. — Таманъ!.. Сасъ аминъ масрафь ще са свôрши!

Османъ. — И сасъ адни аглôци! (още повече се развеселяватъ).

Рофатъ. — Хô!.. (къмъ Садъка увещателно). И адинанъ Асань и другенъ Асань!.. Ти какво губишъ?

Садъкъ. — Какъ? Какво ни губямъ?. Зенôнъ трѣбва да платамъ!..

Рофатъ. — То нва е бѣлъ кахôръ! Ще гу усучишъ нѣкакъ! (сочи вънъ) Младине гльôдай! (пѣсеньта продължава).

Садъкъ (запъва се). — Ама!..

Рофатъ. — Нема какво! (завлича го) Хайда да хи хми честитимъ!

Османъ. — Хайда!.. (тръгватъ навънъ всички, като завличатъ и Садъка).

Ахмедъ. — Айсва се зве сига сватба! (прави значителни гримаси) Да са зиматъ, десу са галятъ!

Всички излизатъ.

Завеса

КРАЙ

НОВИ ВЪЗРОЖДЕНЦИ.

Пиеса изъ възродителното движение срѣдъ срѣднородопскитѣ българи мохамедани

въ четири действия

отъ **Петъръ Ан. Мариовъ**

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА:

Кабасанъ — 45 годишенъ, грубъ, фанатикъ.

Себеринка — негова жена, будна и свободолюбива.

Метько — тѣхно дете, 6 годишно.

Вася — учителка въ селото.

Училищенъ инспекторъ.

Хо̂мко, Пуфтьо, Жупата, Кобатъ } селяни съ стари разбирания. Последнитѣ двама джамийски настоятели.

Семетъ — старецъ съ бѣла брада.

Имамътъ — духовникъ възрожденецъ.

Рашидъ — братъ на Себеринка, разпаленъ младежъ.

Али, Шабанъ } негови другари.

Лютвие — съседка.

Двама ученици отъ отдѣленията, 2—3 моми открити, фигуранти, младежи и селяни.

Заб. Настоящата пиеса за пръвъ пѫтъ е напечатана въ сп. „Родопа“ — София презъ 1941 година подъ заглавие: „Кръвьта говори“.

Бел. авт.

Първо действие.

Жилище на учителката Вася. Спретнато наредена стая, въ лѣво креватъ, маса, столъ и на стената огледало, въ дъното миндеръ и прозорецъ, а въ дѣсно врата.

Учителката се кѫдри предъ огледалото. Влазя Метько безъ да чука.

Вася (стресва се). — Аа?! Ти защо не чукашъ, като влизашъ, аа? Кога си влѣзълъ?

Метько. — Ей сига!

Вася. — Ти да не влизашъ тъй! Когато отивашъ нейде, по-напредъ ще почукашъ ей тъй (почва му) и ще чакашъ. Когато ти кажатъ „влѣзъ!“, тогава ще влѣзешъ. Чу ли?

Метько. — Чухъ.

Вася. — Ха сега кажи, защо си дошелъ?

Метько. — За нищо.

Вася. (засмива се). — Хаа! Така, значи само на гости! Седни тогава! (Посочва му стола. Метько сѣда и се облѣга на гърба, а Вася продължава да се тоалира).

Метько (следъ пауза).—Имашъ ли кинѝги? . . . Дай ми аднô кинѝга!

Вася. — Каква „кинига“, бре Метько?

Метько. — Хубава! Сасъ шерилà по вồтре!

Вася (смѣе се). — Ха, ха, ха! Че ти си още малъкъ, бре Метько!. Защо ти е книга?

Метько. — Да я гльồдамъ!

Вася (върти глава). — Хубаво! Ще ти дамъ книга! Имамъ една тъкмо за тебе. Само съ картинки и играчки по вѫтре (кѫдри се). Само че не е тука, а въ училището, затова ще дойдешъ после съ менъ и ще ти я дамъ. Бива ли?

Метько (върти глава). — Бива! . . .

Вънъ се почуква бърже.

Рашидъ (вънъ). — Госпожице? Госпожице! Тука ли си?

Вася (затичва на вратата). — Тукъ съмъ, Рашидъ. Влѣзъ! (влиза Рашидъ, а следъ него Али и Шабанъ). Аа! Ама ти не си билъ самъ! Имало и други! (кани ги). Влѣзте! Влѣзте! Заповѣдайте!

Рашидъ (нетърпеливо). — Слушай! Искаме да ни кажешъ, какъ се образува дружество!

Вася (сериозно). — Хаа! Решихте значи! . . .

Рашидъ. — Да! Ще направимъ! Решени сме да вървимъ напредъ, та да става каквото ще! Съ чакане нищо не става!

Али (разпалено). — Снощи се върнахме отъ Смоленъ. Не можемъ да търпимъ повече. Срамъ ни е да гледаме, какъ сме останали най-назадъ отъ всички българи. Като че и ние не сме родени на тоя свѣтъ, да се радваме и живѣемъ като хората, ами да робуваме на простаци и фанатици! (отсѣчено). Ще образуваме дружество и ще поведемъ борбата, та да става каквото ще!

Вася. — Ама чакайте! Обмислили ли сте всичко? Тия работи не ставатъ тъй! Ще намѣрите ли последователи, членове?

Рашидъ (твърдо). — Обмислили. Всички младежи ще станатъ членове! Ти питай мене! (сочи си гърдитѣ).

Вася (сдържано). — Ами старитѣ? . . .

Рашидъ. — Тѣхъ нѣма да гледаме! Ще ги оставимъ настрана. Отъ тѣхъ нищо нѣма да излѣзе!

Вася (на себе си). — Вѣчниятъ конфликтъ, значи, между стари и млади и тукъ ще се повтори . . .

Рашидъ (недослушва). — Борбата ще водимъ ние, младитѣ! Независимо волята и кефа на нѣкои аги и фанатици . . . Защото, преди всичко, трѣбва да знаемъ, че сме българи, а следъ това да редимъ всичко останало . . .

Вася. — Та това е една историческа необходимость! Турцитѣ, че сѫ турци, па и тѣ скѫсаха съ всѣкакви предразсѫдъци.

Али (прекѫсва я). — Турцитѣ сѫ си турци, а ние сме си българи . . .

Шабанъ. — Тѣ не ни интересуватъ!

Рашидъ. — Примѣръ отъ тѣхъ ние не щемъ и нѣма за какво да ни ги сочишъ.

Али, — Толкова!

Шабанъ. — Да!

Рашидъ. (продължава). — Ние ясно разбираме това и много добре знаемъ. Било е нѣкога въ робството, на тъмни и страшни времена, когато турцитѣ сѫ ни помохамеданчили. Разбирате ли, потурчили, а не помохамеданчили. Между едното и другото има разлика. Съ туй народностьта ни не сѫ измѣнили. Защото вѣра се промѣня, а кръвь не! Между насъ и турцитѣ нѣма нищо общо по кръвь. Рѣдко сѫ се женили нашитѣ съ тѣхъ. Въ наше село нѣма нито единъ случай. Само въ Смоленъ има една такава кѫща и то защото ония хора сѫ били слаби на акъла (върти ржка). Мислили, че щомъ иматъ турчинъ въ кѫщата си, то ще сѫ еднакви и по народность.

Шабанъ. — Вѣтъръ работа! . . Вѣрата си е вѣра, а народностьта — народность.

Али. — Тя е главното. Ние сме по народность българи! . .

Рашидъ. — Ние кръвьта си преди всичко трѣбва да слушаме. Тя ни говори това.

Вася. — Това е тъй, та никой не спори. И самитѣ турци го признаватъ.

Рашидъ. — И затова, като българи, трѣбва да живѣемъ и градимъ нашето бѫдеще. Който мисли противното, нѣма вече да му минава! Ако не властьта, ние ще го хванемъ и вкараме въ пѫть! . .

Али (навѫсено). — Не можемъ да търпимъ вече тия фереджи и фесове! . . Ще ги изкѫсаме, та да става каквото ще! . .

Шабанъ. — Не! Да ги запалимъ, както въ Горски-долъ!

Рашидъ (мрачно). — Ние не сме турци и нашитѣ майки не сѫ робини да носятъ тия черни була и омразни фереджи!..

Али. — Затова ще ги изхвърлимъ, та да нѣма вече фереджи!..

Шабанъ. — Не! Чакайте!.. Да ги съберемъ, че да ги запалимъ! Да сторимъ орада, о-хоо!... (сочи нагоре).

Али. — Наистина! Ама че ще стане смѣхъ!.. (всички се засмиватъ).

Вася. — Чакайте!.. Вие пакъ много бърже решавате!..

Рашидъ. — Слушай! Единъ народъ, когато се възражда, той става опасенъ! Нѣма граници за него, кое е позволено и кое не!.. Работата е тръгнала и ние ще вървимъ! (изразително) Ние и да искаме сега, не можемъ да я спремъ вече!..

Али. — Вчера вечерь бѣхме въ Смоленъ. Тамъ имаше вечеринка. Бѣха издали и позивъ, — всички да хвърлятъ фереджетата! (значително) Представи си, жена го прочете на вечеринката!.. И сега тамъ всички жени сѫ безъ фереджи!

Шабанъ. — А ние тукъ, какво!.. Ние сме останали най-назадъ!..

Рашидъ. — Говорихме и съ самия Исенъ Бѣлчевъ, който е напечаталъ позива!

Али. — Отъ какъ съмъ са върналъ отъ Смоленъ, та като видя фередже, съ кръви ми се наливатъ очитѣ!.. (на себе си) Ама азъ отъ сега, кѫдето видя фередже, нѣма да го оставямъ! Ще го кѫсамъ?..

Вася. — Чакайте! Не бива така!..

Али. — Ние знаемъ какъ. Нѣма да се осрамотимъ. Смоленци обикаляха града и азъ ходихъ съ тѣхъ. Знамъ азъ какъ!.. Женитѣ сами ще си свалятъ фереджитѣ. (повѣрително) Всички сѫ готови.

Тѣмъ повече тежи. Ние знаемъ, какво мислятъ тѣ и затова сме дошли. Питай сестра ми!.. (сочи кѫщата).

Вася. — Образувайте тогава дружество и... карайте! Само кротко, брей!..

Рашидъ. — А бе кротко!.. Ние, хемъ кротко, хемъ работата на половина нѣма да оставимъ. Ако ни прѣчи нѣкои, ако ще и кадия да е, ще го вкараме въ пѫть! Който не е съ насъ, противъ насъ е!..

Вася. — Да, особено зеть ти!..

Рашидъ. — Той е единъ червей, само за омраза! Ще го науча азъ него. Единъ човѣкъ, който гледа само себе си — единъ човѣкъ, който нѣма по-високъ стремежъ отъ своето дребно сѫществуване, въобще не е човѣкъ, и е недостоенъ да се нарече българинъ!..

Вася (поглежда си часовника). — Да, да!.. Та сега какво точно искахте?

Рашидъ. — Да образуваме дружество. Ти ще ни дадешъ упѫтвания, пъкъ по-нататъкъ си е наша работа.

Вася (помислюва). — Ами да си кажа право, и азъ не знамъ точно какъ... (досѣща се) Аха, чакайте! Сѣтихъ се! Въ училището имамъ една книга, — „Сборникъ Родина“, та тамъ има и протоколи, и уставъ и упѫтвания... Отъ тамъ ще видимъ!...

Всички. — Хайде да я вземемъ!

Али. — Че знаете ли какво? Да поканимъ и самия Исенъ Бѣлчевъ отъ Смоленъ!

Рашидъ. — Наистина! Много ще е хубаво! Той ще дойде!..

Шабанъ. — Не „ще дойде“, ами ще го докарамъ съ конь! Азъ самичъкъ ще му заведа нашия. Азъ не можахъ да отида на вечеринката, ама тая работа ще свърша!

Рашидъ. — Браво, Шабанъ!.. Ти си славно момче! (тупа го по гърба, къмъ Вася) Хайде! (тръгватъ)

Вася. — Отивайте!.. Азъ ще дойда следъ малко. Искамъ да си довърша... (пипа си косата).

Рашидъ. — Ама да се не бавишъ! (излизатъ).

Вася. — Нѣма, нѣма!.. (изпраща ги до вънъ, па се връща, на себе си) Чудно нѣщо!.. Чудно, тия хора какво мислятъ да правятъ,.. и отъ туй, което сж намислили, какво ли ще излѣзе!.. (отива пакъ предъ огледалото).

Метько (размърдва се). — йѣ знамъ приказкааа?

Вася (изненадано, весело). — Каква приказка, бре Метько!.. Азъ пъкъ те бѣхъ забравила!.. Кажи да видимъ!.. (Метько се муси и опъва, тя настойчиво и увещателно) Кажи! Кажи!.. Нѣма какво да те е срамъ!.. Кажи!..

Метько (следъ колебание, нарежда). —

„Комаръ муха водешеее,
за два зôба вôрзанааа,
мухана са тôрзала.
Сви комаръ кукудааа,
удри муха въ тарбуха,
рукна пôпа зарцила,
да упѣва муха марцина“...

Вася го недоизслушва, изсмива се съ гласъ и продължително се смѣе, въ което време бързо влиза Себеринка.

Себеринка (къмъ Метько, укорително). — Ухъ ти и опустѣлата халашô, та та е не срамъ?.. За какво дохàдашъ да петлаишъ на учителькаса, бре маскаро? Та не види бѣль день атъ тебе!.. (къмъ Вася) Прощавай Вася! То ходи като мушелка. Дето го не сѣешъ, тамъ никне!.. (пакъ къмъ Метько) Пъкъ йѣ гу трôсемъ отвôнъ, дано не жувешъ и сôлменетъ гуреливъ!..

Вася. — Нищо Себеринке! Нека идва! Азъ обичамъ деца. Хубаво си приказвахме съ него. Да видишъ каква приказка ми каза!.. Остави, седни и ти ако не бързашъ. Кжде отиде мжжътъ ти? Гледамъ излѣзе отзарана.

Себеринка (на себе си). — Въ маглôта да идеше, макаръ!.. (на Вася) Атиде нахъ Смоленъ... да зôме хаберъ за „културана“, та да казва и на тувашнисе фанатици!.. Сѣташъ ли са?..

Вася. — Хаа!.. За това ли? Вижъ ти!..

Себеринка. — За „култураса“ са карахме оцутра, та щѣхме да са бахтемъ! Мисли ага ма оставя сама, та ще ма лапна будно!.. Будала!..

Вася. — Ха!..

Себеринка. — Триста пôти ми е зарôчалъ, дуде гу нема да не излизамъ и са не показвамъ нахъ вôнъ!.. Пъкъ ще си дойде чѣкъ утре венахъ вôнъ!.. Пъкъ ще си дойде чѣкъ утре вечерь. Демекь, да седя йѣ вôтре затворена, като на хапузь!..

Вася. — Вижъ ти, вижъ ти!.. Каква дивотия пакъ показва!..

Себеринка. — Чунки пъкъ йѣ ще гу слушамъ!.. Напукъ, по-млогу ще ходямъ, по-млогу ще гльôдамъ!.. Нашисе мôски са цали желате!.. Мислятъ чи светôсъ е даденъ само за тѣхъ. Пъкъ женисе дааа сидьôтъ вôтре!.. Да са криятъ като робини!..

Вася. — Че защо те толкова много пази, Себеринке, да не ходишъ по вънъ?

Себеринка. — Чува ма атъ мôски!.. Ти го не знаишъ какôвъ е фанатикъ! Нашисе мôски са като кучетища! Видятъ нѣква жена сама, че са ле зафтикатъ нахъ нея, като червиви!.. Ходятъ, подзиратъ, чукатъ!.. Мислятъ чи са и женисе кану тѣхъ!.. Та и моесъ!..

Вася. — Какво твоя?

Себеринка. — И той ходи! И той подзира!.. И тва го прави оти е отъ фанатицисе!..

Вася. — Ама какъ? И ти знаешъ?.. Или крие отъ тебе?..

Себеринка. — Не! Мене аставя да спьомъ съ децаса, пъкъ той обиграва... Сетне са ле чуе, и станватъ за смѣхъ. Нели ти казвамъ, — мажищаса са като кучетища!.. Затва го е ѣце ѣдъ на „кул-

тураса“, оти „култураса“ ище ката чилѣкъ да си знае жената, и да си ходятъ пуснато въ людесе, пъкъ то нищѐ!.. Оти ако дойде „култураса“, та нема да преде негована работа, сѣташъ ли са? Ще запре ходенену!..

Вася. — Чудно нѣщо!.. Менъ пъкъ се не вижда и твоятъ мѫжъ да е такъвъ.

Себеринка. — Оти отъ тебе са крие и го е срамъ. Пъкъ и страхъ го е отъ по-сербезъ и отворени жени. Да гу не попари нѣкву!.. Лани попариха, единъ, ейтей сасъ вазврела вода!..

Вася. — Всичко туй е отъ простотия, Себеринке. Той не е ходилъ много, та не знае какъ живѣятъ хората.

Себеринка. — Не простотия ами инать!.. Фанатизъмъ!... Мисли чи той е най-хитаръ атъ вритекъ!.. (заканително) Лѣкимъ дано дойде „култураса“, та да рьойне и нега, и врить фанатицисе десу криетъ женисе, та да видятъ тѣ!.. Ние са сички молимъ, дано по-бôрже стане това, и ага рекôтъ, врить ще свалимъ фережисе!.. Оти сме ние не жени, ами робини!.. Робини на мужувесе!..

Вася. — Наистина, доста лошо ви третиратъ, затова трѣбва обща култура и просвѣта за всички.

Себеринка (обглежда и недослушва). — Ей го! И нѣ съмъ мераклийка касу тебъ, да подредя и наредя кôщана!.. Ага гльôдамъ ейсакво циско, нареденко, бѣлко, та кôрвь ми капе на сарцесо!.. Ала нимогамъ!.. Оти имамъ тукмакъ вархъ главôса!..

Вася. — Защо? Че и ти можешъ да наредишъ! Имашъ такива хубави килимчета и възглавници, всички съ народни шевици, че по-хубаво отъ менъ ще стане...

Себеринка. — Имамъ, не чи немамъ! Ала сôрце немамъ! Разбирашъ ли? Сôрце немамъ да редямъ! Кому ще редишъ, ага, сôрцето ти е отровено! Наши семôски хи не прилѣга хубаво! Влиза вôтре, че са муси и са грôчи, та хубава дума ти

не прудумôва, та какво ще редишъ! И не само лей-тва, ами ще зôме да мисли за кôга ли съмъ постелила!“, „за кôга ли съмъ наредила!“...

Вася. — Хаа!...

Себеринка. — Какво ще редишъ! Затва, карай тъй, днесъ за утре, та какôвту му е касметя. Пъкъ нашенцкисе мôски, хеле фанатицисе, са йѣце тьонки на юмувене. Видятъ ли по-хубаво нареденко и постелено, че зоматъ да мислятъ да доведôтъ и друга жена! Ти нва не знаишъ! Затва жена ли си, трѣбва да мальчишъ и да са навидашъ! На женисе е билъ викатъ, такôвъ касметя!...

Вася (живо). — Хубава работа! Късметъ! Работата е както я накъсметишъ. Всичко туй е простотия и диващина, както сѫ живѣли хората преди сто години! Затова много правъ е Рашидъ, братъ ти. Ей сега бѣше тука. Искатъ да образуватъ другужество, за да работятъ и се борятъ за знание, съзнание и равноправие! Азъ одобрявамъ това!..

Себеринка. — Чи да! Та за Рашитя ма най-млого аде и гложда. Защо Рашить да казва чи сме бôлгаре, защо Рашить да зафата „култура“! Че ние си сме врить бôлгаре, му казвимъ. Дѣдо Семеть не лôже! Цаласа махалô си сме еще роднина съ Никовцехъ отъ Райково. Ние нема сига да станимъ бôлгаре, ами си сме бôлгаре родени. Оти и майкине и дѣдовене ни са бôлгаре! Нашенцкисе люде, да ти кажа право, незнаятъ какво ищатъ! и незнаятъ какво правятъ!..

Отъ вънъ наближаватъ стѫпки, Себеринка бърже се прибулва, но като вижда, че идва Рашидъ, открива се.

Рашидъ (къмъ Вася). — Госпожице! Ти се забави! Хайде!

Вася. — Идвамъ, идвамъ Рашидъ! Забавихме се съ сестра ти. Вижъ какво се оплаква пакъ. Мѫжътъ й много я тормозелъ и й се каралъ!..

Рашидъ. — Знамъ, знамъ! Единъ дивъ човѣкъ какво друго може да прави! (Себеринка). На-

учихме, че билъ отишелъ въ Смоленъ, а? При фанатицитѣ?..

Себеринка. — Нахъ тамъ отиде, да са маглòсва макаръ!..

Рашидъ. — Хееей! Той е отишелъ тамъ да възпира „културата“, пъкъ то „културата“ му е кондисала въ кѫщата!.. Тя ще стане една... (върти ржка).

Вася (довършва). — Та края ѝ се не види...

Рашидъ (сериозно). — Аа! Знаеме ние какъ! (завърта се къмъ Себеринка). Слушай! Отъ утре сутриньта е забранено да се носятъ фереджи! Ще го хвърлишъ и ти!

Себеринка (живо). — Ама истина ли, Рашить?

Рашидъ (твърдо). — Да!

Себеринка. — Ама дойде ли това време?

Рашидъ. — Дойде! Пъкъ, който се не подчинява (сочи плѣсница) ще обърнемъ и дебелия край!...

Себеринка (възрадвана). — Вай, ваааай!..

Рашидъ (продължава). — Хеле твоятъ човѣкъ! Ще му искаме смѣтка, за какво ходи той въ Смоленъ и какво търси при фанатицитѣ!

Себеринка (промѣня настроението изведнажъ). — Ваааай, ами ако ма изпôди, Рашить?!...

Рашидъ. — Ееехъ, ще те изпѫди! Като те изпѫди, та какво? Щомъ те изпѫди ще си дойдешъ и свършено! Нѣма да го оставимъ да си играе съ тебе я! И ти си човѣкъ! (къмъ Вася). Хайде, госпожице!

Вася. — Хайде!

Отъ вънъ влизатъ бързо две деца.

Първо дете. — Госпожице! Госпожице! Дойде адинъ чилѣкъ съ капела, та пита за тебе!

Второ дете. — Друго дете тарчишкумъ дойде атъ Чирѣшву и вика чи е испектуръ!..

Вася (изненадано). — Ааа! Инспекторътъ!.. Кѫде е? Кѫде е, деца?

Децата. — Дену училищено! Тамань слиза отъ конянъ!

Вася (бързо). — Кажете му, че ей сега, ей сега ще дойда! Идвамъ! (децата излизатъ, а тя си поглежда часовника). Аа! закъснѣла съмъ петь минути!

Себеринка (става и си тръгва). — Прощавай, Вася! То та ѝѣ анжекъ забавихъ.

Вася. — Нищо, нищо! (приглажда се, тръгва, но съобразява нѣщо и се свръща отъ вратата. Къмъ Себеринка). Слушай! Нѣма какъ! Довечера той ще спи тукъ. Сега е два часа и не ще може да се върне, затова той въ моята стая... а азъ оттатъкъ... при тебъ!

Себеринка. — Чи да! Да!

Вася (повтаря). — Значи той тукъ (сочи леглото), а азъ оттатъкъ при тебе! Въ твоята стая! Тъй ще се дружимъ и дветѣ! (бързо излиза. Излиза и Рашидъ).

Себеринка (останала сама, преди да излѣзе, сепва се). — Ами мажôнъ ми! (хваща се за главата). Вохсииии!.. То ма ще прибѝ, да знае чи е спалъ чузъ чилѣкъ у насъ!.. (шура се). Ами сига?! Какво да правьооомъ!.. Какво да правямъ! (чука си ржцетѣ, завърта се). Пъкъ хи са фтасахъ!.. Ваай, какво ли ще станее, какво ли ще стане?!.. (спира се при вратата, съобразява нѣщо, па забързва). Хаа! Сѣтихъ са!.. Ага заспи той и ѝѣ отъ вôнъ... кръцъ!.. (завърта ржка като че заключа) и свôршено! (къмъ Метько). Хайда Метько! (хваща го за ржка и бързо излизатъ).

Завеса

Второ действие.

Сѫщата сцена.

Инспекторътъ пише нѣщо на масата, следъ това става, сгъва книгата въ чантата, туря си шапката и тръгва да излѣзе. Вратата обаче е заключена и той се връща.

Инспекторътъ (изненадано). — Хай чортъ взелъ! Тая врата е заключена! (гледа ключалката учудено) Какво значи това? Кой е заключилъ? Кой си играе съ менъ. (завърта се, следъ малко пакъ бута, чука съ рѫка, а като вижда, че никой не му се обажда, ядосва се, вика и тропа съ кракъ) Кой е заключилъ вратата бе? Ей хора! Има ли хора въ тая кѫща? и т. н. (задъ сцената настава глъчка, кучета залайватъ и въ моментъ, когато той пакъ напъва вратата, Метько отваря отвънъ, явява се и веднага избѣгва. Това поставя още въ по-голѣмо недоумѣние инспекторътъ).

Вася (влиза бърже запъхтѣна). — Извинете г. инспекторе! Хазайката била заключила отъ вънъ!

Инспекторътъ. — Какъ? Защо?

Вася. — Вие не знаете. Работата е малко особена! Азъ бѣхъ въ училището и отъ тамъ чухъ, че сте заключенъ. Ей-тъй съмъ тичала!

Инспекторътъ (съ интересъ).—Какъ особена?

Вася. — Нейниятъ мѫжъ отсѫтствува и тя, за да го увѣри въ непорочностьта си, зеръ чуждъ мѫжъ е спалъ въ кѫщата ѝ, скришомъ ви заключила презъ нощьта отвънъ. Сега пъкъ отишла на работа изъ градинитѣ и забравила да ви отключи, а азъ бѣхъ въ училището, та не знаехъ!,.

Инспекторътъ. — Че да ми е казала да не нощувамъ тукъ!

Вася. — Тукъ работитѣ сѫ съвсемъ други! Какъ да ви кажа... Нали виждате... Крие се и бѣга отъ всѣки чуждъ мѫжъ. Страхъ я, че ако се

научи мѫжъ ѝ, ще ѝ се кара, пъкъ може и да я изпѫди!..

Инспекторътъ. — Хаа!.. Тъй ли? Чудно нѣщо! И на такава работа не бѣхъ патилъ.

Вася. — Тя добре пъкъ, че се съгласи. И то защото сте християнинъ, а инъкъ, другъ мѫжъ мохамеданинъ да нощува въ кѫща когато нѣма мѫжътъ, или да се покаже жена, е работа невъзможна!..

Инспекторътъ. — Щомъ е била такава работата, защо не ми посочихте друга кѫща да нощувамъ?

Вася. — Какъ да ви кажа! Нѣма нито една стая въ селото като за предъ хора! Моята е найхубавата. И никой не дава стая подъ наемъ. Всички се криятъ и бѣгатъ. Затова тъй решихме съ хазайката: вие да нощувате въ моята стая, а азъ при нея, да сме заедно, за да се не съмнява мъжътъ ѝ. Тамъ, при самата нея съмъ осъмнала!

Инспекторътъ. — Чудно нѣщо! Чудно! И такива нрави имало по нашата земя.

Вася. — Инъкъ хазайката като жена е много добра и будна. Но мѫжътъ ѝ!!

Инспекторътъ. — Да знаехъ, че е тъй, та снощи следъ ревизията, веднага щѣхъ да замина за съседното село.

Вася. — Тамъ пъкъ е още по-лошо. Учителката не може да си намѣри и стая. Не ѝ даватъ и дърва, не ѝ даватъ и яйца. За ядене нищо нѣма. Масло взема чакъ отъ Устово. Гледатъ я накриво, че учи децата имъ и смѣтатъ, че е грѣхъ да се учи. По-добре било за тѣхъ да си останатъ тъй, прости безъ знания. Тя често идва тукъ и ми се оплаква!

Инспекторътъ. — Чудно нѣщо! Какъ е възможно това!

Вася. — И женитѣ сѫ диви тамъ и мѫжетѣ! Представете си, не пращали децата си да учатъ

религия при ходжата, защото имъ челъ нареждането отъ мюфтията да хвърлятъ женитѣ фереджетата и да ходятъ открити. Туй било, казвали, краятъ на свѣта!

Инспекторътъ. — Та нима тукъ женитѣ още не сѫ открити?

Вася. — Не! Промѣната на младитѣ се е прострѣла само по срѣдищнитѣ села Смоленъ, Могилица, Маданъ, а изъ махалитѣ и колибитѣ се още криятъ. Но и тукъ става нѣщо. Снощи цѣла нощь младитѣ сѫ се сбирали и кроили нѣщо. Искаха ми уставъ и упѫтвания и тая сутринь, както слушамъ, образували сѫ дружество „Родина“. И не само това, но и почнали да действуватъ.

Инспекторътъ — Да да! Много хубаво. Нека работятъ! Но ще работите и вие. Това показва колко много още трѣбва да се направи. Тия закоравѣли навици, тия предразсѫдъци трѣбва да се изкоренятъ и избиятъ отъ умоветѣ на хората. (съ чувство) Колко трудна задача предстои на васъ учителитѣ! Много е направено, но колко много още има да се прави! Духъ, идеализъмъ, съзнание, трѣбва у всички! Просвѣтата пакъ ще свърши всичко! Сега азъ схващамъ и преценявамъ голѣмата жертва на учителитѣ изъ тоя край! Вие има да изиграете ролята на истински будители, истински апостоли срѣдъ тая тъмна и непрогледна маса...

Вънъ се тропа силно. Нѣкой вика: „Ще варвимъ ли? Хайда да варвимъ!“

Инспекторътъ. — Моятъ кираджия! (къмъ вратата) Да да!

Кираджията (вънъ). — Чухъ гюрюнтията, та дойдохъ. Ще варвимъ ли?

Инспекторътъ. — Добре, добре! Ще варвимъ! (поглежда часовника) Аа! Доста късно е! (сбогува се) Сбогомъ, госпожице Попова. Извинявайте, че ви създадохъ грижи и безспокойствие въ кѫщи. Благодаря ви за гостоприемството. Доволенъ съмъ

и отъ работата ви въ училището. Особено като се иматъ предъ видъ условията, при които работите!.. Сбогомъ! (тръгва си).

Вася. — Сбогомъ! Прощавайте и вие за тревогата. Всичко туй отдайте на простотията на моята хазайка!..

Инспекторътъ (свръща се). — А да! ще любопитствувамъ да зная, какъвъ край ще вземе тая работа... и не ще ли пострада нѣщо хазайката...

Вася. — Ще ви съобщя. Ще ви пиша...

Инспекторътъ. — Да! Пишете!.. (излиза и Вася го изпраща, следъ малко се връща, а следъ нея и Рашидъ).

Вася (заинтересовано). — Е, какво стана, Рашидъ?

Рашидъ. — А бе стана? Свърши се работата! Цѣла нощь не сме спали! Не съмъ дрѣмналъ! (съ интересъ) Ама знаешъ ли какво? — и имамътъ е билъ съ насъ! (съ чувство) Чудно нѣщо, ние го мислѣхме за противъ, пъкъ той самичъкъ дойде! Отъ сега нататъкъ той ще води работата! Написахме и позивъ до всички жени да хвърлятъ фереджетата. Не е достойно за една българка мохамеданка да ходи забулена, и одеве имамътъ самичъкъ го залепи на джамията.

Вася. — А-ди бе! Наистина?

Рашидъ. — Наистина, ами какъ! Решихме и да действуваме. Тая сутринь първитѣ жени се откриха. Имамката първа даде примѣръ! Следъ нея и други много!.. Станала е една олелия изъ селото! — ей такова! (върти ржце) Не можешъ му фана край!

Вася. — Гледайте да си не изпатите нѣщо брей!

Рашидъ. — Какво ще изпатимъ! Имамътъ казва това! Той е по-ученъ отъ насъ. Ние сме, казва, българи и въ българско живѣемъ, та срамъ е да не признаваме това. Затова пъкъ казваме ние, ако държавата намира, че лошо правимъ,

нека ни затворятъ, нека ни сѫдятъ! То аслѫ имало единъ голѣмецъ въ Смоленъ, та казватъ се билъ попомачилъ и почналъ да защищава фанатицитѣ! Защото го подмазватъ!..

Влиза бързо Себеринка уплашена и смутена.

Себеринка (тюхка се). — Вай, какво стана! Вай, какво стана! йѢ смѣтахъ никой да ни знае, пъкъ то цѣло село се научи!..

Вася. — Че защо ми не каза, че си го заключила, та да му отворя?!

Себеринка (чука си главата). — Пусто и балнуту, та забурихъ! Хичъ са ни сѣтихъ! Ага дотърче детесу та си сповнихъ! (живо) Дали са ни разсôрди чилѣкатъ!

Вася. — Не не! Не се сърди. Само му бѣше смѣшно, дето си го заключила.

Себеринка. — Чи йѣ гьой за хубаво! Заради монъ чилѣкъ.

Вася. — Нейсе! Какъ да е? (заинтересовано) Кажи, какво има по село?

Себеринка. — Чувай и брани! Ейсакова е станало! (върти ржце) Женитѣ са са открили, фôрлятъ и фережи, фôрлятъ и тестемеле, вритъ са станали „култура“. Въ Станюнскана махалô пъкъ са сбрали мехтенене и сами хи са запалили. Старине идатъ калнане, пъкъ младине идатъ смѣене! Затва са забавихъ, и мене викаха да откриятъ!

Рашидъ. — Че и ти сама ще се откриешъ! Това е срамота за тебе, пъкъ и за мене, като твой братъ да останешъ най-сетне!

Себеринка (дърпа се). — Хôôô! Нема ми чилѣкътъ!

Рашидъ. — Ти него нѣма да гледашъ. Цѣло село ги хвърля, и ти ще го хвърлишъ. Свободата не идва така на готово, хееей, вие сами ще си я извоювате! Животътъ ни е даденъ не да робуваме, а да се радваме!

Себеринка. — йѢ самъ по-мераклийка отъ тебе, Рашить, да го фôрля! Видишъ ли гу (дърпа си фереджето) Цалъ животъ ми е чôрнило душôса, ала ма е страхъ? Може да ма изпôди!

Рашидъ. — Щомъ те изпѫди, азъ съмъ ти казалъ, — ще си дойдешъ у насъ. (решително и настойчиво) Хайде нѣма какво да се чудишъ! (дава й знакъ да хвърля).

Себеринка (въ недоумѣние). — Вохсиии какво да правямъ, какво да правямъ! (поглежда въпросително Вася).

Вася. — Туй нѣщо ще става, Себеринке. Нѣма какво да се боишъ.

Едно дете (влиза отъ вънъ). — Госпоице! Да биемъ ли звънеца?

Вася (поглежда часовника). — Да! Бийте го! Бийте, деца! (детето излиза, а следъ него и Вася, но се свръща, къмъ колебаещата се Себеринка, съ внушение) Повече куражъ! Куражъ трѣбва! Не бой се отъ нищо! Не си само ти! (излиза).

Рашидъ. — Работата е назрѣла и време за чудене нѣма! Ти много добре знаешъ, че нѣма да останешъ ей тъй! Който не е съ насъ, противъ насъ е! Хайде!..

Себеринка (решително).—Рашить! Тебе разтварямъ сое кабахать!.. Ако бахте, тебе да бахте мажôнъ!.. (дърпа си фереджето) Сама ще си ги скоцамъ! Нема да се чудямъ! (кѫса го).

Рашидъ. — Ха така! Ха така! Тъй трѣбва!

Себеринка (скѫсва го и го хвърля). — Да ми са махнешъ отъ очисе, прокльôта чернилка!..

Рашидъ (одобрително). — Хубаво! Браво!

Себеринка — Пъкъ мажôнъ да прави каквото ще! Мене си бива всѣкакъ!

Рашидъ. — Свърши тя неговата! Ако иска много да знае, прати го при менъ!.. (смѣе се).

Себеринка (недослушва, прави движение въ знакъ, че е вече свободна, оправя си роклята и се завърта съ чувство на пробуждане и съ свѣтнало лице). — Че ле викатъ чи е грѣхъ!.. Чи йѣ отъ какъ гу нахадамъ за хубаво, тѣ ле да си викатъ чи е грѣхъ!..

Завеса

Трето действие.

Кръстопѫть предъ кѫщата на Себеринка. Въ лѣво часть отъ кѫщата съ входа, а въ дъното ѝ дѣсно — дървета, пѫтища и храсти.

Задъ сценатa викове и говоръ. Далечъ се пѣе.
Вася идва отвънъ. Себеринка я присрѣща безпокойно.

Себеринка. — По-бôрже, Вася! Казвай, какво станва по село?

Вася. — Всичко е хубаво, Себеринке. Не бой се. Всички сѫ ги свалили. И млади и стари. Изъ селото е такава глъчка, — като панаиръ! Едни се радватъ, други плачатъ, трети търсятъ модерни рокли! Ей такова (върти ржка).

Себеринка. — Ваааай, добре! Пъкъ йѣ викамъ да самъ не ле йѣ!

Вася. — Всички, всички! И то сами!

Себеринка (успокоена). — Чи хô! То на женисе по-тежи!

Вася. — Младежитѣ пъкъ обикалятъ селото и пѣятъ като на байрямъ!

Себеринка. — Чи йѣ чуемъ!

Вася (значително). — Имамътъ пъкъ е най-интересенъ! Той на обѣдъ въ джамията е прочелъ заповѣдь отъ мюфтията, всички жени да хвърлятъ яшмацитѣ! Това пъкъ е било като гръмъ отъ ясно небе! Сега настоятелитѣ се събиратъ, та съ него да се занимаватъ. Искатъ да го уволняватъ! „Какъвъ е, казватъ, тоя имамъ, да ни кланя съ гугла и да промѣня формаса“! Щѣли да идатъ и при мюфтията да се оплакватъ.

Себеринка. — Чи дà! Да идатъ! Пъкъ тѣ ни знаятъ, чи и самичекъ мюфтията е „култура“. Той е издалъ сое заповѣдь! Мене е Рашить казвалъ.

Задъ сценатa се чуватъ пѣсни и провиквания.

Вася (ослушва се). — Вижъ! Цѣлото село сега е тъй! Пъкъ и не само тукъ, ами и въ околнитѣ села!..

Задъ сценатa наближаватъ стѫпки. Идва Лютвие.

Лютвие. — Вохси каде да идамъ, каде да са дѣнамъ! Та хи е не ни грѣхъ, та хи е не ни срамъ! Какво мѣса сва?! Дано пукнатъ! Дано умрôтъ!

Вàся. — Какво има, Лютвие? Какво се е случило?

Лютвие. — Вохси нимойте ма пита! Фатила ма е аднô сакантия, та ми са ище да рюкамъ, да рюкамъ, та на вôрхъ барчинана да ма чуятъ!..

Себеринка, — Оти? Какво?

Лютвие. — Мôльчите! Който нема женски деца, той нищо не знае! Дащерете ми фарлиха фережите, ищатъ фусти, ищатъ кôрпи, та са чудемъ, какво да хи правямъ. Чи де да хми найдамъ? (къмъ Вася) Учительку! Нахъ тебе самъ тôрнала. Найди ми нѣкви фусти! Ще ма изедôтъ по вôтре. Нема какъ да са вращамъ бизъ фусти!

Вася (смѣе се). — Ха, ха, ха! Лютвие, та и до тебе ли дойде?

Себеринка. — И ду нея, ами какъ!?..

Лютвие. — Вохси, нимойте ми дума! Пъкъ тува нагоре е станалу, турма и мôгла! Цалусу селу е вазврѣло! Дали да са смеешъ, дали да плачишъ! Ниможишъ му фана край! Вритъ Чокувленете са станали „култура“ открили са женине, изчукали са кафезене и хи са сбрали въ среде махалôна, та хи гурьотъ!.. Сторили са орада, като на пустовете!

Вася. — И тая хубава!

Лютвие (продължава). — Старана имамка пъкъ е миживунесала, та са чуди, какво да прави. Излѣла е на хармананъ голу гушоглава и кòгану види рюка: „Бѣгайте мариии, културата иде! Криите са бôрже пущини, чи културата ще ва фати!“ Катга „кулурана“ е чилѣкъ!.. Пъкъ и нехинуну момчетище е станалу „култура“, засуналу я на потенъ, скôцалу хи е мехтененъ и отъ тамъ са е сникнала да гу калне: „Дано умрешъ! Дано пукнишъ! Дано та громъ пôрсне! Дано ни жувешь! Отъ резенъ

мьôсо та самъ изкутила, та ейсаковъ да ма правишъ! Дано та чумата сме! Езъкъ на прѣснуту дето ма си салъ!“ . .

Всички се смѣятъ. Отъ дъното наближаватъ стѫпки. Идва Рашидъ и я загледва изпитателно, като спира погледъ на фереджето ѝ.

Рашидъ. — Ама ти какво? Какво чакашъ? Не видишъ ли? Всички ги свалиха . . .

Лютвие (извиква). — Вохсиииии, та и йѣ ли? . .

Рашидъ. — И ти, ами какъ?!

Вася. — Чакай, Рашидъ! Тя търси рокли за дъщеритѣ ѝ.

Рашидъ. — И за дъщеритѣ ѝ и за нея! (шеговито къмъ Лютвие). Инъкъ нѣма да намѣришъ зетьове! Никой нѣма да ти ги вземе!

Лютвие. — Да бе! Да! Тѣ са млади, ами самъ йѣ стара, та дà си останамъ ейсей!

Рашидъ. — Старо, младо, нѣма! Всички сме едно! (слуша се провикване и пѣсни). Чуешъ ли? На улицата не можешъ вече тъй да излѣзешъ! . .

Себеринка. — Чи таманъ! Да гу свали и та, та да самъ не ле йѣ! . . Чѳ ага да се враща та вритъ да я видятъ! (къмъ Лютвие) Или гу сваляй, или ще ти го скôцамъ! (дърпина я).

Лютвие. — Дано умрешъ и пустѣлата чума обуѣла! (дърпа се) Та та е не грѣхъ!

Себеринка. — Не е грѣхъ! йѣ отъ какъ гу самъ свалила, та какво?! (дърпинатъ се дветѣ, боричкатъ се и се кѫса платъ).

Лютвие. — Чѣкай, мари пущину! йѣ съмъ не саката! . . Дето ще има маразô, чи да са махка! (сама си го свлича, а останалитѣ се смѣятъ).

Рашидъ. — Ха така! . .

Лютвие (свива го подъ мишница). — йѣ ще си гу сторямъ за хастаръ. Пари съмъ давала!

Вася — Хайде сега да ти дамъ нѣкоя рокля! (тръгватъ къмъ кѫщата).

Лютвие. — Хайда! (влизатъ съ Вася, оставатъ само Себеринка и Рашидъ).

Рашидъ. — Чу ли? Твоятъ мѫжъ си иде отъ Смоленъ и тамъ му скѫсали феса! Че искалъ да продава сербезликъ, та го и пердашили! . .

Себеринка. — Хааа! Чи да. Пада му са!

Рашидъ. — Сега го е срамъ да си дойде тъй, та се крие въ Говедарована колиба, та довечера да се прибере! . .

Себеринка (промѣня лицето). — Вохсии! Какъ ли ще гу срьôшна, то ща йѣ анжекъ да гу зберамь!

Рашидъ. — Ти ще го чакашъ съ сериозность и нѣма да се плашишъ! Разбирашъ ли?

Вася (отъ вѫтре). — Себеринке! Ела, ела и ти вѫтре!

Себеринка (къмъ Рашидъ). — Хубаво! Ще гльôдамъ!

Рашидъ — Хайде отивай! (Себеринка отива къмъ кѫщи, а Рашидъ излиза къмъ дъното).

За малко сцената остава празна. Чуватъ се викове и пѣсни. Отъ лѣво задъ храститѣ идватъ Хомко и Пуфтьо ядосани.

Хомко — Хôôô! Хóлла хôлла какво дочекахме да видимъ! Да имамъ йѣ жена, че да ни могамъ да хи сôдемъ! Хô дьô!

Пуфтьо. — Ама и твоине ли фарлиха фережите?

Хомко. — И моине амъ какъ!?

Пуфтьо. — Ама врить? И бабицана?

Хомко. — И бабицана, и дащерьôна и снахôна! Врить! . .

Пуфтьо. — Брехъ, анжинà! . .

Хомко (продължава). — Да нематъ тѣ ни срамъ, ни страхъ отъ мôско!

Пуфтьо. — Откачена диньô!

Хомко. — Та менъ ма е на другине и ѣдъ и не, ами ме е ѣдъ на бабицана! Оти да ни чека ага кажемъ йѣ, тогава!

Пуфтьо. — Хô!

Хомко — Чи то женисе, ага станаха „култура“, ами тогава защимъ сме ние мôски?

Пуфтьо. — И йѣ тва викамъ! И менъ ма за тва ѣдъ! Женисе хи оправя ле адно! (сочи тоягата си).

Хомко. — Ще я науча йѣ нея, ами да си идамъ! За какво ще е та жена, ага нема да слуша моена команда, пъкъ и да я побахтамъ ага рекамъ?

Пуфтьо. — Жена ли е, — вôтре да сиди и да си ни показва! Сига и да бахтешъ, и дà не, та си е тва. Ти отъ по-напрешъ я си изпусналъ!

Хомко. — Измамихъ са, та я ни бахтахъ, доде бе млада! Лѣкимъ сига ще я науча йѣ нея, гиди анжина кодумана хааа!.. (минаватъ бърже младежи и му бутатъ чалмата. Той се сепва, навежда се и я взема, озъртатъ се и двамата, па забързватъ къмъ дѣсно) Брѣ! Брѣ! Какво стана?.. (избѣгватъ бърже).

Следъ пауза идватъ Жупата и Кобатъ, сжщо възбудени.

Жупата. — И тва бѣхме не видьвали, та и нега видехме! да ни кланя имамъ сасъ гугла!

Кобатъ. — Напôлни ми оку! Свôрши са и тюрклюкетъ, свôрши са и османлъкатъ! Да ни нита той ни аази, ни настоетеле! Лѣкимъ ще идамъ пахъ Смоленъ да кажемъ на мюфтиена!

Жупата. — Какво ще кажишъ на мюфтиена, ага и самичекь мюфтиена е „култура“?? Ни видишъ ли? Той е проводилъ ное заповѣдъ!

Кобатъ. — И мюфтиена ли?

Жупата. — Хô!

Кобатъ. — йѣ пъкъ са ни сѣтихъ! Чи то ага и мюфтиена е станалъ „култура“, то тугава какво станва?

Жупата. — Сакава сарô е дошла, чи старисе ле да си малчиме!

Кобатъ. — Ами тогава защимъ на са турили на жемиесе настоетеле, ага нема да ни питатъ?

Жупата. — Тѣ дà на са турили. То е не лошо. Лѣкимъ ще да мôчимъ нашесу, ала колкото можимъ. Ако минова нейде и нашеса думааа, хубаво, пъкъ ку не, — не! йѣ са по-сѣтамъ отъ ейсева работи, и ако питашъ мене, та ще йѣ да рекамъ,

сасъ гюрунтие нищо нема да стане. Сае работа е малко сгьôпена. Ако речемъ да пôдиме имамасъ, сасъ нега са младисе, пакъ са тѣ по млогу; та нище да можиме. Нема да кандардисаме и мюфтиена, ами тугава знаишъ ли какна?

Кобатъ. — Какна?

Жупата. — Да гу рюкнемъ и да му речеме да са остави самичекъ отъ имамлъкасъ!

Кобатъ. — Хахъ! Алара-зосунъ!

Жупата. — Ние сме жемийски настоетеле и той трѣбва да на слуша!

Кобатъ. — Нъй зеръ. Да на слуша.

Жупата. — Да му кажимъ, или да се откаже отъ „култураса“, или да остави имамлъкасъ. Шукерлерусунъ, ни сô са свôршили людесе за имаме!

Кобатъ. — Свôршено!

Жупата. — йѣ имамъ зьôтъ, та таманъ ще гу сторимъ имамъ, та да гу куртулисаме отъ аскерликесъ!

Задъ сцената се чува глъчка и пѣсни. Презъ дъното минаватъ две момичета, открити, двамата се обръщатъ и ги изглеждатъ ядно.

Жупата. — Брехъ, какви ибрете! Пю! Та хи не е срамъ!

Кобатъ (заплюва ги). — Пю, маскари! Резиле! Да нема то срамъ ни отъ старо, ни отъ мôско! Право казва афузъ Мохаремъ: „видите ли женисе да станатъ „култура“, дошôлъ е каяметъ!“

Отъ дъното наближаватъ стжпки и говоръ. Минаватъ имамътъ и Семетъ, Двамата старци се сбутватъ да кажатъ нѣщо.

Кобатъ. — йѣла, имамъ ефенди, таманъ за тебе думахме!

Наближава имамътъ, а до него и Семетъ.

Имамътъ. — Е, какво? (загледва ги изпитателно, а тѣ тжпо го изглеждатъ, готови да се нахвърлятъ).

Жупата (умѣрено). — Слушай! Сае работа десу викашъ днеска, нема да я бôде!..

Имамътъ. — Защо? Какво?

Кобатъ (грубо, необмислено). — Прилѣгаше ли тебе да фаташъ „култура“ аа?.. Какви са нее книги? Каква е сае гугла? Какво е нва бôлгарцку кланяне?..

Имамътъ (твърдо). — Азъ съмъ направилъ това, което е право. Какво по-нататъкъ?

Кобатъ (пресрѣща го).—Право, криво! Нищемъ „културааа“!!

Жупата (мазно). — Слушей! Ние сме настоетеле и каквосу ще ти кажимъ, ти ще на слушашъ!

Имамътъ. — Ее?

Жупата. — Ако ищишъ да ни си имамъ, ще са откажишъ отъ „култураса“.

Имамътъ. — Хаа! Да се òткажа..

Жупата. — Хô! Да са откажишъ, или отъ „култураса“, или отъ имамлъкасъ! Адно отъ двесе!

Семетъ. — Чакайте бе! То не е сторилъ нѣкво лошо имамасъ.

Кобатъ. — Ти да малчишъ!

Семетъ. — Оти да мôлчемъ? Оти да са ни бôркамъ? Чи десу вика имамасъ, та е право. Бôлгаре сме, отъ мюслюманска вѣра. Какъ да рекамъ чи самъ турчинъ, ага самъ бôлгаринъ? Пъкъ и ти какôвъ турчинъ си, ага адно дума турцка ни знаишъ.

Имамътъ. — Аферимъ, мижо Семетъ! Така е! (тупа го по гърба).

Жупата (изгубва самообладание. Къмъ Семетъ).— Ти да са ни бôркашъ на нашисе работи! Ти ако беше кумашъ, та ни щѣше окуцна. Пъкъ и ни прилѣга та на бѣлата брада да пригадашъ на адни хаймани! и купуци!!

Семетъ (ядосано). — Хаймани ли? Хаймани сте вие, Вие ходите наще по сокацисе! Вие разлавате кучетаса? Мôльчите, зере да ви ни изкарамъ ейсига кирливите ризи на мейдань? Кому дудева „култураса“? Дудева на каквосу васъ! Ще ва науча йѣ васъ? (разхожда се).

Кобатъ (къмъ Жупата повѣрително). — Мôльчи, комшу? Нимой гу рови? Ще извади нѣкву на мейдань? (и двамата замълчаватъ).

Имамътъ (следъ като до сега обмисля). — Слушайте, комшуларъ! йѣ нѣма да се откажа нито отъ „култураса“, нѣма да са откажа нито отъ имамлъка. Защото не сте вие, които да ми заповѣдате! Ние не можемъ да си затворимъ очитѣ предъ истината. Ние не можемъ да гледаме една работа криво, когато е права. Мене тая работа ми е тъй легнала на сърдцето, че нищо не може да ме накара да се откажа. Защото ние сме преди всичко българи, и като такива трѣбва да живѣемъ и да си редимъ работитѣ.

Кобатъ (на себе си). — Хô дьô! Хô дьô! Храни куче да та лае!

Жупата (следъ пауза). — Хубаво! Ама ага тъй нема да дохадатъ людесе на жемие!

Имамътъ. — Който иска да дохажда, който иска, не! Но вие, настоятелитѣ, не можете да ме уволните. Каквото иска народътъ, това азъ правя! Него азъ слушамъ. А вие какво сте? Останали сте двама-трима души, та мислите нѣкой ви обръща внимание. Гледайте хубаво, защото вие пропжждате хората отъ джамията, не азъ!..

Жупата. — Хубаво. Остави си имамъ, ала нимой води „култураса“!

Имамътъ. — Защо? Та „културата“ лошо нѣщо ли е?

Кобатъ. — Отъ нея по-лошо нема.

Имамътъ. — Ама чакайте! Какво разбирате вие подъ култура?

Жупата. — Каквото и да е, та е не хубаво!

Кобатъ. — „Култура“ ще рече гуропали жени. Сѣти ли са? Нва ми е казалъ мене Средоцкенъ хоже! Той има китапъ, та знае.

Жупата. — Хô! Аку гу бендисвашъ, карай гу по-нататъкъ!

Имамътъ (смѣе се). — Ама чакайте! Това е най-кривото разбиране на думата. Средоцкенъ хожа е челъ, ама нищо е не разбралъ. Култура съвсемъ друго значи. Култура знаете ли какво ще рече?

Двамата. — Какво?

Имамътъ. — Култура ще рече умение, издигане, просвѣта. Да станатъ людетѣ по-справедливи, по-човѣчни и да се зачитатъ едни други. Да уреждатъ живота си съ леснина, съ прости думи култура ще рече бешермакъ, масторлъкъ; съ малко трудъ, много полза да имашъ. Когато можешъ да ѣхнешъ автомобилъ, защо ще отивашъ пеша до Устово?

Кобатъ (на себе си). — Ни трѣбва ми мене да ѣхамъ шейтанъ-арабô!

Имамътъ. — Ето, това ще рече култура. И сетне единъ културенъ човѣкъ не крие истината и не лъже. Ние сме, напримѣръ, българи по народность, а мохамедани по вѣра. Това всѣки знае, и нѣма защо да го криемъ. Отъ това само ние губимъ. Съ тия разбирания само ще се издигнемъ и изравнимъ съ останалото население. А тъй както сте почнали вие, до нийде нѣма да ни докарате. Петнадесеть години ни водите, та до кждe сте ни довели? Да ставаме само аргати и говедари на околното население! Та не можемъ ли и ние да бждемъ еднакви съ всички по честь и уважение българи?! (съ чувство) Хееей! Свѣстете се! Стари застояли мозъци! Какво се чудите? Култура! Наймного нужда отъ култура имате вие! Разбирате ли? Умоветѣ по-напредъ, главитѣ си трѣбва да оправите, че тогава другото! (къмъ Семетъ) Хайде, мижо Семеть! Тия само ни забавиха, а тамъ на събрание ни чакатъ! (забързватъ и излизатъ).

Жупата и Кобатъ оставатъ замислени.

Кобатъ. — Ваай! Ти де гу питашъ, то какво ти казува!

Жупата. — Ти хубаво го залѣпи: „храни куче, да та лае“. Нели ти казвамъ, по-хубаво да си мальчимъ и да си налѣгаме парталесе!

Кобатъ. — Сасъ айсаковъ синъ по-хубаво да си немашъ работа. Ти кажешъ адно, то каже десеть! Остави гу холанъ! Право си казваше тогава Средецке хоже: „немойте гу прави имамъ? То е ачигользъ синъ?“

Жупата. — То е путôрнало аднôшъ, та ще варви? Ниможимъ гу запрѣ?

Кобатъ. — Илюмъ ми щеше до, та ейсва нищѣхъ рекъ? Чи ще дойде то сарô, та отъ нашисе да си на е страхъ! (стоятъ умислени).

Отъ дъното се подава Кабасанъ съ навита кърпа вмѣсто шапка, навжсенъ и унилъ.

Жупата. — Ха? Ей го и Кабасань?

Кобатъ. — Ела, Кабасане, бôрже? Казвай какна има по Смоленъ? Ще запрôтъ ли „културана“?

Кабасанъ. — Оставите са? Нимойте ма пита! То е станало адно, та са съ думи не изказува?

Жупата. — Оти? Какво?

Кабасанъ. — Ейсакова е станало? Турма и мôгла? Смоленъ на сае сарô са е изврàтилъ съ главôна на надолу? Кой ти пита, кой ти гльôда старо и нашенцку?

Кобатъ. — Вай? Истина ли?

Кабасанъ. — Десу гу думетъ людесе, та сичку е било истина. Ходихъ, та видихъ? Вритъ женине са са открили, вритъ са фарлили фережине, та че са излѣзли по сукачену, думатъ си и са вищьôтъ като кобили? Бизъ срамъ люде? Намѣсили са са, женцки, моски, вритъ на адно? Ни е позна то кой е османлие, и кой християнинъ! Смоленъ на сае сарô е замѣсалъ на Бикрешъ?..

Двамата. — Ваааай, вай! Откачена диньô!

Кабасанъ. — Напôлни ми оку? Свôршилъ са е и тюрклюкетъ, свôршилъ са е и османлъкатъ? Тува да гльôдаме?

Кобатъ. — Какво ще гльôдаме? И това стана.

Кабасанъ. — Какво стана?

Кобатъ. — „Култура“.

Жупата. — Остави са! Отъ уцутра и тувъ стана аднô, та катуга са е извратила диньôса?

Кабасанъ. — Ама какво? Куга? Какъ?

Кобатъ. — Цалла нôшъ нисôмъ спалъ! Нисôмъ дрѣмналъ! Цала нôшъ са врѣли младисе? Та че остави другуту, ами се сбираха фавъ мона плевне, та круеха, правиха, та ма налѣташе да зôма аминъ колъ, че да излеза та да хи пôрснамъ и когато фатямъ да бôхтамъ.

Кабасанъ. — Чи оти си не излѣлъ? Оти си не бахталъ?

Кобатъ. — Млогу бѣха, та ма фати страхъ.

Кабасанъ. — Ама кой хи сбира? Кой хи учи?

Жупата. — Учителкаса, имамасъ, Рашить! Че отъ уцутра са заптисали селусу та нидаватъ пиле да прифôрка. Вритъ са откриха...

Кобатъ. — Че имѣ и вôнкашенъ чилѣкъ. Съ капела.

Кабасанъ. — Какôвъ чилѣкъ?

Кобатъ. — Де да гу знамъ! Питай женищана. Той пу тебе спа.

Кабасанъ (съ искри въ очитѣ). — У мене?

Кобатъ. — Хô!

Кабасанъ.—Какъ тъй ще спи. Чи йѣ ща на тае жена очитѣ изкопа. Какъ тъй ще пуска чузди люде, пъкъ мень да ма нема? (насочва се къмъ кжщата).

Жупата. — Чакай бе. То у учителкаса! Може женана и да не знае?

Кобатъ. — Че ен'на какво са разрюкаха сабахлай. Заключили гу беха белки вотре, та цаласа махало са сбра доде му отворятъ?

Кабасанъ (озвѣренъ). — И това у мень? Брехъ тая жена! (вика) Сабрие мари! (завърта се и бъбри). Бря гиди калпъ жанабетъ хаа!

Жупата. — Чакай бе! Та ни ще би кабахатлие женаса. Ами учителкаса?

Кабасанъ. — Иучителкана, и та! йѣ ищамъ да знамъ кой сôди тувъ? Защо ми са ни чуе думаса?

Жупата. — Амаа?

Кабасанъ (продължава). — Ѣй хи съмъ казалъ нема ли ма?.. — чузъ чилѣкъ да ни стипа въ кô щаса! Оти да ни слуше моена куманда! (вика пакъ). Сабрие мари!.

Себеринка (излиза). — Какво?

Кабасанъ (дрѣпва се като я вижда по рокля). — Хаа! Та и ти, и ти си зафатила „култура“!

Себеринка. — Чи то самъ не ле йѣ! То се врить!

Кабасанъ. — йѣ „култура“ нищô! (заканително). Ще та науча йѣ тебе!

Жупата. — Та е не ле та, Асань. Нели ти казвамъ, отъ уцутра вритъ женсие са станали „култура“.

Кабасанъ. — „Култура“? йѣ ще ти дамъ тебе аднô „култура“. (пжди я) Да се махкашъ! Да ми се оринвашъ отъ главôса!

Себеринка. — Чѣкай, бре! Какво?

Кабасанъ. — Вôôнъ!.. да та ни гльôдатъ очисе! Мене ми кичекъ ни трѣбва. (заканва се) Да са махкашъ отъ тувъ, чи ти смиламъ кокалете!..

Себеринка. — Чѣкай, бре! Какво? Ти си лудъ!.

Кабасанъ (въ изстжпление). — Да се махкашъ! Бошъ кеѣтъ отъ мене! Отъ менъ бошъ!. Сѣташъ ли са? Бошъ кеѣтъ отъ мене! Уринвай ми са отъ кôщаса! Още сига!.. йѣ вавъ моса кôща „култура“ ни щô!

Кобатъ. — Еехъ, то ага рече „бошъ кеѣтъ“, свôрши!.

Жупата. — Че три пôти гу зафтори!..

Вася (изтичва отъ вжтре). — Чакай Асанъ! Не е виновна съ нищо Себеринка.

Кабасанъ. — Нищô акжлъ отъ ниединъ! Да се махкашъ и ти! Хайде! (пжди я).

Себеринка (кълне). — Дано пукнишъ! Дано умрешъ! Хубавку дано ни видишъ!

Кабасанъ. — Мôлькни! чи ти струшевамъ забете хôô! (Себеринка издалечава; отъ вжтре излизатъ и децата—Метько и едно по-малко).

Себеринка. — Дано та громъ удрие! Дано та чумата сбере! (спира се, презъ сълзи) Миило ѣсно слôнчице, то мене пôди бизъ кабахать, пъкъ нега Аллахъ дано изпôди деветь ката по-далече! Аллахку милъ и сребаренъ. Вижъ, Аллахку, какво са тьôгли отъ пусто нефелито мôско!.

Децата (хрърлятъ се къмъ нея плачещимъ). — Майкааа!. Майкаааа?..

Кабасанъ (пресрѣща ги). — Сѐдите ейтамъ, деца! (свръща ги грубо къмъ вратата, тѣ се търкалятъ и заплакватъ).

Вася (прибира ги). — Недейте плака, милитѣ! Елате, елате при менъ? (прегръща ги).

Кабасанъ. — Ще плачатъ? Какво ще правятъ. Аднô кучка ага хи зôматъ щенцене, та хелбете ще жаукатъ?...

Себеринка отива къмъ дъното и кълне.

Вася. — Ама Себеринка не е виновна! Азъ, азъ направихъ всичко!.

Кабасанъ — Не ищамъ да знамъ! (повишава тонъ) Трѣбва на всички да отсече юмôнъ, на адинъ пôть, чи въ моса кôща „култура“ нищô! Разбирате ли? йѢ „култура“ нищô!

Кобатъ (на Жупата). — Каде се найде сае „култура“, та вазбôрка вритъ людесе! Ей е, ейсае жена заради „култураса“ я изпôдиха!..

Себеринка (отъ дъното). — Той е звѣръ! Сасъ негу животь нема!

Кабасанъ. — Сусъ, бре сумунту, зере ако зôма адинъ колъ? (огледва се, па взема тоягата отъ Кобатъ и се насочва къмъ нея) Видишъ ли я?.

Рашидъ (влиза изведнажъ). — Ами ако се обърне къмъ тебе?!

Настжпва общъ смутъ. Идватъ и други младежи.

Кабасанъ. — Кой? Ти ли? (заканително).

Рашидъ. — Да, азъ! (изстжпва се предъ него).

Кабасанъ. — Хубаво гльôдай, зере куче дету ма е залàлу, все е побеснелу?

Рашидъ. — Тъй, ама бѣсно куче кога хапе, зле хапе? Разбирашъ ли. Забранявамъ ти да обиждашъ моята сестра. И тя е човѣкъ като тебе? Азъ я накарахъ да се открие! Азъ й казахъ да прибере човѣкътъ! Какво отъ това?

Кабасанъ. — Не сô е родилъ тоя, дето мене ще сôди. Ти ли ще ми заповедашъ?

Рашидъ. — Да! Азъ тебе заповѣдвамъ! Сега ако свирна, знаешъ ли? (младежитѣ наближаватъ).

Кабасанъ (вижда ги). — Ама ти какъ? Сасъ „култура“ ли ще ма плашишъ?.

Рашидъ. — Да! Съ култура! Ти най-много имашъ нужда отъ култура! Ти или ще станешъ човѣкъ, или нѣма мѣсто за тебе тука?

Кабасанъ (готовъ да се нахвърли). — Не сô е родилъ тоя, дето ще ми сôди?

Рашидъ. — Ха, тъй ли? (дава знакъ) Хайде момчета, вържете го, да даде обяснения, защо е ходилъ въ Смоленъ и какво е правилъ при фанатицитѣ!

Става сборичкване. Чуватъ се пъшкания, охкания и ругатни: „твойта мама бôлгарска!“, „твойта мама турска!“ и др. като на край Кабасанъ се намира вързанъ съ пояса и ржцетѣ отзадъ. Изтласкватъ го задъ храститѣ и отиватъ. Жупата и Кобатъ плахо гледатъ разправията.

Кобатъ. — Бѣгай, комшу? Бѣгай да ни упатимъ и ние некву? (избѣгватъ къмъ дъното и се изгубватъ).

Завеса

Четвърто действие.

Сжщата сцена. Въ дъното дървена пейка, на която стои Лютвие и чака нького. Задъ храститѣ минава Кобатъ.

Кобатъ (вижда Лютвие). — Кабасаня ли чѣкашъ, Лютвие?

Лютвие — Хô?

Кобатъ. — Оти? Да та е не провадалъ пакъ нахъ нѣква нивѣста?

Лютвие. — На нивѣста, амъ какъ. Нели гу знаишъ. Ще межевунеса бизъ жена.

Кобатъ. — Е, найде ли му?

Лютвие. — Ѫ-къ? Никутра гу нище. То е бельô ага излезе на адинъ чилѣкъ юме. Доде са не рекли за адно куче „бѣсно е.“

Кобатъ. — Чи той си гу самичекъ стори. Имѣ жена като ѣйце, та трѣбваше ли му да я пôди. Ейсва му е сига за хакъ!

Лютвие. — Какво му не издумахъ тогава, ала ни слуше. Криво да сидиме, право да думаме, ала той си изподи жената хакъ-ерине? За адинъ инатъ! Оти да стане и та „културна“, оти да са открие?! Пъкъ нищо друго беше не сторила. Ала отъ тамъ насамъ, ей-гу, две години стана, ти врить старите моми обигрà, врить паресницитѣ и врить ѣйловите вдовици попитахме, ала никутра гу нище. Сандардисахъ са съ ходене и питане. Ейсига ходихъ и нахъ Печилската вдовица, ала и та гу нище!

Кобатъ. — Нема да фатишъ сига будно зорла, да му отведешъ! Дà му са опица главôна, ага гу ни прилѣгаше хубава жена. И мене е провадалъ, и йѣ самъ питалъ млози. Ала гу нищôтъ. (тръгва си, но се свръща) Вижъ ако си го зôме пакъ Себеринка, то друга работа!

Лютвие. — Тамань! И йѣ тва викамъ. йѢ му самъ викала, ала пакъ ще му думамъ.

Кобатъ. — Думай му, та му пôлни главôна! йѢ аку гу срьôшна, та ще гу билѣ и набахта. И йѣ бехъ другушъ противъ, ала видѣхъ чи е била права жаната.

Отминава, а отъ кжщата излазя Кабасанъ навжсенъ и унилъ.

Кабасанъ. — Е, какво стана? Виде ли я?

Лютвие. — Видехъ, ала та нище?

Кобасанъ. — Нея самичка виде ли? Пита ли я? Тà какво рече?

Лютвие. — Питахъ, ала та нище, ти викамъ! Вика: „Нищо гууу? Той е не чилѣкъ за женене. Нему е хубавоно на колѣно“? Людесе сига нисô като другучешните!

Кабасанъ (изохква). — Аааахъ!..

Лютвие. — Трѣбваше ли тебе? Трѣбваше ли ти да си пôдишъ жената?..

Кабасанъ. — Еехъ! Сига! Станало! Де да знаишъ, какъ ще да стане.

Пауза. Лютвие се колебае да каже нѣщо, па почва съ вушение.

Лютвие. — Асане бре? Ти пъкъ оти ни пруводишъ буднекъ да попита Себеринка, нище ли си та зô та? Разгеле е не женена. И нея, сарцену я боли за децаса. Ей я, призъ день, призъ два са крие и дохода да хи види? Прòвуди будно. Бельки си та ще зô?

Кабасанъ. — Нема да проводамъ. Ако ище, дà провада та.

Лютвие. — Нехи са ни пада да провада. Пъкъ ти мадимъ я си подилъ, ти ще трѣва да сторишъ пишманлъкъ.

Кабасанъ. — Еехъ, чи съмъ пишманъ, пишманъ съмъ, ама ми е долнинô, да идамъ пакъ да я трôсямъ?!..

Лютвие. — Та ку та си зôме, та щишъ забури и долнинô и сичку, ала да видимъ дали ще

та зôме? Оти ако ищишъ да знаишъ, йѣ съмъ билѣ и питала, ала са чуди? . .

Кабасанъ (въздиша). — Съ нея е вейке свôршено? . .

Лютвие. — Та да се убôрне нахъ тебе, ти ще трѣбва да оставишъ твоесъ табейѣть. Оти са ни пишешъ и ти въ „култураса“?

Кабасанъ. — Чи йѣ са съмъ писалъ?

Лютвие. — Ага са си писалъ, оти си ни ошиишъ пантоле?

Кабасанъ. — Ще си ошиемъ. йѢ хи съмъ билѣ нарôчалъ?

Лютвие. — И тогава трѣбва запрешъ твоесу ходене? Да ни подзирашъ женисе?

Кабасанъ. — Еехъ, йѣ гу съмъ нва вейке забурилъ? То свôрши?

Отъ дъното се чува шумъ. Показва се Себеринка, която плахо поглежда и търси нѣкого. Лютвие я вижда и дава знакъ на Кабасана да се отстрани.

Лютвие. — Бѣгай? Бѣгай нахъ вотре, чи иде? Бельки децаса трôси.

Кабасанъ (забързва, но се свръща). — Каиль съмъ да свôрши аднôшъ, та да станва каквото ще? Дудѣ ми са вейке бизъ жена? Вижъ какво ще правишъ, ала гльôдай да ма ни осрамотишъ? (тръгва си). Знаехъ тогава чи бе не кабахатлийка, ала глава? (чука си главата и влиза въ кжщи).

Отъ кжщата идватъ децата и затичватъ къмъ Лютвие.

Лютвие. — Лииилехъ, дечкове, какво са останали самички? (прегръща ги, па се обръща къмъ дебнещата Себеринка) Ела! Ела, Себеринке! . .

Децата (виждатъ майка си). — Майкааа! Майка! (затичватъ къмъ нея).

Себеринка (пресрѣща ги). — Вохъ майциии! Мило майци! (прегръща ги). Майчините деца! Майчините щенета! (цѣлува ги).

Лютвие. — Майкаа, майка! Нема по-хубаво отъ майка на сое свѣтъ!

Себеринка (радва се и милва децата, дава имъ нѣщо за ядене). — Гладни ли сте, майци, има ли какво да адете? (децата замляскватъ). Кой ва майци гльôда, кой ва пере, кой ва цисти, кой ви мете?! (продължително имъ обгледва дрехитѣ и ги поще).

Лютвие (следъ пауза). — Сабрие мари! Хô пакъ да си подумаме като свои! . .

Себеринка. — Какво?

Лютвие. — Оти пакъ вие наистина са ни сберете съ Асаня?

Себеринка. — Вохси, нимой ми дума, Лютвие!

Лютвие. — Какво по-хубаво отъ това? Вижъ и ти ходишъ самичка, и той! Пъкъ и деца имате! То не бива тъй . . .

Себеринка. — Ти гу барекъ знаишъ какôвъ е!

Лютвие (съ внушение). — Той са е вейке измѣнилъ! Уврѣла му е вейке главôна!

Себеринка. — Страхъ ма е, Лютвие! Страхъ! Ѣла му съмъ пòпарана аднôшъ!

Лютвие. — Нимой дума тъй! Той са е вейке притрушилъ! Ти мене питай! Не е за страхъ работаса, ами децаса да са приберôтъ. Вижъ, вôшки ще хи изедôтъ!

Себеринка. — То да са не тѣ, та нищô да ми спумене будно за женилка! За тѣхъ е сичкусу! Трѣбва ли Кабасанъ да ма адѐ и гложда!?

Лютвие. — Нищо, нищо! Той е другъ вейке! И той са е писалъ въ „култураса“!

Себеринка. — Писалъ! То са са врить писали сига. Мене отъ какъ са развали животесъ та цало село е станало „култура“.

Лютвие. — Чи хô! Право е! Отъ какъ дойде „култураса“, та новъ животъ караме! До сига сме като въ тьôвно ходили! Врить викатъ: „благатичка му душе на вашекъ Рашите, десу дукара „култураса““. Сига врить женисе ходятъ открити и нищу хми ни станва. И моите дащере са уженихa за културни люде, та какво по-хубаво отъ това?

Себеринка. — Ти хи хубаво нареди, Лютвие, ами йѣ!

Лютвие. — И ти ще се наредишъ. Стига да речешъ. Може некво и да ти е не ѣце угудену, ала сичку са съ льôсну ниможе! (съ внушение). Нема, нема какво да са чудишъ! Кабасанъ сига е толкова умьôкналъ, чи нѐга ще е страхъ отъ тебе, не тебе отъ нега!

Себеринка. — Ще видимъ. Ще видимъ!

Лютвие. — Той айсига е падналъ да ти са моли. Ако стане, ти нега ще вкарвашъ въ поть, не той тебе! Почуди се, ала да не сбôркашъ (отъ дъното се показватъ Хомко и Кобатъ). Отъ сега нататъкъ нега ще е страхъ, ти да гу не оставишъ, не той тебе! (къмъ двамата, които се спиратъ и гледатъ). Елате! Елате! Градимъ работа!

Хомко. — Тамань!

Себеринка (къмъ Лютвие). — Мôльчи, Лютвие!

Кобатъ. — Тамань да са сберôтъ?

Хомко. — Ама Кабасань каде е? (огледва се)

Лютвие. — Той е вôтре, ала гу е срамъ да излѣзе!

Хомко. — Лекимъ срамъ! Имело е кучену срамъ, та и у Кабасаня срамъ! (отива предъ кжщата и вика). Кабасане брей!

Кабасанъ (вжтре гузно). — Ей!

Хомко. — Ѣла нахъ вôнъ! Какво са криешъ като нивѣста. Ние та нищемъ лапна!

Кабасанъ (излиза). — Какво?

Хомко. — Хô сига да са погодите ейтюфъ, като Аллахъ далъ!

Кобатъ. — Да са погодьôтъ ама какъ? (къмъ Кабасана). Стига ходи като хôндаливо куче по сукацисѣ, ами са сберите съ женаса!

Лютвие. — Казвай сига, Асане, казвай чи си я ищишъ, та да та прости и да си са зôмите!

Хомко. — Нема какво да гльôдате старуту! Запушите му лафô!

Кобатъ. — Турите му капакъ, та да са забури: Ние врить знаимъ чи заради „култураса“ я ти остави, ала минô тва време. йѣ бехъ са вика най-противъ, ала дойде сарô та са и йѣ писахъ въ нея, та какво по-нататакъ.

Лютвие. — Ама и ти ли са писа?

Кобатъ. — Писахъ са, ама какъ! Хемъ съмъ цалъ въ „култураса“.

Хомко. — И йѣ съмъ тъй.

Кобатъ. — Умрѣ Средоцкетъ хоже, та сасъ него умрѣ и тюрклюкетъ, умрѣ и османлъкатъ.

Хомко. — Свôрши са и криенету, свôрши са и пôденету: дойде рахать на врить.

Лютвие. — Затва, да се сгудьôтъ и ейсева люде, та да са свôрши.

Хомко (наближава Кабасана). — Слушей Асань: Ние сме съ тебе кумшие, та че сме и досте, та са ѣце сгадаме: Сабрие ми е роднина, пъкъ и съ тебе сме не чузди, та хô сига! прйклони глава: Стòри евалла на Сабрие, та да са сберете като люде: То аслж чунки имѣ кабахать та, таааа. . .

Лютвие. — И йѣ тва викамъ?

Кобатъ. — Врить тъй викатъ? Цалусу селу е каиль?

Хомко. — Вие нище да найдите да са ожените нито адинасъ, нито другесъ, ами му туряйте капакъ?

Лютвие. — Хайде, Асань, кажи?

Себеринка (завърта се, на себе си). — То е не било напрешъ пладнина, та следъ пладнина?

Кобатъ (силно къмъ Кабасана). — Казвай, казвай сига какна ще правишъ?

Кабасанъ (ошупва се). — Е? Какво да казвамъ?

Кобатъ. — Питай ейтюва Сабрие ще та прости ли, та да се сберете? Какъ какво ще казвашъ? Ти ага я ни питашъ, та йѣ ли? йѣ си жена имамъ!

Хомко. — Хô! Намъ ни ни трѣбва жена. Ние си бабици имаме!

Кабасанъ (следъ мжчително колебание). — Сабрие? Станалото — станало! Да му туримъ край? Аку си каилъ да забуримъ сичку, и да се сберемъ.

Всички. — Хô тъй!

Кабасанъ (съ чувство). — Да зафатимъ новъ животъ! Новъ животъ, Сабрие! Ти за мень и йѣ за тебе!

Лютвие (къмъ Себеринка). — Себеринке??

Кабасанъ (продължава). — Ти нимѣ кабахать! йѣ сторихъ сичку?

Себеринка (огъва се, на себе си). — Пусту и балнутуу? (обхваща децата). Да са не децаса, та нищô помисли?..

Кабасанъ (поглежда децата). — Тѣ са наши деца! И за тѣхъ ще е хубаво! Кажи, Сабрие!

Себеринка презъ всичкото време стои наведена и мисли.

Лютвие. — Чакайте! Дà помисли (отива при нея и я увещава). Нема какво да са чудишъ много! Ще кандисашъ и ти! Нѣма какъ!

Всички гледатъ Себеринка и нетърпеливо чакатъ, какво ще каже. Тя обаче стои умислена.

Кабасанъ (настойчиво, съ чувство). — Кажи, Сабрие Да се сбереме ли?

Себеринка (изведнажъ вдига глава, решително и смѣло). — Да се сбереме, Асань!

Всички. — Ха тъй! Тъй трѣбва!

Лютвие. — Айсва е сига хубаво! Хубава работа станва!

Кабасанъ (съ лице свѣтло и прояснено). — На всичко турямъ край! Отъ сига нататакъ сичку отново захващамъ! И йѣ като людете! Каквото съмъ йѣ, такова е и та! Тъй ще караме, тъй ще живѣемъ!.. Свободно и открито!..

Всички. — Тъй, тъй! Да е хаирлия!

Себеринка (минава две крачки напредъ). — Заради децаса, заради децаса правямъ ейсва, ами то инъкъ!..

Лютвие. — Хубаво! йѣце хубаво!

Вася (идва отъ вънъ). — Чакайте! Какво става?

Лютвие. — Йѣце хубаво стана! Погодиха са Асань и Себеринка!

Вася. — Ааа! Нека е честито! На здраве! (гледа Себеринка).

Кобатъ. — Хó-те сига да си йдите нахъ кôщана, като Аллахъ далъ! (повежда ги).

Кабасанъ. — Хайда!

Себеринка (минава напредъ). — Да варвимъ? Две години самъ не влизала! (тръгватъ).

Лютвие — Хô те сига! Нали сте „култура“. Фàтите са! (сбутва Кабасана и Себеринка да се хванатъ подъ ржка).

Кабасанъ и Себеринка (едновременно като се поглеждатъ). — Хайда!..

Хващатъ се подъ ржка и всички тръгватъ заедно къмъ кжщата. Децата изтичватъ по-напредъ. Нейде пѣтелъ изкукуригва. Всички доволни заминаватъ.

Вася (най-подиръ).—Ха така! Културата казвате, че е лошо, ала културата преобразява хората!..

Всички влизатъ въ кжщата.

Завеса

КРАЙ

VIII. БЕЛЕЖКИ И ОЦЕНКИ
на книги, статии и известия, имащи връзки или какво да е значение за българитѣ мохамедани.

За произхода на нѣкои живѣещи въ България мохамедани, дописка отъ В. Димитровъ въ сп. Родина", год. II, кн. IV, юний 1940 г. София.

Редакцията на „Сборникъ Родина" е следила, доколкото ѝ е било възможно, всичко, каквото е било писано отъ значение и интересъ за българитѣ мохамедани. Книжнината по тоя въпросъ, както се вижда въ следващия дѣлъ на настоящата книга, презъ изтеклата година се е значително увеличила. А туй значи, че тоя въпросъ добива все по-широко и по-широко значение срѣдъ нашата общественость и мисловность въобще.

Като най-интересна, обаче, отъ всичко писано презъ миналата година по въпроса за българскитѣ мюсюлмани ние смѣтаме и искаме да посочимъ на нашата читаеща публика дописката на г. В. Димитровъ подъ горното заглавие. Съ нея се подига единъ въпросъ, който съ право може да се каже, че е единъ отъ най-актуелнитѣ за нашата днешна демографска наука. Съ доводи и цитати отъ разни източници, и изхождайки отъ мнението на известния турски държавникъ, бившъ дунавски валия Мидхадъ паша, служещо за епиграфъ и на настоящата книга, той слага на преоценка схващанията на днешнитѣ наши мѣродавни люде по въпроса за етническата принадлежность и на голѣмата часть отъ живѣещитѣ у насъ турци, като съ всички доводи и дирения потвърждава, че тѣ не сж дошли отъ Азия, както мнозина мислятъ, а сж отъ български народностенъ произходъ, рѣзко отличаващи се отъ азиатскитѣ турци, което обстоятелство се дължи на българската имъ кръвь. Тукъ става дума за мохамеданскитѣ поселения въ областитѣ Дели-Орманъ, Герлово, Кърджали и Северното Подродопие на Южна България, които сж прошарени съ много такива отъ български произходъ преминали въ исляма въ епохата на завоеваването и последващитѣ години. Мисълта авторова е, че сега, когато българитѣ мохамедани по свой починъ се вече осъзнаватъ и народностно опредѣлятъ, ние не бива да изпущаме изъ предвидъ, че ще дойде негли време, когато и тия наши сънародници, помохамеданчени въ началото на робството, ще се пробудятъ и съзнаятъ своя родъ и езикъ. Впрочемъ статията сама по себе си е повече отъ интересна, затова, съ позволението на автора, ще я препечатаме изцѣло, за да придобие всѣки любознателенъ читатель непосрѣдствено впечатление. Тя е следната:

„Българскитѣ мохамедани, на брой около сто хиляди души, населяващи Родопитѣ, и тия въ Луковитско, на брой около петь хиляди души, за чисто българския произходъ на които има множество доказателства, по собствена подбуда започватъ народностно да се осъзнаватъ и да правятъ разлика между вѣра и народность. Въ по-главнитѣ българо-мохамедански селища — Смоленъ, Златоградъ, Девинъ, Чепинско и другаде — сж основани културни дружества съ общо наименование „Родина", първо измежду които по време на основаване и полезна дейность е Смоленското. Всѣка година то издава богатъ и разнообразенъ по съдържание сборникъ „Родина", печатанъ органъ на сжщото, чрезъ който цели да подига общата култура на българитѣ мохамедани, да продължи да задълбочава въ съзнанието на сжщитѣ убеждението за тѣхния чисто български произходъ и българска принадлежность, както и да направи предъ тѣхъ сжществено за случая разграничение между понятията вѣра и народность.

Това движение срѣдъ българитѣ мохамедани, довчера тънещи въ духовна и материална нищета, вече дава обилни плодове: множество младежи посещаватъ всички видове учебни заведения въ страната, гимназии, технически училища, учителски институти, университета и др. Нѣколцина съ образование българи мохамедани сж вече учители, директори на прогимназии и административни и финансови чиновници. Въ близко бждеще ще имаме българи мохамедани правници, зжболѣкари, лѣкари. Подигнато е общото равнище на селското българо-мохамеданско население. Облѣклото и жилищата се реформиратъ. Кухнята се нагодява споредъ природосъобразнитѣ закони за храненето. Отношението къмъ жената и множеството тъмни страни около брака се изясняватъ въ духа на традиционната за българо-славянското общество демократичность. Самото население вече търси книгата и вестника, самообразова се; по-интелигентнитѣ негови членове сами вече пишатъ, поучаватъ своитѣ братя. Покрай цѣлата тая дейность измѣнятъ се всѣкидневно и отношенията между българи християни и българи мохамедани, което, отъ своя страна, е отъ твърде голѣмо значение за подобряване на общото икономическо положение на последнитѣ.

Цельта на настоящитѣ редове, обаче, не е да се пише още нѣщо за българитѣ мохамедани, а за известната неправдоподобность въ схващанията срѣдъ днешната наша

общественость, гдето мнозина смѣтатъ, че българитѣ мохамедани, населявищи днесъ Родопитѣ и Луковитско и запазили непокѫтнати българския си езикъ, нрави, обичаи и пѣсни, сѫ единственитѣ насила помохамеданчени българи, тъй като тия имъ нрави, обичаи и езикъ красноречиво сочатъ довчерашната имъ народность и принадлежность (за помохамеданчването на родопскитѣ българи вж. Ст. Захариевъ „Описание на Татаръ-Пазарджишката кааза“, 1870, гдето е напечатанъ лѣтописътъ на попъ Методия Драгиновъ отъ с. Корова, Чепинско. Освенъ тоя лѣтописенъ документъ, има още множество интересни владала (нотариални документи), намѣрени въ разни родопски селища, първо отъ които по важность и значение е намѣреното въ с. Богутево, Асеновградско, обнародвано отъ Вас. Дечевъ въ сп. „Родопски напредъкъ“, Г. I, по-късно и въ „Миналото на Чепеларе“, кн. I, гдето редомъ съ имената на българи християни се споменаватъ мохамеданскитѣ имена и на тѣхни братя, приели мохамеданството, но запазили роднински отношения съ близкитѣ си и съпритежателство въ общитѣ имъ имоти. Освенъ всичко това, запазени сѫ и се предаватъ отъ поколѣние на поколѣние и множество устни предания и легенди около това помохамеданчване).

Тукъ искаме да изтъкнемъ предъ нашата демографска наука нѣкои твърде интересни текстове отъ нашата и чуждата книжнина, които говорятъ за българския произходъ и на друго „турско“ население въ страната, живѣещо въ нея както преди, така и следъ освобождението ни презъ 1878 г.

Тъй, въ книгата си „Княжество България“, София, 1899, Константинъ Иречекъ пише: „Така презъ пѫтуването по Източния Балканъ за менъ стана ясно, че между тамошнитѣ турци, заедно съ преселенитѣ анадолци, се намиратъ потомци и отъ българи, което наедно съ исляма сѫ приели и турски езикъ“ . , . И на друго мѣсто: „Отдѣлни случаи на обрѫщане (въ турска вѣра) несъмнено сѫ ставали при падането на мѣстнитѣ царства (болярства). Тогавашни писатели повещаватъ, че подиръ падането на Търново много българе приели вѣрата на Мохамеда, въ надежда да получатъ длъжности и богатства, или отъ страхъ или незнание, и че изгонениятъ подиръ тая катастрофа въ Македония патриархъ Евтимий, чрезъ своитѣ проповѣди не само мнозина билъ отклонилъ тамъ отъ ереси, но и отъ „Сарацинско помрачение“ (с. 58, 121).

Много отъ помохамеданченитѣ българи сѫ получавали, благодарение на способноститѣ и уменията си, високи държавни постове или, свободно упражнявайки търговията си или нѣкой занаятъ като строители, художници и др., сѫ добивали широка известность въ империята. Така

прочутиятъ турски юристъ Джевдетъ паша е билъ помохамеданченъ българинъ отъ Ловечъ, а гениалниятъ турски архитектъ Синанъ паша, живѣлъ и работилъ въ началото на XVI вѣкъ, е нашъ българинъ еничеринъ отъ Родопско.

Нѣколцина историци и езиковеди, между които и професоръ Л. Милетичъ, сѫщо писаха за явния български произходъ на цѣлото турско население въ обширната долина Герлово.

За потвърждение на горната ни мисъль сѫ отъ особено голѣмо значение думитѣ на турския първенецъ и публицистъ въ миналото, Мидхадъ паша (1822—1884), управитель на Дунавския вилаетъ, въ статията му „Турция въ своето минало, настояще и бѫдеще“, печатана въ френското списание. “Revue scientifique de la France et de l'Etranger“, Paris, a. VII, 1878, с. 1152, гдето е писано; „Има повече отъ единъ милионъ мюсюлмани. Тѣзи мюсюлмани не сѫ дошли отъ Азия, както обикновено миѫслятъ. Това сѫ потомци на тѣзи българи, превърнати въ исляма въ епохата на завоеваването и следващитѣ години. Това сѫ деца на сѫщата тая страна, на сѫщата тая раса, отъ сѫщото това колѣно. А измежду тѣхъ има една часть, които не говорятъ другъ езикъ, освенъ българския“.

Тукъ става дума за по-голѣмата часть отъ всички турци, пръснати и до днесъ изъ покрайнинитѣ Герлово. Тузлука, Дели-Орманъ, Казанлъшко, Кърджалийско, Северното Подродопие и др., които и сега живѣятъ на своята родна земя, въ расово отношение иматъ много малко небългарска кръвь и които съ голѣма болка на сърдце се изтикватъ отъ огнищата на дѣди и прадѣди (вж. А. Страшимировъ, „Сѣнки)“ и, изселвайки се, отиватъ да живѣятъ чужбински животъ при неподходящъ за тѣхъ климатъ и срѣдъ едно население, далечъ различно психологически и расово отъ тѣхъ.

Тоя „милионъ“ расови българи, броятъ на които сега е спадналъ до 400 хиляди души, помохамеданчени „презъ епохата на завоеваването“, когато дори и българскитѣ деспоти и боляри сѫ минали на турска служба и сѫ взели участие при покоряването на нови християнски народи, поставени въ допиръ съ турскитѣ власти и духовно мохамедански мисионери, сѫ загубили както вѣрата, така и езика си, а отчасти и облѣклото си. Расовитѣ духовни и физически качества, обаче, съ много малки изключения, сѫ запазени у тѣхъ и до днесъ. Азийскиятъ турски типъ много рѣдко се срѣща между живѣещитѣ въ България днесъ турци, а между българитѣ мохамедани — никакъ.

Особено силно сѫ запазени у живѣещитѣ въ България турци старинниятъ славянски патриархаленъ духъ въ семейството, почитьта къмъ старитѣ, послушанието, гостоприемството и пословичното славянско равенско отнасяне къмъ женитѣ. Многоженството срѣдъ живѣещитѣ въ България турци е много рѣдко явление. По-често то се срѣща между турскитѣ цигани, които—и по външни, и по душевни белези личи — нѣматъ нищо общо съ мѣстната раса.

А оная „една часть", която не говори другъ езикъ, освенъ българския", за която пише въ края на цитирания пасажъ Мидхадъ паша и за която споменава и френскиятъ лѣкарь-пѫтешественикъ Полъ Люкасъ въ 1706 г. (въ пѫтеписа си Полъ Люкасъ пише: „Преминахме едно село, наречено Пашмакли (днешния Смоленъ, б. м.) населено съ турци, които не говорятъ езика си. Тѣ говорятъ по-скоро разваленъ славянски, размѣсенъ „съ гръцки и български думи" (вж. „Известия на бъгарското геогр. д-во", кн. IV), сѫ най-после помохаменданченитѣ българи, които, живѣейки въ непроходимитѣ родопски планини, неподхвърлени на влияние отъ други мохамедански маси, сѫ запазили като въ единъ островъ и чистия си славянобългарски езикъ, доста близъкъ до Кирило-Методиевския, и антропологическия типъ на снаженъ, русокосъ, синеокъ, благодушенъ, незлобивъ и търпеливъ славянинъ, потомъкъ на нѣкогашнитѣ смолени. Родопскитѣ помохаменданчени българи сѫ, така да се изразимъ, съхранили отъ старинния български езикъ, облѣкло, тъй близко по китность, багра и сглобка до старинното болярско облѣкло, сѫщо тъй както банатскитѣ българи, захвърлени като въ островъ срѣдъ обширната Унгарска пуста, сѫ съхранили езика отъ Чипровскитѣ покрайнини такъвъ, какъвто вече и въ майката родина не се говори.

Родопскитѣ помохаменданчани българи, така наречените помаци, ахряни и др., сѫ последнитѣ несполучливо потурчени българи, които и първи днесъ по свой починъ народносното се осъзнаватъ като чисти българи и чрезъ свои дружества „Родина", чрезъ писменото си творчество, народни пѣсни, нрави. обичаи и дори спазени чисто християнски обреди при нѣкои семейни прояви, ни подаватъ братска ржка съ желание да се приобщатъ напълно съ българския народъ, мимо вѣрата си, която, и по тѣхно вече разбиране, не представлява никаква прѣчка за това.

Дългъ ни се налага да поемемъ така подадената ржка и да поведемъ къмъ култура, благоденствие и напредъкъ това чисто българско население. Пѫтищата за това сѫ вече начертани. Потрѣбни сѫ само тактъ, малки жертви, любовь къмъ дѣлото и ясно съзнание за ценностьта на това по свой редъ напълно естествено появило се възродително движение. А следъ това изцѣло можемъ да се надѣваме, че кръвьта, чисто българска кръвь, ще заговори и ще просвѣти съзнанието и на другитѣ мохамедани, считащи себе си за турци, пръснати изъ страната ни, които сѫ деца на сѫщата тая страна, на сѫщата тая раса, отъ сѫщото това колѣно.

В. Димитровъ"

Арабскитѣ собствени имена у българитѣ мохамедани, статия отъ В. Шановъ въ в. „Красногоръ", бр. 1 отъ 1 януарий 1941 година.

Подъ това заглавие известниятъ турколог г. В. Шановъ прави разборъ на разнитѣ у различнитѣ народности лични имена, нѣкои отъ които сѫ извлѣчени отъ свещенитѣ книги на тия народности. Чести сѫ и случаитѣ, когато едни и сѫщи имена се изговарятъ различно, споредъ свойствата на езицитѣ на дадени народи. Имената на българитѣ мохамедани сѫ повечето арабски или турски и много отъ тѣхъ сѫ изводни отъ библейскитѣ. Напр. Адемъ-Адамъ. Ибрахимъ-Авраамъ, Сюлейманъ-Соломонъ, Исуфъ-Иосифъ, Даутъ-Давидъ, Илиясъ-Илия и др. Освенъ това всичкитѣ арабски имена иматъ едно или друго значение, напр. Шеваки — значи слава и съответствува на българското Славчо, Славъ и др., Юмеръ значи Живко, Хамди-Благо и т. н. Мисъльта на автора е, като взема предъ видъ времето, въ което живѣемъ, когато всички народи се приспособяватъ наспроти езика, който говорятъ, и общиятъ имъ народностенъ духъ, че и българитѣ мохамедани трѣбва да послявянчатъ своитѣ собствени имена, което съвсемъ не имъ прѣчи да си изповѣдватъ своята мохамеданска религия. Следъ привеждането на нѣколко примѣри на равнозначущитѣ на български езикъ арабски имена, той казва: „Съ горнитѣ примѣри ние имаме за цель да обърнемъ вниманието на тия наши кръвни братя българитѣ мохамедани, че и тѣ поне подобно на това, което сега става въ нова Турция, като чисти българи, трѣбва да почнатъ да поставятъ на своитѣ новородени деца не неразбираемитѣ отъ тѣхъ арабски имена, но равнозначущитѣ имъ чисто български наименования. Тѣ трѣбва да знаятъ, че една религия не се крепи въ формата и значението на собственитѣ имена на хората, а на самата съвѣсть, на самото вѫтрешно убеждение на лицата, които изповѣдватъ тая религия. Ние, които много добре ценимъ силата на религиозното чувство у българитѣ мохамедани, ни най-малко нѣма да допустнемъ, че ако единъ българинъ мохамеданинъ вмѣсто Юмеръ се нарича Живко, неговото религиозно чувство ще бѫде накърнено". Мисъльта на г. Шановъ е напълно прав-

дива и всѣки здравомислящъ българинъ, независимо отъ какво вѣроизповѣдание е, би трѣбвало да си извади своето заключение. Още повече и като имаме примѣра на председателя на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ г. Арифъ Бейски, който на новородената си дъщеря презъ 1941 г. не тури арабско име, а българско — Малинка.

Следъ помохамеданчването на чепинскитѣ българи мохамедани и хаджи Башко отъ село Чепино-Баня, известие отъ Борисъ Лазаровъ въ в. „Чепино“, год. II, бр. 41 отъ 19. V. 1940 година.

Всѣка покрайнина си има своятъ герой, който е заслужилъ съ нѣщо на народа и заради туй е възпѣванъ въ пѣсни, приказки и легенди. И чепинскиятъ край има свой легендаренъ герой, това е Хаджи Башко отъ с. Чепино-баня, който по значение и народна почить е нѣщо като смоленския Салихъ ага. Съ живота му отчасти, и главно съ застжпничеството му за народа презъ страшнитѣ кърджалийски времена се занимава авторътъ въ горното известие, което е вѣроятно пръвъ опитъ да се даде характеристика и се обрисува нравственията ликъ на тоя заслужилъ българинъ. Хаджи Башко е билъ българинъ мохамеданинъ съ силно чувство къмъ бедния и онеправданъ народъ. Въ смутнитѣ времена въ началото на миналия вѣкъ, когато чепинската котловина била изложена на нѣколкократни кърджалийски грабежи, той се прогласилъ за главатарь на всички ела и се заелъ да ги защищава отъ размирницитѣ. Веднажъ хиляда души арнаути на пжть отъ Македония за Пловдивъ дошли въ краището Бабекъ и почнали да правятъ безчинства и искатъ ядене и пиене. Бабечани се оплакали на Хаджи Башко, който веднага организиралъ и въ сгодна пусия обградилъ четата, като ги принудилъ да платятъ всичко и тогава ги пустналъ, следъ което имъ забранилъ да минаватъ презъ Чепинско. За Хаджи Башко се носѣла мълва, че куршумъ не го лови, и това го още повече издигало въ очитѣ на простото население. Подъ Хаджи Башкова власть селото Чепино-баня е било обградено съ 4 аршина високъ зидъ, нареченъ Шарамполъ, който пазѣлъ селото отъ ненадѣйни нападения въ кърджалийско време. На край и той, както Салихъ ага, е билъ провъзгласенъ за непокорникъ, но заради оказана услуга на Пазарджишкия мюдюринъ Дели-бей, когото освободилъ отъ едно кърджалийско нашествие, билъ опростенъ и му се върнали правата. Той обаче не искалъ почести и си продължилъ своята управия на самовластенъ господарь въ Чепинско. Това се зловидѣло на пазарджишкия Хасанъ

бей Гаванозоогу, който съ примка една вечерь у довѣрни хора хваналъ Хаджи Башко и го обесилъ на долната врата на Шарампола. Туй е въ съвсемъ кратки черти животътъ на Хаджи Башко. Трѣбва, обаче, чепинскитѣ будни българи да се погрижатъ и досъбератъ повече сведения за живота и подвизитѣ на този си заслужилъ синъ, а така сжщо да се запишатъ и пѣснитѣ за него срѣдъ народа, докато още не изличена съвсемъ паметьта за него. Както се вижда, животътъ му е пъленъ съ поука и споредъ изнесенитѣ сведения, макаръ и не съвсемъ проясненъ съ българско съзнание, какъвто е смоленскиятъ Салихъ ага, но все пакъ той е билъ вѣренъ синъ на своя народъ и е представлявалъ нѣщо нераздѣлно отъ чепинскитѣ българи мохамедани. Дружба „Родина въ с. Лжжене и Корова може да събере тия сведения, а по-подробното му описание би било една благородна задача за нашитѣ писатели или поети.

Пенджикътъ въ Якоруда — известие отъ Никифоръ п. Филиповъ въ сп. „Отецъ Паисий“, год. XIII, кн. 10 отъ м. декемврий 1940 г.

Въ това известие, което въ малко по-разширенъ видъ се даде и въ сп. „Родопа“, бр. 1, 2 и 3 отъ 1940 г., се изяснява за пръвъ пжть, ако се не лъжемъ, времето и начинътъ на мохамеданчването на якорудскитѣ българи мохамедани. То е било непосрѣдствено следъ чепинското помохамеданчване, за което имаме лѣтописния паметникъ на попъ Методия Драгиновъ.

Перифразираме самия разказъ:

Сжщиятъ великъ везиръ Мехмедъ Кюпрюлю на пжть за Солунъ миналъ презъ Якоруда, което село тогава не било на това мѣсто, дето е сега, а единъ километъръ по-доле отъ дѣсната страна на рѣката. На сегашното мѣсто до тогава живѣли двама братя, Стойко и Лазаръ. При влизането на Мехмедъ Кюпрюлю селото било изгорено и часть отъ населението изклано. Следъ това дълго време по рѣката се намирали човѣшки черепи. Следъ време останалото въ бѣгство население се прибрало при братята Стойко и Лазаръ и тъй се поставило началото на сегашното село Якоруда. Не минало, обаче, много време — следъ 10 — 12 години селото трѣбвало да преживѣе най-сжществената си промѣна. Презъ 1669 или 1670 година въ селото дошелъ нѣкой си Пенджикъ съ чета еничери. Още съ влизането си той събралъ нѣкои селяни и запиталъ:

— Има ли въ селото една вдовица отъ Чопевци? Отъ това се разбрало, че той не е съвсемъ непознатъ въ тоя край.

— Има, аго! — отговорили селянитѣ.

– Заведете ме у нея! Тамъ ще нощувамъ — рекълъ агата и заповѣдалъ на сутриньта всичката рая да се събере при него въ двора на кѫщата.

Вдовицата посрещнала госта и изтръпнала, като го видѣла. Когато вдигнала софрата, Пенджикътъ свалилъ еничерската си шапка и казалъ на вдовицата:

— Ела, бабо, да ми попощешъ главата.

Главата, обаче, била бръсната, та нищо нѣмало, а вдовицата само я хванала и цѣла затреперала.

— Защо трепереш, бабо, какво ти стана? — запиталъ Пенджикътъ.

— Нищо, аго. Нали съмъ майка. Имахъ и азъ малъкъ синъ, голѣмъ немирникъ, та ме ядоса веднажъ и азъ вдигнахъ машата, та го ударихъ по главата. Отъ тогава избѣга и се не чу вече живъ ли е, умрѣлъ ли е. Видѣхъ на главата ти единъ белегъ, та помислихъ за моя синъ!

— Ами ако го видишъ, ще го познаешъ ли?

— Ще го позная, само очитѣ му да видя.

— Я погледни мене въ очитѣ и вижъ!

Вдовицата го погледнала, охнала отъ мѫка и припаднала отъ ужасъ.

— Боже! — извикала тя — това е билъ моятъ синъ! Отъ кога така?

— Отъ когато ме удари съ машата. Позна ме, а? Вечерь е, борина свѣти и пакъ ме позна! Утре, когато слънцето свѣти, цѣлото село ще се събере на двора и тогава по-добре ще ме познаешъ...

Следъ туй отишелъ и легналъ да спи. На другия день селянитѣ наистина се събрали, еничеритѣ ги обградили, а Пенджикътъ се изправилъ и извикалъ:

— Слушайте, селяни! Чепиното цѣло се помохамеданчи. Сѫщо и всичкиятъ Доспатъ и цѣлиятъ Бабекъ. Остана само Якоруда, и сега азъ съмъ дошелъ и тукъ да стане това. Затова избирайте едно отъ дветѣ: или ножа, или корана!

Въ туй време се разбрало, кой е и че Пенджикътъ е тѣхенъ съселянинъ, затова пристѫпили предъ него братята и майка му, като заявили, че предпочитатъ да си останатъ рая, но да се не помохамеданчватъ. Той, обаче, не дочакалъ да се изкажатъ, а веднага заповѣдалъ, и двамата били заклани предъ всички сбрани, а майката припаднала и била закарана на страна. Това хвърлило селянитѣ въ ужасъ и нѣкои изявили желание да се помохамеданчатъ. Веднага имъ били хвърлени калпацитѣ и имъ дали чалми, които още тамъ навили на главитѣ. Тъй се помохамеданчилъ Лазаръ и всички съседи наоколо. Нѣкои, обаче, се укрили и си останали християни и тѣ, начело съ другия братъ Стойко, се заселили накрай селото и образували

махалата Стокевица. После нѣкои още доброволно се помохамеданчвали и тъй селото останало и до сега размѣсено — българи, християни и мохамедани.

„Ето по какъвъ начинъ се е извършило помохамеданчването въ Якоруда, казва авторътъ, отъ единъ Чопевъ синъ. Това помохамеданчване ги е вкаменило и направило невъзприемчиви за никаква култура.“

И наистина, такива ще си останатъ тѣ още дълго време, ако се не работи върху тѣхъ съ насаждане култура и съзнание. А условията за това сѫ надеждни, понеже мнозина българи мохамедани си още знаятъ християнскитѣ роднини. А и прѣкоритѣ имъ: Црънковци, Цикаловци, Липевци, Маневци, Бѣлевци и др. сѫ български и показватъ българския имъ народностенъ произходъ.

„Прочее, якорудскитѣ българи мохамедани ще трѣбва да се осъзнаятъ, казва въ заключение авторътъ, и да се приобщятъ къмъ българския народъ, да се привържатъ къмъ него и да го обикнатъ. Ислямската вѣра нека си я иматъ, както и българитѣ протестанти и католици си иматъ своята вѣра, но когато стане дума за народность, тѣ казватъ, че сѫ българи. Българитѣ мохамедани ние ги имаме като свои, не се отдѣляме отъ тѣхъ и ги почитаме и уважаваме, за да се ползуватъ отъ всички културни блага, затова, защото ги броимъ равни на насъ, защото съ насъ заедно работятъ земята, и съ насъ заедно ще я бранятъ съ оржжие въ ржка, когато отечеството поиска това.“

Тъй завръшва авторътъ, къмъ което ние не ще прибавимъ нищо. Защото при такива ясни свидетелства, кога и какъ е ставало помохамеданчването, да се страни отъ своя народностенъ произходъ и майчинъ езикъ е повече отъ непростимо. Българитѣ мохамедани отъ всички краища на България трѣбва да се осъзнаятъ и така ще бѫдатъ полезни и на себе си и на обществото, срѣдъ което живѣятъ.

IX. ИЗЪ КНИЖНИНАТА ЗА БЪЛГАРИТѢ МОХАМЕДАНИ ПРЕЗЪ ИЗТЕКЛАТА ГОДИНА.

1. **Българитѣ мохамедани у насъ.** М. Шарковъ, сп. „Нация и политика“, кн. 1, 1939 г.
2. **Интелектуалци българи мохамедани,** сп. „Родопа“, бр. 9, 1939 г.
3. **Единъ пѫть за народностно осъзнаване.** Тахиръ С. Османовъ, сп. „Родопа“, бр. 9, 1939 г.
4. **Вѣроучение на роденъ езикъ.** Юс. Якубовъ, сп. „Родопа“, бр. 10, 1939 г.
5. **Възрожденството въ Златоградско,** сп. „Родопа“, бр. 10, 1939 г.
6. **1940 година.** Юс. Якубовъ, в. „Красногоръ“, бр. 1, 1940 г.
7. **Сборникъ „Родина“** (оценка). Люб. Бучковъ, в. „Литер. гласъ“, 31.I 1940 г.
8. **Следъ помохамеданчването въ Чепинско.** Исторически бележки. Ник. П. Филиповъ, сп. „Родопа“. бр 1, 2 и 3, 1940 г.
9. **Ив. Вазовъ за тѣхното възраждане,** сп. „Родопа“ бр. 1, 1940 г.
10. **Въ Златоградско.** сп. „Родопа“, бр. 1, 1941 г.
11. **Родинското движение въ Ардинско.** сп. „Родопа“ бр. 1, 1940 г.
12. **Българката мохамеданка.** Конст. Петкановъ, „Вестникъ на жената“, бр. 803, отъ 21. II. 1940 г.
13. **Да имъ помогнемъ.** Сл. Караманджукова. „Вестникъ на жената“, с. бр.
14. **Нашиятъ дългъ къмъ българката мохамеданка.** Ивана В. Николова, „Вестникъ на жената“, с. бр.
15. **Българитѣ мохамедани въ миналото и днесъ.** Ан. Примовски, „Вестникъ на жената“, с. бр.
16. **Къмъ новитѣ възрожденци.** Н. П. Ноевъ, в. „Красногоръ“, бр. 2. 1940 г.
17. **Вечеринката на дружба „Родина“.** кап. Огняновъ в. „Красногоръ“, бр. 3. 1940 г.
18. **Единъ починъ въ подкрепа на българитѣ мохамедани.** Хр. Ив. Динчевъ, сп. „Нация и политика“, бр. 1, 1940 г.
19. **Срѣдъ българитѣ мохамедани.** М... в. „Миръ“, 1185 отъ 6. II. 1940 г.
20. **Изъ живота на българитѣ мохамедани.** в. „Зора“, бр. 6194, 7. II. 1940 г.

21. **Възраждането на българката мохамеданка.** в. „ Борба отъ 3. II. 1940 г.
22. **Сборникъ Родина** рецензия Ф. М. сп. „Славянска беседа“, бр. 1, 1940 г.
23. **Духовно училище за българитѣ мохамедани.** Юс. Якубовъ. сп. „Родопа“. бр. 2, 1940 г.
24. **Вечеринка въ Смоленъ.** сп. „Родопа“, бр. 3, 1940 г.
25. **Пробуждането на българката мохамеданка. Сждбата на феса и фереджето.** Г. Чичовски, в. „Борба“ отъ 5.III 1940 г.
26. **Българо-мохамеданско утро.** К. Филипова, в. „Борба“, 22. III. 1940 г.
27. **Българитѣ мохамедани.** Ив. Г. Байчевъ, в. „Млада воля“ — София, бр. 54 отъ 17. III. 1940 г.
28. **По поводъ дейностьта на българитѣ мохамедани.** Г. Дорковъ, в. „Красногоръ“, бр. 4 отъ 1940 г.
29. **На родинци.** П. Карапетковъ, в. „Красногоръ“, бр. 6 отъ 1940 г.
30. **Грижи за българитѣ мохамедани.** Бехч. Сердаровъ, сп. „Нация и политика“, кн. 1, 1940 г.
31. **Българитѣ мохамедани за себе си.** (оценка) Т. Б., сп. „Нация и политика“, бр. 4. 1940 г.
32. **Родинството въ Ардинско, Загражденъ, Банитѣ и с. Корово, Чепинско.** Сп. „Родопа“, бр. 4, 1940 г.
33. **Животътъ на българитѣ мохамедани.** М. Михайлова, в. „Кооперативна България“, София, бр. 78, 1. IV. 1940 г.
34. **Помохамеданчване на чепинскитѣ българи.** Врътката, в. „Чепино“, бр. 38, 14. IV. 1940 г.
35. **Българитѣ мохамедани и тѣхното духовно и книжовно творчество.** Хр. Караманджуковъ, сп. „Просвѣтно единство“, бр. 26, 18. III. 1940 г.
36. **Сборникъ Родина** (оценка). В. „Арденска дума“, бр. 460, 28. IV. 1940 г.
37. **На учителя въ българо-мохамеданскитѣ села.** П. Карапетковъ, в. „Красногоръ“, бр. 11, 1940 г.
38. **Едно тържество на вѣра и народность.** Н. Н., в. „Красногоръ“, бр. 12, 1940 г.
39. **Нуждитѣ на българитѣ мохамедани.** Осм. Феradовъ, сп. „Родопа“, бр. 5, 1940 г.
40. **Родинското движение въ Златоградско.** Сп. „Родопа“, бр. 5, 1940 г.
41. **За българитѣ мохамедани.** Хр. Вакарелски, сп. „Славянски вести“, бр. 50, 1. V. 1940 г.
42. **Следъ помохамеданчването на чепинскитѣ българи. Хаджи Башко отъ с. Чепино Баня.** Б. Лазаровъ, в. Чепино“, бр. 41, 19. V. 1940 г.

43. **Къмъ българитѣ мохамедани.** Ф. Н. Янковъ, Дорково, в. „Чепино“, бр. 42, 1940 г.
44. **Радостни факти.** Т. Брънековъ, сп. „Нация и политика“, бр. 5—6, 1940 г.
45. **Доволство отъ вѣрското училище въ с. Райково.** Сп. „Родопа“, бр. 6, 1940 г.
46. **Изъ живота на родинското движение въ с. Смоленъ, Златоградъ, Бѣлъ-изворъ и Лѫджене.** Сп. „Родопа“, бр. 6, 1940 г.
47. **Долу яшмака!** Стих. Д. Розалинъ, в. „Чепино“, бр. 45, 16. VI. 1940 г.
48. **Помаци и гагаузи.** Асп. Бирниковъ, Ямболъ, в. „Чепино“, бр. 48, 1940 г.
49. **Културно-образователни грижи въ Родопа,** отзивъ за сказка отъ Хр. Караманджуковъ, в. „Чепино“ бр. 48, 1940 г
50. **Нуждитѣ на чепинскитѣ българи мохамедани.** Г. Поповъ, сп. „Нация и политика“, бр. 9—10, 1940 г.
51. **Нови възрожденци.** К.. в. „Красногоръ“, бр. 14, 1940 г.
52. **Българитѣ мохемедани.** Осм. Ферадовъ, в. „Красногоръ“, бр. 14, 1940 г.
53. **Духовното училище и ученицитѣ.** сп. Родопа бр. 7, 1940 год.
54. **Дружба „Родина“ въ с. Могилица и вечеринка въ с. Смилянъ.** сп.. „Родопа“, бр. 7, 1940 г.
55. **По пѫтя на просвѣтата за българитѣ мохамедани.** Ан. Примовски, в. „Зорница“, бр. 26, 1940 г.
56. **Българо-мохамедански сборникъ „Родина“ — рецензия.** сп. „Нация и политика“, бр. 2—3, 1940 г.
57. **За облѣклото на българката мохамеданка.** Ал. Караманджуковъ. в. „Красногоръ“, бр. 14, 1940 г.
58. **И не подозиратъ.** Н. п. Ноевъ. в. „Красногоръ“, бр. 15, 1940 г.
59. **Сборникъ за българитѣ мохамедани.** Д. Бабевъ. в. „Миръ“, бр. 11999 отъ 1. VIII. 1940 г.
60. **Една вълна на народностно осъзнаване срѣдъ българитѣ мохамедани.** в. „Последна поща“, бр. 1012, 5. VIII. 1940 г.
61. **Събудена Родопа.** стих. Д. Розалинъ. в. „Красногоръ“, бр. 17, 1940 г.
62. **За обрѣзването (сюнетя).** Юс. Якубовъ. в. „Красногоръ“, бр. 18, 1940 г.
63. **Стресни се племе!** (оценка). сп. „Нация и политика“, Т. Б. бр. 7—8, 1940 г.
64. **Помашки сватбарски обичаи въ Чепино.** в. „Чепино“, бр. 61, 1940 г.
65. **Родопската народна пѣсень.** Народоучна студия Р. Даскаловъ. в. „Бѣло море“. бр. 22—32, 1940 г.

66. **Постъ и байрямъ.** Муст. Шарковъ. в. „Нова вечерь“, бр. 170, 4. XI. 1940 г.
67. **Възхвала на Родопа.** стих. Д. Розалинъ. в. „Чепино“, бр. 62, 1940 г.
68. **Мустафа Шарковъ.** К. Вел. в. „Чепино“, бр. 62, 1940 г.
69. **За произхода на живѣещитѣ въ България мохамедани,** В. Димитровъ. сп. „Родина“, год. II, кн. 4., 1940 год.
70. **Задругитѣ и българитѣ мохамедани.** Мехм. Дервишевъ. в. „Земледѣлска задруга“, бр. 177 отъ 5 X. 1940 г.
71. **За обрѣзването.** Юс. Якубовъ, сп. „Родопа“, бр. 8/1940 г.
72. **Дружба „Родина“ въ Славейновска община,** сп. „Родопа“, бр. 8/1940 г.
73. **Назначени духовни администратори,** сп. „Родопа“, бр. 8/1940 г.
74. **Безъ прекалености.** Ал. Караманджуковъ, в. „Красногоръ“, бр. 19/1940 г.
75. **Стресни се племе!** Муст. Шарковъ, в. „Красногоръ“, бр. 20/1940 г.
76. **По пѫтя на народнитѣ будители.** Юс. Якубовъ, в. „Красногоръ“, бр. 20/1940 г.
77. **За учителитѣ по вѣроучение (Коранъ),** сп. „Родопа“, бр. 9/1940 г.
78. **Сегашнитѣ наши духовници.** Махм. х. Идризовъ, сп. „Родопа“, бр. 10/1940 г.
79. **Дейностьта на дружба „Родина“ въ Чепинско,** сп. „Родопа“, бр. 10/1940 г.
80. **Земедѣлието на българитѣ мохамедани.** Муст. Шарковъ, в.„Земедѣлска Задруга“,бр. 153 отъ 15.XII.1940 г.
81. **Пенджикътъ отъ Якоруда. Помохамеданчването на Разложко.** Ник. п. Филиповъ, сп. „Отецъ Паисий“, кн. 10/1940 г.
82. **Духовницитѣ българи мохамедани въ Родопа.** Мах. х. Идризовъ, в. „Красногоръ“, бр. 21/1940 г.
83. **Арабскитѣ собствени имена на българитѣ мохамедани.** В. Шановъ, в. „Красногоръ“, бр. 1/1940 г.
84. **Българитѣ мохамедани.** Хр. Караманджуковъ, сп. „Вѣнецъ“, бр. 4 отъ м. Януарий 1941 г.
85. **Заповѣдь къмъ българитѣ мохамедани въ Адринска околия, годишното събрание на дружба „Родина“ — Смоленъ и 100% българщина у българитѣ мохамедани.** Арифъ Бейски, сп. „Родопа“, бр.1/1941.
86. **Какъ почна напредъка на родинството, въвеждане български лични имена, стари срещу млади въ с. Корова, Чепеларе въ обятията на Родина, проява на родинство въ с. Рудоземъ и традиционната**

вечеринка на дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ сп. „Родопа“ бр. 2/1941 г.

90. **Женятъ пъкъ не питатъ**, пиеса изъ женитбенитѣ нрави на българитѣ мохамедани. Петъръ Ан. Мариновъ, сп. „Родопа“ бр. 1—10/1940 г.

91. **Кръвьта говори**, пиеса изъ възродителното движение срѣдъ родопскитѣ българи мохамедани. Петъръ Ан. Мариновъ, сп. „Родопа“ бр. 1—10/1941 г.

СБОРНИКЪ „РОДИНА“ ВЪ ЧУЖБИНА.

По препоржка на наши общественици и писатели, книжки отъ излѣзлитѣ два тома „Сборникъ Родина“ бѣха изпратени на видни слависти и учени и извънъ царството. Поради стеклитѣ се събития, обаче, не може да се следи, кжде какво е писано въ чужбина. Получиха се само нѣколко отзива отъ чужденци, първиятъ отъ които бѣ тоя отъ проф. Йос. Пата отъ Прага (Чехия), който изцѣло се обнародва въ кн. II отъ Сборника на стр. 299—300.

Следъ това се получи въ редакцията картичка и отъ многозаслужилия и всеизвестенъ ученъ и славистъ отъ Парижъ, г-нъ проф. Леонъ Больо, който, види се, добилъ отъ нейде сведения за излѣзлитѣ книги, собственоржчно на български езикъ писа:

„Ако бихте имали възможность да ми изпратите сборника ви „Родина“, съ удоволствие бихъ помѣстилъ за нея кратъкъ отзивъ въ нашето научно парижко списание „Revue des études slaves“, следъ което сборникътъ ще влѣзе въ българския отдѣлъ на Библиотеката на националното училище за източни езици.

Като ви благодаря предварително, оставамъ съ почитъ. Искрено вашъ: проф. Л. Больо“.

Книгитѣ му бѣха изпратени и той наново съ визитна карта отговори:

„Благодаря сърдечно за хубавия сборникъ“.

Получи се сжщо писмо и отъ проф. д-ръ Миленко С. Филиповичъ, виденъ фолклористъ изи-

следвачъ на живота и бита на босненскитѣ мюсюлмани, професоръ въ бившия скопски университетъ, написано макаръ и на сръбски, но напълно разбираемо за насъ. Просимъ извинение отъ г. професора, но смѣтаме, че ще е отъ значение и интересъ, ако не за друго, то за сродното славянско наречие да помѣстимъ тукъ и часть отъ това писмо.

Скопље, 7 маја 1939.
Хартвигова 5/II.

Поштована Господа,

По препоруци мог пријатеља Хр. Вакарелског, послали сте ми један примерак Вашега зборника „Родина“. Желео сам најпре да га прочитам, па да Вам тада пишем.

Радо се одазивам Вашој жељи да Вам пошаљем своје радове о босанским муслиманима и данаљ ом поштом Вам шаљем неке од њих као и неке радове о муслиманима у Јужној Србији. Нажалост, баш од мојих главних радова те врсте не могу да Вам пошаљем, јер немам на располагању.

Прочитао сам Ваш зборник и упознаћу наше муслимане са његовом садржином као и са Вашим покретом.

Желећи Вам од срца успеха у Вашем племенитом настојању и корисном раду, захваљује и поздравља Вас

Д-ръ Мил. С. Филиповић
проф. унив.

ПОЛУЧЕНИ КНИГИ И СПИСАНИЯ.

Сп. „Отецъ Паисий“ — София, 1940 г.

Сп. „Славянски гласъ“, кн. 1—6, г. 1937—1940 — София.

Сп. „Славянски вести“ — София, 1940 г.

„Славянски календаръ“ 1941 година.

„Отъ Дунавъ до Бѣло море“ — видено и преживѣно. Петко Росенъ.

Сп. „Родопа“ — София, 1941 г.

Сп. „Българска мисъль“ — София, 1940 г.

Сп. „Нация и политика“—София, 1940 г.
В. „Красногоръ“ — Смоленъ, 1940 г.
В. „Чепино“ — с. Лѫжене, Чепинско, 1940 г
В. „Тетевенски вести“ — гр. Тетевенъ, 1941 г.
В. „Развитие“ — гр. Севлиево, 1940—1941 г.
В. „Академикъ“ — гр. Плѣвенъ, 1940 г.
В. „Студентска борба“ — София, 1940 г.
В. „Бѣло море“ — Кърджали (на името на П. Мариновъ) 1940 г.
Сп. „Обществена подкрепа“ — София, 1940 г.

НЕКРОЛОЗИ.

Мехмедъ Семетевъ.

Помина се и на 21 октомврий 1939 година биде погребанъ Мехмедъ А. Семетевъ отъ гр. Смоленъ, или, както обикновено го наричаха, Старъ Семеть, на 92 годишна възрасть.

Това, съ което правѣше впечатление покойникътъ, е, че имаше бистра паметь и напълно запазенъ ясенъ умъ. Помнѣше и разправяше охотно събитията отъ неговия дълъгъ животъ, а така сѫщо и тия на неговитѣ дѣди и прадѣди, израсли и живѣли въ гр. Смоленъ. Той бѣ, тъй да се каже, живата история на града. Прадѣдитѣ му сѫ отъ рода Станювци, които следъ разсипване селището на Могилата се заселили въ срещния склонъ на Кайнадина и поставили началото на сегашната махала Станюска. После, по време на поголовното помохамеданчване, единъ отъ тѣхъ се укрилъ и заселилъ въ с. Райково. Той е родоначалникътъ на рода Коджабашовци отъ горната махала. Отъ помохамеданченитѣ пъкъ Станювци сѫ произлѣзли днешнитѣ български мохамедански фамилии: Дели-Асанци, Крѫповци и Зеленовци. Старъ Семетъ бѣ по баба отъ тая фамилия и на всѣкиго разправяше своето родословие. Открито изповѣдваше своята българска народность и настойчиво държеше на това, даже и като влизаше въ неприятни спорове съ нѣкои свои заблудени съвѣрци.

— Нема какво да крииме, казваше той, всички сме бѫлгаре. Ние по вѣра сме мюслюмане, ала кръвтѫ ни е бѫлгарска. Моята баба е отъ Станювцехъ и отъ нея си ѐще имаме роднини въ Райково.

И почваше да разправя, какъ нѣкога преди 80 години като дете закаралъ дърва въ Райково у Нико Коджабаша, и тоя го запиталъ:

— Ти чие дете си, бря?

Семетевъ му отговорилъ, а Коджабашътъ се помислилъ, почудилъ, па любезно го погалилъ и му казалъ:

— Ха! тъй ли? Ние сме роднина съ тебе, бря. Ти не знаешъ! йѣ ти съмъ тебе уйко!

На детето направило силно впечатление това, дето единъ българинъ християнинъ да казва че му е вуйчо, затова като се върнало въ Смоленъ разправило за всичко на майка си. Майката, като не знаела въ що се състои работата, и за да възбуди чувства у Мехметя, казала:

— Ти си мѫлчи! Довечера ще нагодя бубайка ти да иде и набахте нѫе бѫлгаринъ и му каже, какъ тъй ще разправя, чи сме били роднина!

Вечерьта се прибралъ и бащата и научилъ за случката. Тогава той спокойно седналъ и предъ всички разправилъ.

— Наистина! Право е казвалъ чилѣканъ. Ние сме единъ родъ съ тѣхъ. Другушъ ага сме ние приимали нашеса вѣра, та Никовъ баща е избѣгалъ отъ тувъ и останалъ въ Райково, пъкъ мое майка бѣ отъ Станюввехъ и разправяше чи са близна роднина съ нега. Затова наистина са пада детесу да му вика уйко.

Така се запазило преданието, и много време тия фамилии си имали общи и близки имоти.

Презъ зимата на 1938 година нѣкои отъ тия сродници въ Райково посещаваха Старъ Семетя въ Смоленъ, носѣха си подаръци и се „слагаха като роднина“ и тъй поддържаха връзкитѣ и споменитѣ си.

Животътъ на Мехмедъ Семетевъ е цѣла история и примѣръ за назидание за всички българи мохамедани. Защото той иде да покаже, че на никого нищо не прѣчи да си изповѣдва спокойно своята мохамеданска религия, но да е съ дълбоко съзнание, че е отъ българска народность. Мехмедъ Семетевъ умрѣ именно съ туй съзнание, че е правовѣренъ мюсюлманинъ, но сѫщевременно и правъ българинъ.

Богъ да го прости и вѣчна му паметь!

Мехмедъ Ахм. Билянски.

На 7 февруарий 1940 година почина скоропостижно отъ злополука при изпълнение служебния си дългъ, като коларь по пѫтя при Юговскитѣ ханчета, Асеновградско, единъ отъ действителнитѣ и най-преданни членове на друж-

ба „Родина“, **Мехмедъ Ахм. Билянски**, отъ гр. Смоленъ, твърде младъ, едва 34 годишенъ.

Той бѣ тихъ, спокоенъ и крайно добросъвѣстенъ човѣкъ. Погребението му се извърши на 9 февруарий при стечение на много народъ отъ дветѣ изповѣдания и членове на дружба „Родина“. Настоятелството на дружбата по тоя случай издаде некрологъ, въ който писа:

„Спи спокойно, скѫпи друже! Ти бѣше единъ отъ първитѣ, който самъ налучка пѫтя на истината. Твоятъ примѣръ ще остане за поука и назидание на всички ни. Ти не си вече между насъ, и дѣлото на дружба „Родина“ губи единъ отъ най-сърдечнитѣ и добросъвѣстни работници, но ние даваме клетвено обещание предъ твоята паметь, че ще пазимъ свето нашия общъ идеалъ. Твоятъ примѣръ ще остане винаги предъ насъ!

Лека ти пръсть и вѣчна ти паметь!“

Атанасъ П. Каишевъ

запасенъ генералъ.

Пресели се въ вѣчностьта и единъ отъ най-виднитѣ дейци срѣдъ високопоставеното столично общество, и пламененъ радетель, и апостолъ за българщината срѣдъ родопскитѣ българи мохамедани запасниятъ генералъ Атанасъ Петковъ Каишевъ. Само тоя, който го познаваше по-отблизу, знае, съ какъвъ жаръ и чистъ идеализъмъ той работѣше за това възрожденско дѣло, като усилията му бѣха насочени главно да събуди съзнание и усѣтъ за необходимость отъ приобщаване къмъ майката-отечество и на тия останали най-назадъ наши сънародници срѣдъ представителитѣ на нашата общественость и държавни фактори. И туй, което имаме на лице: държавата въ лицето на своитѣ отговорни служители да има вече едно становище по въпроса за тъй наречените българи мохамедани; живъ интересъ и важни придобивки отъ 1935 година насамъ, се дължатъ изключително на него. На друго мѣсто въ настоящата книга се писа по-подробно за него. Ще добавимъ тукъ само туй, че той си отиде съ пълното съзнание и мисъль, че достойно е изпълнилъ своя отечественъ къмъ държавата, пъкъ и братски къмъ своитѣ родопски сънародници, дългъ. До каква степень той служеше честно и безкористно на тоя свой доброволно приетъ постъ се виждаше и отъ това, че той въпрѣки напредналата си възрасть пакъ дойде въ Родопския край, кандидатира се и бѣ избранъ за четвърти пѫть за народенъ представитель, далечъ не отъ желание за материални облаги, а да има още по-широки права и да бѫде още по-настойчивъ въ своитѣ искания, на който постъ следъ нѣколко месечно боледуване го завари смъртьта му, на 29. I. 1941 г.

Неговата широка обществена дейность, особено заслугитѣ му за българитѣ мохамедани тепърва има да се преценяватъ. Съ своето високо народностно чувство, съзнание за дългъ, прямота и откровеность, честность и скромность, покойниятъ бѣ единъ отъ онѣзи наши общественици, които не вдигатъ наживе шумъ около себе си, понеже знаятъ само своитѣ задължения и отговорность, следвайки по войнишки общественото си призвание.

Съ смъртьта му Срѣднородопската область губи единъ голѣмъ и достоенъ синъ, ревностенъ защитникъ и неуморимъ труженикъ за културното си, стопанско и всестранно издигане.

Миръ на праха му! Богъ да го прости.

СПИСЪКЪ

на членоветѣ на българо-мохамеданската културна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ презъ 1941 год.

Основатели и действителни:

Юсеинъ А. Бейски — гр. Смоленъ
Арифъ Юс. Бейски „ „
Юсеинъ К. Якубовъ „ „
Мехмедъ Ишарлиевъ „ „
Ахмедъ С. Хусковъ „ „
Османъ Ходжаджиковъ „ „
Асанъ Шеховъ „ „
Салихъ Узуновъ „ „
Сюлманъ Фисенски „ „
Незифъ Речниковъ „ „
Салихъ Ходжаджиковъ „ „
Петъръ А. Мариновъ „ „
Мехмедъ Карахусовъ „ „
Мехмедъ С. Дервишевъ „ „
Ахмедъ Шехмовъ „ „
Рюфатъ Ас. Адемовъ — с. Селище
Салихъ М. Шеховъ — гр. Смоленъ

Салихъ М. Речниковъ гр. Смоленъ
Мехмедъ Кобатевъ „ „
Асонъ Шерифвовъ „ „
Адилъ Исенкехейовъ „ „
Мехмедъ Идр. Чечевъ „ „
Шукри Фисенски „ „
Мехмедъ Ходжаджиковъ „ „
Хусни Юмеровъ „ „
Атанасъ Гововъ „ „
Никола Хр. Палагачевъ „ „
Фехми Ар. Русевъ — с. Киселичево
Арифъ Русевъ . „ „
Мнхамедъ Русевъ „ „
Ахмедъ Семетевъ — гр. Смоленъ
Адемъ М. Енузовъ „ „
Мохмедъ Дреневъ „ „
Салихъ А. Чакъровъ „ „
Арифъ Шумаровъ „ „
Ахмедъ Раюф. Бейски „ „
Кадиръ Ис. Якубовъ „ „
Мехмедъ Ахм. Чолаковъ „ „
Христо Ф. Табаковъ „ „
Брахимъ Раш. Маджировъ „
Ахмедъ Ибрах. Арнаудовъ — с. Абланица
Еминъ Мехмедалиевъ Хафузовъ — с. Арда
Александъръ Караманджуковъ — гр. Ксанти
Мехмедъ Велиевъ — гр. Смоленъ
Фяикъ Фисенски „ „
Еминъ Идризовъ „ „
Мехмедъ Мустановъ „ „
Мехмедъ Мезиневъ „ „
Салихъ Мезиневъ „ „
Асанъ Пандажековъ „ „

Спомагателни:

Мехмедеминъ Еминевъ Куцевъ — гр. Смоленъ
Мехмедъ Меминевъ Бейски „ „
Мехмедъ Нур. Салиховъ „ „

Ибрахимъ Асановъ Сеферковъ — гр. Смоленъ
Махмудъ Сал. Мюдеризовъ „ „
Салихъ Мустафовъ Лущевъ „ „
Ахмедъ Ал. Кобатевъ „ „
Мехмедъ Ахм. Чакъровъ „ „
Исуфъ Атуф. Шишманаговъ „ „
Салихъ Раш. Маджировъ „ „
Брахимъ М. Луцевъ „ „
Мехмедъ Нехм. Бонкаловъ „ „
Салихъ Ахмед. Юруковъ „ „
Еминъ Ахм. Байрямовъ „ „
Ахмедъ Овчаровъ „ „
Хамди Ахм. Маджировъ „ „
Асонъ Сал. Юруковъ „ „
Мустафа Сал. Юруковъ „ „
Арифъ Раш. Маджировъ „ „
Исеинъ Асановъ Сеферковъ „ „
Хафъзъ Мухаремъ Лободовъ „ „
Исенъ Юсуфовъ Сираковъ „ „

Членки отъ женската секция:

Несибе С. Шехова — гр. Смоленъ
Фатме Ар. Бейска „ „
Сафие Ахм. Хускова „ „
Рукие А. Ходжаджикова „ „
Руфа М. Ишарлиева „ „
Хайрие М. Карахусева „ „
Тинка П. Маринова „ „
Фатме Ахм. Шехмова „ „
Кадрие М. Кобатева „ „
Нурие Ахм. Бѣлова „ „
Сафие Р. Ратайска „ „
Шерифе А. Хускова „ „
Фатме М. Ишарлиева „ „
Слава Ал. Караманджукова „

РЕДАКЦИОННИ

Сборникъ „Родина“ се списва въ духа, целитѣ и задачитѣ на устава, който е ржководното начало на Българската мохамеданска културно-просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

Умоляватъ се г. г. авторитѣ-сътрудници да пращатъ материалитѣ си за сборникъ „Родина“ ясно и четливо написани, по възможность на пишуща машина и само на едната страна на листа.

Ония издателства и автори, които желаятъ книгитѣ имъ да бждатъ отбелязвани и оценени, се умоляватъ да пращатъ по единъ екземпляръ отъ изданията си на долупосочения адресъ.

Сжщо и ония автори, редакции на вестници и др. периодични издания които обнародватъ, какво да е по въпроса за българитѣ мохамедани, се умоляватъ да изпращатъ по единъ брой отъ вестника или списанието си до редакцията на сборникъ „Родина“ за отзивъ, книжнина или оценка.

Редакциитѣ, на които се изпраща сборникъ „Родина“ **„въ замѣна“**, се умоляватъ и тѣ да изпращатъ изданията си.

Цената на всѣка книга отъ сборника ще се опредѣля следъ отпечатването ѝ и ще е поставена на последната страница на корицитѣ.

Всичко, що се отнася до сборника, да се изпраща на адресъ:

До Българската мохамеданска културно просвѣтна и благотворителна дружба „Родина“ въ гр. Смоленъ.

Печатница Хр. Г. Дановъ О. О. Д-во
София, № 80/1942 г.

Мѣстностьта ОЛУ-ЕЛЕ
между притоцитѣ на горна Арда и Места, дето въ миналото лѣтуваха многохилядни родопски стада.